

1882. Byggs. antiques. Metz. Has.

J. J. J.
IO. GOTTL. HEINECCI, IC.
S. REG. MAI. PRVSS. CONSIL. INTIMI,
ET IVR. AC PHILOS. IN ILLVSTRI FRI-
DRIC. P. P. ORD.

HISTORIA IVRIS
CIVILIS ROMANI
AC

GERMANICI,

QVA VTRIVSQVE

ORIGO ET VSVS IN GERMANIA

EX IPSIS FONTIBVS OSTENDITVR,

COMMODA AVDITORIBVS METHODO

ADORNATA,

MVLTISQVE OBSERVATIONIBVS HAVD VVLGARIBVS

PASSIM ILLUSTRATA.

and.
Halae 1777.

HALAE MAGDEBVRGICAE

SVMTIBVS IOANNIS ERNESTI FRITSCHII,
ANNO MDCCXXXIII.

7010

94452

II

V I R O
ILLVSTRISSIMO ATQVE EX-
CELLENTISSIMO,
DOMINO

S A M V E L I
L. B. DE COCCEII,

POT. PRVSS. REGIS SANCTIO-
RIS CONSILII ADMINISTRO, SVMMI
TRIBVNALIS ET CONSISTORII PRAE-
SIDI, RERVM ECCLESIASTICARVM DI-
RECTORI, OMNIVMQVE ACADEMIA-
RVM REGIARVM CVRATORI
SVPREMO.

NEC NON

ILLVSTRI ATQVE EXCEL-
LENTISSIMO VIRO,
DOMINO

F R I D E R I C O
DE REICHENBACH,

POT. REG. MAI. PRVSS. CONSI-
LIARIO INTIMO, CONSISTORII ET DI-
RECTORII RERVM ECCLESIASTICA-
RVM PROPRAESIDI, ET REGIARVM
ACADEMIARVM CVRATORI,

MAECENATIBVS INDVLGENTISSIMIS,

S. P. D.

IQ. GOTTL. HEINECCIUS; IC.

VIRI ILLUSTRISIME,

ILLVSTRIS ATQVE EXCEL-
LENTISSIMI.

Quamuis, ex quo me vitae
academicae totum conse-
crare coepi, nihil omni-
no mihi reliqui fecisse vi-
dear, vt Spartam hanc pro virili
quotidie ornarem: tamen, postea-
quam in illustrem hanc Fridricia-
nam redire iussus sum, nouo me
* 3 veluti

veluti sacramento adactum existi-
maui, ut munere hoc multo maiore
cum cura, omnique animi conten-
tione fungerer. Nam sicuti hoc
antea ipsa existimatio mea exigere
videbatur, ne tot laboribus quae-
sitam otio ac torpore amitterem:
ita iam mihi operam dandam vi-
deo, primum, ne longe clementissi-
mum **POTENTISSIMI RE-**
GIS de me studiisque meis iudici-
um unquam fefellisse videar: dein-
de, ut apud **VOS, ACADEMIA-**
RVM CONSTITVENDARVM
DVVMVIROS, otii mihi constet
ratio: denique, ne ipsius studiosae
iuuentutis opinionem, spemque de
me conceptam turpiter destituam.
Sans, nisi ipsa natura mea mihi ad
colendum hoc officium boni viri in-
citamento esset, vel hae solae ratio-
nes non possent non me multo ad id
reddere alacriorem, ac igniculos
veluti quosdam subiicere, ut nullos
labo-

labores, nullasque vigilias, quibus illustri huic Academiae prodesse ullo modo possim, defugiam. Huius vero incitatissimi studii mei primum hoc specimen **VOBIS, VIRI EXCELLENTISSIMI**, offerre iam sustineo, ut simul pignus sit deuoti **VOBIS** obstrictissimique tot beneficiis **VESTRIS** animi, quem quidem ego, quoad vixero, nunquam, mihi credite, deponam. **VOBIS** enim cum alia quamplurima, tum & id in primis debere me fateor, ut, migrationem ex Viadrina in hanc illustrem Fridricianam nullum rei meae familiari detrimentum adlaturam, non solum sperare, sed & confidere posse videar. Est quidem hoc omnium nostri ordinis hominum fatum, ut quum virtus fortunaque **VOS, MAECENATES**, aliis omnibus antetulerit, non nisi chartaceo aliquo munusculo referendae gratiae offi-

cio possimus defungi: at ego tamen cum illo coniungam animum tantorum in me beneficiorum perpetuo memorem, neque unquam, dum spiritus hos reget artus, VESTRA de me merita laudibus concelebrare, DEO que optimo maximo vitam atque incolumitatem VESTRAM flagrantissimis votis commendare desinam. Valete, VIRI EXCELLENTISSIMI, remque publicam feliciter gerite. Halae ipsis Kal. Octobribus MDCCXXXIII.

LECTORI BENEVOLO

& P.

Quod pleròsque facere animaduerti-
mus, qui praefationes scribunt, vt
vel rerum, quas explicant, vtilita-
tem ac praestantiam verbis ornatis-
simis commendent, vel vino alioquin minus
vendibili veluti hederam suspendant: eorum
ego hic nihil facere constitui. Quemadmo-
dum enim incredibilem HISTORIAE
IVRIS vtilitatem satis perspiciunt harum
rerum intelligentes, eamque reipsa experi-
untur quotidie: ita apud imperitos & veteris
barbariei statores frustra verba facerem, neque
vlli mortalium tantum est flumen ingenii, tan-
ta scribendi dicendique vis ac copia, vt his ho-
minibus, vel ad ipsum elegantiorum litterarum
nomen cohorrescentibus, non dicam persuade-
re, sed verosimile tantum facere possit, earum
vllam in iurisprudencia vtilitatem esse. Et sane
qui fieri posset, vt illi harum deliciarum suauit-
atem salubritatemque percipiant, qui quoti-
die carduelibus sentibusque vescuntur, aspe-
rumque illum victum calceatis istis dentibus
suis facillime subigunt? Quare quum & rem in
se commendatissimam verbis extollere, super-

uacuum; & surdis narrare fabulam, molestissimum videatur: de utilitate praestantiaque huius studii, ut praediximus, iam non differemus, sed instituti tantum nostri rationem reddemus iis, quibus nos, nostraque studia, vigilias ac labores probari quam maxime cupimus.

Placuit nuper **REGI** nostro longe clementissimo, ut, relicta illustri Viadrina, in Fridricianam hanc celeberrimam me conferrem, docendique munus, quo iam olim ibi non sine fructu studiosae iuuentutis perfunctus fueram, postliminio obirem. Parui ego, prout decet, **OPTIMI PRINCIPIS** voluntati, & quamvis nouam illam migrationem, decliui iam aetate, quantum fieri potuit, deprecarer, eiusque taedio condiciones splendidissimas, a **REGIBVS** ac **REBVS PVBLICIS** potentissimis mihi propositas, aliquoties repudiassem, Halam tamen familiam ac supellectilem transtuli, operamque dedi, ut obsequio erga **PRINCIPEM** nec prius mihi, nec antiquius quidquam esse, re ipsa ostenderem. Inciderat haec profectio mea in illud anni tempus, quo Halae praelectionum publicarum priuatarumque iam pridem factum fuerat auspiciam, nec integrum mihi erat, a disciplinarum quarumdam interpretatione munus meum auspiciari, nisi turbare vellem ordinem, quem doctores celeberrimi

iam

iam inde a felicissimis academiae huius primordiis religiose seruarant. Ne tamen paucos hos menses otio ac silentio transirem, statui iuuentuti studiosae publice ea praelegere atque inculcare, quae tortuosum iurisprudentiae iter ac veluti Labyrinthum ingressurae instar fili Ariadnei esse possent. Expensis itaque, quae huc facere videbantur, vniuersis, subductisque rationibus, hanc feci cogitationum mearum summam, nihil illis fore vtilius, nihilque fructuosius, quam si iis iuris tum Romani, tum Germanici, origines ac progressum paullo accuratius enarrarem, ex ipsaque historia ostenderem, quis vtriusque illius iuris in foro vsus sit, & quantum decipiantur ac decipiant, tum qui, vt ius Rom. in exilium agant, Germanicum nescio quod, in tribunalibus vnice regnare contendunt, tum qui, recepto in subsidium illo iure, tantam rerum conuersionem factam esse existimant, vt moribus patriis foro, ac veluti aqua & igni interdictum sit. Ne vero auditoribus, qui magno numero ad has acroases confluebant, deesset libellus, quem & in auditorio, & domi, prae manibus haberent, breues has positiones in chartam conieci, ealamo tam festinante, vt saepenumero schedae adhuc madidae in officinam mittendae essent. Quamuis autem mihi veniam paratam fore putem apud
aequos

aequos rerum arbitros, si quaedam vel praeteruisa, vel non sati ad amissim facta perpolitaeque deprehenderint: adfirmare tamen possum, me haut pauca obseruasse mihi videri, quae non omnibus in mentem venerunt, ac proinde breuiter perstrictis iis, quae iam ab aliis accuratius tradita noueram, ea, quae vulgo vel omitti, vel perperam proponi solent, diligentius explicasse, meque multo plura atque exquisitorum eius generis additurum, si eo usque vitam produxerit summum Numen, ut limam iterum subeat libellus paene extemporarius. Ita enim comparatum est hoc studiorum genus, ad quod nos horis tantum subcessiuis furtim veluti referimus, ut quotidiana lectio multas nobis obseruationes nouas sufficiat, quibus ea, quae olim in chartam coniecimus, mirifice illustrari locupletarique possint. Cuius rei ut quaedam specimina hic demus, pauca, quae interea, dum prelum feruebat, animaduertimus, veluti per lancem saturam recensere iuuabit, ita tamen, ut chartae habeamus rationem, & temporis, quod nobis ob imminentes nundinas conceditur, perquam exigui.

Libro priore * fusius egimus de edictis magistratum, solideque, nisi fallimur, demonstrauimus, Dictatores, Consules, Censores,

* §. LVI. sequ. p. 52.

fores, Praetores, Aediles curules, Tribunos plebis, quin & Praefectos praetorio, adeoque omnes fere magistratus, edicta de rebus ad curationem suam pertinentibus reddidisse, quin ideo HONORARIUM illud ius dictum esse, quod omnes, qui Romae honoribus fungerentur, ipsique adeo sacerdotes, nedum magistratus, ius illud edicendi sibi arrogarent. Frustra adhuc desideraueram aliquot magistratum, qui edicta proposuerint, exempla, veluti praefectorum vrbi, praefectorum Augustalium, & quaestorum, in quae tamen interea, dum plagellae hae typis describebantur, aliud plane agens, incidi. Praefecti enim vrbi Turcii Aproniani, edicta bina, alterum de carnibus, non micatione, sed ad exagium vel stateram vendundis, alterum de suariis eorumque canone vinario, integra exstant apud Gruterum: ** similiaque aliorum praefectorum passim memorat Ammianus Marcellinus, *** eo notatu digniora, quo magis ex illis patet, etiam post edictum perpetuum hos praefectos edicta iurisdictionis suae causa promulgare non desuisse. Ita & Praefectos Aegypti Augustales eo iure vsos esse, numquam quidem dubitarem, qui non ignorabam,

** *Inscript. p. DCC XLVII, 6. 7.*

*** *Am-*

mian. Marcellin. Hist. XXVII, 9. XXVIII, 4.

rabam, eos ab Arriano † ob proconsulare imperium ὑπάρχος Ἀγύπτου vocari, quique apud Tacitum †† legeram, illos loco regum in Aegypto egisse, apud eosque & lege agi potuisse, & eorum decreta perinde habita esse, ac si magistratus Romani constituisset. At nondum tamen occurrerat locus, quo diserta fieret edictorum ab iisdem propositorum mentio. Talem postea praeter spem atque opinionem reperi apud Philonem, ††† qui Auidium Flaccum, Praefectum Augustalem, crudellem alioquin & flagitiis omnibus coopertum hominem, eo tamen maxime nomine laudat, quod primis praefecturae suae annis τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἀνέπλησεν εὐνομίας, quod bonas leges in urbem Alexandrinam, & totam provinciam, induxerit. Quod profecto non aliter, quam proposito edicto provinciali, fieri potuit: ut iam non dicam de edictis repentinis, quae, prout res inciderent, promulgasse eundem Flaccum, idem Philo * testatur. Denique & Quaestores eo iure vfos esse, mihi persuasit locus Ciceronis: ** L. Octavio & C. Cottae Coss. Senatus permisit, ut vini & olei decimas,

† Arrian. *Exped. Alex.* III, 5. p. 110.
 cit. *Hist.* I, 11. & *Annal.* XII, 60.
 Flacc. p. 966. * *Ibid.* p. 972.
 in *Verr.* III, 7.

†† Tac.
 ††† *In*
 ** *Orat.*

eimas, & frugum minutarum, quas ante te Quaestores in Sicilia vendere consueverunt, Romae venderent, legemque his rebus, quae ipsis videretur, EDICERENT. Ex eo enim manifesto patet, consules tum Romae fecisse, quod antea Quaestores in prouinciis, id est, vendidisse decimas, legemque venditioni, proposito edicto, dixisse, ut dubitari non possit, quin & Quaestoribus commune ius edicta reddendi fuerit cum reliquis magistratibus omnibus.

Alio loco *** de SCHOLA IVRIDICA ROMANA, Constantinopolitana & Berytensi diximus, ad easque ad saeculum sextum usque magnum concursum factum esse ostendimus. Subdubitaui adhuc, an & sub Gothicis, & Langobardicis Regibus, itemque sub Imperatoribus Francicis & Germanicis, florem suum conseruarit Romanum istud gymnasium. Sed reperi quaedam veterum testimonia, quae id adfirmandum esse suadent. Apud Cassiodorum † enim Athalaricus, Rex, Professoribus Romanis stipendia integra persolui iubet, in illisque numerat etiam *iuris expositorem*. Et in pacto, inter Leonem PP. VIII. & Ottonem M. in Synodo Lateranensi anno M CCCC LXIV. inito, a Theodorico de Niem, †† Melch.

*** *Lit. I. §. 313. p. 312.* † *Cassiod. Var. IX, 21.* †† *de iure & priuileg. imp. p. 248.*

Melch. Goldasto, ††† Io. Schiltero, * aliisque edito, sub fine n dicuntur ea omnia facta esse in patriarchio Lateranensi, in ecclesia S. Saluatoris, synodo constituta a pluribus viris catholicis, Episcopis, & Abbatibus, insuper iudicibus & LEGIS DOCTORIBVS, per quos quum intelligi nequeant Doctores, sollemni ritu in academiis creati, (quos aetas illa ignorasse omnino videtur,) manifestum est intelligi professores legum, qui Romae tum docendi munere fungebantur. Quo quantius pretii testimonio simul confirmatur, quod a libi obseruauimus, ** iuris ciuilibis in foris Italiae a Iustiniani temporibus ad Lotharii Saxonis imperium permagnam fuisse auctoritatem, quamuis postremis temporibus defuerint, qui cupidae legum inuentuti viam ad iurisprudentiam monstrarent, & ob eam potissimum causam desertam hanc ab aliis prouinciam PEPO, IRNERIVS, alique Bononienses, occuparint.

Libro posteriore *** obseruauimus, omnes prouinciales, Italos, Gallos, Hispanos, qui sub Francorum, Ostrogothorum, Wistgotho-

††† *Constit. Imp. Tomo I. p. 34.* * *Schilt. Inst. Iur. publ. Tom. II. Lib. II. Tit. X.* **
Lib. I. §. CCC XXXIX. p. 340. *** *Lib. II. §. XIII. p. 364. §. XK. p. 366.*

gothorum, Burgundionum, Langobardorum imperio vixerint, iuris Romani vsum retinuisse. Eam obseruationem mirifice illustrat doctissimus Ant. Matthaei. † qui multis demonstrat, eos, quamuis a populis istis Germanicae originis oppressos, se tamen adhuc *Romanos*, & *ciues Romanos*; omnesque prouincias, in quibus degerent, quantumuis a barbaris perdomitas, *Romaniam* vocasse. Ex quo facile patet, cur in manumissionum formulis apud Marculfum aliosque, manumissis etiam ea tempestate praeter libertatem concedatur *ius ciuitatis Romanae*: †† quod tamen tum in eo tantum constituisse arbitramur, quod iure Romano, si vellent, vterentur, neque inuiti adstringerentur barbarorum, ceu vocabant, legibus. Dixi, iure Romano eos, si vellent, vti potuisse. Optionis enim ius vniciuique dabatur, qua potissimum lege viuere vellet, idque constituerat Lotharius Imp. ††† cuius haec est sanctio: *Volumus, vt omnis Senatus & populus Romanus interrogetur, quali vult lege viuere, vt sub ea viuat.* Ac proinde saepenumero factum est, vt sententiam mutarent, &

**

qui

† de Nobilit. Lib. I. Cap. XXVII. p. 107. sequ.
 †† Form. Lindenbrog. XCI. XCVI. XCVIII
 CI. Baluz. Adpend. Capitular. n. CV. Tom. II.
 ††† Capitul. ann. DCCC XXIV. Cap. V.

qui se antea iuri Romano submiserant, postea aliam aliamque eligerent: id quod apud Langobardos potissimum viduae faciebant, viuis quippe maritis horum legibus adstrictae, iisdem vero solutae, simulac solutum esset matrimonium. *

Quae de vsu iuris Romani in Germania, qualis saeculo XIV. fuerit, differuimus, ** ea iam multis illustrari possent, maxime ex insigni eius aevi monumento, puta PHIL. DE LEYDIS *libro de cura veip. & sorte principantis*, primum Leidae MDXVI. impresso, posteaque nitide recuso Amst. MDCCV. 4. Floruithic Belga, testibus Desselio *** & Io. Meursio, † adulto iam saeculo XIV, impetratisque Aureliae Doctoris Decretorum honoribus, primum ius pontificium Parisiis aliquamdiu explanauit, posteaque in Belgium redux, circa annum M CCC LXIX. in Guilielmi Bauari, Hollandiae Comitis aula consenuit, fato functus anno M C C C L X X X. Ex eius libro passim adparet, quae tum fuerit iuris in Belgio ac Germania facies. Quantae tum dignitatis fuerint Doctores iuris ciuilibus, quantumque splendorem, vel potius πολλὴν Φαντασίαν

* *Capit. Lothar. apud Baluz. Tom. II. Cap. XIV.*

** *Lib. II. §. 67. p. 416.*

*** *Biblioth Belg. p. 775. † Athen. Batav. Lib. I. p. 72*

τασταν adfectarint, discimus ex casu XXXIII. † vbi proponit speciem: *Quidam legista, non doctorizatus, nec legum dominus, nec Professor, impetrauit ab Imperatore, vt insignia doctoralia deferret, videlicet AVRI ORNATVM in FRAENIS, CALCARIBVS & SELLIS EQVESTREBVS; numquid concessum valet? Hic patet, quod non.* En Doctores eius saeculi, auspiciis Imperatorum creatos, qui iure nobilibus proprio, fraena, ephippia & calcaria auro exornandi utebantur. Quumque suo loco ostenderimus, iurisperitos tum nihil reliqui fecisse, vt vsum ac praestantiam artis suae vbique commendarent, quin eo factum esse, vt in vrbibus celebrioribus sequente saeculo Syndicorum munere fungerentur: ††† idem multo citius in Gallia, Anglia & Belgio factum esse, ex eodem libello discimus. Ait enim: †††† *Similiter ad habendum initium legalis experientiae, esset & alia via, vt in quolibet bono oppido esset per principem statutus vnus iurisperitus, cui prouideretur de congrua pensione, cuius prouidentia deciderentur singula, vt fit in Francia, Anglia, Flandria, & alijs ordinatis patriis.* Non ad-

** 2

iun-

†† p. 99. ††† Lib. II. §. XCVII. p. 450.

†††† Cas. LX. p. 121.

iungit auctor Germaniam, cui potius alibi * ideo male ominatur, quod minor ibi sit iuris- peritorum copia, minorque auctoritas. *Notum est tamen, inquit, quod istud privilegium pluribus privatis concessum est, & observatum propter defectum iurisperitorum, qui magnus est in regno Alamanniae, quod Principibus istis ad magnum cedit iuris & honoris detrimentum.* Non dicit, nullos ibi iurisperitos esse, (id enim falsum fuisset, ceu in opusculo demonstra- vimus, **) sed minorem tantum nume- rum, quam tanti imperii amplitudo exigere auctori videbatur. Fortassis etiam multos Germanorum Principes ciuitatesque adspere- nari audiuit ciuilem illam sapientiam, *miratos, quod de maioribus nostris memoriae prodidit Velleius Paterculus, † solita armis discer- ni iure terminari.* Id enim ipse subinnuere videtur Philippus noster, dum porro scribit: †† *Et igitur bene felix patria, in qua plurimi prae- sunt sapientes. Hic sumas argumentum, mul- tum expedire reipublicae, viros habere littera- tos, qui LEGES nouerint & IVRA MA- IORVM. Et facit pro regno Franciae & contra ALLEMANNOS, qui studia litterarum minus*

* *Cas. XXXVIII. p. 121.* ** *Lib. II. §. LXVII. p. 416*
 † *Vellej. Paterc. Hist. II, u8. †† Cas. VI. p. 24*

minus frequentant, in ipsius reipublicae maximum incommodum, ruinam & iacturam. Hinc **VIOLENTIA MAGNA** publica deformatur urbanitas: praesidet **LVPORVM RAPACITAS**, & ipsi Principes ignominiae subiacent, nec honorem & statum cognoscunt sibi ipsis & subditis suis imperandi. Vnde in politicis dicitur: *Felix illa ciuitas, in qua philosophi sunt praesides.* Nimirum maior tum erat Germanorum ferocia, quam vt statim nouitate incognitae disciplinae mansuescerent, sibi que extorqueri paterentur arma, in quibus ius omne positum habebant, neque aequo animo ferebant, mores patrios a iuribus peregrinis in exilium agi. Quod & ipse Philippus iniquum ratus eiusmodi iurisperitos rempublicam capessere volebat, qui **LEGES** nossent, & **IVRA MAIORVM**, id est, qui iuris patrii peritiam cum accuratio- re iurisprudencia coniunxissent.

Sed ad alia properamus. In libro priore ††† de **LIBRIS FEVDORVM**, nec non de **ANT. MINCVCCII & BARTH. BARATERII** operibus feudalibus; in posteriore †† de **IVRE FEVDALI SAXONICO & SVEVICO** seu **ALA-**

** 3

MAN-

††† Lib. I. §. CCCXLV. p. 345. §. CCCXLVIII. p. 349.

†† Lib. II. §. LXXVI. p. 426. §. LXXXII. p. 432.

MANNICO egimus. Sed & hic quaedam tunc se nobis subduxerunt, quae addita mallems. Dicit enim quaedam debuissent de IVRE FEVDALI OSNABRVGENSI, quod edidit illustris Academiae nostrae Cancellarius, IO. PETRVS A LVDEWIG * cuius in has litteras merita grato animo agnoscent posteri, quamdiu istis suis honor erit, pretiumque, quo dignae sunt, statuetur. Notitiam praeterea dare potuissem IVRIS FEVDALIS FLANDRICI, cuius Codex MSC. membranaceus, saeculo circiter XIV. nitide exaratus exstat in bibliotheca publica Franequerana, haut parum illustraturus ea, quae de feudorum illorum indole a Iac. Curtio, ** Iac. Marchantio, *** Fridrico a Sande, † aliisque traduntur. Denique, quod maxime nollem, nescio quo facto contigit, vt nihil dixerim de libro insigni DE BENEFICIIS, quem ab illustri Eybenio acceptum, tamquam ἀνέκδοτον cum eruditis dissertationibus de libri huius veteris auctore, fato, vetustate, raritate & vsu anno M DCC VIII. in Selectis feudalibus edidit CHR. THO.

* *Reliqu. MSC. Tom. II. p. 297.* ** *Coniectur. ad Vinid. I, 18. II, 6.* *** *Descript. Flandr. libr. de feudal. Flandr. morib. † Con-sued. Feud. Gelr. Traët. I. Tit. III. §. XII.*

THOMASIVS, edoctus postea ab aliis, eum iam pridem cum Franc. Duareni *Commen-
tario in consuetudines feudales* editum esse a
Io. Hauichorstio, Colon. Agripp. MDLXIX,
8. sub titulo: *Liber vetustus de feodis, siue feu-
dis, item de ordine placitationis & urbano be-
neficio, per aphorismos distinctus.* †† Lauda-
uerat eum iam Marquardus Freherus, †††
qui sub Saxonis Imperatoribus scriptum pu-
tabat, quod in eo feuda semper beneficia vo-
carentur. Eidem hac in re suffragatur lauda-
tus Thomasius, * eo inprimis motus argu-
mento, quod nepotibus ius succedendi in
feudo negetur, ** quos tamen ad succes-
sionem iam admiserit Conradus Salicus Im-
perator. *** Contra Lotharii Saxonis
temporibus auctorem vixisse censuit vir do-
ctissimus, Nic. Hier. Gundlingius. * At
rem omnem conficere videtur locus insignis
istius libelli, ** ubi dicitur, *Regem, quem*

** 4 *eli-*

†† *Summarische Nachr. von auserlesenen Bu-
chern. Part. XXIV. p. 1007. Thomas- Ad-
pend. Sel. Feud. Tom. II. p. 429. sequ.* †††
*Not. ad Const. de expedit. Rom. ad verba
feodo suo. * Diss. de libri vet. de benef.
auct. §. XXV. XXVI. ** §. V. XX. XXIV.
XXV. XLIV. LXXVI. *** I. Feud. I,
1. 2. * in Diss. de unione elector. §. XXI.
** §. VI.*

eligant Teutonici , quum Romam vadat ordinari, secum adducere debere sex principes, qui primi sint in eius electione, ut pateret Apostolico Regis iusta electio. Hinc enim manifestum est librum hunc paullo post Lotharium scriptum sub Conrado III. vel Fridrico Ahenobarbo. Ante Lotharium enim neminem Imperatorum iudicium de electione sua Pontifici Romano detulisse, sed ipsos potius Imperatores de Pontificum electione cognouisse, pluribus iam demonstrauit Gundlingius. * Ex quo autem Lotharius ille Pontifici plurimum tribuere coeperat: hoc arbitrium sibi vnice arrogabat Curia Romana, adeo, vt in Caerimoniali Romano ** legamus, *electum Regem, futurum Romanarum Imperatorem debere decretum electionis Pontifici ostendere, hunc vero solere, viso decreto, & examinata electione in sacro Senatu, habitaque sufficienti informatione, tam super forma electionis, quam super idoneitate & habilitate personae electi, per commissarios a se constitutos, ad instantiam dicti electi ipsum electum in spiritualem filium suum & ecclesiae Romanae suscipere.* Sed notatu dignum est, auctorem

* Gundlingian. Part. III. p. 216. sequ. ** Caerimon. Rom. Lib. I. Sect. V. Cap. I.

ctorem Caerimonialis, dum subiungere voluit exempla Imperatorum, qui hoc obseruarint, non nisi *Carolus IV.* & *antea Henricum VII.* & *Albertum*, eius *praedecefforem*, & *Rudolphum*, nominare potuffe, adieciffique quidem, & *plures alios* id feciffie, fed non alios procul dubio intellexerit, quam *Lotharium*, eiusque aliquot fuffeffores. Et quibus, quaeſo, temporibus magis conuenit numerus ille principum fenarius, quam *Conradi III.* quibus, proſcripto *Henrico Superbo*, & dubia aliquamdiu *Saxoniae* & *Baulariae* poſſeſſione, vnus ex primariis *Germaniae* Principibus deerat, adeoq; ſex tantum ſupererant, quorum ſuffragia in eligendis Imperatoribus praerogatiua donari iam tum ſolebant. His ergo demum temporibus prodiiit monumentum praefantiffimum, ex quo pleraque decerpiffie iuris feudalif Saxonicif & Alamannicif auctores, iam ab aliis obferuatum eſt. Nec in eo ego quidem quidquam deprehendo, quod iſti tempori minus conueniat, quum & beneficii vox ſequioris aevi ſcriptoribus non ignota fit, & nepotes diſertis verbis a ſucceſſione excludantur nuſquam, fed ſub *filiorum* vocabulo commode ſatis comprehendendi poſſe videantur.

Sed haec quoque scribentem, & plura tecum, LECTOR, confabulari volentem interpellant me operae, & praefationem non sine conuicio flagitant. Abrumpendum itaque fuit filum, reliquis, quae dicenda supererant, alii occasione sepositis. Tu itaque vale, meisque conatibus faue. Halae e museo prid. Kal. Octobr. MDCCXXXIII.

I N D E X

ET SERIES CAPITVM.

L I B. I.

DE ORIGINE ET PROGRESSV IVRIS ROMANI.

C A P. I.

De origine & progressu iuris Romani sub Regibus.
pag. I

C A P. II.

De statu iuris Romani a Regibus exactis usque ad Leges XII. Tabularum.
P. 13

C A P.

C A P. III.

*De progressu iuris Romani post XII. Tabulas
ad tempora Augusti.* p. 32

C A P. IV.

*De statu iuris Romani ab Augusto Caesare ad
Constantinum Magnum Imp.* p. 132

C A P. V.

*De statu iuris Romani sub Christianis Impera-
toribus ad Iustinianum.* p. 290

C A P. VI.

*De compilatione iuris Iustinianei, eiusque in O-
riente & Occidente usu & fati, usque ad
nostra tempora.* p. 314

L I B. I I.

DE ORIGINE ET PROGRES-
SV IVRIS GERMANICI.

C A P. I.

*De iure Germanico ante Caroli M. (ita legen-
dum pro Conradi I.) imperium.* p. 353

C A P. II.

*De progressu iuris Germanici a Caroli M. tem-
poribus ad Lotbarium III. Imp.* p. 383

C A P.

C A P. III.

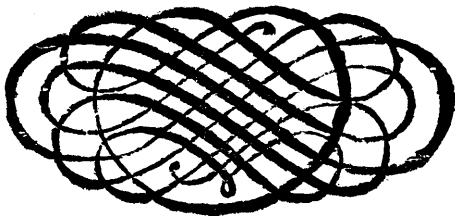
*De statu iuris Germanici a Lothario Imp. ad
tempora quibus in Germania Academiae
institutaе.*

P. 403

C A P. IV.

*De statu iuris Germanici a conditis Academiis
ad nostra tempora.*

P. 445

HISTORIA IVRIS

LIB. I.

DE ORIGINE ET PROGRESSV IVRIS ROMANI.

C A P. I.

DE ORIGINE ET PROGRESSV IVRIS ROM. SVB REGIBVS.

§. I.

VRbs Roma, Albanorum colonia, *Romani* sed magno aduenarum & dediti- *initio sine* tiorum concursu sensim suppleta, *lege & iure certo.* mores ac religionem maioris patriae, aliarum coloniarum exemplo, retinebat. * Quum vero illi in scripturam nondum essent redacti: *vrbs Roma initio sine lege, sine iure certo egisse* dicitur Pomponio. *l. 2. ff. de orig. iur.*

* Diserte Dionys. Halic. Antiqu. I. p. 35 Romam vocat τῆς Ἀλβης ἀποικίαν, *Albanorum coloniam.* Et paullo post p. 57. τῷ δ' ἐξῆς ἔτει τῷ Νομίτωρος ἀρχῆς, δευτέρῳ δὲ καὶ τριακοσίοσῳ μετὰ τὴν Ἰλίε ἀλωσιν ἀποικίαν σείλαντες Ἀλ-

βανοὶ Ρ'ωμύλα καὶ Ρ'ώμα τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς ἐχόντων κτίξασι Ρ'ωμην. *Altero deinde Numitoris anno post Itum captum CCCCXXXII Albani, Romuli & Remi ductu, coloniam miserunt Romam.* Colonias vero Deos, mores, sacraque institutaque Metropoleon suarum sancte coluisse, pluribus exemplis docuit ill. Ez. Spanhem. de usu & praest. numism. Tom. I. Diss. IX, p. 580. sequ.

§. II.

Id quomodo intelligendum?

Id vero nolim in eam partem interpretis, ac si populus nullis plane legibus, nulla actionum norma, sub Romae incunabula usus sit: (qui enim fieri potuisset, ut sine illa in ciuitatem coalesceret turba incondita, & extorris patria hominum coluies?) sed sensus est, Romanos initio ius scriptum non habuisse. * Id quod commune illis fuit cum gentibus plerisque antiquissimis. Tacit. Annal. III, 26. Iust. Hist. I, 1. XI, 7. Porphyrr. περὶ ἀποχ. III.

* Latam nimirum legem Pomponius vocat ius constitutum, idque opponit iuri incerto & consuetudini. Bynckersh. Praeterm. ad Pomp. l. 2. §. 3. ff. de Orig. Iur. p. 19. Similiter Dionys. Halicarnass. X. p. 627.

Οὐπω γὰρ τότε ἦν ἔτε ἰσονομία παρὰ Ρωμαίοις, ἔτε ἰσηγορία, ἔτε ΕΝ ΓΡΑΦΑΙΣ ἅπαντα τὰ δίκαια τεταγμένα. *Nondum enim erat apud Romanos ius aequum omnibus ciuibus, nec omnibus ex aequo dicendi potestas erat, nec in scripturam relata erant iura omnia.*

§. III.

Quum vero in noua ciuitate permulta *Regum ar-* quotidie inciderent, quae ad mores illos *bitria de-* antiquae patriae exigi ac componi non *fectum le-* possent: res ipsa monebat, ea omnia tem- *peranda esse Regum arbitriis **, quae ve- *plebant.* *tustissimis mortalium pro legibus erant.* Seneca Epist. XC. Iustin. Hist. I, 1. Atque inde est, quod Pomponius *omnia ini-* *tio manu a Regibus gubernata*, dicit, d. l. 2. §. 3. ff. de orig. iuris.

* Dionys. Halic. Lib. X. p. 627. de Regibus: τὸ δίκαιον δὲν ὑπ' ἐκείνων τῆτο νόμος ἦν. *Ius ab illis constitutum pro lege erat.*

§. IV.

Quidquid ergo fieri omittitue a ciuibus *Hinc Edi-* vellent Reges Romani: id propositis, vel *eta regia,* per praeconem promulgatis EDICTIS, *pro lege e-* praecipiebant. * Idque dum faciebant, *rant.* *manu omnia gubernare dicebantur.*

- * Edictorum Reginum, vel ALBI regii, passim meminerunt Scriptores veteres, veluti Liu. I, 32. & 44. Dionys. Hal. Antiqu. III. p. 178. IV, p. 216. V. p. 278. Itaque MANVS REGIA erat potestas regum, edicendi, quaecumque e republica videbantur, & quae legibus moribusque patriis nondum erant definita.

§. V.

Mox tamen leges flagitavit populus.

Ferebant eum reipublicae statum Romani, quia Reges ad fastigium huius maiestatis, non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio iustitiaeque gloria euexerat. Quandoquidem tamen, uti recte obseruauit Cic. ad Famil. Epist. IX, 16. *omnia incerta sunt, quum a iure discessum est, nec praestare quisquam potest, quale futurum sit id, quod positum est in alterius voluntate, ne dicam, libidine:* non sane mirandum, ferocem populum, libertatisque cupidum, ac deinde Romulo, paullo post rigidius dominantem, infensum, mox LEGES flagitasse, * quas ipse curiatis comitiis probasset.

- * Quemadmodum enim in monarchia adductiore principis arbitria pro lege sunt: ita libertatis argumentum est *si leges imperent:* Arist. Polit. III, 16. Hinc veteres scriptores

res ciuitates liberas, LEGVM; regna PRINCIPVM esse dicebant, *legibusque redditam* ciuitatem iudicabant, quae se in pristinam libertatem adseruerat. Loca plura Lucani, Quinctiliani, Claudiani, aliorumque collegit. Io. Frid. Gronou. in Papin. Stat. Silu. Diatribe I, 2. p. II. sequ.

§. VI.

Id enim vel ideo iure quodam suo postulabant Romani, quod Romulus non *Idque ob resp. formam.* merum principatum instituerat, ceu ex male intellectis locis Taciti Annal. III, 2. & l. 2. §. 1. ff. de orig. iur. vulgo colligunt: sed summum imperium ita communicauerat cum patribus & populo, vt ipse Senatui praeesset, populum in comitiis rogaret; bella administraret, & in vrbe ius diceret: patres de republica secum consilia caperent, magistratusque gererent: populus denique in comitiis de legibus ferendis itemque de bello ac pace, nec non de honoribus decernendis suffragia ferret. * Dionys. Halic. Lib. II. p. 87.

* Vnde recte L. Ampelius Lib. Memor. Cap. L. rerumpublicarum tria esse genera tradit: esse *vero & quartum genus, quod Romani commenti sint, vt ex his tribus vnum efficerent.* His non contradicit Pomponius,

eui frustra ideo enchiridion vel l. 2. ff. de orig. Iur. abiudicat Scip. Gentil. de Principe Rom. §. II.

§. VII.

*Hinc leges
ferebantur
curiatae.*

Hinc iam ipse Romulus *leges quasdam curiatas ad populum tulit. l. 2. §. 2. ff. de or. iur.* Quum enim ipse populum vniuersum primum in tres TRIBVS, *Tatiensem, Lucerem & Ramnetem*, & has deinde in triginta CVRIAS descripsisset: Fest. in curiae. Dionys. Hal. II. p. 82. sequoties leges ferendae erant, populum vocabat in comitia, peractisque sacris, si addicerent auspicia, eum rogabat: **VELITIS IVBEATIS, ROMANI**, (Quirites enim a Romulo demum, iam in caelum, uti fingebant, rapti cognominabantur: Flor. Hist. I, 1.) **VT &c.** Tum curiae ibant in suffragia, & quod plures earum sciuerant, id pro lege erat, ac proinde lex curiata vocabatur. * Vnde lucem capit definitio legis §. 4. *Inst. de I. N. G. & C. Lex est, quam populus Romanus, Senatorio magistratu (tunc rege) rogante, constituēbat.*

* Videntur leges CVRIATAE ad Seruii tantura Tullii imperium obtinuisse. Is enim

enim & comitia CENTVRIATA instituit, vt potentiorum & opulentiorum suffragia plebis infimae & proletariae consiliis praeualerent, & postea pleraque per comitia centuriata explicauit. Accessere postea TRIBVTA, in quibus plebiscita in primis perferebant Tribuni plebis. *Lex ergo curiata*, libera rep. mutata vocabuli notione, dicebatur, qua magistratibus maioribus imperium militare auspicii causa deferebatur. Liu. V, 46. IX, 38. De qua lege curiata inter Car. Sigonium & Nic. Gruchium, viros doctissimos, acrem intercessisse disputationem, nouimus.

§. VIII.

Talium legum curiatarum, a ROMV-*Exempla*
LO perlatarum, vestigia passim exstant, *legum Ro-*
non quidem in vetere tabula, quam Franc. *muli.*
Balduinus a Io. Barth. Marliano acceperat,
quamque recentiore esse, satis constat:
Vid. Schub. de Fat. Iurispr. Rom. Exerc. I,
38. p. 64. sed apud auctores veteres, *
ex quibus eas sollicitè collegerunt cum a-
lii, tum Iustus Lipsius, Ant. Augustinus,
Fulvius Ursinus, Franc. Balduinus, & his
omnibus accuratior Paull. Merula de Le-
gib. Rom. Cap. II. sequ.

* Tales leges apud Dionys. Halic. II. p. 95.
sunt sequentes: *Mulier nupta, quae secun-*

dum sacras leges conuenit in manum, participes bonorum sacrorumque esto. Patri in liberos ius vitae & necis, illosque ter venundandi ius esto: tertium venditi e potestate patria exeunto: Sordidas fellulariasque artes ciues ne faciunt, sed studiis militaribus rei que rusticae vacant. Temetum mulier ne bibito. Alii has addunt: vt patronus qui quid in clientis fraudem egerit, sacer esset. Seru. ad Virgil. Aen. VI. v. 622. Quod natum erit parentes tollunt, monstrosos partus sine fraude exponere ius esto. Moenia sancta sunt: Plut. Romul. p. 30. Est quoque fragmentum de nuruum in foceros saeuitia apud Festum inplorare: cui legi ferociam Sabinarum raptarum occasionem dedisse, acute colligit Merula de Leg. Cap. II. § 41. Reliqua Romuli instituta ad sacra, formamque reip. adeoque ad Ius publicum, pertinent.

§. IX.

Nec non a Numa, Tullio Hostilio & sequentibus regibus latarum. Sed & sequentes Reges eiusmodi leges curiatis ad populum tulerunt. Et Numa quidem potissimum eas, quae ad sacra Deorumque cultum pertinent, adiecit. quas & in octo libros collectas edidit. * Dionys. Halic. II. p. 123. sequ. Tac. Annal. III, 26. De TVLLI HOSTILII legislatione testatur Dionys. II, p. 93. qui

qui praecipue memorat eiusdem legem de tergeminis ad pubertatem vsque ex publico alendis. Id. Lib. III. p. 160. ANCVS MARCIUS NUMAE praecipue aui instituta in vsum reuocasse fertur. Liu. I, 32. TARQVINII PRISCI lex, quae ad ius priuatum pertineat, nulla a veteribus describitur: at multo plures SERVII TVLLII non quidem curiatae, sed centuriatae, laudantur, ** quas deinde omnes vno edicto sustulit, suoque omnia arbitrio iterum egit verus non modo *παμβασιλεύς*, sed tyrannus, TARQVINIVS SVPERBVS.

- * At istis institutis sacris, quibus, simulato nocturno cum Aegeria congressu, robur addebat; Liu. I, 19. Dionys. Halic. II, p. 122. callide utebatur Numa, ad auctoritatem legibus ciuilibus conciliandam. Sic, vt vites diligentius putarent ciues, sanxerat, *ne quis Diis ex vite imputata libaret.* Plin. Hist. Nat. XIV, 12, XVIII, 12. Ne deinde insanos sumtus in sepeliendis cadaueribus coenisque facerent, instituerat, *ne quis vino rogam respergeret.* Plin. Hist. Nat. XIV, 12. neue pisces, nisi squamosos, ad polluctum emeret. Plin. Ibid. & XXXII, 11. Porro ne terminos mouerent, neue pel-

licatu se polluerent , aut in contrahendis negotiis fidem fallerent , callide instituerat , *vt terminus Deus esset , & si quis terminum exarasset , ipse cum bouibus sacer esset.* Dionys. Hal. II. p. 133. Festus voce *Termino* , Vlr. Obrecht de termino Deo , *ne pellex aram Iunonis tangeret , Festus in pellices* , denique *vt fidei numen omnes metuerent* , Liu. I, 21. Dionys. II. p. 134. Proprie tamen ad ciuiles leges Numae pertinent , *vt si quis liberum hominem dolo malo occidisset , parricida haberetur , sin imprudens , in concione pro capite occisi , & matris eius , arietem offerret , Festus in Parricida.* itemque , *vt si filiusfam. volente patre uxorem duxisset , patri vendundi eius potestas ne esset : Plutarch. in Numa p. 71. ne vidua intra annum luctus nuberet , Plut. ibid postremo ne mulier si praegnans mortua fuerit , nisi exciso partu humaretur. l. 2 ff. de mort. inf.*

- Seruius Tullius non modo Romuli & Numae leges reuocauit in vsum : Dionys. Halic. IV. p. 216 & 220 , sed & nouas sanxit , veluti de iudiciis , Idem IV. p. 228. de libertinis ciuitate donandis , Id. IV. p. 226. Cic. pro Corn. Balbo Cap. XXIV. de ciuibus ob aes alienum in vincula non ducendis , Dionys. Hal. IV. p. 215. de filio patrem verberante , Festus in plorare denique de contractibus & iniuriis priuatis. Dion. IV. p. 216. Ceterum idem Dionys.

p. 228. auctor est, vti in toto imperio suo, ita in ferendis legibus, tam popularem fuisse Seruium Tullium, vt non modo de patrum potentia, sed & de regia potestate dimidium detraxisse videretur.

§. X.

Sed regnari desit Roma, ex quo TAR- *Eae obti-*
 QVINIVS SVPERBVS, ex magno im- *nuerunt*
 perio non nisi maximam retinens licenti- *vsque ad*
 am, euerfis legibus, oppressaque liberta- *Tarquini-*
 te, ciuium suorum odia incurrit, regno *um Super-*
 ciuitateque pulsus anno V. C. CCXLIV. *bum.*
 Flor. I, 7.

§. XI.

Ex quibus omnibus facile intelligitur, *Legum re-*
 leges Regum Romanorum fuisse paucas, *giarum in-*
 easque priscam simplicitatem vbique red- *doles.*
 oluisse, fini tamen reip. qui in potentia
 bellica acquirenda consistebat, * si pau-
 ca Numae instituta exceperis, adeo calli-
 de accommodatas, vt ipsis Graecorum le-
 gislatoribus Romulum anteferre non du-
 bitet Dionys. Halic. II. p. 94. sequ. Con-
 fer. V. C. Ge. Christ. Gebaueri Romul. III.
 §. 6. 7.

* Fuit ergo noua resp. ex earum numero, in
 quibus legislatorum finis fuit, ὅτι πάντες
 πρὸς

πρὸς τὸ κρατεῖν καὶ πρὸς πόλεμον ἐνομοθέτησεν. *vt cuncta ad vincendum apta et ad bellum gerendum legibus instituerent*: de quibus bellicis rebus publicis pluribus egit Aristot. Polit. VII, 14. Hert. Element. doctr. civ. II, 10, 1. p. 427. sequi. Quum enim nec ager Romanis admodum amplus, nec artificum in promiscua turba magna multitudo, nec portus ad commercia instituenda commodus esset: facile animaduertebat Romulus, neque agriculturam, neque opificiorum culturam, neque opes, ex commerciis quaerendas, finem esse posse nouae reipublicae, ac proinde ipse ciuibus, tanquam genuinum reip. nouae finem commendabat ἐν μὲν τοῖς ὀφνειοῖς πολέμοις τὸ διὰ τῶν ὀπλων κράτος, ἐν δε ταῖς ἐμφυλοῖς ταραχαῖς τὴν ὁμοφροσύνην, καὶ σώφρονα, καὶ δίκαιον ἑκάστῃ βίον. *in externis bellis armorum potentiam: in ciuilibus vero tumultibus concordiam, iustitiamque ac temperantiam.* Dionys. II. p. 79. Et ad hunc finem plerasque Regum Rom. leges comparatas esse, facile animaduertes. Plerasque dico. Numam enim id praecipue egisse vt ferocem populum ad pacis studia paulatim inflecteret, iam supra diximus.

CAP. II.

DE STATV IVRIS ROMANI
A REGIBVS EXACTIS VSQVE
AD LEGES XII TAB.

§. XII.

Regibus lege Tribunicia, id est, a Iunio *Pro regi-*
Bruto Trib. Celerum lata exactis, eo- *bus bini*
rum loco bini Consules reip. praeerant, *Consules*
eadem auctoritate potestateque, ac olim *creati.*
ipsi Reges, adeo, vt, si a vocabulo, numero ac dignitatis istius diuturnitate discesseris, nihil omnino de regio imperio deminutum videretur. * Liu. II, 1. Vnde etiam consulatus alibi *regiae maiestatis imperium* vocatur. Liu. IV. 2. Nam pro perpetuo annum placebat, pro singulari duplex, ne potestas vel mora vel solitudine corrumperetur, consulesque adpellabant pro Regibus, vt, consulere se ciuibus suis debere, meminissent. Flor. I, 9.

* Vere ergo manebat forma reip. pristina. Regia enim potestas penes consules erat. Patribus salua erant, quae habuerant, iura: nec populo ius de legibus, honoribus, bello ac pace statuendi ademtum fuisse, legimus.

mus. Quia tamen Consules initio patri-
cii tantum generis eligebantur, nec in se-
natum plebi via adhuc patebat: facile ad-
paret, initio id egisse Coss. & patres, vt, mu-
tata reip. forma oppressaque plebe, ἀριστο-
κρατίαν quandam sensim instituerent. Pro-
didit haec consilia Appius Claudius, qui
obiurgatus a Valerio ob calidiora illa con-
silia, se ita defendit: Ἄ δὲ εἰς χαλεπό-
τητα καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων πρῶτασιαν
ὠνεΐδισε μοι, μισοδήμόν τε καὶ ὀλι-
γαρχικὸν ἀποκαλῶν, ὅτι ΤΗΣ ΑΡΙ-
ΣΤΟΚΡΑΤΙΑΣ περιέχομαι, κοινὰ
πάντων ὑμῶν ἐσι κατηγορήματα. *Quod*
autem me difficilem appellauit, & malorum
hominum antesignanum, insensumque ple-
bi, & paucorum potentiae studiosum, quod
OPTIMATVM REGIMEN tuear,
communia tibi vobiscum sunt crimina.
Dionys. Halic. VI. p. 386. sequ.

§. XIII.

Qualis Iam quae ab eo tempore fuerit iuris
tum iuris Romani facies, paucis ita describit Pompo-
Rom. fa- nius: *Exactis deinde regibus lege tribuni-*
cias? *cia, omnes leges hae exoleuerunt, iterum-*
que coepit populus Romanus incerto magis
iure & consuetudine ali, quam per latam
legem: idque prope V Igenti * annis passus
est. l. 2. §. 3. ff. de orig. iur.

Non

- * Non congruit annorum numerus. Ab exactis enim Regibus ad conditas XII Tabulas non viginti, sed sexaginta anni, elapsi sunt, ut probabile sit, primam syllabam in *Viginti*, maiusculis litteris scriptam, notam numeri senarii fuisse, legendumque esse *sexaginta*. Vid. Bynckersh. Praetermiss. ad d. 1, 2. p. 21.

§. XIV.

Enimuero hoc denuo non ita accipien- *Pro mori-*
 dum, ac si interiecto tempore exleges *vis tamen*
 xerint Romani. Quum enim *iur. adhuc va-*
rum Pomponius *legi latae* opponat: sen- *luere leges*
 sus est, leges Regias non amplius tanquam *Regiae.*
 ius scriptum viguisse, sed ciues tantum
 iure non scripto, vel moribus patriis, vixisse. (§. II.) Tantum enim abest, ut Regum leges, vel populi scito abrogatae sint, vel non usu exoleuerint, (quod satis refellunt alii, & in his Rupert. ad Pompon. Enchirid. Cap. IV. p. 66. sequ.) ut permultas a primis Coss. confirmatas, quasdam etiam in ipsas XII tabulas migrasse, satis constet.*

- * Dionys. Halic. V, p. 278. τῆς περὶ τῶν συμβολαίων τῆς ὑπὸ Τυλλίου γραφέντας, Φιλανθρώπως καὶ δημοτικῆς εἶναι δεκντας, ἧς ἅπαντας κατέλυσε Ταρκύνιο

κύνιⓈ, ἀνενεώσαντο. *Leges Tullii de contractibus, humanas admodum & populares, quas in vniuersum Tarquinius sustulerat, reuocarunt in vsum.* Et paucis interiectis: καὶ τὰλλα πράττειν, ὅσα κατὰ τὰς προτέρας ἐθισμὸς ἐπραττον, ἀπέδωσαν. *Ceteraque omnia secundum prisca consuetudines facere permiserunt.* Non ergo valebant amplius leges Regiae, tanquam ius scriptum, nisi quatenus de nouo legibus sacrae firmatae. Et hinc *ius patriae potestatis*, quod ex ipsa Romuli lege esse notauimus, (§. VIII.) *MORIBVS esse receptum*, testatur Ulpianus *l. 8. ff. de his qui sui vel alien. iur.*

§. XV.

*Hinc ius
Papirianum.*

Et quis dubitet, quin & post Tarquini exilium, legum Regiarum vsus haut exiguus fuerit, cum iisdem temporibus eas singulari opere collegerit C. Papirius? * sane si nullus earum legum vsus superfuisset, Papirius eas colligendo magno conatu maximas egisse nugas videretur. Ius istud Papirianum, quod sexto libro leges ciuiles, reliquis sacras comprehendisse videtur, luculento commentario illustrarat GRANIVS FLACCVS, *l. 144. ff. de verb. sign.* aequalis Iulio Caesari scriptor,

reges, auctoritate præditi, (§. XII.) edictis pleraque temperabant. *

* Rem omnem conficit locus Dion. Halic. X. p. 627. ὡς δὲ ἐπαύσαντο μοναρχέμενοι, τοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ὑπατεύουσιν ἀνέκειτο τὰ τε ἄλλα τῶν βασιλέων ἔργα, καὶ ἡ τῶν δικαίᾳ διάγνωσις, καὶ τοῖς ἀμφισβητήσιν πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ ὁπεδήτιν ἐκείνοι τὰ δίκαια οἱ διαιρῶντες ἦσαν. τῶν τε τὰ μὲν πόλλα τοῖς ἐπιτρόποις τῶν ἀρχόντων ἀρισίνδην ὑποδεικνυμένων ἀκόλαστα ἦν ἐπὶ ταῖς ἀρχαῖς. Quae ita vertenda: Imperio regio cessante, eoque ad annuos magistratus translato, inter cetera Regia officia iuris quoque cognitio ad eos translata est, atque illi, lite inter litigatores, quacunque de causa, orta, iura reddebant. Huius autem iuris magna pars erat penes summos magistratus, & tanquam tralatitium ius ad successores migrabat. Sensus ergo est, summos magistratus, id est, Coss. deficiente lege, pleraque edictis constituisse, eaque edicta, tanquam tralatitia, postea a successoribus servata esse. Quod tum demum intelligemus rectius, quum de edictis fuerit dicendum.

§. XVII.

Tribuno-

At his Consulatus luminibus non parum

rum offecit nouus honor TRIBVNORVM PLEBIS, quos plebs, patriciorum truculentia ad seditionem consternata, facta anno statim XVI post exactos Reges secessione in montem sacrum, extortisque quinque legibus sacratis, de quibus accuratissime Sigon. de Iur. Ciu. Rom. I, 6. p. 26. ex suo ordine impetrauerat. Liu. II, 32. Val. Max. VIII, 9, 7. Flor. Hist. I, 23. His enim creatis, initio numero quinque, postea decern, Liu. III, 30. patres non modo consilia sua de constituenda aristocratiâ turbata, sed & legislatoriae potestatis partem non minimam in plebem translata, cum indignatione viderunt.

§. XVIII.

Ex eo tempore frequentissimi furores Tribunorum, non modo aduersus impotentem patrum potentiam quauis occasione concionantium, verum etiam nouas subinde rogationes ferentium ad plebem, quas quippe ad minuendam Senatus auctoritatem comparatas, plebs tributim ratas esse iubebat facile, nisi vnus vel alter e collegio reliquis intercederet, quod fieri potuisse, nemo ignorat. Liu. IV, 49. VI,

35. Dionys. Halic. X. p. 658. Quaecunque vero plebs, plebeio illo magistratu rogante, constituerat, PLEBISCITA vocabantur: *§. 4. Inst. de I. N. G. & C.* quemadmodum LEGES, κατ' ἐξοχήν ita dictas, POPVLISCITA eleganter vocat Corn. Nep. Alcibiad. Cap. V.

§. XIX.

Lex Ateria Tarpeia.

Rariores ergo hoc interuallo temporis erant LEGES, proprie sic dictae, nec post illas Iunii Bruti, primi consulis, alia fere memoratur, quam ATERIA, TARPEIA, qua anno V. C. CCC. comitiis centuriatis lata cauebatur, ἵνα ταῖς ἀρχαῖς πάσαις ἐξῆι τῆς ἀκοσμῶντας ἢ παρανομῶντας εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐξουσίαν ζημιῶν. τὸ μέντοι τμήμα ἐκ ἐπὶ αὐτοῖς ζημιῶσιν, ὅποσον εἶναι δοκεῖ, κατέλιπον, ἀλλ' αὐτοὶ τὴν ἀξίαν ὤρισαν, μέγιστον ἀποδείξαντες ὄρον ζημίας δύο βόας ἢ τριᾶκόντα πρόβατα. *Vt liceret omnibus magistratibus suae potestatis laesae reos mulctare: mulctae tamen modus non mulctantium arbitrio relictus esset, sed ab ipsis praefinitus, * ne scilicet mulcta quantumvis grandis, duos boues & triginta oues excederet.* Dion. Halic. Lib. X. p. 674.

* Atque

* Atque inde postea nata edicta Praetoris:
 SI QVIS IVS DICENTI NON OB-
 TEMPERARIT, *l. 1. ff. si quis ius dic.* item-
 que: SI QVIS IN IVS VOCATVS NON
 IERIT, QVVM IRE EVM OPORTE-
 RET, VT IS IN MVLTAM PRO IV-
 RISDICTIONE MAGISTRATVS
 CONDEMNETVR. *l. 2. pr. & §. 1. ff. si
 quis in ius voc. non ier.*

§. XX.

At tanto frequentiora tunc prodibant *Lex Te-*
 PLEBISCITA, quamvis pleraque ad ius *rentilla de*
 publicum magis, quam ad priuatum, per- *legibus*
 tinerent. Quum enim Consules regiam *scribendis.*
 maiestatem adfectarent; Tribuni plebis
 eandem populo vindicarent: ferocissi-
 mus eorum, C. Terentius, anno V. C.
 CCXCIII. ad plebem tulit, *ut quinque viri*
crearentur, legibus de imperio consulari
scribendis. Quod populus in se ius dederit,
eo consulem vsurum. Liu. III, 9: Quin,
ut iuri de omnibus negotiis publicis aequae ac
priuatis scribendo decemviri crearentur,
 eum rogationem proposuisse, tradit Dio-
 nys. Ant. Rom. X. p. 629.

§. XXI.

Magna inde seditionum materia, nec *SC. de le-*
 patribus plebi, nec plebe patribus quid *gatis in*
 quam

Graeciam mittendis, plebiscito firmatum. quam concedere volentibus. Demum anno V. C. CCC. auctore T. Romilio, factum SC. ut Legati mitterentur in Graeciam, qui describerent leges Graecarum civitatum, ex quibus deinde Decemviri legibus ferendis, extra ordinem creandi, corpus aliquod Romanarum legum conficerent. Id quod deinde, rogante Sicionio, Tribuno plebis, plebiscito firmatum est. Dionys. X. p. 675. sequ.

§. XXII.

Si in Graeciam missi leges de scripserunt. Missi itaque eodem anno in Graeciam legati, non decem, uti Pomponius l. 2. §. 4. ff. de or. iur. scribit, sed tres, SP. ALBUS, A. MANLIVS VVLISO, & SER. SVLPICIUS CAMERINVS magnum inde insequente anno retulerunt legum peregrinarum farraginem, quae vel praecipuus postea fundus fuit XII Tabularum. * Dionys. Hal. X. p. 676. Liu. III, 31.

At ex quibus civitatibus petierunt leges? Liu. III. 31. *Athenas* exprimit, & *alias Graeciae civitates*. Tac. Annal. III, 27. *accita* ait, *quae usquam egregia*. Dionys. vero l. c. id restringit ad *Graecas vrbes, quae erant in Italia*, id est, ad magnae Graeciae civitates. Lacedaemonem tamen addunt Plin. Ep. VIII, 24. Athenaeus

De-

Deipnosoph, VI, 21. Amm. Marcellin. XVI, 5. quamuis id neget Augustinus de Ciuit. Dei II, 16. eique adstipuletur Galuan. de vsufr. VI, 5. Gothofr. ad XII. Tab. p. 63. Tom. III. Thes. iur. ibique celeb. Otto in praef. p. VI. qui accurate disquirat, quibus ex ciuitatibus leges tum Romani petierint?

§. XXIII.

Reuersis Romam legatis cum illa farragine, creati sunt DECENVIRI legibus *Inde potissimum* ferendis, quorum veluti antesignanum *compilatae Leges* APPIVM CLAVDIVM fuisse, constat. *X. Tabularum.* Et hi quidem acceptum summum imperium initio tanta moderatione animi administrabant, vt paene populares viderentur. Per otium ergo componebant X Tabulas, interprete vsi Hermodoro, viro prudente, Epheso tum exsule, statuatam ob operam Decemuiris nauatam merito, teste Plin. Hist. Nat. XXXIV, 5. * Eas, anno V. C. CCCIII promulgatas populo, & omnium centuriarum suffragiis probatas, ac demum tabulis siue *eboreis l. 2. §. 4. de or. iur.* siue *roboreis*, ac postea *aeneis* inscriptas, pro ROSTRIS, (id est, eo loco, cui postea elapsis plus quam centum annis, rostra Antiatium nauium fixae no-

men fecerunt, Plin. Hist. Nat. XXXIV, 5. Rupert. ad Pomp. Cap. V. p. 85.) propo-
 suere. Liu. III, 34. 57. Dionys. X. p. 681.
d. l. 2. §. 4. ff. de orig. iur.

Non itaque Hermodorus *auctor Decemui-
 ris fuit ferendarum legum*, ut refert Pom-
 pon. *d. l. 2. §. 4. de orig. iur.* nec ipse *leges
 Romanis scripsit*, quod visum Straboni
 Lib. XIII, sed *interpres Decemvitorum*
 fuit, uti eum vocat Plinius. Et opus sane erat
 interprete legum peregrinarum hominibus,
 nulla procul dubio Graecorum sapientiae,
 aut institutorum cognitione imbutis. Nec
 tamen hunc Hermodorum intelligit Pon-
 tificex, dum *c. 5. X. de praescript. Ephesi-
 num legislatorem* memorat, uti existimat
 Guil. Maran. de Aequit. p. 36. sed Theo-
 dosium Imp. qui Ephesinum concilium
 conuocauerat. Vid. Ciron. Obs. I, 15. & Cel-
 Otto Ibid. p. III. Hunc enim Imp. prae-
 scriptionis tricennalis auctorem esse, prae-
 clare docuit Gonz. Tellez ad illud cap. §.
 Tom. II, Part. II, p. 678. ut mirum sit, e-
 um postea cum Io. Sauarone ad Sidon.
 Epist. VIII, 6. textum sollicitare, & pro
Ephesinus legislator rescribere *Eugenius le-
 gislator.*

§. XXIV

visque pa-

Quum deinde in tyrannidem abiret il-
 lud

lud Decemuirorum imperium, ac proinde populus magno reliquarum tabularum desiderio teneretur: insequente anno V. C. CCCIII additae sunt duae postremae, Dion. Halic. X. p. 683. vt tota illa legislatio XII tabulis constaret, haeque *fontes vniuersi iuris publici privatiue haberentur.* Liu. III, 34.

§. XXV.

Nec tamen ex sôlis peregrinis legibus nouum istud iuris Romani corpus confectum est: * sed plurima in illud migrarunt ex legibus moribusque patriis, ceu exemplo patriae potestatis iam supra (§. XIV. *) vidimus. Idem de lege, quam de patronis & clientibus tulerat Romulus, adfirmat Seru. ad Virg. Aeneid. VI. v. 622. de Numae quibusdam Fest. in Murrata. Vnde Dionys. Halic. II, p. 97. monet, leges Regias in XII tabulis repetitas, & Lib. X. pag. 681. idem a Decemuiris compositas esse leges, docet *ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων, καὶ παρὰ τῶν σφίσι αὐτοῖς ἀρχαίων ἐθισμῶν.* tum ex Graecorum iure, tum ex patriis consuetudinibus. Vnde non mirum, Romanos, excisa a Gallis vr-

be, etiam leges Regias cum XII tabulis per Italiam conquisiuiffe. Liu. VI, 1.

* Non leuem quorundam reprehensionem incurrit hoc Romanorum consilium, quod peregrinas Graecorum leges adsciuerint, quia non omnes leges omni quadrare reip. ex civilis prudentiae principiis constet. Enim vero *primum* non omnes illae leges fuere peregrinae: sed plerisque Romae iam pridem sua constitit auctoritas. *Deinde* non promiscue ex illa Graecarum legum farragine corpus quoddam informe composuerant Decemviri, sed, prudente adhibita *ἐκλογῇ*, ea tantum, quae concinna Romanae Reip. videbantur, in XII tabulas retulerant. *Tum* porro non omnes Graecorum leges seruabant integras, sed easdem seue emendabant, suaeque accommodabant reipublicae, ceu ad oculum patebit, si quis opera eruditorum, quibus Solonis Romanorumque instituta inter se compararunt, inprimis Pandulphi Prateii *Iurisprudentiam veterem*, Tomo IV. Thesauri Iur. recusam, euoluerit. *Denique* in tanta patrum ac plebis aemulatione ipsam necessitatem hoc consilium Romanis extorsisse, satis patet ex oratione Romilii apud Dionys. Halic. X. p. 676. ut taceamus, & alias gentes peregrina instituta non improbasse. Lycurgum enim a
Cre-

Cretensibus leges suas accepisse, in vulgus notum est. Charondae quoque & Zaleuci leges non nisi quamdam exterorum institutorum *συλλογήν* fuisse, obseruat Diodorus Sic. Bibl. XII, 11. Adde, Rom. in adsciscendis exterorum institutis prudentiam miris laudibus celebrari a viris grauissimis, in primis a Sallustio, Bell. Catil. cap. LII.

§. XXVI.

Leges istae XII Tabularum, scriptae *Leges XII.* quidem verbis antiquis, non tamen in me- *Tab. con-* trum vel carmen redactae, (vid. Cel. Otto *stanti vsu* praef. Tom. IV. Thesauri Iur. p. VI.) post- *viguerunt.* ea constante vsu viguerunt, & permulta iuris nostri capita inde habuere originem, adeo, vt & Ciceronis tempore, qui iuris prudentiae operam dare vellent, ipsa legum illarum verba, tanquam *carmen necessarium*, ediscere cogerentur. Cic. de Leg. II, 23.

§. XXVII.

Ast quum tamen quaedam in illis redo- *Pauca ta-* lerent rigidiores priscorum mores: de- *men capita* terfa paullatim illa vitae austerioris rubigi- *abrogata* ne, populus capita quaedam abrogauit *lege Aebu-* lata LEGE AEBVTIA. Gellius Noct. *tia.* Att. XVI, 10. de cuius origine, * indole atque

atque occasione curatius egit V. C. Abrah. Wieling. de Furto per lanc. & lic. concepto Cap. VI. p. 94. sequ. quamvis aetas incerta maneat.

Attulit vir doctissimus, Charondas, lapidem, ex quo, si genuinus est, eius legis historia praeclare illustrari posset:

L. AEBVTIVS. TR. PL. VIR. POPVLARIS. LEGEM. TVLIT. AD. POPVLVM. VT. XII. TABB. CAPITA. QVAE. INVTLIA. ESSENT. REIP. TOLLERENTVR. QVAE. LEX. MVLTI. CONTRADICENTIBVS. TANDEM. ROGATA. EST.

Sed vereor, ne a recentiore & falsaria manu sit totum istud monimentum, mirorque, laudatissimum Wielingium illud pro genuino habuisse.

§. XXVIII.

Commentarii in Leges XII. Tab. scripti.

Quum ergo perpetuo fere vsu vigerent leges istae antiquissimae: non mirum est, eas commentariis suis certatim illustrasse ICTOS veteres, SEX. AELIVM, L. ACILLIVM, L. AELIVM (non *Laelium* uti vulgo scribunt. Vid. Turneb. ad Cic. de Legib. II, 23.) MESSALLAM, LABEONEM, CAIVM, SERV. SVLPICIVM, quin fortassis etiam ATEIVM CAPITONEM,

NEM, quem Plin. Hist. Nat. XIV, 13.
Scaeuolae & L. Aelio iunxit.

§. XXIX.

Quamuis veroper multis saeculis *Earum* cae-
 scerent XII illae Tabulae, & Cyprianus *interitus.*
 Ep. II, 2. adhuc tertio saeculo Christiano
 eas publice exstitisse, testetur, quin sae-
 culo adhuc sexto integrae procul dubio
 superfuerint in CAII commentariis, ex
 quibus aliquot fragmenta Tribonianus in
 Pandectas retulit: * periere tamen illae
 in ista temporum caligine, quam barba-
 rorum irruptio in prouincias Romanas
 inuexerat, praeter paucissima, quae pas-
 sim apud veteres scriptores supersunt,
 fragmenta.

Fragmenta ex Caii δωδεκαδέλτω super-
 sunt tantum sequentia, l. 1. ff. de or. iur. l.
 18. l. 20. l. 22. ff. de in ius voc. l. 6. ff. si quis
 caut. l. 2. l. 4. ff. arb. furt. caes. l. 48. ff. de
 pactis. 43. ff. ad L. Iul. de adult. l. 9. ff. de
 inc. l. vlt. ff. de colleg. l. vlt. ff. fin. reg. l. 3. ff.
 de litigios. l. 19. ff. de vsur. l. 233. l. 234. l. 235.
 l. 236. l. 237. l. 238. ff. de verb. sign. Ex
 quibus iocis patet, integrum hoc opus ex-
 stitisse temporibus Iustiniani, quum frag-
 menta illa ex omnibus sex Commentario-
 rum libris, a CAIO scriptis, decerpta,
 videamus.

§. XXX.

§. XXX.

*Et restitu-
tio.*

Hinc nihil reliqui fecerunt viri docti, ut opus insigne, &, iudice Cicerone de Orat. I, 44. *omnibus omnium philosophorum bibliothecis anteponendum*, pristinae integritati, quoad fieri posset, restituerent. Longum eorum catalogum texuimus in Ant. Rom. prooem. §. V. similemque reperies apud V. C. Eu. Ottonem in praef. Tom. III. Thesauri Iur. p. XXIX. Sed omnium industriam superavit Iurisconsultus eximius, IAC. GOTHOFREDDVS, qui in *Fontibus quatuor iuris civilis*, in illo Tomo III. Thesauri Iuris recensis, non modo fragmenta cum cura collegit, eaque ab ICtorum interpretamentis accurate separavit, sed &, quo ordine illa singulis in tabulis collocata fuerint, ostendit, omniaque ex fontibus ipsis probavit, notisque illustravit doctissimis. *

Attamen & post huius messem spicilegia haut poenitenda instituit laudatissimus Eu. Otto in praef. p. XXXI. sequ.

§. XXXI.

*De quibus
rebus sin-
gulae ta-*

Ex hoc vero IAC. GOTHOFREDI quantiuis pretii opere patet, *primam tabulam* leges de in ius vocatione, aliisque, quae

quae in iure fiebant; *secundam* de iudiciis *bulse ege-*
 & furtis; *tertiam* de contractibus & rebus *rim?*
 creditis; *quartam* de iure patrio & con-
 nubii; *quintam* de hereditatibus & tute-
 lis; *sextam* de dominio & possessione; *se-*
ptimam de delictis & criminibus; *octauam*
 de iuribus praediorum; *nonam* de iure
 publico; *decimam* de sacro; *postremas*
duas priorum veluti supplementa com-
 prehendisse.

§. XXXII.

Postremo obseruandum, haec XII ta-
 bularum fragmenta iuris studiosis insi-
 gnem adferre posse vtilitatem. Inde e-
 nim iurium multorum origines, inde
 Pandectarum & Codicis, ipsiusque Edi-
 cti perpetui ordo, eiusque rationes, inde
 denique multarum actionum natura atque
 indoles vnice intelligitur. Nec defue-
 runt Icti humaniores, qui iurispruden-
 tiae studium a XII Tabulis auspicandum
 esse, monerent, quamuis ego illis tantum,
 qui erectiore indole inflammati, ad inte-
 riorem ciuilibus istius sapientiae cogniti-
 onem adspirant, auctor esse malim, vt ta-
 bulas istas sibi familiares reddant. Reliquis
 enim, qui crudis adhuc studiis, pleno
 gradu

gradu in forum tendunt, acclamari satius fuerit:

Procul, o procul este, profani.

CAP. III.

DE PROGRESSV IVRIS ROMANI
POST XII TABVLAS AD TEM-
PORA AVGVSTI.

§. XXXIII.

*Cur post
XII. Ta-
bular tot
nova iura
orta?*

ITa perfectum suisque absolutum nume-
ris videbatur illud legum Romanarum
corpus. Sed laborabat respublica inter-
nae formae vitio, tamque male temperata
erat, vt non posset non perpetua inter pa-
tres ac plebem gliscere aemulatio. Siue
enim interpretandae, siue negotiis quoti-
die obuientibus applicandae essent le-
ges: eam potestatem sibi vindicabant pa-
tricii, quum contra Tribuni plebis nihil
reliqui facerent, vt illud patriciorum re-
gnum euerterent. Id quod non poterat
non mirifice amplificare legum Romana-
rum numerum.

§. XXXIV.

*Plebs no-
uit plebi-*

Quod vt rectius intelligatur, **TRI-
BVNI PLEBIS** pro rostris domina-
bantur;

bantur, &, quoties patres altiora spirare *scitis plera-*
 animaduverterent: turbulentis concioni- *que iura*
 bus plebem aduersus patres concitabant, *patribus*
 & sic quotannis fere noua PLEBISCI- *extorsit.*
 TA de statu reip. mutando emendando-
 que perferebant. Hoc modo sane patribus
 paullatim cum alias praerogatiuas, tum
 praecipue *honores, sacerdotia & ius con-*
nubii extorserunt, vt ea omnia patribus
 cum plebe in posterum communia essent.

§. XXXV.

Sed non adeo faciles erant patres, vt *Quibus*
 plebi potestatem illam leges ferendi sine *plebiscitis*
 certamine concederent. Potius non si *se obstrin-*
 ne aequitatis specie contendebant; non se, *gi, nega-*
 sed plebem, plebiscita illa, se imprudenti- *bant pa-*
 bus facta, tenere. Id quod non potuit non *tres.*
 nouos in rep. tumultus excitare. Liu.
 III, 55.

§. XXXVI.

Videbatur illi rei remedium inuentum *Id tamen*
 A. V. C. CCCVI. facta a plebe secessione *decisum*
 altera in montem sacrum. Creati enim *primum*
 tunc Consules populares, L. VALERIVS *lege Horat-*
 & M. HORATIVS, legem centuriatis co- *tia.*
 mitiis tulerunt, VT QVOD TRIBV-
 TIM PLEBS IVSSISSET, POPV-

C

LVM

LVM TENERET. Id quod non sine offensione patrum factum esse, facile est, ad intelligendum, quia hi quidquid libertati plebis cauebatur, id suis decedere opibus, credebant. Liu. III, 58. Dionys. Halic. XI. p. 725.

§. XXXVII.

*Deinde
Publilia.*

Sed ne ea quidem laetitia plebi admodum diuturna fuit. Patres enim, novas commenti caullationes, plebiscitis iterum negabant obsequium, fortassis quod, se populi vocabulo non comprehendi, existimarent. Thomaf. Delin. Hist. Iur. §. 15. Quo factum est, vt anno V. C. CCCCXVI Q. PVBLILIVS, DICTATOR, noua, eaque populari admodum lege sanciret, VT PLEBISCITA OMNES QVIRITES TENERENT. Liu. VIII, 12.

§. XXXVIII.

*Ac denique
Hor-
tensia.*

Nouum tamen Patres inuenere modum; quo plebem, legislatoriae inhiantem potestati, opprimerent, acerbitatem nimirum iniquissimi foenoris. Ea calamitate ad desperationem acta plebs, A. V. C. CCCCLXV in Ianiculum secessit. Quumque aduersus hanc seditionem patrum opis esset in consulibus: ad vltimum rei

rei trepidae remedium deuentum est, vt Dictator diceretur Q. HORTENSIVS.* Epit. Liu. Lib. XI. Hic cedendum temporibus ratus, non modo plebem a foeneratorum crudelitate vindicauit, verum etiam sequente anno, lata noua lege, de nouo accuratius sanxit, VT QVOD PLEBS IVSSISSET, OMNES QVIRITES TENERET. Gell. Noct. XV, 27. §. 4. *Inst. de I. N. G. & Ciu.*

Vnde ridicula est obseruatio Accursii, legem hanc Hortensiam a quodam Hortensio rege latam esse. Glossa ad § 4 Inst. de I. N. G. & C. Sed talia plura in glossa, vt misereri possis illius saeculi, quod, vt Rupertus ad Pompon. Enchir. p. 90. loquitur, *doctores pedore & squalore horridos, pannis obsitos, semper illos, semper intonsos, tam diu perpeffum est.*

§. XXXIX.

Et ex eo quidem tempore plebiscita *Ex tem-* perinde, ac ipsae leges, valuerunt, quin *ore plebi-* & LEGVM vocabulum adsumferunt; *scita legum* ceu vel ex iure nostro patet, ex quo *vim no-* tissimae sunt LEGES AQVILLIA, ATI- *menque* LIA, FALCIDIA, ATINIA, SCRIB- *habue-* BONIA, VOCONIA, & similes, quae *runt.*

omnes non leges, *κνγλωσ* dictae, sed PLEBISCITA, fuerunt. *

Eorum characterem aliqui in eo quaerunt, quod vnico nomine vocentur, quum leges proprie sic dictae ab vtroque consule cognominentur, veluti *leges* AELIA SENTIA, IVNIA NORBANA, IVLIA & TITIA, PAPIA POPPAEA, ceterae. Merula de Leg. Rom. cap. XXIV. Sed quamuis hoc vt plurimum verum sit: sunt tamen & leges, vere ac proprie sic dictae, quarum non nisi vnum cognomen est, veluti HORATIA, PVBLILIA, HORTENSIA, IVLIAE tantum non omnes, POMPEIA de parricidiis, CORNELIAE pleraeque, FABIA de plagiariis, & similes.

§. XL.

*Quid lege
agere.*

Eadem fata LEGIS ACTIONVM fuisse, quae erant ALTERVM, quod, tanquam gentilem aliquam possessionem sibi vindicabant patres. De his iam dicendum paullo accuratius. Quicumque aliquid in iure rite & iure faciebant, ii LEGE AGERE dicebantur, Sigon. de Iudic. I, 9. adeo, vt & lictores, quoties animaduertendum esset in facinorosos, *lege agere* iuberentur. Liu. XXVI, 15. Val. Max.

III, 9.

III, 9. At praecipue tamen LEGE AGEBANT, qui vel actione pulsabant aduersarium, Val. Max. VII, 7. Plin. Hist. Nat. VII, 5. Gell. Noct. Attic. XX, 9. vel actum voluntariae iurisdictionis apud eum, apud quem erat legis actio, explicabant. *l. 4. ff. de adopt.*

§. XLI.

Equidem, quo pacto lege agendum esset, lege XII Tabularum non fuerat expressum. At patricii, qui sibi iurisprudentiam obtentu iuris patronatus, tanquam gentilem possessionem, vindicabant, (vid. Antiqu. Rom. I, 2, 29.) & pontifices, quales etiam tum soli patricii erant, certos communiſcebantur ritus & formulas, * quibus tum voluntariae, tum contentioſae iurisdictionis actus explicarentur, quibus pontifices adiiciebant fastos dierum, quibus lege agere fas nefasque esset. Quae omnia LEGIS ACTIONVM nomine veniebant.

De actionibus Pomponius, l. 2. §. 6. ff. de orig. iur. Deinde ex his legibus, eodem fere tempore, ACTIONES compositae sunt, quibus inter se homines disceptarent: quas actiones ne populus, prout vellet, institueret, certas sollemnesque esse voluerunt, & appel-

latur hæc pars iuris LEGIS ACTIONES, id est, legitimaæ actiones. En certas formulas, quibus ius suum persequerentur ciues, tam caute profecto recitandas, vt, qui formula caderet, causa cecidisse videretur. Senec. Ep. XLIX. Lips. ad Senecae de Clement. II, 3. Quinctil. Inst. III, 8. Præterea nihil fere apud magistratum sine sollemni aliquo ritu explicari consueuisse, argumento sunt *ritus vindictiarum, emancipationum, adoptionum, manumissionum*, de quibus fusius actum in Antiqu. Rom. I, 4, 4. sequ. I, II, 15. sequ. I, 12, 7. sequ. IV, 6. 17. Denique de fastis dierum, quibus lege agere liceret, vel non liceret, Cicero pro Muraena cap. XI: *Possent agi lege, nec ne, pauci quondam sciebant: FASTOS enim vulgo non habebant. Erant in magna potentia, qui consulebantur, a quibus etiam dies, tanquam a Chaldaeis, petebantur.* His vero rebus præfuisse pontifices, patet ex l. 2. §. 6. ff. de orig. iur.

§. XLII.

Quid per illas intel. ligatur. Sunt ergo ACTIONES LEGIS quilibet actus; tum contentiosae, tum voluntariae iurisdictionis, apud magistratum, apud quem legis actio erat, sollemni ritu, certisque formulis ac diebus explicandi, quorumque & id proprium erat, vt nec diem,

diem, nec conditionem, nec procuratorem, admitterent, *l. 123. ff. de reg. iur.* & a pupillis sine tutoris auctoritate non possent explicari. *l. 19. ff. de auct. tut.*

§. XLIII.

Eaedem erant adfectiones ACTVVM *Quinam* LEGITIMORVM, qui tamen a priori- *actus legi-* bus omnino differunt, quod sollemniter *timi?* quidem, adhibitisque certis formulis, nec tamen abscisse apud magistratum, erant explicandi. Quales erant *hereditatis adi-* zio, *serui optio*, *mancipatio*, *acceptilatio*, & similes. * *l. 77. ff. de reg. iur.*

- * Vnde omnino errant, qui haec confundunt, quum non vna inter illa differentia sit. Accuratissime rem expediuerunt Franc. Hotom. in Quaest. illustr. XXXIV. p. 226. & Guil. Budaeus *ad l. 4 ff. de ad-* opt. Omnes quidem actiones legis erant actus legitimi; sed hi non omnes erant actiones legis, quia non apud magistratum, sed priuatos intra parietes, solebant applicari.

§. XLIV.

Omnia haec patricii & pontifices, qui *Omnia* soli iurisprudentiam illam formulariam, *haec in la-* tanquam possessionem auitam, retinebant, *tenti habe-*

bant patricii,

in latenti habebant, * vt plebs ab eorum penderet arbitrio, ipsique a litigantibus quotidie, tanquam oracula, adirentur. Sane enim neque actionem quisquam sine periculo institueret, neque adoptare, emancipare, simileve quidquam peragere rite poterat, nisi illis formulas, ritus, ipsosque dies, prius tanquam ex tripode eloquuti essent illi Apollines, l. 2. §. 6. ff. de orig. iur. Cic. de Orat. I, 61.

* Hinc mirae fraudes Pontificum, factos in gratiam odiumve aliorum pro lubitu turbantium, de quibus Ammian. Marcell. XXVI, 1. *Haec, nondum extentis fusius regnis, diu ignorauere Romani, perque saecula multa obscuris difficultatibus implicati, tunc magis errorum profunda caligine fluctuabant, quum in sacerdotes potestatem transulissent intercalandi: qui licenter gratificantes publicanorum vel litigantium commodis, ad arbitrium suum subtrahebant tempora vel augebant. Hocque ex coepto, emerferunt alia plurima, quae fallebant: quorum meminisse nunc superuacuum puto.* Add. Solin. Cap. III.

§. XLV.

*Prodidit
arcanum*

Sed hoc quoque forense patriciorum regnum euertit anno V. C. CCCCXLIX.

CN.

CN. FLAVIVS, qui formulas istas cum *Cn. Flavi-*
fastis, ab Appio Claudio Caeco, cuius *us, a quo*
scriba fuerat, in codicem compilatas, pu- *IVS FLA-*
blicavit, eoque munere tantam a populo *VIA-*
gratiam iniit, vt Aedilis crearetur. * *l. 2. ff. NVM.*
7. ff. de orig. iur. Liu. IX, 46. Cic. pro
Mur. Cap. IX. & ad Attic. Epist. VI, 1. de
Orat. I, 40. Plin. Hist. Nat. XXXIII, 1.
Gell. Noct. VI, 9. Idque est IVS illud
FLAVIANVM, de quo eo loco Pom-
ponius.

- * Ita rem referunt Pomponius, & Gellius.
Ex Liuio contra & Val. Maximo collegeris,
Flauium iam tum, quum factos illos &
formulas proponeret, Aedilem Curulem
fuisse, maxime quum ille haec omnia *in*
albo proposita, testetur, quod a magistra-
tibus duntaxat, non a priuatis, fieri sole-
bat. At potuit CN. FLAVIVS, vti
fieri solet, primum clanculum enunciaſſe
illud horribile ſecretum, eoque meruiſſe
Aedilitatem: poſtea vero, quum ſe deſpica-
tui a patribus haberi animaduerneret, to-
tum opus *in albo publice propoſuiſſe*. Sic
facile conciliaueris discrepantes illorum
auctorum narrationes.

§. XLVI.

Quam aegre illam iacturam tulerint *Et poſtea*

Sex. Aelius Catus, a quo IVS AELIANVM. patricii, vel ex eo patet, quod recuperare amissam possessionem cupientes, novas excogitarint formulas, easque, ne in vulgus manarent, non litteris, sed notis, perscripserint, quo nihilominus ipsi rebus omnibus interessent. Sed denuo circa annum V. C. DLII. secretum prodidit egregie cordatus homo, uti eum Ennius vocavit, SEX. AELIVS CATVS, de quo plura Noris. Cenotaph. Pis. Diss. III, cap. IX. p. 418. Iac. Perizon. Animadu. Hist. II. p. 71. Rupert. Epist. XLVIII. ad Reines. p. 412. sequ. isque liber Pomponio IVRIS AELIANI nomine venit. * l. 2. §. 7. ff. de orig. iur. Cic. pro Muraena Cap. XI.

* Ceterum hoc IVS AELIANVM differre non videtur ab eiusdem SEX. AELII PAETI CATI *Tripertitis*, ideo quippe id nomen adeptis, quia lege XII tabularum praeposita, iungebatur interpretatio, dein subtexebatur LEGIS ACTIO. l. 2. §. 38. ff. de or. iur. Nec alia est LEX AELIA apud Cic. Topic. Cap. II. vbi absurde librarii: *Lex Aelia Sentia*. Conf. Noris. Cenotaph. Pisan. ibid. p. 423.

§. XLVII.

Interpreta-

TERTIVM, quod sibi solis reservauerant

rant patricii, generis iurisconsulti, erat *tatio Le-*
INTERPRETATIO, & DISPVTATIO *gum XII*
FORI, quarum meminit Pomponius. *Le-Tab.*

gibus enim *XII Tabularum latis*, coepit, *vt*
naturaliter fieri solet, *vt interpretatio de-*
sideraret prudentium auctoritate necessari-
am esse disputationem fori. l. 2. §. 5. ff. de o-
rig. iur. Nimirum **ICTI** ex breuissimis il-
 lis legibus per interpretationem extensi-
 uam varia eliciebant *iura noua*, varias *a-*
ctiones utiles, aliaque quae propalam &
 κατά τὸ ἔργον legibus istis haut com-
 prehendebantur. * Atque inde est, quod
ICTI saepissime non modo *iuris interpre-*
tes, sed & *auctores conditoresque* adpel-
 lentur. Briffon. de verb. sign. voce **Iuris**
 auctores. Cuiac. Obs. VII, 25.

Exemplo est *legitima patronorum tutela*,
 quae ex lege XII tabularum esse dicitur, &
 proinde ipsa quoque *legitima tutela* voca-
 tur, non quod **NOMINATIM** de hac tute-
 la cautum sit, sed quod perinde accepta sit
 per interpretationem, ac si verbis legis intro-
 ducta esset. §. vn, Inst. de leg. agn. tutela. A-
 lia iura a **ICTIS** per interpretationem inuen-
 ta recensuimus in Antiqu. Rom. I, 2, 36.
ACTIONES UTILES in iure utramque
 faciunt paginam. Eae vero dicuntur *ex-*
emplo

emp'lo, vel *ad exemplum*, ac veluti *ad similitudinem directarum* compositae: l. 5. §. 21. ff. *vt in poss. legat. l. 1. C. de precar. & interd. Salu. l. 13. §. 25 ff. de act. emt.* id est, per interpretationem extensiuam a Ictis introductae.

§. XLVIII.

Disputatio fori.

Iidem Icti saepenumero de iure, eiusque applicatione, vel in ipso foro, vel, (vt Scholiaestes Iuuenalis Sat. I. v. 128. notat,) iuxta Apollinis templum, grauiter disceptabant, eiusque rei non modo recentiora exstant exempla in l. 19. ff. *de lib. & postum. l. ult. §. 26. de munerib. & honor. l. 17. ff. de iure patron.* sed & vetera, veluti Crassi & Galbae apud Cic. de Orat. I, 56. nec non Scaeuolae, Manilii & Bruti apud eundem de Finib. I, 4. Quidquid ergo *post magnas varietates obtinuerat*, vti loquuntur Icti l. ult. ff. *pro legato. l. 32. ff. de obl. & act. l. 55. §. 1. ff. de legat. 2.* id etiam iuris habebat auctoritatem, & EX DISPVTATIONE FORI venire, Afcon. Paed. in Cic. Verr. III. itemque *ius receptum* vel *recepta sententia* dicebatur: Fest. in Receptum. l. 215. ff. *de verb. obl. l. 41. ff. de rebus cred.*

§. XLIX,

§. XLIX.

Omnia ista iura, siue ex fori disputa- *Inde na-*
 tione, siue ex interpretatione prudentum *tum ius ci-*
 profecta, IVS CIVILE communi nomi- *uile striete*
 ne vocabantur: *l. 2. §. 5. ff. de orig. iur.* Cic. *dictum.*
de offic. III, 16. vel IVS CONSENSV
 RECEPTVM. *pr. Inst. de adquis. per adro-*
got. Vnde *iuris civilis* vocabulum, quod
 alioquin multo latius patet, aliquando
 tantum ius, a ICTis interpretando dispu-
 tandoque introductum, vel, vt Theophi-
 lus *§. 2. Inst. de off. iud.* vocat, τὴν τῶν
 σοφῶν νομοθεσίαν denotat.

§. L.

Hanc quoque sapientiam initio in pene- *Quod est*
 tralibus suis repositam habebant patricii *ipsum ini-*
 generis iureconfulti, rati, id quod res est, *tio in la-*
 non parum se inde auctoritatis consequu- *tenti habi-*
 turos, si sibi solis hanc cognitionem reti- *tum, post-*
 nerent. Enimuero & hic circa A. V. C. *eaque a*
 D. repertus est, qui illos ICTorum circu- *Tib. Co-*
 los turbaret, TIBERIVS CORVNCA- *runcanio*
 NIVS, vir consularis, triumphalis, & *diuulga-*
 primus e plebe pontifex maximus. *tum est.*
Grot. de vit. ICT. I, 2. Rupert. ad Pomp. Enchir.
p. 341. Ante hunc enim ex omnibus, qui
sapientiam nacti sunt, publice professum
nemi-

neminem traditur: ceteri autem ad hunc
IN LATENTI *ius civile* **RETINERE**
cogitabant, * solumque consultatoribus
potius, quam discere volentibus, se prae-
stabant. l. 2. §. 35. & 38. ff. de orig. iur.

Tales fuere, quos Pomponius ante Tiberium Coruncanium recenset, PAPIRIVS; APPII CLAVDII; SEMPRONIVS SOPHVS, C. SCIPIO NASICA OPTIMVS, Q. MUCIVS, qui nec docendo; nec scriptis celebritatem sunt consequuti. At qui post Tiberium Coruncanium memorantur, partim publice professi sunt iurisprudentiam; veluti SEX. & P. AELII fratres, & P. ATILIVS l. 2. §. 38. ff. de orig. iur. Q. MUCIVS, l. 2. §. 42. eod. BALBVS LVCILIVS & GALLVS AQUILLIVS, SER. SVLPICIVS: l. 2. §. 43. 44. eod. partim ius civile scriptis libris diuulgarunt. Sic SEX. AELII *Tripartita* veluti *cunabula iuris* continuerunt. l. 2. §. 38. ff. eod. P. MUCIVS, BRVTVS & MANILIVS *ius civile fundarunt.* l. 2. §. 39. ff. eod. Q. MUCIVS *ius civile primus constituit, generatim in libros decem & octo redigendo.* l. 2. §. 41. ff. eod. Itaque in vulgus demum manavit illud secretum, vt vere cecinerit Iuuenal. Sat. VIII, v. 47.

Tamen una plebe Quiritem

Facun.

*Facundum inuenies: solet hic defendere
causas*

*Nobilis indocti: veniet de plebe togata,
Qui iuris nodos & legum aenigmata sol-
uat.*

§. LI.

Interea factum est, vt MAGISTRA- *Magistra-*
TVVM ROMANORVM numerus *tus initio*
quam maxime amplificaretur. Quum *pauci.*
enim initio tantum duo CONSVLES
reip. praeessent, (§. XII.) ac praeter eos,
ac TRIBVNOS PLEBIS, (§. XVII.) nul-
li alii in vrbe magistratus ordinarii essent
quam AEDILES PLEBIS bini, Tri-
bunorum adiutores, anno V. C. CCLXI
simul cum illis creati, Gell. Noct. At-
tic. XVII, 21. Dionys. Halic. VI. p. 411.
& QVAESTORES, quos a Regibus pri-
mum institutos, & a primis Coss. restitu-
tos, posteaque subinde multiplicatos, te-
stantur Tac. Annal. XI, 22. Plutarch. in
Poplic. p. 1031. & *Vlp. l. vn. ff. de off. Quaest.*
multi alii postea magistratus, non modo
extraordinarii, sed & ordinarii, accesserunt.
Idque tanto facilius indulgebat po-
pulus, quanto magis eo ipso imminui vi-
debat consulum potentiam.

§. LII.

§. LII.

*Postea his
accessere
Censores,
Praetores,
Aediles
Curules.*

Sic primum anno V. C. CCCXII. CENSORES, censui agendo, lustro condendo, legendo senatui, moderandaeque disciplinae publicae, creati sunt. Dion. Halic. Lib. XI. extr. Liu. IV, 8. *l. 2. ff. 17. ff. de orig. iur.* Deinde anno CCCLXXXVIII iuri dicundo institutus PRAETOR *urbanus*, cui anno V. C. DVII accessit *peregrinus*, & his paullatim plures alii, ut primum ad *quatuor*, deinde ad *sex*, mox ad *octo*, denique ad *decem*, *duodecim*, immo ad *sedecim* vsque eorum numerus excreverit. * Dio Cass. LVIII. p. 634. *l. 2. ff. 32. ff. de orig. iur.* Lips. Excurf. D. ad Tacit. Annal. I, 14. p. m. 718. Denique eodem tempore creati AEDILES CURVLES, qui foro rerum promercalium, ludis, viis, aedibusque publicis, & omnibus denique, quae ad decus & tutelam urbis pertinere videbantur, praessent. Liu. VI. extr. VII, 1. *l. 2. ff. 26. ff. de orig. iur.* quibus Iulius Caesar rei frumentariae causa duos, quos CEREALES vocavit, adiecit. Dio Cass. XLIII. extr.

* Ex his vnus iurisdictionem *urbanam*; alter *peregrinam*; quidam prouincias praetorias; *teli-*

reliqui quaestiones publicas fortiebantur. MAXIMA dignitas erat PRAETORIS VRBANI, qui ideo PRAETOR MAIOR dicebatur, Fest. in maior consul. Plutarch. in Bruto p. 987. Dio Cass. XLII. p. 195. Caesar de bello ciu. III, 20. & COLLEGA CONSVLVM, cui omnia absentium Coll. officia incumbabant. Gell. Noct. Attic. XIII, 15. Plin. paneg. cap. LXXVII. Cic. Epist. ad Famil. X, 12. Dio Cass. LIX. p. 659. Aliquando tamen coniungi solebant duae iurisdictiones, veluti *urbana & peregrina*, Liu. XXIV, 44. XXV, 3. XXVII, 36. quemadmodum apud Gruter. Inscr. p. DIII. laudatur: ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΚΑΤΑ ΠΟΛΙΝ ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ, *Praetor urbanus & inter peregrinos*. Ita & duas de criminibus publicis quaestiones saepe coniunctas fuisse, iam obseruauit. Car. Sigon. de Iudic. II, 4. p. 400.

§. LIII.

Mittimus iam magistratus maiores extra ordinem creatos, veluti DICTATORMagistra- tus maio- res extra ordinem creati. RES, plerumque in re trepida ab altero consulum, cuius fors exierat, noctu silentio dictos: Dio Cass. XXXVI, Liu. VIII, 23. DECEMVIROS LEGIBVS FERENDIS: (§. XXIII.) TRIBVNOS MILITVM CONSVLARI POTE-

D

STA-

STATE, quos ab anno V. C. CCCXI, quum plebi cum patriciis de consule altero plebeio non conueniret, loco consulum, aliquamdiu reip. praefuisse; nouimus. Liu. III, 5 1. IV, 6. INTERREGES, ad quos, Coss. sese abdicantibus, vel in magistratu extinctis, consulare imperium, curaque comitiorum redibat: Liu. III, 8. V, 3 1. VI, 1. VII, 17. 21. VIII, 23. denique PRAEFECTOS VRBI, qui primum Regibus ab vrbe profectis, deinde feriarum Latinarum causa, quum reliqui Magistratus omnes vrbe abessent, ex nobili iuuentute extra ordinem creabantur, vt vrbi praessent. Tac. Annal. VI, 10. 11. Gell. Noct. Attic. XIV, extr. Exc. Peiresc. p. 477. l. 2. §. 33. ff. de orig. iur.

§. LIV.

XX. viri. Mittimus etiam magistratus minores, qui XX VIRORVM vocabulo comprehendebantur, quamuis initio XXVI viri essent. Dio Cass. LIV. p. 540. In eo numero erant, DECEMVIRI STLITIBVS IUDICANDIS, (de quo ἀρχαῖσμιον Ian. Rutgers. Var. Lect. V, 16.) qui Praetori cognoscenti in consilio erant, & hastae iudicioque centumuirali praeerant.

l. 2. §. 29. ff. de orig. iur. Ger. Noodt. de Iurisd. I, 12. Sibr. Ted. Siccama de Iudic. centumvir. Cap. IX. **QVATVORVIRI VIARVM PVBLICARVM CVRANDARVM**, *l. 2. §. 30. ff. de orig. iur.* Grut. Inscr. p. XVI, 10. **TRIVMVIRI A. A. A. F. F.** id est, *auro, argento, aeri flando feruendo*, Cic. Ep. ad Fam. VII, 13. **TRIVMVIRI CAPITALES**, qui carceris custodiam habebant, suppliciiisque sumendis auctores ac moderatores praeerant, quin & de furtis seruorum aliorumque eiusmodi viliorum capitum ad Maeniam columnam cognoscebant. *l. 2. §. 30. ff. de orig. iur.* Epit. Liu. XI. Val. Max. V, 4, 7. Rupert. ad Pompon. p. 265. sequ. **QVINQVEVIRI CIS ET VLTRA TIBERIM**, qui suae quisque regionis aedificiis nocturno tempore praeerant, *l. 2. §. 31. ff. de orig. iur.* Liu. XXXI, 14. & quorum postea suppressum est officium, **DVVMVIRI, CVRATORES VIARVM** extra urbem. *l. 2. §. 3. ff. eod.* Dio Cass. LIV. p. 540.

§. LV.

Denique & magistratus minores, extra *Magistra-*
ordinem creatos mittimus, veluti **PRAE-** *tus mino-*

*res extra
ordinem
creati.*

PECTOS ANNONAE, Liu. IV, 12. QVINQVE VIROS MENSARIOS, Liu. VII, 21. DVVMVIROS NAVALES, qui orae maritimae praeerant, classisque ornandae reficiendaeque curam habebant. Liu. IX, 30. XL, 18. & 26. Celebratur etiam in iure nostro PRAEFECTVS VIGILVM, qui & ipse magistratus extraordinarius: *l. 2. §. 33. ff. de orig. iur.* sed eum ab Augusto demum constitutum, adeoque non huius temporis esse, ex *l. 3. pr. ff. de off. praef. vigil.* patet.

§. LVI.

Magistratus plerique habebant ius edicta proponendi.

Quum itaque consulum munia postea per tot maiores minoresque magistratus paulatim spargerentur: non mirum profecto est, plerosque eandem sibi sumsisse potestatem, edictis iura nova constituendi, qua Consules vsos esse diximus. (XVI.) Vti enim Consules hoc ideo faciebant, quod in Regum locum successissent: (§. XVI. iuncto IV.) ita nihil aequius videbatur, quam eadem potestate gaudere reliquos magistratus, in quos quaedam consulum officia fuerant translata. *

* Fundamentum ergo iuris edicta proponendi

nendi non erat IMPERIVM, ceu tradidit Car. Sigon. de iur. ciu. Rom. I, 20. Nam & AEDILES CVRVLES edicta proponabant, etsi nec vocationem nec prensionem habebant, Gell. Noct. XIII, 13. & TRIBVNI PLEBIS, quos *sine imperio esse*, diserte ait Liu. II, 56. quin & SACERDOTES, veluti pontifices, Decemviri sacrorum, Liu. XL, 37. augures, Val. Max. VIII, 2, 4. & in primis PONTIFEX MAX. cuius de edicto perpetuo, sub auspiciis sacerdotii proposito, videndi Tacit. Hist. II, 91. Gell. Noct. II, 28. Iac. Guther. de iure pontif. I, 12. Io. Andr. Bofius de pontif. Max. Rom. IV, 1. & Henr. Dodwell. in Adpend. praelect. Cambden. p. 635. sequi. Et tamen sacerdotes *sine imperio & potestate fuisse*, scribit Liu. IV, 54. ipseque vltro fatetur Car. Sigon. de iure ciuium Rom. I, 19. Fundamentum ergo iuris edicendi genuinum est HONOR. Qui enim honoribus Romaeungebantur, iidem edicta reddere poterant. *Honoribus* autem non modo ungebantur *magistratus*; nec hi soli Romanis dicti HONORATI, Liu. XXV, 5. Ouid. ex Ponto IV, 5, v. 2. & ad Liuiam. v. 329. Sallust. Bell. Catil. cap. XXXIV. vel HONORE VSI, Grut. Inscr. p. CCCLIII, 6. CCCLXXXVII, 8. CCCXCII, 1. Flor. Hist. I, 13, 9. sed & *sacerdotes*, ceu docent exempla apud Grut.

p. CCCLVII, 3. & p. CCCLXIV, 1. Vnde
 hi aequae edicebant, ac illi. Nec alia est
 ratio, cur ius, ex magistratuum edictis de-
 scendens, dictum fuerit HONORARIUM.
*l. 52. §. 6. ff. de obl. & act. §. 7. Inst. de I. N.
 G. & Ciu. vbi confer. Cuiac. in Not. prior.
 ad d. §. 7. & Ræuard. de auct. prud. cap.
 X, p. 1008.*

§. LVII.

*lisque de-
 finiendi
 ea quae le-
 gibus non
 erant de-
 finita.* Quod itaque iam pridem obseruauerat
 Aristot. Polit. III, 11. *oportere leges domi-
 nas esse, si sint recte latae, magistratus au-
 tem edicere de illis, περί ὅσων ἐξαδυνατῶ-
 σιν οἱ νόμοι λέγειν ἀκριβῶς, διὰ τὸ μὴ ἔαδιον
 εἶναι, καὶ ὁλὴ δηλώσαι περί πάντων, de qui-
 bus leges exquisite aliquid decernere ne-
 queant, eo, quod non facile sit, sermone ge-
 nerali singulos casus comprehendere: id
 semper obseruarunt MAGISTRATVS
 ROMANI plerique, vt alucinentur o-
 mnino, qui, solos praetores edicta reddi-
 disse, existimant. **

* Iason in *l. 1. pr. ff. de nou. op. nunc. n. 7.* solos
 Praetores edixisse putat. Quamuis enim
 ei ignotum non fuerit, & Procos. & Ae-
 diles edicta proposuisse: ex Glossa tamen
ad §. 7. Inst. de I. N. G. & C. didicerat,
praesides quoque prouinciarum & Aediles

ex Praetoribus fuisse. At sicuti hoc falsum est: ita plerosque reliquos magistratus aequae, ac Praetores, edicta reddidisse, iam pridem obseruarunt Pomp. l. 2. §. 10. ff. de orig. iur. Modestinus. l. 52. §. 6. ff. de obl. & act. Theophil. ad §. 7. Inst. de I. N. G. & C. Hotom. & Vultei. ad d. §. 7. Maran. in Paratitl. p. 100. Camill. Borell. de Edict. Mag. I, 17, 6.

§. LVIII.

Quemadmodum ergo supra edicta RE- *Quod ex-*
GVM (§. IV.) & CONSVLVM (§. *emplis*
XVI.) vidimus: ita non minus passim ce- *probatur.*
lebrantur edicta DICTATORVM,
quae *pro Numine olim obseruata*, ait Liu.
VIII, 34. CENSORVM, quae ea, quae
ad ciuium disciplinam pertinebant, com-
piectebantur, Corn. Nep. Caton. Cap. I.
& ex quibus quaedam decerpfit. Plin. Hist.
Nat. XIII, 13. XIV, 14. VIII, 57. XXXVI,
1. TRIBVNORVM PLEBIS, Cic. in
Verrem. II, 41. qui aliquando & vna cum
praetoribus, & de communi vtriusque
collegii sententia, edicta proponebant,
Cic. de offic. III, 20. & ex edictis suis ius
dicebant. Cic. in Verrem. II, 41.

§. LIX.

At celeberrima omnium erant EDI- *Ex Prae-*
D 4 CTA

*toribus
non modo
urbanus,
sed & reli
qui edice-
bant.*

CTA PRAETORVM, AEDILIVM
& PROVINCIALIA, quia ex iis per-
multa in ius nostrum Iustinianum migra-
runt. Edicebant vero non modo Prae-
tores VRBANI, verum etiam PERE-
GRINI, * Val. Max. I, 3, 2. Boeth. ad
Cic. Topic. Theoph. ad §. 7. Inst. de I. N.
G. & C. immo &, qui PROVINCIAS
aut QVAESTIONES de criminibus fue-
rant sortiti. De illis paullo post erit di-
cendilocus. Horum exempla exstant a-
pud Cic. pro P. Sext. cap. XLI. Plin. Ep.
V, 21, Varron. de Lingua Lat. V. p. 62.
Conf. Brumm. ad L. Cinc. cap. VI. §. VII,
& VIII.

* Recte hoc iam suspicatus est V. C. Henric.
Bern. Reinold. Varior. Cap. XXXVII. p.
267. quum olim ea de re dubitarint Fr.
Hotomanus de Magistr. Pop. Rom. p. 396.
Schubart de Fat. Iurispr. p. 399. & V. C.
Nic. Hier. Gundling in πρῶτ. Pand. tit.
de orig. iur. §. XXXI. quorum prior prae-
torem peregrinum ex edicto urbano; po-
steriores ex iuris naturae principiis ius di-
xisse, coniecerunt, sed perperam, vti in ipso
paragrapho ostendimus.

§. LX.

Edicta

Edictorum praetoriorum quemadmo-
dum

dum & reliquorum magistratuum alia *quotupli-*
 REPENTINA erant, quae prout res in- *cia?*
 ciderent, proponebantur, alia AD IV-
 RISDICTIONEM PERPETVAM per-
 tinebant, de quibus hic nobis sermo est.
l. 7. pr. ff. de iurisd. Horum porro quae-
 dam erant TRALATITIA, quae prae-
 tores e decessorum edictis in sua totidem
 verbis transferebant: alia NOVA, quae
 illis quotannis de suo adstruebant. Quam-
 uis enim *multo maxima pars eorum, quae*
Praetores edicere consueuerant, certa vi-
derentur propter vetustatem: Cic. de In-
 uent. II, 22. non temere tamen quisquam
 auspicabatur praeturam, quin tralatitio il-
 li edicto noua quaedam adsueret capi-
 ta, * vetaetatem latura, si aequitatis laudem
 haberent, vel a posteris negligenda, si am-
 bitiosa aut iniqua essent. Exempla sunt a-
 pud Cic. in Verrem. III, 14. iunct. Verr.
 I, 48.

* Et hinc patet, cur quaedam edicta auctorum
 suorum nomina retineant, veluti DRV-
 SI, Cic. ad Attic. Epist. VII, 2. CN. OCTA-
 VII, de eo quod metus causa, Cic. ad
 Quintum Frat. Epist. I, 7. CAII AQUIL-
 LII GALLI de dolo malo. Cic. de Nat.
 Deor. III, 30. PVBLICII de actione

in rem Publiciana, & restitutione maiorum. §. 4. *Inst. de act. l. 35. ff. de obl. & act. l. 37. ff. mand* Vt iam non dicam de actionibus SERVIANA, CALVISIANA, FABIANA, edicto CARBONIANO, interdecto SALVIANO, quae omnia ex edictis praetorum sunt, eaque nomina acceperunt, quod praetores isti primi haec edicta, tanquam noua, tralatitiis maiorum suorum adstruxerunt, & quia postea ob aequitatem a posteris retenta, maximam in foro auctoritatem paulatim sunt consequuta.

§. LXI.

Modus illa proponendi.

Ea edicta proponere solebant Praetores sub auspicia magistratus sui. Hunc enim inituri, adscendebant in concionem, ibique, habita more maiorum oratione edicebant, quae essent obseruaturi in iure dicendo, Cic. de Fin. II, 22. id est, edictum non modo per praeconem recitari iuebant, (quod ex *μυθήσει imperatoris histrici* apud Plaut. in prol. Poenul. v. 11. sequi colligitur,*) sed & scriptum in ALBO publice proponebant. Vnde formula edictalis: APVD. FORVM. PALAM. VNDE. DE. PLANO. RECTE. LEGI. POSSIT. PROSCRIPTVM. HABE-

BVERVNT. Cuiac. obs. VII, 29. Ioseph. Ant. Iud. XIX, 4. XIV, 12. Aufon. grat. act. ad Gratian. Imp.

* Ibi enim prologus, qui se *magistratum histrionicum* fingit, primum praeconem ita excitat:

*Exsurge, praeco, fac populo audientiam,
Iamdudum exspecto, si tuum officium
scias.*

Hinc recitat ipsum edictum fictitium:

BONVM FACTVM EST, *edicta ut
servetis mea &c.*

eoque finito subiicit:

*Haec, imperata quae sunt, pro imperio
histrico,*

BONVM, *hercle,* FACTVM, *pro se
quisque ut meminere.*

Est autem BONVM FACTVM formula antiqua & sollemnis quam edictis suis praemittebant magistratus Romani, quamque Iosephus Graece exprimere solet ΚΑΛΩΣ ΕΧΕΙ, Appianus & alii scriptores: ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ. De ea formula vid. Barn. Briffon. de Form. Rom. III. p. 274. sequ.

§. LXII.

Ceterum his edictis suis non modo le- *Eorum.*
ges, propositis actionibus, aliisque remedi- *que finis,*
is

is adiuuabant, sed multa quoque quae leges praeteruiderant, constituebant, quia & legum rigorem aequitate temperabant, ne videlicet summum ius in summam euaderet iniuriam. Quae eleganter complexus Papinianus, *ius praetorium introductum*, ait ADIVVANDI, vel SVPPLENDI, vel CORRIGENDI *iuris civilis gratia, propter utilitatem publicam. l. 7. §. 1. ff. de iust. & iur.*

§. LXIII.

Praetores edictis suis etiam iura vetera evertent. Ipsum ius scriptum directe mutare Edictis non poterant Praetores, idque non ipsi modo prae se ferunt, quoties leges, plebiscita, Sca, edicta decretaque Principum in edictis suis diserte excipiunt, *l. 7. §. 7. ff. de pact. l. 1. §. 5. ff. de postul. l. 1. §. 1. ff. quib. ex caus. mai.* sed & ICti nostri passim profitentur. *l. 12. §. 4. ff. de Publ. in rem act. l. 12. §. 1. ff. de bon. poss.* Et tamen Dio Cass. XXXVI. p. 19. scribere non dubitat: Οὐ γὰρ οἱ στρατηγοὶ πάντα τὰ δικαιώματα, ἀπερὶ τὰ συμβόλαια διετέτακτο, ἐποίην, ἕτε ἐσάπαξ τᾶτ' ἐποίην, ἕτε τὰ γραφέντα ἐτήρην, ἀλλὰ πολλοὶ αὐτὰ μετέγραφον. *Neque enim omnia ea iura, quae ad contractus dirigendos constituta erant, obserua-*

servabant, neque id unquam fecerant, sed saepenumero ea variauerant. *

* Potest id etiam per inductionem, quam vocant, probari, modo ad XII Tabulas respicere velimus. Ita sane Praetor mutavit *poenam furti manifesti*: Gell. Noct. XI, ult., Theoph. §. 2. *Inst. de perp. & temp. act.* nec non *frugis noctu demessae*: Plin. Hist. Nat. XVIII, 3. & *iniuriarum*: Gell. Noct. XX, 1. item *actiones arborum furtim caesarum*: Plin. Hist. Nat. XVII, 1. *depositi, dolo malo abnegati*; Pariat. Leg. Mos. & Rom. X, 6. *conditionem liberorum emancipatorum*; §. 9. *Inst. de succ. ab intest.* nec non *cognatorum. l. 1. ff. unde cogn.* Nec magis Praetor pepercit aliis legibus, veluti *Aquilliae*, in qua capita quaedam fuisse de seruo corrupto, deque effusis & deiectis, obseruavit Vir. Ampl. Corn. v. Bynckersh. Obs. I. 13. p. 61. quae omnia Praetor edicto suo exclusit.

§. LXIV.

Quod itaque DIRECTE non poterant ^{Quibus} Praetores: id INDIRECTE, ^{artibus id} adhibitis, ^{consequenti sint} quibusdam artibus, eos praestitisse, ^{Praetores?} dudum ostendimus. Nam & NOVIS excogitatis VOCABVLIS leges eludebant, & actiones ciuiles, datis EXCEPTI-
ONIBVS, RESTITVTIONIBVSQUE
in

in integrum, elidebant, & FICTIONIBVS variis efficiebant, vt iura ciuilia aliam plane faciem induerent.* Antiqu. Rom. I, 2, 24.

* Ita NOVIS VOCABVLIS ludebant, dum qui heredes esse non poterant, iis dabant *bonorum possessionem*: dum argentarios non nudo pacto promittere, sed *recipere* dicebant, atque inde dabant *actionem receptitiam*, l. 2. C. de const. pec. dum eos, qui rem a se aliisque debitam se praestituros promiserant, *pecuniam constituisse* dicebant, atque eam in rem prodiderant *actionem constitutae pecuniae*. l. 1. §. 1. l. 16. §. 2. l. 18. §. 1. l. 25. ff. de const. pec. Quasi inter *promittere*, *recipere*, *constituere*, tantum interfit, vt prius non mereretur actionem, posteriora mererentur. Deinde EXCEPTIONIBVS variis iura euerterunt Praetores, non solum *aequis* veluti pacti, doli mali, similibus, sed & *iniquis*, qualis etiam fuit exceptio lenocinii apud Val. Max. VII, 7, 7. Idemque de RESTITVTIONIBVS dicendum, quas saepe mali Praetores dabant, vbi minime oportebat, ceu docet exemplum C. Verris apud Cic. in Verr. I, 16. *Fictionum* denique exemplum omni exceptione maius est in §. 4. *Inst. de act.*

§. LXV.

Enimuero, quod mireris, aduersus *De Kortii* omnes, qui Praetori haec exprobrant, *vindiciis* stilum vindicem strinxit V. C. GOTTL. *praetoris* KORTTE, editis Lipsiae *vindiciis Prae-* & *iuris* *toris Romani ac Iuris honorarii*, vbi iis, *honorarii* *iudicium.* qui talia de Praetore scripserunt, in tantum indignatur, vt magis non potuisset, si coniurassent aduersus rempublicam. Et tamen vir ille doctus, effusa omni bile, magno conatu maximas nugas egit. *

* *Primo* enim, mutato quaestionis statu, §. IV. p. 3. non praetorum perfidorum ac malitiosorum causam se acturum, ait; sed praeturae. Quasi vero ipsam praeturam quisquam impugnasset, aut alii praetores, quam perfidi & malitiosi, artibus istis abusi sint. *Deinde* ostensurus, Praetores, ne, si voluissent quidem, his artibus vti potuissent, a §. V. multa ex aduersariis suis corradit de insigni Romanorum cura in ferendis conseruandisque legibus, de edictis non nisi consentiente Senatu scriptis, de iure intercedendi, Tribunis plebis aduersus edicta iniqua competente, de Praetoribus in leges initio magistratus iurantibus. Sed quis neget fieri potuisse, quod reipsa factum est? Ius praetores edictis suis euertisse, & Dio testatur, & Cic. aduer-

aduersus Verrem: qui ergo euerti non potuit? Cur, quaeso, C. Verrem non cohibuit illa insignis Romanorum cura in ferendis conseruandisque legibus? cur hunc in ordinem non coegit Senatus Tribunorumque auctoritas? Cur hunc in officio non continuit iurisiurandi religio? Praeterea falsum est, si quid aliud, praetores edicta vel de Senatus, vel de collegii tribunicii sententia, scripsisse, neque id probant loca, a viro docto adducta. Porro ridiculum est, vindicem negare initio, Praetores talibus artibus uti potuisse, & fateri tamen postea, §. IIX, iura illos mutasse, sed suo iure id fecisse, quum *similis legislatoriae esse debeat Praetorum potestas*, (quo sane nihil dici posset insulsius,) *Et populo potius vitio vertendum sit, quod tamdiu vetustis obscurisque legibus inhaeserit.* Quid ergo sibi vult vindex? Cur indignatur iis, qui, Praetorem iura mutasse, contendunt? Non minus *praeterea* absouum est, quod §. IX. querelam illam veterum, in primis Dionis Cassii, non de ordinariis annuis, sed de subitaneis praetorum edictis, accipiendam putat, veluti de citatoriis, monitoriis, similibusque. Quasi vero lege Cornelia, de qua ibi agit Dio, prohibitus fuisset Praetor noua subinde edicta subitanea proponere, & quasi vlli magistratui lege praeci
cipi

cipi posset, vt omnia edicta subitanea, e.g. omnes citationes edictales, semel simulque sub auspiciū magistratus sui proponat. Nugae! *Denique*, vt artes istas Praetori iniuria adfingi ostendat Kortius, egregie scilicet ostendit, multum interfuisse inter hereditatem & bonorum possessionem, vbi non pauca, quae nemo ignorat, quaedam etiam falsa, admiscet: deinde exceptiones, a praetore inuectas, aequae ac restitutiones in integrum, aequissimas esse ostendit: quum nemo eas iniquitatis coarguat, & verissimum tamen sit, eosdem praetores, qui aequas inuexerunt, etiam iniquissimas exceptiones ac restitutiones edicto inuehere potuisse, quin inuexisse re ipsa. Postremo, ne quid ineptiarum desit, fictiones fictiones esse negat, easque nihil aliud esse putat, quam *veritates probabiles, & interpretationes extensiuas*. Sed hic tam frigida occurrunt de absentium praesentia, de seruitutibus poenae similibusque iuris capitibus, vt si vindicias illas legisset veterum praetorum aliquis, repetere potuisset illa Virgilii:

*Non tali auxilio, nec defensoribus istis
Tempus eget.*

§. LXVI.

Sed & hoc sibi arrogauerant Praetores, vt per annum magistratus sui edicta,

E

quo-
*Praetores
 Edicta per*

*annum frequen-
tissime mu-
tabant.* quotiescumque collibitum esset, muta-
rent, idque plerumque facerent εἰς χάριν,
καὶ κατ' ἕχθραν τινῶν, in gratiam odium-
que certorum hominum: Dio Cass. XXXVI.
p. 19. Ascon. Paedian. in argum. Orat. pro
C. Cornelio, maiestatis reo p. 629. adeo,
vt ad coercendam illam Praetorum li-
centiam opus esset edicto: QVOD
QVISQVE IVRIS IN ALTERVM
STATVIT, VT IPSE EODEM V-
TATVR. l. 1. ff. quod quisqu. iur.

§. LXVII.

*Hinc iussi
sunt SCo
ex edictis
perpetuis
ius dicere.* Quod quum intolerabile videretur li-
berae ciuitati, & ius quam maxime in-
certum redderet: A. V. C. DLXXXV.
L. Aemilio Paullo & C. Licinio Crasso
Consulibus, V. Kal. April. in curia Hosti-
lia factum est SC. VTI PRAETORES
EX SVIS PERPETVIS EDICTIS *
IVS DICERENT. Cuius SCi notitiam
debemus Actis diurnis, quorum fra-
gmenta quantiuis pretii ediderunt Steph.
Vin. Pigh. Annal. Rom. Tom. II. p. 378.
Reines. Inscr. Class. IV, 2. & omnium ac-
curatissime Henr. Dodwell. Adpend. Prae-
lect. Cambden. p. 665. sequ.

* Non tamen hic EDICTVM PERPETV-
VM

VM accipitur pro aeternum duraturo, quale erat illud a Saluio Iuliano conditum sub Hadriano: sed pro eo, *quod per integrum annum nullam subiturum esset mutationem.* PERPETVVM enim dicitur etiam, quod est *continuum vel non interruptum.* Hinc *palus perpetua* est continua, non infinita, apud Caes. de Bello Gall. VII, 57. *perpetua amicitia*, dicitur pro non interrupta, Q. Cic. in petit. Conf. cap. VI. *biennium perpetuum* pro continuo. Terent. Hecyr. 1, 2. v. 12. ubi Donatus: *Vt continuationem sui casus ostenderet, PERPETVVM dixit.* Cuius rationis quum non meminissent Iac. Menardus in Not. ad Cic. Verr. I, p. 103. & Gron. de vita Ict. II, 6. mirifice caecutire eos oportuit circa naturam *edicti perpetui*, ante Hadrianum inuecti.

§. LXVIII.

Neque tamen hoc SC. ad posteritatem *Quumque* valuit. Nam multo post illa tempora C. *id non va-* Verres & in vrbe, & in Sicilia, edicta sua *leret, con-* *in gratiam odiumque aliorum* frequentis- *ditam* sine mutauit, & varie admodum ius di- *in rem est* xit. Cic. in Verr. I, 46. Id quod anno *lex Corne-* V. C. DCLXXXVI. occasionem dedisse *lia* videtur C. CORNELIO SVLLAE, Tribuno pl. magna cum nobilium offensione

legem ferendi, VT PRAETORES EX EDICTIS SVIS PERPETVIS IVS DICERENT. *Quae LEX CORNELIA tum gratiam ambitiosis praetoribus, qui VARIE ius dicere adsueuerant, sustulit, vti scribit Alcon. Paedian. ibid. Conf. Dio Cass. XXXVI. p. 19. qui legis sanctionem ita exprimit: κατ' ἀρχαίς τε εὐθύς τραῖτηγὸς τὰ δίκαια, οἷς χρέστον/αι, προλέγειν, κὴ μηδὲν ἀπ' αὐτῶν παρατρέπειν. vt & statim a principio Praetores praedicarent, quo iure essent usuri, & deinde nequaquam ab eo deflecterent.*

§. LXIX.

Hinc ius praetorium certius factum, edictaque a Ictis collecta.

Hac ergo lege effectum est, vt non modo rarius locus esset edicto: QVOD QVISQVE IVRIS IN ALTERVM STATVIT, sed & ius praetorium in posterum paullo certius esset, quia plerumque tralatitia edicta in albo legebantur, ac successores, licet quotannis edicerent, non multa tamen capita noua veteribus adstruebant. Hinc ex eo tempore Icti edicta praetoris colligere, suisque animaduersionibus illustrare coeperunt, veluti SER. SVLPICIVS l. 2. §. 44. ff. de orig. iur. l. 5. ff. de inst. act. A.

OFI-

OFILIVS, *d. l. 2. §. 44. l. 1. ff. ne quis eum, qui in ius voc.* ANTISTIVS LABEO, *l. 1. §. ff. de fugit. Gell. Noct. XIII, 10.*

§. LXX.

Eodem iure & AEDILES CVRV-*Edicta Aedilium Curulium.*
LES de rebus ad curam suam pertinen-

tibus (§. LII.) edicta proposuisse diximus, **rulium.*
(§. LVIII.) quae & ipsa *iuris honorarii portio* erant. *§. 7. Inst. de I. N. G. & C.*
Nec tamen, ut Praetores, singuli edicebant, sed communiter, & de utriusque sententia. Cuiac. Obs. XXIV, 16.
Vnde & non legimus in Pandectis: AIT AEDILIS, sed in numero plurativo: AIVNT, VOLVNT, NOLVNT, PRAECIPIVNT & DENVNCIANT, LOQVVNTVR, ORDINE FECE RVNT AEDILES, & similia. *l. 1. §. 1. l. 17. §. 17. l. 25. pr. l. 44. pr. l. 37. l. 38. §. 1. l. 25. §. 10. ff. de edict. Aedil.*

Et quidem ab ipsa magistratus illius origine. Nam Plaut. Capt. IV, 2. qui centum & septuaginta annis post Aedilium Curulium originem scripsit, adludens ad edicta Aedilium:

Eugene, inquit, EDICTIONES AEDILITIAS hic habet quidem:

*Mirumque adeo est, ni hunc fecere sibi
Aetoli agoranomum.*

§. LXXI.

*Eorum
fragmen-
ta, quae in
iure super
sunt.*

Quamuis vero V. C. Euer. Otto de tutela viar. publ. III, 2. p. 428. sequ. contra Albericum, Fulgosium, Zoesium, Bockelmannum recte ostenderit, non vnum fuisse Edictum Aedilitium, sed plurima, & ad varias causas, de quibus eorum erat iurisdictio, pertinentia, eaque deinde in vnum collecta corpus, suis partibus ac titulis distingui consueuisse: tria tamen tantum hodie supersunt, quae sola Iulianus in edictum perpetuum retulit, VNVM de mancipiorum, * *l. 1. ff. 2. ff. de edict. Aed.* ALTERVM de iumentorum venditionibus: *l. 38. ff. 1. 2. ff. eod.* TERTIVM denique de cane, verre, similibusque bestiis, vbi vulgo iter fit, non habendis: *l. 40. sequ. ff. eod.* quod postremum egregie illustravit laudatissimus Eu. Otto. l. c.

* Primum illud caput paullo integrius servauit Gell. Noct. IV, 2. vbi venditori praecipitur: TITVLVS SERVORVM SINGVLORVM, VTEI SCRIPTVS SIT, COERATO, ITA, VTEI INTELLIGI RECTE POSSIT, QUID MOR-

MORBI &c. *Tituli* eiusmodi, quo vitia morbiue mancipiorum indicabantur, meminit Seneca Ep. XLVI. & Philostr. in vit. Apoll. Tyan. Lib. III, ubi ἑταίρους τῶν ἀνδραπόδων ΤΟΜΗ ΚΑΕΙΤΕΙΝ ΑΥΤΑ. *Titulus mancipiorum NON FVRANTVR.*

§. LXXII.

Passim tamen & alia laudantur Aedilium edicta. Quum enim & funerum cura *Et apud alios vetera* penes Aediles esset; multa edixisse *vi-res aucto-* dentur *de sumptibus funerum, ritibus fune-* *res reperi-* *nebris, & monumentorum structura.* *untur, vel-* *uti de fu-* *neribus.*
Ouid. Fast. VI. v. 663.

Adde, quod AEDILIS, pompam qui funeris irent, Artifices solos iusserat esse decem.

Et Reines. Class. Inscr. II, 73. p. 291. elegans describit marmor, in quo C. Cestii heredes profitentur se monumentum fecisse ex pecunia, quam pro suis partibus receperint ex venditione Attalicorum, QVAE EIS PER EDICTVM AEDILIS IN SEPVLCRVM C. CESTII INFERRE NON LICVERIT. Conf. Cic. ad Attic. Ep. XII, 35. 36.

§. LXXIII.

De castratione puerorum, & alia. Aliud Aedilium edictum *de castratoribus puerorum quadruplo puniendis*, memoratur in *l. 27. §. 6. ff. ad L. Aquill.*

quod iuuenili, ast docta, commentatione illustravit Eu. Otto, Steinu. MDCCX. Apud Macrob. Saturn. II, 6. legimus, NE QVIS ALIQUID IN SCENAM, PRAETER POMVM, IACERE VELLE: Cascellium vero ICtum interrogatum a non nemine, num nux pinea pomum sit? facete atque argute respondisse: *Si in Vatinium missurus es, pomum est.* *

* Fuisse & alia permulta Edicti Aedilitii capita, & inde colligi posse videtur, quod in *l. 2. ff. de diuers. & temp. praeser.* Marcellus PLERASQUE actiones AEDILITIAS certo tempore finire, ait. Quum enim hodie nullam sciamus, quae non sit temporalis; sequitur sane, ut olim quaedam fuerint perpetuae. At nerui huic argumento incederentur, si certa esset ingeniosa V. A. Corn. Bynck. Obs. IV. 8. emendatio, pro PLERAEQVE, extrita vna littera, legentis *peraeque*.

§. LXXIV.

§. LXXIV.

Denique & magistratus prouinciales, *Edicta* quales, libera adhuc rep. erant. COSS. *prouincia-* PRAETORES, PROCOS. PRO-*lia.* PRAETORES, (Car. Sig. de iure prouinc. Rom. II, 1.) edicta proponebant in prouinciis suis. Habebant quidem singulae prouinciae suas leges, victis de decem Legatorum sententia datae a victoribus, & a Praesidibus postea sancte seruandae. Cic. in Verr. II, 13. Liu. XXXIII, 31. & 32. XLV, 25. Erant etiam quaedam ciuitates prouinciales *ἀυτονομοί*, quae ob bene merita suis utebantur legibus, * de quibus Ez. Spanhem. Orb. Rom. Exerc. II, 9. Denique & ipsae leges Romanae saepe ad vniuersum orbem Romanum pertinebant. vel speciali sanctione ad prouincias producebantur. Vlpian. Fragm. XI, 18. 20. *l. 5. pr. ff. de manumiss.* Attamen his omnibus veluti auctarium vel supplementum accedebant EDICTA PROVINCIALIA.

Non tota enim prouincia eandem a victoribus leges accipiebat: sed prout ciuitates se aduersus victorem populum gesserant, ita vel duriores vel mitiores leges accipiebant. Carol. Sigon. de iure prou. II, 5.

Aliquando humanioris ingenii victores totam prouinciam *suis legibus vti* patiebantur, quale L. Aemilii Paulli exemplum, Macedonibus *αὐτονομίαν* concedentis, est apud Liu. XLV, 32. Quod si ciuitas libera vel *αὐτονόμος*, suis relictis legibus, ius ciuile Romanorum sua sponte adoptasset, populus ille *FVNDVS factus esse* dicebatur. Cic. pro Balbo Cap. VIII. Gell. Noct. XVI, 13. Qua de re doctissimae extant NIC. RIGALTI, ISM. BVLLIALDI & HENR. VALESII Diatribae *de populis fundis*, quae iunctim prodire Diuione MDCLVI 8uo. recusae in Graeuii Thesauro Antiqu. Rom. Tom. II.

§. LXXV.

*Forum
varietas.*

Qui nimirum mittebantur in prouincias, ii sub auspicia magistratus sui, quomodo ius dicturi essent de singulis caussis, edicto proposito, prouincialibus denunciabant: Sigon. *ibid.* idque faciebant non modo Consules & Proconsules, sed & Praetores & Proprætores, vti patet exemplis L. Domitii & P. Licinii Neruae, Praetorum Siciliae. Valer. Max. VI, 3, 6. Excerpt. Peiresc. p. 633. Itaque totidem erant **EDICTA PROVINCIALIA**, quot prouinciae, & hinc memorari videmus edi-

ediētum SICILIENSE, Cic. Verr. I, 43. ASIATICVM, & SYRIACVM, Idem Epist. ad Attic. VI, 1. CILICICVM, Id. Epist. ad Famil. III, 8. &c.

§. LXXVI.

Ceterum & haec prouincialia Ediēta *Erant illa* vel TRALATITIA erant, vel NOVA. *vel tralatitia, vel noua.* Pleraque enim ex decessorum suorum edictis retinebant: & nihilominus iis & noua quaedam adsuebant. Cic. Epist. ad Famil. III, 8. Quin ea in re vel maxime elucebat magistratum prouincialium prudentia, si quid prouinciis salutare constituissent. Cic. Quaest. Acad. IV, 1. Hinc Praesides prudentiores, vt optima quaeque ac saluberrima tanto facilius eligerent, non modo ex urbano, sed & aliarum prouinciarum edictis, quae profutura suae prouinciae existimabant, in suum transferre non dubitabant.*

* Probari id potest exemplo Ciceronis, qui Epist. ad Attic. VI, 1. de se ipso refert, quaedam se *de Bibuli, Syriae Proconsulis*, nonnulla ex *Q. Mucii edicto Asiatico* in suum *Cilicicum* transfuisse: pleraque de iure dicundo, praeter ea, quae sine edicto satis commode explicari non possint, *arguēta* reliquisse, & praemonuisse tantum pro-

prouinciales, se de eo genere sua decreta *ad edicta urbana* accommodaturum. Quum itaque aliunde constet, eum & ex decessoris sui, *Appii Pulchri edicto* pleraque iisdem verbis transcripsisse in suum, & *noua quaedam* de sumtibus ciuitatum minuendis addidisse: Cic. Epist. ad Fam. III, 8. id sane Ciceronis exemplum distinctionem hanc inter partem edicti *tralatitiam* & *nouam* mirifice illustrat.

§. LXXVII.

Quae in edictis illis cauerint Praesides? Recte porro obseruatum est a Carolo Sigon. de iure prouinc. II, 5. tria potissimum circa edicta sua cauere solitos esse Praesides bonos, suaeque existimationis studiosos: *primum*, ne quid edicerent contra legem vel formulam prouinciae: (§. LXXIII.) siquidem ideo vel maxime male audiebat C. Verres, quod in Sicilia edixisset contra legem Rupiliam: Cic. in Verr. II, 13. *Alterum*, ne, quod in vrbe antea sanxerant, edictis prouincialibus euerterent: quod itidem C. Verri exprobrat Cic. in Verr. I, 16. *Postremum*, ne quid vnquam decernerent aduersus edictum suum. Cic. Epist. ad Attic. VI, 1.

§. LXXVIII.

An lex Quum vero dubitare non liceat, quin idem

idem sibi arrogarint magistratus prouinciales, quod Praetores vrbanos sibi sumfisse vidimus, puta vt edicta sua, quoties collibitum esset, mutarent: (§. LXVI.) nihil certius quoque videtur, quam legem CORNELIAM de edictis perpetuis (§. LXVIII.) prouinciales etiam magistratus obstrinxisse. Quin si dicendum, quod res est: Praetorum prouincialium iniquitas primam occasionem dedisse videtur Romanis, de edictis perpetuis cogitandi.*

*Cornelia
de Edictis
perpetuis
prouincia-
les etiam
magistra-
tus obstrin-
xerit?*

* Diximus supra (§. XLVII.) L. Aemilium Paullum, Cos. quem penes tum fasces erant, anno V. C. DLXXXV. auctorem Senatui fuisse condendi SC. vt Praetores ex edictis suis perpetuis ius dicerent. Iam vero ex Epit. Liu. Lib. XLIII. patet, circa ea tempora Praetores nonnullos eo, quod auare & crudeliter administrassent prouincias, damnatos esse. Quae fusius narrat ipse Liuius XLIII, 2. & 10. De remedio ergo cogitandum erat, quo illa Praetorum licentia coerceretur, maxime in prouinciis, vbi Senatus populiue absentia magistratibus iniquis tanto maiorem spem impunitatis iniiciebat.

§. LXXIX.

Quamuis ergo iam essent in vrbe LE- *Leges post*
GES

*XII Tab.
conditae.*

GES XII TABVLARVM, LEGIS ACTIONES, PLEBISCITA, & IVS CIVILE, ex interpretatione prudentum forique disputatione ortum, denique EDICTA MAGISTRATVVM quam plurima: non deerat tamen occasio, nouas ferendi LEGES, nouaque PLEBISCITA, quibus multa, antea vel plane non, vel aliter ac e republica videretur, definita, sancirentur. Eas cum cura collegerunt ANT. AVGVSTINVS, PAVLLVS MANVTIVS, PAVLLVS MERVLA, FRANC. HOTOMANVS, &, quem honoris caussa nomino, collega nuper coniunctissimus, CHRIST. GODOFR. HOFFMANNVS. *Hist. Iur. Rom. Iustin. p. 42. sequ.*

§. LXXX.

Earum recensio.

Nos, omissis iis, quae ad ius Rom. publicum pertinent, eas tantum, quae de iure priuato & iudiciis publicis agunt, obseruata litterarum serie, paucis recensimus, ita tamen, vt earundem aetatem, vbicumque id fieri poterit, simul commemoremus, maxime quum non in omnium manibus versentur virorum, quos

quos superiore paragrafo laudauimus,
doctissimorum opera.

§. LXXXI.

Notandae itaque Leges ACILIA *Leges*
CALPVRNIA de ambitu, lata anno V. *quarum*
C. DCXCVII, M. Acilio Glabrione & C. *littera ini-*
Calpurnio Pisone Coss. *ut id crimen & tialis est A.*
multa coerceretur, & damnati nullum
amplius magistratum capere possent, & ac-
cusatoribus certa praemia constituerentur.
Sigon. de Iudic. II, 30. p. 435. AEMILIA
cibaria, lata a M. Aemilio Lepido Cos. an-
no V. C. DCLXXV, quae *ciborum genus &*
modum praefiniuit. Gell. Noct. Att. II, 24.
Macrob. Saturn. III, 17. Plin. Hist. Nat.
VIII, 57. APVLEIA *maiestatis*, condita an-
no V. C. DCLIII. Cic. de Orat. II, 25, 49. A-
QVILLIA *de damno iniuria dato*, plebi-
scitum antiquum, at incertae aetatis, de
quo singulares exstant FR. BALDVINI
& GER. NOODT Commentarii. A-
TILIA *de tutoribus a Praetore & maxima*
parte Tribunorum plebis dandis, lata a L.
Atilio Regulo Trib. pl. anno. V. C.
CCCCXLIII. Vid. Antiqu. Rom. I, 13, 9.
ATINIA, incertae aetatis *de rebus fur-*
tivis non vsucapiendis. §. 2. Inst. de vsucap.
l. 4.

l. 4. §. 1. ff. de vusurp. & vsuc. l. 215. ff. de verb. signif. AVFIDIA de ambitu, lata anno V. C. DCXCI. Messalla & Pisone Coss. ab Aufidio Lurcone Trib. pleb. in qua id noui erat, *quod qui numos in tribu pronunciarit, si non dederit, impune esset: sin dederit, quoad viueret singulis tribubus sestertium XXX. deberet.* Cic. ad Attic. I, 1.

§. LXXXII.

Quae incipiunt a litteris B. & C.

Memorantur deinde leges BAEBIA AEMILIA, vti Sigon. de Iudic. II, 30. vocat, vel potius BAEBIA CORNELIA de ambitu, qua anno DLXXI cautum, *ne suffragationes & coitiones fierent.* Liu. XL, 19. CALPVRNIA repetundarum, lata anno V. C. DCIV. a L. Calpurnio Pisone Trib. pl. *vt prouinciales pecuniam a magistratibus contra leges acceptam, constituto Romae iudicio repetere possent.* Cic. in Verr. IV, 56. CINCIA de donis & muneribus a M. Cincio Alimento, Trib. pl. anno V. C. DXLIX. Cornelio & Sempronio Coss. lata, quaquae cautum, *ne quis ob caussam quandam donum munusue caperet.* Liu. XXXIV, 4. Tacit. Annal. XI, 5. De ea eruditissimum habemus commentarium FREDERICI BRVMMERI, recusum Lips.

MDCCXII, 8. CORNELIAE variae, veluti *maiestatis, de sicariis, veneficis, incendiariis, parricidis, falsis, iniuriis, limitibus, testamentis*, * latae a L. Cornelio Sulla, Dictatore, circa annum V. C. DCLXXI. Sigon. de Iudic. II, 31. Incertae aetatis est lex CORNELIA de lusu & sponfionibus. *l. 3. ff. de aleat.* CORNELIA denique FVLVIA lege de ambitu, lata anno V. C. DXCIV. Cn. Cornelio Dolabella & M. Fulvio Nobiliore Coss. cautum, *ut capitale esset, suffragia donis & pecunia emere.* Epist. Liu. lib. XLVII.

* Ex hac LEGE CORNELIA de testamentis est *Fictio* quam vocant *Legis Corneliae*, qua, qui apud hostes decessit, fingitur in ciuitate decessisse. *l. 18 ff. de capt. & postl. l. 12. ff. qui test. fac. poss.*

§ LXXXIII.

Non minus celebres sunt LEGES, DI- *A litteris*
DIA sumtuaria, lata anno V. C. DCX. *D. & F.*
App. Claudio & Q. Metello Coss. *ut vniuersa Italia lege Fannia teneretur, utque non modo qui sumtuosius epularentur, sed & conuiuiae, in poenas legis inciderent.* Macrob. Saturn. III, 17. DVILLIA MAENIA a M. Duillio & L. Maenio Trib. pl.
F anno

anno V. C. CCCXCVIII. Martio & Manlio Coss. lata, *ne quis foenus unciaria maius exerceret*. Liu. VII, 27. Noodt. de Foenor. & vsur. II, 4. FABIA *de plagiariis*, quam anno V. C. DLXXI. latam volunt. FANNIA *sumtuaria*, lata anno V. C. DXCII. C. Fannio & M. Messalla Consulibus, cuius functiones fusius describunt Plin. Hist. Nat. X, 50. Gell. Noct. Attic. II, 24. Althenaeus Deipnos. VI, extr. Macrobr. Saturn. III, 17. FVRIA *de modo legatorum*, incertae aetatis. *pr. Inst. de L. Falc.* Cuiac. Obs. XX, 3.

§. LXXXIV.

Alitteris
G. H. I. Proximae sunt leges GENVCIA *de foenore*, lata anno V. C. CCCCXIII. C. Martio IV. & Q. Seruilio Coss. a L. Genucio, Trib. pl. qua cautum, *ne foenerare liceret*. Liu. VII, 42. Noodt de foenorib. & vsur. II, 4. HOSTILIA *de furtis*, *ut furti agere liceret eorum nomine, qui apud hostes, aut reip. caussa abessent.* *pr. Inst. de iis per quos ag. poss.* lata, vti videtur, ab A. Hostilio & A. Atilio Coss. anno V. C. DLXXXIII. IVLIA *Maiestatis*, lata a Iulio Caesare anno V. C. DCXLIII. Cic. Philipp. I, 9. de qua singulare Schediafma de-

debemus. NIC. HIER. GVNDLINGIO: itemque *repetundarum*, ab eodem condititate, Cic. Vatin. Cap. XII. & pro Rabir. Cap. XIV. Suet. Iul. cap. XLIII. l. 6. §. 1. ff. ad L. Iul. repet. Reliquae LEGES IVLIAE pleraeque ab Augusto videntur profectae.

§. LXXXV.

Celeberrima est lex LAETORIA de *AlitteraL. circumscriptione adolescentum*, quae, quia prima minorennitatis annos definiuit, QVINAVICENNARIA adpellatur a Plauto Pseud. I, 3, v. 68. * Plauto igitur antiquior est, auctoremque habuisse videtur M. Laetorium Plancianum, Trib. pl. anno V. C. CCCCXC. Ea antiquior est LICINIA de *foenore de capite deducendo*, lata Furio, Cloelio reliquisque Tribunis mil. cof. pot. anno V. C. CCCLXXVI. a C. Licinio Stolone Trib. pl. Liu. VI, 35. Exstiterunt etiam LICINIA de *ambitu & sodalitiis*, lata a M. Licinio Crasso & Cn. Pompeio Cof. anno V. C. DCXCVII. Sigon. de Iudic. II, 30. p. 437. nec non LICINIA *sumtuaria*, lata a P. Licinio Crasso, Diuite, & Cn. Lentulo Cof. anno V. C. DCLVI. cuius sanctiones

recensent Cic.ad Famil.Epist.VII,27.Gell. Noct.II, 24. Macrob. Saturn. III, 17. Denique nec praetermittenda LVCTA-TIA *de vi*, lata Q. Lucretio & C. Mario IV. Coss. anno V. C. DCL. vt de *vi*, diebus etiam festis ludisque publicis quaeretur. Cic. pro Coel. Cap. XXIX.

* Multis capitibus constitit LEX LAETORIA, quae, tanquam sparsa Hippolyti membra, hic colligere iuuat. *Primum* haec lex annos minorennitatis definiuit. l. 2. C. Theod. de donat. *Deinde* minoribus petentibus, causa cognita, curatores dari iussit. Iul. Capitolin in Marco Cap. X. *Tum porro* adolescentes instipulari vetuit, eorumque promissis detraxit vim obligandi. Sueton. apud Priscian. Lib. XVIII. Plaut. Rudent. V, 3. v. 24. Raeuard. Protribun. Cap. X. *Praeterea* creditoribus negauit actionem aduersus adolescentes, quibus crediderant. Plaut. Pseud. I, 3, v. 68. *Denique* minores, in quocumque contractu, dolo malo circumuentos, in integrum restitui iussit. Cic. de Offic. III, 15.

§. LXXXVI.

A litteris Lex MAMILIA de finibus agrorum
M & O. frequenter laudatur a scriptoribus de limitibus, in primis a Siculo Flacco de condit. agr. p. 9. lataque est anno V. C. DCXLII.

DCXLII. * MANLIA de vicesima fortunarum a manumissis in aerarium inferenda, lata a Cn. Manlio & C. Martio Coss. anno V. C. CCCXCVIII. Liu. VII, 16. MARIA de ambitu, lata a C. Mario, Tribuno pl. anno V. C. DCXXXIV, L. Caelio & L. Cotta Coss. *ut pontes angustiores fierent.* Cic. de Legib. III, 17. OPIAM de cultu mulierum, *ne qua plus semiuncia auri haberet, neu veste versicolori uteretur, neu iuncto vehiculo in vrbe vel oppido, aut propius inde mille passibus, nisi sacrorum causa, ueberetur,* tulit C. Oppius, Trib. pl. anno V. C. DXXXIX. Q. Fabio & T. Sempronio Coss. Liu. XXXIV, 1. Tacit. Annal. III, 33. 34. Denique lex ORCHIA, *de numero conuiuiarum,* nomen tulit a C. Orchio, Trib. pl. anno V. C. DLXX. Q. Fabio & M. Claudio Coss. De ea videndi Festus in *Obsonitauere.* & Macrob. Saturn. III, 17.

* Quam huius legis MAMILIAE sanctionem paucissimi intelligant: de ea hic pauca differere operae pretium fuerit. Leges XII. Tab. quinque pedum semitam relinqui iusserant inter fundos, quod *limitare iter,* seu μεθόρια, dicebatur. Idem LEX MAMILIA sanxerat. Flacc. Siculus p. 8.

Signantur arbores finales utrimque, id est ex utraque possessione, intra pedes quinos, ut legis Mamiliae commemoratae locum habeant. Plinius rem eloquutus Aggen. Urbic. p. 53. De fine, inquit, Lex Mamilia quinque pedum latitudinem praescribit, quoniam hanc latitudinem vel iter ad culturas accedentium occupat, vel circumactus aratri. Similia habent Frontinus p. 40. & Simplicius p. 83. quae hic non adscribimus. Erat ergo hoc spacium inter fundos, & in ipsis finibus: non quaquaversus circa fines, ut contra Hotomannum ostendit Guil. Goesius in Not. ad Sicut. Flacc. p. 129. eiusque limitaris itineris nulla erat usucapio. Aggen. Urbic. p. 53. Alciat. de quinque ped. praescript. Tom. III. Op. p. 345. Goes. ibid. p. 191. Si quando ergo de his quinque pedibus oriebatur controuersia, quod imminuti esse ab alterutro vicino dicerentur, ea vocabatur *controuersia finalis* vel *de finibus*, seu *iudicium finium regundorum*, in quo nulla habebatur ratio usucapionis. Si de ipso agro lis incideret, erat haec *controuersia de loco*, & res non ad agrimenes, sed ad Praetorem pertinebat. Inualuit postea, ut spacium quinque pedum non quidem usucapi, at actioni longissimo tempore praescribi posset. Sed id mutarunt Valentinianus, Theodosius & Arcadi-

cadius Augg. *l. 4. C. Theod. fin. reg.* quam operose exposuit & a Jac. Gothofredi *Ψευδεγραφή* vindicavit Goefius in Not. ad Script. delimit. p. 192. Denique quum Iustinianus praescriptionem tricennalem itineris limitaris iterum concessisset: *l. 3. C. fin. reg.* factum est, vt spacium V pedum sensim plane aboleretur, & fines essent *lineares*, de quorum confusione quotidianas nasci querelas oportere, facile vnusquisque intelligit.

§. LXXXVII.

Lex PINARIA *de ambitu*, & *toga Alittera P. candida non addenda petitionis caussa*, lata est anno V. C. CCCXXIII. a L. Pinario Trib. mil. cof. pot. eiusque collegis. Liu. IV, 25. PLAVTIAM *de vi*, & *vi surreptis non vsucapiendis, nec non de iudiciis* latam censent anno V. C. DCLXIII. Suppl. Liu. LXXIV, 44. *l. 33. §. 2. de vsurp. & vsuc.* POETELIA *de ambitu, deque mundinis ac conciliabulis eius rei caussa non obeundis*, lata a C. Poetelio, Trib. pleb. anno V. C. CCCXCVII. C. Fabio & C. Plautio Cof. Liu. VII, 15. Ab ea diuersa est POETELIA PAPIRIA, qua, rogantibus C. Poetelio & L. Papirio Cof. anno V. C. CCCCXXIX cautum est,

ne quis, nisi noxam meritus, in compedi-
 bus haberetur, utque pecuniae credi-
 tae causa bona in posterum, non corpo-
 ra, obnoxia essent. Liu. VIII, 28. Varro
 de Lingu. Lat. VI, 5. p. 85. Tertullian.
 Apolog. Cap. IV. Porro & POMPE-
 IAE extant variae, veluti *de parricidiis*,
de vi, *de ambitu*, quae omnes latae a Cn.
 Pompeio Magno, quum inusitato exem-
 plo solus fasces teneret anno V. C. DCC.*
 Sigon. de Iudic. II, 30. PVBLICIA *de*
lusu incertae aetatis est: *l. 3. ff. de aleat.*
 PVBLILIAM vero *de plebiscitis* iam su-
 pra attigimus. (§. XXXVII.

* Memoriae prodiderunt Isidor. Hispal. Ori-
 gin. V, 1. & Gratian. *can. 2. dist. 7.* Pom-
 peium Col. *primum leges in libros redige-
 re voluisse, sed non perseverasse, obtrecta-
 torum metu.* Quum vero haec nemo
 veterum, quod sciam, referat: & tamen
 vix probabile sit, ea Isidorum sine aucto-
 re scripsisse: res in medio relinquenda
 videtur.

§. LXXXVIII.

A. littera S. Dubiae aetatis sunt leges SCANTI-
 NIA de nefanda Venere, cui facem ac-
 cendere studuit V. C. CHRISTIVS:
 (Vid. etiam Guil. Hoffmannus in Com-
 ment.

ment. ad Leg. Iul. de adult. I, 26. p. 52. seq.) & SCRIBONIA, quam singulari commentatione illustravit IAC. RAEVARDVS. * Certius constat, legem SERVILIAM *repetundarum*, cuius fragmenta ex vetustissimo monumento ex tulit Sigon. de Iudic. II, 27. anno DCXLVIII. conditam, ab eodemque Sigonio ita illustratam esse, vt otium nobis omnino fecisse videatur.

Ant. Augustinus de Legibus p. 130. legem Scriboniam tribuit auctori, L. Scribonio Liboni, de quo Cic in Bruto Cap. XXIII. & de Orat. I, 53. Raenardus p. 497. L. Scribonio Liboni, Cos. anno V. C. DCCLXVIII. collega Sifenna Statilio Tauro. Sed quum priorem sententiam solidis argumentis profligavit Galuan. de vsufr. Diss. XII, 4. posteriorem ipse Raenardus incertam esse fateatur: verosimilimum adhuc videtur, quod eidem Galuano, aliisque viris doctis, ac nuper V. C. Herm. Noordkerkio Disqu. de Lege Petron III, 6. p. 90. in mentem venit, eam latam esse sub Augusto a L. Scribonio Libone Cos. collega M. Antonio, anno V. C. DCCXIX.

§. LXXXIX.

De LEGE TITIA, quae *de iuribus & A litteris*
 F 5 *spon- T. & V.*

sponsoribus egit, l. 3. ff. de aleat. nihil me compertum habere fateor. At TVLLIA de ambitu auctorem habet M. Tullium Ciceronem Cos. cum Antonio anno V. C. DCLXXXIX. de eaque videndus Car. Sigon. de Iudic. II, 29. p. 428. Denique VOCONIAM de mulierum hereditatibus & de legatis anno V. C. DLXXXIII. Coepione & Philippo Coss. tulit Q. Voconius Saxa, Tribunus pl. Cic. in Verr. I, 42. eamque singularibus commentariis illustrarunt FRANC. BALDVINVS & IAC. PERIZONIVS.

§. XC.

SCa hoc tempore non erant species iuris scripti.

Nihil adhuc diximus de SENATVS CONSVLTVS, quorum tamen innumera hoc temporis interuallo facta esse, nemo ignorat. Enim vero, quod de sua aetate scribit Vlpianus l. 9. ff. de legib. non ambigi, *Senatum ius facere posse*: id ad liberae reip. tempora plane non pertinet. Erat Senatui ius, deliberandi de republica, controuersias, in Italia gliscentes, componendi, legationes decernendi excipiendique, indicendi ferias & supplicationes, Polyb. Hist. VI, 12. de iisque rebus etiam *SCa* fiebant, aut, si quis ma-

ma-

maiorum magistratuum vel Tribunorum pleb. intercessisset, AVCTORITATES scribebantur. Dio Cass. LV. p. 550. Cic. Epist. ad Famil. VIII, 8. At noua iura SCis inuecta esse ante Caesarum tempora, nusquam legeris. *

- * Verum tamen est, populum *nec iure rogari, nec iure sciscere* potuisse, nisi auctor fieret Senatus, eamque in rem scriptum esset SCum. Liu. I, 17. VIII, 12. Plutarch. in Coriolan. p. 227. Cic. Brut. cap. XIV. Appian. de Bello Ciu. Lib. I. p. 650. Existisse eam in rem legem veterem MAENIAM, quam Festus *in prorsus* MINIAM. Non. Marcellus vero MANIAM vocat, eaque cautum fuisse, vt patres in comitorum euentum auctores fierent, ex eodem Ciceronis loco discimus. At saepe hanc legem insuper habuerunt turbulenti Trib. plebis, qui seditiosissimas saepe rogationes, inconsulto ac refragante Senatu, promulgabant, easque, patribus necquidquam dissuadentibus, perferebant.

§. XCI.

Contra ea, quum PRVDENTVM *ICTorum* seu IVRISCONSULTORVM *huius ae-* gniam hoc temporis interuallo auctorita- *tatis re-* tem fuisse, dixerimus: (§. XLVII. sequ.) *census.*
ope-

operae pretium fuerit, horum recensum hic instituere, &, quae de iis notatu digna videbuntur, veluti per lancem fatu-ram, memorare, eademque opera quae BERN. RUTILIVS, IO. BERTRANDVS, GUIDO PANCIROLVS, GVIL. GROTIVS, IAN. VINC. GRAVINA, similesque scriptores, vel praeteruiderunt, vel perperam tradiderunt, supplere atque emendare.

§. XCII.

Inter hos Apud Pomponium Ictorum agmen
C Papirius ducit PAPIRIVS, Pontifex Max. iuris
& App. Papiriani, paullo post exactos reges, au-
Claudius ctor, de quo iam supra diximus. (§. XV.)
Decemuir. Proximus est APPIVS CLAVDIVS, vnus
ex Decemuiris, cuius maximum consilium
in XII Tabulis scribendis fuit. l. 2. §. 36. ff.
de orig. iur. Sed de eo quoque pleraque
 supra occupauimus: (§. XXIII. sequ.)
 quibus id iam addendum, quod Appius
 ille impotente libidine sua non modo si-
 bi, sed & reip. maximum intulerit detri-
 mentum, ac proinde coniectus in carce-
 rem morte voluntaria dignum tantis
 flagitiis supplicium anteuenterit, anno V.
 C. CCCVI. Liu. III, 58.

§. XCIII.

§. XCIII.

Subiungit his Pomponius APPIVM *Appius*
 CLAVDIVM, *eiusdem generis*, * quem *Claudius*
 CENTVMMANI cognomen tulisse, *Caecus*.
 maximamque scientiam habuisse, ait.
 At quum alii eum CAECVM vocent,
 mirum est, quam Criticis vapulet bonus
 Pomponius: quum tamen, nihil impedi-
 at, quo minus qui ob casum senex *Caecus*
 dictus est, antea Centummanus vocatus
 sit. Bynckersh. Praeterm. p. 58. Hono-
 res inuerso fere ordine gessit, primum
 censor anno *V.C. CCCCXLII*, quo tem-
 pore viam Appiam strauit, & aquam
 Claudiam in urbem induxit. *l. 2. ff. 36. ff.*
de orig. iur. Liu. IX, 29. Ald. Manut.
 Quaesit. per Epist. I, 2. p. 181. Deinde
 anno *CCCCXLVI.* & *CCCCLVI.* Con-
 sul, Liu. IX, 42. X, 18. & sequente anno
 Praetor creatus est. Liu. X, 22. Senex,
 licet luminibus orbis, viribusque defe-
 ctus, tamen & clientibus se dedit, & le-
 ctica delatus in Senatum, sua potissimum
 sententia effecit, quo minus Pyrrhus Rex
 in urbem admitteretur. Epit. Liu. XIII.
 Plutarch. in Pyrrh. p. 394. Postremo & id
 obseruat Pomponius, eum litteram cani-
 nam in quibusdam vocabulis reperisse, **

vt quum antea dicerent *dolosum, esum, miseria, mesidia, melios, vapos*, & similia, (vid. Varron. de Lingu. Lat. VI. p. 70. Quintilian Inst. I, 4.) postea dicere mallent *dolorem, erro, miseria, meridia, melior, vapor* &c.

* Ne decipiaris ab iis, qui hic omnia miscent, dabimus operam, vt plures Appios distinguamus. En ergo Schema:

ATTA CLAVSVS, qui Regillo, oppido Sabinorum, Romam cum magna clientium turba migravit, & inter patricos adlectus, consul fuit anno V. C. 258. Plutarch. in Poplic. p 108. Suet. Tiber. Cap. I. Tacit. Annal. IV, 9. XII, 25.

APP. CLAVDIVS REGILLEN-
SIS Cos. anno
V. C. CCLXXXII. Liu.
II, 56.

C. CLAVDIVS, qui pertaesus
flagitiorum Appii, ex fratre
nepotis, Regillum remigravit.
Liu. III, 58.

APP. CLAVDIVS CRASSIVS, Decemuir, manus sibi
intulit anno V. C. 306.

APP. CLAVDIVS Trib. Mil. Cos. pot. anno V. C. 331.
Liu. IV, 35.

APP. CLAVDIVS CRASSVS, de cuius contentione cum
Trib. pl. anno V. C. 387. Liu. VI, 40.

C. CLAVDIVS CRASSIVS REGILLEN-
SIS Conf. an-
no V. C. 406. in magistratu illo decessit. Liu. VII, 25.

APP. CLAVDIVS CAECVS, Pomponio CENTVM-
MANVS. IC. de quo hic agimus. ** Pom-

** Pomponius ea de re tam loquitur ambigue, ut nescias, Appiusne noster, an alius, qui ab eo processit, litteram istam inuenerit. Sed quum Cicero Epist. ad Famil. IX, 21. diserte scribat, L. Papirium Crassum primum *Papisum* vocari desisse, anno V. C. CCCCXV, non alii eius iuuenti laus debetur, quam Appio Caeco, siquidem pater iam anno V. C. CCCCVI obierat, filius vero Appii nostri tum nondum eius aetatis fuit, ut ab eo tale quid proficisci potuisse videatur.

§. XCIV.

Fuit post eos, teste eodem Pomponio, Semproniamae scientiae SEMPRONIUS, quem nius. populus Romanus σοφόν, id est, Sapientem Σοφός. adpellauit, nec quisquam ante hunc, aut post hunc, hoc nomine cognominatus est.* l. 2. §. 37. ff. de orig. iur. At non fuit post Appium Sempronius, sed iisdem paene temporibus floruit, quippe consul anno V. C. CCCCXLIX cum P. Sulpicio, Liu. IX, 45. cum quo etiam de Aequis eo anno triumphauit. Fasti Capitolin ad h. ann. Anno V. C. CCCCLIII. Pontifex & Censor, & paullo post, M. Valerio Coruo Dictatore, Magister Equitum creatus est. Liu. X, 9. Et tamen vir consularis, cenfori-

forius ac triumphalis, praeturam anno *V. C. CCCCLVI.* suscipere non est dedignatus. Liu. X, 21. Vulgo eum vxori misisse repudium narrant, ob eam solam causam, quod ludos spectarit. Sed Valerius Max. I, 3. qui hoc refert, discrete ait, diuortium hoc fuisse tertium ab illo, quod fecerit Sp. Caruilius. Quum vero hic anno demum *DXXI* primus vxorem res suas sibi habere iusserit: consequens sane est, vt is alius fuerit Sempronius Sophus, qui tam seuera animaduersione vxoris curiositatem vltus est. Vid. Guil. Hoffm. ad Leg. Iul. de adulter. Cap. I. p. 22. sequ. Filium habuit noster eiusdem nominis, qui & ipse *Cos.* anno *V. C. CCCCLXXXIV.* de Picentibus triumphauit, Fast. Capit. h. a. & anno *V. C. D.* Censor lustrum condidit. Epit. Liu. XVIII.

- * Haesit quidem id cognomen posteris, nec defunt gentes aliae, quibus insignis prudentia nobile ac perpetuum cognomen peperit. Habet enim historia *Atilium & Laelium SAPIENTES*, *Scipionem CORCVLVM*, *Sex. & P. Aelios CATOS*, *M. Procium CATONEM*: at Graecum $\sigma\omega\phi\tilde{\alpha}$ cognomen in Graecia septem tantum eiusdem aetatis viris; Romae soli post hominum

minum memoriam P. Sempronio datum. unde & SAPIENTIAE simulacrum in gentis Semproniae numis cufum reperimus. Rupert. ad Pomp. Enchir. p. 318. Quae quum ita sint, adfentiri non possumus Reinesio, qui ad Inscript. p. 36. Sempronios dictos existimat, quasi *σωφρονας*, atque inde etiam originem cognominis *σοφῶν*, tanquam synonymi, argute deriuat.

§. XCV.

Aetate proximus fuit TIBERIVS CO-
 RVNCANIVS, quem primum omni-
 um iurisprudentiam publice professum
 esse, diximus. (§. XLIX) Eum nihil
 scripsisse, Pomponius obseruat, addens
 tamen, diligenter illum consulentibus
 de iure respondisse: *l. 2. §. 38. ff. de orig.
 iur.* ob quam iuris scientiam dexterita-
 temque in respondendo eum laudat et-
 iam Cicero de Orat. III, 15. Consul fu-
 it anno V. C. CCCCLXXII. collega P. Va-
 lerio Laeuino, posteaque primus e ple-
 be Pontifex Max. creatus est, anno V. C.
 D. Epit. Liu. XVIII. Obiit in extrema se-
 nectute anno V. C. DIX. quippe quo ei
 in Pontificatu max. surrogatum esse L.

G

Caeci-

Caecilium Metellum, refert Epitomator
Liuui Lib. XIX.

§. XCVI.

*L. Cincius
Alimen-
tus.*

In eundem censum Guil. Grot. I, 2.
refert L. CINCIVM ALIMENTVM.*
Quamuis enim a Pomponio sit omiffus:
eius tamen iurisperitiam non inepte col-
legit ex libro DE OFFICIO IVRIS-
CONSVLTI, quem laudat Festus *in*
voce Subici. Quaesturam ille gessit anno
DXXXIV. Praeturam Siciliae anno DXLII.
Liu. XXVI, 23. 28. Inclaruit inprimis
bello Punico II. nam & Cannensis exerci-
tus reliquias sequente anno DXLIII. du-
xit, Liu. XXVII, 7. & ab Hannibale ca-
ptus, quantum is exercitum in Italiam
adduxerit, ex eius ore audiuit. Liu. XXI,
38. Praeter librum paullo antelaudatum
scripsit ANNALES, FASTOS, DE
COMITIIS, DE CONSVLVM PO-
TESTATE, MYSTAGOGICA, DE
VERBIS PRISCIS, DE RE MILITA-
RI, ex quibus reliquias haut conte-
mnendas collegit, & suae Sallustii editio-
ni subiecit Cl. Waffius, cuius exemplum
deinde & Cortius sequutus est. Conf.
Voss. de Hist. Graec. IV, 13. & de Hist.
Lat. I, 4.

* Non

* Non confundendus cum hoc L. Cincio M. CINCIUS M. F. ALIMENTVS, Legis Cinciae conditor, (§. LXXXII.) quamvis eorundem fere temporum fuerit, de quo, totaque gente Cincia, quidquid dici poterat, cum cura collegit Fridr. Brummerus in Comment. ad L. Cinc. Cap. I, 7. sequ. p. 3. sequ.

§. XCVII.

Paullo minor natu, at eorundem ta- *p. Scipio*
 men temporum, fuit PVBLIVS (non CA- *Nasica,*
 IVS, vti Pomponius eum vocat) COR- *Optimus*
 NELIVS SCIPIO NASICA, * qui *eiusque fi-*
 anno V. C. DXLVIII. adolescens non- *lius Cor-*
 dum quaestorius, VIR OPTIMVS a *culum.*
 natu adpellatus est, dignusque habitus,
 qui Matrem Deum, Ostiam aduectam,
 exciperet. *l. 2. §. 37. de orig. iur.* Liu.
 XXIX, 14. Valer. Max. VIII, 25. Excerpt.
 Peiresc. p. 606. Praetor anno DLIX. rem
 bene ac prospere gessit in Hispania, ac
 insequente anno pro Praetore Lusitanos
 paene perdomuit. Liu. XXXV, 1. Con-
 sul deinde creatus anno DLX. Boios
 ad internecionem cecidit, de iisque tri-
 umphum egit pulcherrimum. Liu.
 XXXVI, 37. sequ. Censuram peten-

ti anno V. C. DLXVIII, Cato praelatus est, Liu. XXXIX, 40. sed tanto honorificentius fuit de eo iudicium populi, quando ei publice domus in sacra via data est, quo facilius consuli posset. *l. 2. §. 37. de orig. iur.* Filius ipsi fuit, cum aliarum virtutum, tum iurisprudentiae laude, patris simillimus, & vel ob sapientiam, vel ob communem ciuium amorem CORCVLVM appellatus, qui anno V. C. DXC. & DXCVII. consul fuit, & grauem de Carthagine non delenda sententiam aduersus Catonem dixit. Rupert. ad Pompon. Enchir. p. 351.

* Quum facillima sit in tot Scipionum rebus errandi occasio: Praeclare sane de rep. litteraria meritis est Rupertus, quod p. 323. accuratum eorum stemma dedit, & Valentini Forsteri lapsus paene pueriles ad oculum ostendit. Nos breuem inde excerpemus tabulam:

L. CORNELIVS L. F. CN. N. SCIPIO

Cof. anno V. C. 494 de Poenis, Sardinis & Corcis triumphavit.

P. CORNELIVS L. F.

Scipio Cof. anno 535. qui primus cum Annibale minus prospere sub Alpibus conflixit. Flor. I, 6.

CN. CORNELIVS L. F. L. N.

CALVVS. Cof. anno 531. cum fratre in Hispania occubuit.

P. CORNELIVS CN. F. L. N.

SCIPIO NASICA, Ictus, vir optimus cognominatus.

P. CORNELIVS P. F.

L. N. SCIPIO AFRICANVS, victor Hannibalis.

P. CORNELIVS P. F. CN. N.

SCIPIO NASICA, Corculum dictus, Cof. anno DXC. & DXCVII.

§. XCVIII.

Dubiae sanitatis est locus Pomponii, *An § 2.* ubi Ictis horum temporum accenſet *Mucius* quemdam Q. MVCIVM, quem, legatum *eorum* ad Carthaginienſes miſſum, ex duabus *temporum* teſſeris poſitis, vna pacis, altera belli, datoque arbitrio, vtram vellet, Romam referret, vtramque ſcribit fuſtuliffe, ac addidiſſe cauſſam, Carthaginienſes petere debere, vtram accipere mallent. *d. l. 2. ff.* 37. Vt enim iam non dicam, rem ab aliis aliter narrari, nemo veterum Q. MVCIVM, in ea legatione fuiſſe obſeruauit,

sed tale quid plerique narrant de Q. FABIO MAX. qui deinde CUNCTATORIS nomen meruit. Liu. XXI, 18. Gell. Noct. X, 27. Silius Italic. II. v. 382. sequ. Flor. Hist. II, 6. Eum vero Fabium iuris prudentiam reliquis laudibus suis adiunxisse, ego quidem nusquam reperio. *

* Equidem Rupert. in Pompon. Ench. p. 335. tale quid reperisse sibi visus est apud Ciceron. de Senectute Cap. IV. vbi Cato de Fabio: *Nec vero ille in luce modo, atque in oculis civium magnus, sed intus domique praestantior. Qui sermo? quae praecepta? quanta notitia antiquitatis? quae scientia iuris? augurii?* At male interpungit Rupertus. Cato enim non laudat Fabii scientiam iuris, sed *scientiam iuris augurii*, vel auguralis, quae & in iuris imperitum cadebat.

§. XCIX.

*P. Aelius
Paetus.*

Iisdem paene temporibus iurisprudentiae laude floruerunt duo fratres celeberrimi, P. & SEX. AELII PAETI CATTI, quorum alterum IVRIS AELIANI auctorem fuisse, iam supra praemonuimus. (§. XLVI.) PVBLIVS anno V. C. DXLVIII. Aedilis plebis, ac sequente anno Praetor, Liu. XXIX, 38. anno DL. Magister Equitum C. Servilii Gemini, Dicta-

Dictatoris, Liu. XXX, 39. sequente consul, Liu. XXX, 40. ac biennio post Censor creatus, Liu. XXXII, 7. pestilentia periit anno V. C. DLXXVIII. Liu. XLI, 26.

§. C.

SEX. AELIVS CATVS per eosdem *Sex. Aelii-
fere honorum gradus decurrens, itidem Paetus
ad consulatum & censuram peruenit, Catus.*
quorum illum anno V. C. DLIV. hanc anno DLVIII. ab V. C. gessit cum C. Cornelio Cethego. * Liu. XXXI, 7. XXXIV, 44. XXXV, 9. De eius TRIPARTITIS supra diximus. (§. XLVI.) Addit Pomponius, l. 2. §. 38. ei & alios libros, sed dubiae auctoritatis, attribui. *Tripartita* vel maxime manibus eruditorum tria videntur, tanquam insigne vniuersi iuris systema, iisque, nisi fallor, vsus est & Cicero Epist. ad Famil. VII, 22. ubi tractat quaestionem iuris, *possetne heres, quod furtum antea factum esset, recte furti agere?*

* Plin. Hist. Nat. XXXIII, II. refert, Aelium Catum L. Aemilii Pauli, qui Perseum Macedoniae Regem debellauit, generum fuisse, eumque quum legati Aetolorum in consulatu prandentem in fictilibus, adiu-

sent, missa ab his vasa argentea non accepisse, neque aliud habuisse argenti ad supremum vitae diem, quam duo pocula, quae L. Paullus, socer, ei ob virtutem donasset. Sed hausit haec Plinius ex Valerio Maximo, quum manifesto falsa sint. Paulli enim Aemilii gener non fuit *Sex Aelius Catus*, tum, si adhuc vixit, senex grandaeuus, sed *Q. Aelius Tubero*, quem ob virtutem operamque, sibi in bello Macedonico nauatam, generum elegerat Aemilius. Plutarch. in Paull. Aemil. p. 257 Praeterea Tubero iste nec Catus dictus est, nec consul fuit, sed vir optimus, κα μεγαλοπρεπέστατα Ρωμαίων πενία χρησάμενος, qui inter Romanos magnificentissime paupertatem tulit, ceu loquitur Plutarchus. Monendum id fuit, quia Plinium hic permulti sequuntur, & ex Ictis maxime Corasius, Hotomanus, Io. Bertrandus & alii.

§. CI.

E. Acilius Iungit Pomponius Aeliis fratribus P
 (*non P.* ATILIVM, quem *primum SAPIENTEM*
Acilius.) *a populo adpellatum*, scribit. *d. l. 2. f. 38.*
Sapiens. Quamuis vero illustris Romae fuerit Attiliorum familia, multisque imaginibus clara, de qua praeclare meritus est V. C. Iac. Perizon, Animadu. Hist. Cap. I, p. 26.

vbi

vbi & Atiliorum stemma dedit: hic tamen parum accuratus videtur Pomponius, qui P. Atilium nobis obtrudit pro L. ACILIO. De hoc enim Cicero in Lael. Cap. II. *Scimus, L. Acilium* (ita enim habent libri optimi,) *apud patres nostros adpellatum sapientem, quia prudens esse in iure civili putabatur.* Et Lib. II, 23. de Legibus diserte vocatur L. Acilius, & Sex. Aelio iungitur. In Aciliae gentis denariis Ianus bifrons, prudentiae & sapientiae signum, conspicitur apud Fulu. Vrsin. de famil. Rom. p. 3. quumque idem *χάρωγμα* in Atiliorum etiam numis p. 42. reperiatur: verosimile est, iam olim vtramque gentem sibi id decus vindicasse. Quaedam ad XII Tabulas scripsisse hunc siue Acilium, siue Atilium, iam supra obseruauimus. (§. XXVIII.)

§. CII.

Porro ICtus horum temporum Groti- *Ser. Fabius*
 us I, 4. adscribit SER. FABIVM PI- *Pictor &*
 CTOREM, quem *iuris & litterarum, Q. Fabius*
 & *antiquitatis peritissimum* fuisse, testa- *Labeo.*
 tur Cic. in Bruto Cap. XXI. Posset quis
 existimare, hunc ipsum esse *Q. Fabium*
Pictorem, Annalium scriptorem, cuius

fragmenta in Cl. Waffii Sylloge primum statim locum obtinent. Sed quum Ciceroni Seruius ille M. Porcio Catone nato paullo minor fuisse dicatur: magis est, vt ex filiis eius aliquem intelligamus, de quo altum alioquin in historia Rom. silentium est. Celebrior Q. FABIVS LABEO, quippe Quaestor anno V. C. DLVI, Liu. XXXIII, 42. septimo post anno Praetor, Liu. XXXVII, 47. 50. anno DLXIX. Consul, Liu. XXXIX, 45. ac triennio post Pontifex max. fuit. Eum iisdem fere laudibus, ac Fabium Pictorem, exornat Cic. in Bruto Cap. XXI.

§. CIII.

T. Manlius Torquatus. T. MANLIVM A. F. T. N. TORQUATVM, *iuris ciuilis & sacrorum Pontificalium*, teste Valer. Max. V, 8, 3. *peritissimum*, Consulem cum Cn. Octauio anno V. C. DLXXXVII. fuisse, obseruat Cicero de Fin. I, 7. * simulque refert, eum filium, compertum repetundarum, iudicio domestico damnasse, & in conspectum suum venire vetuisse. Quibus addit Valerius, quum filius, tam tristi perculsus sententia, suspendio finiisset vitam, eum ne exsequiis quidem adolescentis in-

ter;

terfuisse, sed tum maxime, quum funus eius duceretur, consulentibus vacuas aures commodasse.

* Mendum tamen apud Ciceronem est in praenomine. Quem enim exemplaria Ciceronis omnia *Lucium* vocant, ei Fasti Capitolini, his in rebus accuratissimi, TITTI praenomen tribuunt, idemque praenomen apud Valerium Maximum reperitur. Obiter monemus, Colerum in Notis ad Val Max *Manlium* hunc confundere cum *Manilio*, de quo paullo post, eundemque errorem errasse Bern. Rutil. in Vit. ICt. XV, 21. ideo iure notatum a Guil. Grot. in Vit ICt. I, 4.

§. CIV.

Eidem Valerio Max. debemus notitiam *C. Martii* *C. MARTII FIGVLI*, qui circa annum V. C. DCXX. *Figulus.* *iuris civilis studio celeberrimus fuit.* At istius eum pertaesum est, quum consulatum petens repulsam tulisset. Eius enim ignominiae dolore percussus, quum ad eum postero conciliorum die multi consulendi causa confluisent, omnes rerum suarum incertos dimisit, praefatus: *At vos consulere scitis, consulem facere nescitis?* Val. Max. IX, 3, 2. qui subiungit iudicium:

De

Dictum grauius, & merito, sed tamen aliquanto melius non dictum.

§. CV.

M. Porcius Cato Censorius, pater.

Qui iisdem temporibus floruit, totumque paene seculum doctrina prudentiaeque sua illustrauit, M. PORCIUS CATO, Quaesturam gessit anno DXLVIII. Liu. XXIX, 25. Praeturam anno V. C. DLIV. Liu. XXXII, 7. Consulatum triennio post, Liu. XXXIII, 42. a quo tempore bellum in Hispania prosperrime gessit, ac censura anno V. C. DLXVIII. seuerissime acta, Liu. XXXIX, 41. sequ. anno demum V. C. DCIV. L. Martio & M. Manilio Coss. octuagenario maior decessit. Cic. in Brut. Cap. XV. Mirifice eum laudat Liu. XXXIX, 40. obseruatque, *tam versatile ei ingenium pariter ad omnia fuisse, ut natum ad id unum dixisses, quodcumque ageret. in bello enim manu fortissimum, multisque insignibus clarum pugnis, eundem, posteaquam ad magnos honores peruenerit, summum imperatorem; eundem in pace, si quis ius consuleret, peritissimum, si causa agenda esset, eloquentissimum fuisse.* Quales laudes in eum congerunt etiam Cic. de

Orat.

Orat. III, 15. Cornel. Nep. in Caton. Cap. III. Quinctilian. Inst. XII, 3. Opera eius varii argumenti veteres laudant quam plurima, * ex quibus etiamnum exstat illud *de Re rustica*; ex eius vero *originibus*, librisque *de re militari*, *de liberis educandis*, *de moribus*, *praeceptis ad filium*, *epistolis*, *orationibus*, fragmenta, quae supersunt, cum cura collegit laudatus Walfius. Festus etiam eius COMMENTARIOS IVRIS CIVILIS laudat, Gellius Noct. X, 23. librum DE DOTE. Denique RESPONSAM eum nouo more, expressis personarum nominibus, edidisse, obseruat Cic. de Orat. II, 33.

- * Quod tamen ad opera CATONIS iuridica attinet, non adeo exploratum est, patrine, an filio, de quo statim, sint attribuenda. Saltem an omnia patris sint, dubium est, quum eadem vtriusque sint nomina, eademque vterque iuris peritiae laude floruerit.

§. CVI.

Filium Cato sustulerat sibi *ὀμώνυμον*, *M. Porcius M. PORCIUM CATONEM*, iisdem *Cato, Filius*que virtutibus in toga sagoque insignem. Rei sane militaris in bello Macedoni-

donico specimina dederat tam praeclara, ut Aemilius Paullus eum cum Tuberone generum eligeret. Iuris vero civilis scientia omnes eius aetatis superavit, & egregios de iuris disciplina libros reliquit. Gell. Noct. XIII, 18. l. 2. §. 38. ff. de orig. iur. Exstinctus est, viuo adhuc patre, anno V. C. DC. quum iam Praetor esset designatus, patrique tantum reliquit sui desiderium, ut id vnicum fatum intrepidum Catonis animum concussisse videatur. Cic. de Senect. Cap. XXIII. Debemus ei REGVLAM CATONIANAM, l. i. ff. de reg. Catou. & quidquid Catoni in iure nostro passim adscribitur. §. 12. Inst. de adopt. l. 10. §. 1. ff. de Aedit. edict. l. 44. ff. sol. matr. l. 4. §. 1. ff. de verb. oblig. l. 98. §. 1. ff. de verb. signif.

§. CVII.

*C. Livius
Drusus.*

C. LIVIVS M. F. MAMILIANVS DRVSVS anno V. C. DCV. consul fuit, collega P. Cornelio Scipione, & eo potissimum nomine laudem maximam consequutus est, quod senex, oculis captus, viribusque defectus, consulentibus nihilominus de iure respondit, quum, quorum res esset, sua ipsi non videntes, caecum

cum adhibere ducem non dubitarent. Cic. Tusc. Quaest. V, 38. Valer. Max. VIII, 7. Addit Valerius, eum vtilissima monimenta, licet acie oculorum destitutum, composuisse, quae saltim in P. Iuuentii Celsi manus videntur incidisse. Drusum enim hic citat *l. 38. ff. de act. emt. & vend.*

§. CVIII.

Venio nunc ad triumuiros, *qui ius ciui. p. Mucius le fundarunt* ex sententia Pomponii. *l. 2. ff. Scaeuola. 39. ff. de orig. iur.* Ex his primus P. MV-CIVSSCAEVOLA ex ea gente ortus est, quae iurisprudentiam pro gentili bono habuit, pluresque patriae dedit ICTOS eximios. * Nolter anno V. C. DCXX. consul creatus est, collega L. Calpurnio Pisone Frugi, biennioque post, quum Crassus occubisset, pontificatum max. est adeptus. Cic. ad Attic. Epist. XII, 4. de Orat. II, 12. de Nat. Deor. III, 2. pro domo Cap. LIII. Denique phtiriasi eum extinctum esse, tradit Plutarch. in Sulla p. 475. Reliquisse dicitur DECEM LIBELLOS, *d. l. 2. ff. 39.* ex quibus procul dubio decerpta sunt, quae ex huius Scaeuolae opere adferunt non modo Cicero Topic. Cap. IV & ad Famil. Epist.

Epist. VII, 21. sed & ICTi nostri, *l. 66. ff. solut. matrim. l. 17. ff. de legation. l. 4. ff. de capt. & postlimin.*

* Magnam ergo denuo gratiam a viris doctis iniit Rupertus, quod plures Mucios, quos iuris scientia nobilitavit p. 389. accurate distinxit. Nos ex eius stemmate pauca huc pertinentia decerpimus:

P. MUCIVS SCAEVOLA.

Q. MUCIVS P. F. SCAEVOLA, Praet. anno 538. Liu. XXIII, 24. 30.

Q. MUCIVS Q. F. P. N. SCAEVOLA, Praet. a. 570. Cos. 578.

P. MUCIVS. Q. F. P. N. SCAEV. Praet. 574. Liu. XL, 44. Cos. 573. triumphavit de Liguribus.

Q. MUCIVS. Q. F. Q. N. SCAEV. Augur, Cos. 636. vixit adhuc Sullae temporibus. Val. Max. III, 8. ICTus egregius, quem Cicero audiuit.

P. MUCIVS. P. F. Q. N. SCAEVOLA, ICTus de quo *l. 2. §. 39. de or. iur.*

P. LICINIUS CRASSVS MUCIVS, a Crasso adoptatus, Pontif. Max. & ICTus de quo *l. 2. §. 40. de orig. iur.*

Q. MUCIVS P. F. P. N. SCAEVOLA, Cos. 675. Asiae Procos. ICTus, de quo *l. 2. §. 41. de orig. iur.*

§. CIX.

§. CIX.

Alter ex hac triga, M. IVNIUS BRV- *M. Iunius*
TVS, vir praetorius, Gracchanis tem- *Brutus.*
poribus inclaruit, Cicerone iudice, *vir*
optimus, & *iuris peritissimus*, sed in eo
paullo infelicioꝝ, quod fillum reliquit,
gentis ſuae dedecus, vulturem togatum,
accuſatorem vehementem ac moleſtum,
& qui paterna bona turpiter diſperdidit.
Cic. in Bruto Cap. XXXIV. de Orat. II,
55. Librorum ab eo ſcriptorum ſeptem
numerat Pomponius, *d. l. 2. §. 39.* quam-
vis iam Ciceronis aevo tres tantum DE
IVRE CIVILI pro genuinis habiti vide-
antur. * Cic. Brut. *ibid.* Ex iis quaedam,
quae ad edictum potiffimum pertinue-
runt, ſtriſtim notis illuſtraſſe videtur
SER. SVLPICIUS. *l. 2. §. 44. de orig. iur.*
l. 5. pr. ff. de inſtit. act. Bruto vero testi-
monium frequentiffime denunciant Cic.
de Finib. I, 4. & ad Famil. Epift. VII, 22.
Gell. Noct. Att. VII, 15. & ICTI noſtri
l. 68. ff. de uſufr. l. 27. §. 21. ff. ad L. Aquill.
l. 13. pr. ff. de in diem addict. l. 3. §. 3. ff. de
adqu. poſſ. l. 4. ff. de capt. & poſtlim.

* Hinc acute ſuſpicatur V. A. Corn. van.
Bynkershoek in Praetermiſſ. p. 67. trans-

positis vocabulis apud Pomponium legendum esse: *Brutus tres; Manilius septem*, quale quid in mentem venit etiam Io. Bertrando de Iurisperit. II, 6. Ceterum, & Brutum his libris suis intexuisse responsa sua, & quidem expressis personarum nominibus, (CV.) obseruat Cicero de Orat. II, 33. quod institutum vtrum probandum, an reprehendendum sit, disquirat Guil. Grot. Vit. ICtor. I, 5.

§. CX.

M' Manilius.

Tertius M' MANILIVS P. F. P. N. vir consularis, fasces anno V. C. DCIII collega L. Marcio Censorino tenuit, Fast. Capicol. ad h. a. quum antea Praetor cum Lusitanis bellum parum prospere gessisset, Appian. in Iberic. p. 286. ac ne consul quidem Carthaginem feliciter oppugnasset. Epit. Liu. XLIX. At tanto maior in toga, non modo consulentibus totum se dedit, eorumque commodo transuerso foro quotidie obambulauit, vt omnibus se consulendi copia esset: verum etiam domi suae, quam medicorem in Carinis habebat, omnibus & de iure ciuili, & de filiabus elocandis, fundis emendis, agro colendo, deque omni officio aut negotio sese consulturos admisit. Cic. de Orat. III, 33. Parad. VI, 3.

§. CXI.

§. CXI.

Reliquit DE IVRE CIVILI libros, si *Eiusque* Pomponium sequimur, tres, sin illustris *scripta*. Bynkershoekii coniecturam, septem, ac praeterea *volumina scripta* (legere malim *in scripta*) MANILII MONIMENTA, quae qualia fuerint, hodie scimus iuxta cum ignarissimis. Praeterea MANILIANARVM VENALIVM VENDVN-DORVM LEGVM * mentionem faciunt Cicero de Orat. I, 58. & Varro de re rustic. II, 5. quas a MONIMENTIS diuersas non esse, existimat Ant. Augustin. de Nom. propr. Pandect. I. p. 211. Ceterum Manilii opera passim citari animaduertimus a Cicerone ad Famil. Epist. VII, 22. Gell. Noct. Attic. XVII, 7. Varro de Lingua Lat. IV. p. 13. VI. p. 68. sequ. de Re rust. II, 5. denique a Paulo Icto, l. 3. §. 3. ff. de adqu. vel amitt. possess.

* Hae leges Manilianae *venalium vendendorum* ad iurisprudentiam formulariam pertinuisse videntur. Auctor enim est Plin. Hist. Nat. XVIII, 3. eorum obseruationem tam scrupulosam fuisse, vt ne carnes quidem & fues, nisi conceptis verbis, a laniis emerentur, neque mulctae dictio aliter iusta esset, nisi in qua OVIS masculino

lino genere efferretur, & si bubus & ouibus simul; nisi oues prius, quam boues, nominarentur. Vid. V. C. Eu. Otton. Iurisp. Symbol. Exerc. I, 15. p. 92.

§. CXII.

*Q. Mucius
Scaeuola
Augur.*

Subiungimus his Q. MVCIVM. Q. F. Q. N. SCAEVOLAM, vulgo Augurem, consulem anno V. C. DCXXXVI. collega L. Caecilio Metello, qui senex admodum decessit, neque se adduci passus est a L. Sulla, vt C. Marium hostem iudicaret. Val. Max. III, 8. Quantus in respondendo fuerit, vel ex eo patet, quod Cicero *eum iuris ciuilis intelligentia atque omnis prudentiae genere praestitisse, eiusque ianuam & vestibulum in infirmissima valetudine adfectaque iam aetate maxima quotidie frequentia ciuium ac summorum hominum splendore celebratam esse*, testatur in Bruto Cap. XXXIX. sequ. & de Orat. I, 45. Auditores habuit plures, & in his ipsum Ciceronem, ceu ipse testatur in Bruto Cap. LXXXIX. quamuis postea, eo mortuo ad Q. Mucium Scaeuolam Pont. sese contulerit. Cic. de Leg. I, 4. An quidquam scripserit, hodie ignoramus. Arbitrium tamen eius

ius in caussa finium regundorum inter Genuates & Veturios exstat apud Gruter. Inscr. p. CCIV.

§. CXIII.

Quos susperioribus subiungit, Pomponius, CAELIVS ANTIPATER, PAVLLVS VIRGINIVS, SEX. POMPEIVS, Q. AELIVS TVBERO aliis potius artibus, quam eximia quadam iuris scientia, praestitisse videntur. * Quare dicendum potius de P. RVTILIO, RVFO, qui P. Mucium Scaeuolam Pontificem max. audiuit, Cic. de Offic. II, 13. simulque philosophiae, duce Panaetio, Stoico celeberrimo, totum se dedit. Cic. de offic. III, 2. Brut. Cap. XXX. Postquam Consulatu anno V. C. DCXLVIII. collega Cn. Manlio Maximo functus fuerat: iniquissimo repetundarum iudicio oppressus, in exilium iuit, & Smyrnae, honoratus ab omnibus Asiae ciuitatibus, consenuit, ingratae patriae praeferens exilium, quod nullo suo merito tolerabat. Ouid. ex Ponto I, 3. v. 6. sequ. Cic. de Orat. I, 53. Valer. Max. VI, 4, 4. Vellei. Paterc. II, 13. Praeter libros HISTORIARVM, DE VITA SVA,

Antipater.
Virginus,
Pompeius,
Tubero, P.
Rutilius
Rufus.

ANNIBALICA & aliquot orationes, ex quibus, quae supersunt, fragmenta Cl. Waffius collegit, de iure quoque nonnulla scripsit, quae allegantur *l. 10. §. 3. ff. de usu & habit. l. 3. §. 9. ff. de penu leg. l. 1. §. 1. arb. furt. caesar.* Ediçti, quod ipse in praetura proposuit, mentio fit *l. 1. §. 1. ff. de bon. libert.*

* L. CAELIVM ANTIPATRVM ipse Pomponius *plus eloquentiae, quam scientiae iuris, operae dedisse* testatur. *l. 2. §. 40. ff. de orig. iur.* quamvis & de hac non adeo magnifice sentiat Cic. de Orat. II, 13. Scripsit ANNALES, aliaque, quorum ossa, ut ita dicam, legit Cl. Waffius. De PAVLLO VIRGINIO veteres, tamquam ex compacto silent, nisi sit ille *A. Virginius*, (ex Aulo enim facile Paullus nasci potuit,) cuius amicitia se delectari ait Laelius apud Ciceron. in Lael. Cap. XXVII. SEX. POMPEIVS, Cn. Pompeii Magni patrus & Q. AELIVS TVBERO ob iuris peritiam quidem laudantur a Cicerone in Brut. Cap. XLVII. de offic. I, 6. Gell. Noct. I, 22. sed ita, ut Stoicos magis videantur professi, quam iurisconsultos.

§. CXIV.

C. Corne- C. CORNELIVS MAXIMVS solo
lius Maxi- Trebatia auditore, cuius ingenium for-

ma-

mauit, memoriam sui ad posteritatem *mus & P.*
 propagauit. Cic. Epist. VII, 8. 17. l. 2. *f. Licinius*
45. ff. de orig. iur. At tanto celebrior *Crassius*
 est P. LICINIUS CRASSVS, a patre *Mucianus.*
 naturali P. Mucio Scaeuola anno V. C.
 DCXII in adoptionem datus P. Licinio
 Crasso, atque inde MUCIANVS cogno-
 minatus. Per omnes honorum gradus
 anno V. C. DCLVII. ad consulatum, &
 quadriennio post ad censuram adspira-
 uit, in magistratibus fere omnibus, prae-
 terquam in censura, collegam nactus Q.
 Mucium Scaeuolam. Denique & Pon-
 tif. max. creatus est, decessitque ex ve-
 hemente lateris dolore, quem sibi in Se-
 natu altercatione cum L. Philippo contra-
 xerat. Cic. de Orat. III, 2. Auctor est
 Pomponius. Ciceronem hunc Crassum
iureconsultorum disertissimum vocasse.*
 Fuit enim incredibili eloquentia, quam-
 uis parum faueret studiis rhetorum La-
 tinorum, quos in censura sua, proposito
 edicto, vrbe exesse iusserat. Gell. Noct.
 XV, 11. Sueton. de clar. rhet. Cap. I,

* At plerique tamen hoc ideo vocant in du-
 bium, quod Cicero eo elogio non semel
 ornat Q. Mucium Scaeuolam, veluti de

Orat. I, 39. & Brut. Cap. XXXIX. & XL. quum de Crasso nihil huius generis apud Ciceronem reperiamus. Rupertus. p. 383. vt Pomponium erroris absoluat, elogi-um hoc a librariis alieno loco positum in §. sequentem putat transferendum. Alii aliter sentiunt. Sed quid prohibet, quominus Cicero alicubi eandem laudem attribuerit Crasso, Pomponiusque id vere legerit in opere aliquo Ciceronis deperdito, quod hodie non legimus? Vid. V. A. Cornel. van Bynkersh. Praeterniss. *ad d. l. 2. §. 40*

§. CXV.

*Q. Mucius
Scaeuola
pontifex
max.*

Paullo iunior fuit Q. M V C I V S SCAEVOLA, Pontifex max. cum Q. Mucio Augure non confundendus. De eius eloquentia Ciceronis testimonium paullo ante vidimus: eundem vero Valerius Max. VIII, 12. *legum clarissimum ac certissimum vatem* adpellat. Est is ille ἐπιφανέστατος τῶν Ῥωμαίων, *Romanorum illustrissimus*, vti a Diod. Sic. in Exc. Peiresc. p. 405. laudatur, quem paene in omnibus honoribus Crasso Muciano collegam fuisse diximus. Praecipuam quoque laudem sibi, gesto sanctissime Asiae proconsulatu, peperit, adeo vt prouinciales

les

les eum diuinis paene honoribus profē-
 querentur. Afcon. in Verr. II, 21. De-
 mum in Mariano tumultu anno V. C.
 DCLXVI. C. Fimbriae scelere nefarie in-
 teremtus, magnum bonis omnibus sui
 desiderium reliquit. Cic. de Orat. III, 3.
 Excerpt. Peirefc. 410. Vellei. Paterc.
 II, 26. Appian. de Bell. ciuil. I. p. 404.
 Lucan. Pharfal. II. v. 126. sequ.

§. CXVI.

Multa huic debet iurisprudētia, vel *Eius scri-*
 uti CAUTIONEM MUCIANAM, alia *pta.*
 que huius generis plura, quae singulari
 commentario *de iurisprudētia Muciana*
 illustrauit FRANC. BALDVINVS.
 MUCII liber *δρω* vel DEFINITIO-
 NVM antiquissimus est eorum, ex quo
 quaedam in Pandectas retulit Tribonia-
 nus. l. 64. de adq. rer. dom. l. 8. ff. de aqu.
 quot. & aestiu. l. 241. ff. de verb. signif. l.
 73. ff. de reg. iur. Libros etiam IVRIS
 CIVILIS duodeuiginti laudant Gell.
 Noct. VII, 15. & Pomponius, qui & no-
 tate illos scripsit. Idem fecerunt LAE-
 LIVS FELIX, Gell. Noct. XV, 27. MO-
 DESTINVS. l. 53. l. 54. ff. de adq. rer.
 dom. & acerrimus aemulus, SER. SVL-

PICIVS, Q. Mucio tam parum aequus, vt eius stricturae non Notae, sed *reprehensa Mucii capita* adpellentur. *l. 3. §. 6. ff. de penu leg.* Gell. Noct. IV, 1.

§. CXVII.

C. Aquillius Gallus. Progredimur ad C. A QVILLIVM GALLVM, cuius vitam singulari, quae Francofurti iuxta Viadrum prodiit, oratione illustrauimus anno MDCCXXXI. Patre is vsus est M' Aquillio Gallo, viro consulari ac triumphali. Fast. Capit. ad ann. DCLII. Iuuenis Q. Mucium Scaeuolam, Pont. Max. audiuit, & inter condiscipulos, quorum in numero L. Lucillius Balbus, Sex. Papirius, Iuuentius, quin & M. Tullius Cicero & T. Pomponius Atticus fuerunt, (Cic. de Leg. l. 4.) *praeceptivae auctoritatis fuit. l. 2. §. 42. ff. de orig. iur.* Postea de iure respondit dexterrime, Cic. pro A. Caecin. Cap. XXVII. & multas cautiones, formulasque ad iurisprudentiam heurematicam pertinentes, quin & noua quaedam iuris interpretamenta inuenit, veluti stipulationem Aquilliam, *§. 2. Inst. quib. mod. obl. toll.* formulam doli mali, Cic. de Nat. Deor. III, 30. de offic. III, 13. *l. 1. §. 1. ff. de dol. mal.* postumos

mos Aquillianos, *l. 29. pr. ff. de suis & postum. ius accrescendi, l. 74. ff. de hered. inst. ius postumorum, ad patruī hereditatem admittendorum. l. 127. ff. de legat. 1.* Praeturam gessit anno V. C. DCLXXXVII. collega inter alios M. Tullio Cicerone, in qua ei quaestio de ambitu obuenit. Cic. pro A. Cluent. Cap. LIII. Consulatum ob temporum perturbationem, & regnum suum forense, vt loquitur Cicero, ne petere quidem voluit. Cic. ad Attic. Epist. I, 1. Vixisse videtur saltim ad annum DCCVIII. quippe quo eum Gallum suum vocat Cic. ad Famil. Epist. IV, 6.

§. CXVIII.

Pomponius memoriae prodidit, eum *Eius scri-* magnam anni partem siue in *Cercinna, pra.* insula Africae proxima, siue, quod magis credibile est, *Caecinae*, Hetruriae oppido, exegisse, ibique & auditoribus vacasse, & scribendis libris. *d. l. 2. ff. 42.* Sed librorum ne tituli quidem hodie noti sunt, * iisque multum nocuisse videtur nimia Ser. Sulpicii, discipuli, diligentia, qui quum plerasque & Aquillii, & aliorum Mucii auditorum sententias in libros fu-

os transtulisset, eo ipso effecerat, vt ipsi fontes minus aestimarentur. *d. l. 2. §. 42.*

* Citant tamen illius libros, dissimulatis eorum titulis, Dionys. Halicarn. III. p. 200. Labeo, *l. 29. §. 1. ff. de legat. 3.* Priscus Iauolenus, *l. 39. pr. ff. de statulib.* Africanus, *l. 33. §. 1. ff. de vulg. & pupill. subst.* Ulpianus, *l. 6. §. 2. ff. si seru. vind. l. 17. §. 6. ff. de act. emt. l. 30. ff. de legat. 1. l. 7. §. 4. ff. quod vi aut clam.* Iulius Paullus, *l. 127. ff. de legat. 1. l. 32. §. 1. ff. de aur. arg. l. 77. ff. de verbor. signif.* Ceruidius Scaeuola, *l. 29. pr. ff. de lib. & postum.* Licinius Rufus, *l. 74. ff. de hered. inst. ac denique Florentinus, l. 18. ff. de acceptil.*

§. CXIX.

L. Lucilius Balbus, Sex. Papius, C. Iuuentius. M. Tullius Cicero. Sequuntur reliqui Q. Mucii auditores, veluti L. LVCILLIVS BALBVS, SEX. PAPIRIVS, & C. IVENTIVS, quibus ego & M. TVLLIVM CICERONEM adderem, si, quod alicubi minatus est, iurisconsultum vnquam profiteri voluisset. * Attamen hos omnes Aquillio non esse comparandos, nec eorum libros iuridicos inter manus hominum versatos esse, haut obscure fatetur Pomponius, *l. 2. §. 42. de orig. iur.* LVCILLIVS BALBVS, Stoicae philosophiae, teste Cice-

Cicerone de Orat. I, 6. additissimus, in respondendo paullo tardior fuit, Cic. Brut. Cap. XLII De SEX. PAPIRIO vero & C. IVVENTIO nihil compertum habemus, nisi ad posteriorem referre velis, quae de T. Iuuentio refert Cic. Brut. Cap. XLVIII.

* Notum est, Ciceronem non expertem fuisse iurisprudentiae. Non modo enim Q. Mucium audiuerat, verum etiam tantum fiduciae in scientia sua ponebat, ut in Orat. pro Muraena Cap. XIII. scribere non vereretur: *Si mihi, homini vehementer occupato, stomachum moueritis, triduo, me iurisconsultum esse, profitebor.* Quin librum eius DE IVRE CIVILI IN ARTEM REDIGENDO, qui hodie non exstat, laudat Gell. I, 22. ex eoque satis patet, eum de quodam iuris systemate conficiendo cogitasse. At quum ICtum se nunquam professus sit, neque vel de iure respondisse, vel docendo scribendoque illustrasse iurisprudentiam, legatur: facile patet, cur tam parum inter se eruditi consentiant de Ciceronis iurisprudentia. Vid. V. C. Ant. Schulting. *Orat. de iurisprud. Ciceronis* & V. A. Corn. van. Bynkershoek Praetermiss. p. 83. sequ.

§. CXX.

Sed omnibus ante se ICtis veluti caliginem *Sre. Sulpi-*

cuius Rufus. ginem induxit SER. SVLPICIUS RV-
FVS, cuius vitam singulari oratione, Vl-
traiecti haec, illustravit V. C. Euerardus
Otto. An obiurgatione Q. Mucii exci-
tatus, animum ad iurisprudentiam adpu-
lerit, ceu rem retulit Pomponius, non
adeo expeditum est, nec temporis ratio-
nes id videntur admittere. * Id certius,
eum C. Aquillium Gallum & L. Lucilli-
um Balbum audiuisse diligenter, Cic.
Brut. Cap. XLII. *d. l. 2. §. 43. de orig. iur.*
ab iisque tantum profecisse, vt Cicero
Brut. Cap. XLI. *iuris ciuilibus magnum vsum*
& apud Scaeuolam, & apud alios; artem in
vno Sulpicio fuisse, iudicet. Honores
omnes gessit ad consulatum vsque, quem,
repulsam antea passus, collega M. Mar-
cello gessit. Inter ciuilia arma adeo sem-
per pacis & otii auctor fuerat, vt Caesa-
ris victoris gratiam retineret, eiusque
beneficio Achaiam, prouinciam regeret.
Cic. Epist. ad famil. IV, 3. & 4. XIII, 26.
Obortis post Caesaris caedem nouis tem-
pestatibus, Sulpicius, legatus de pace con-
cilianda missus, in legatione ista decessit,
anno V. C. DCCX. statua pedestri hono-
ratus a Senatu. Cic. Philipp. IX, 7. Thom.
Reines. Inscr. VII, 30. * Du-

* Dubiam hanc historiam primus reddidit Ant. Augustinus, partim quod Tullii & Seruii adolescentia vetet, quo minus eos viuo Scaeuola primum in caussis orandis locum obtinuisse credamus: partim quod Seruius demum ex Rhodo reuersus, id est anno V. C. DCLXXVI, quo Scaeuola iam ante quinquennium occisus fuerat, ad iurisprudentiam adiecerit animum, adeoque Mucii obiurgatione ad id studium incitari non potuerit. Quae dubia solvere, non adeo facile esse, ipse falsus est V. C. Eu. Otto in Praef. Tomi. I. Thesauri Iur.

§. CXXI.

Libros eum prope centum & octoginta reliquisse, testatur Pomponius. Inter ^{*Eius scripta.*} hos sunt **REPREHENSASCAEVOLAE CAPITA**, de quibus supra: (§. CXVI.) liber singularis **DE DOTIBVS**, laudatus a Gellio Noct. IV, 3. & 4. & a Neratio, l. 8. ff. de condict. causs. dat. Eiusdem libros duos siue **DE TESTAMENTIS**, siue, quod alii malunt, **DE DETESTANDIS SACRIS** citat idem Gell. Noct. VI, 12. Meminimus etiam supra librorum **II. EDICTI** ad Brutum, (§. LXIX.) Reliqua, quae scripsit, ad alias litteras videntur pertinuisse, quippe quarum maxi-

maximam quasi lucem ad artem hanc, omnium artium maximam, attulisse dicitur Ciceroni Brut. Cap. XLI.

§. CXXII.

*Ser. Sulpi-
ti disci-
puli.*

Sequitur apud Pomponium magna iurisconsultorum turba, quae ex Ser. Sulpicii schola, tamquam ex equo Troiano, exiit. Tales sunt ALFENVVS VARVS, A. OFILIVS, T. CAESIVS, AVFIDIVS TVCCA, AVFIDIVS NAMVSA, FLAVIVS PRISCVS, C. ATEIVS PACVVIVS, ANTISTIVS LABEO, pater. l. 2. §. 44. de orig. iur. Sed quum plerique Augusti attigerint aetatem: illi magis ad sequentem, quam ad hanc iurisprudentiae periodum videntur referendi.

§. CXXIII.

*Studia Ro-
manorum
iuuenilia.*

Antequam tamen huic capiti finem imponamus, paucis, qualis tum ratio ac ordo studiorum iuridicorum fuerit, videtur exponendum. A bellorum Punicorum temporibus, quibus primum Romae elegantioribus litteris optimarumque artium studiis honor haberi coepit, adolescentes primos annos Graecis litteris dare,

re, & grammaticos, rhetores, philosophos audire solebant, Cic. in Brut. Cap. XC. de offic. I, 1. Sueton. de Clar. rhet. Cap. I, & II. Hinc, sumta virili togâ, sese ad forensem eloquentiam praeparabant, & a viro quodam illustri in forum deducebantur: aliquando & Athenas, Rhodum, Mitylenen, Massiliam, studiorum caussa secedebant, vt negotiis vrbanis eo minus distraherentur. Cic. Brut. Cap. XCI. sequ. Epist. ad Famil. IV, 7. VII, 3. Vell. Paterc. II, 59. Tacit. Agric. Cap. IV. Quin, si vel maxime stipendia essent facienda, tamen ne in castris quidem se a studiis illis honestioribus diuelli patiebantur. Vellei. I, 13. Sueton. Caes. Cap. LVI. August. Cap. LXXXIV. Plin. Epist. I, 10. III, 11.

§. CXXIV.

Qui se iurisprudentiae consecrauerant, *ICti plerique Stoici.* id in primis dabant operam, ne illotis manibus, id est, a philosophiae praesidiis destituti, haec sacra attingerent. Et quidem, quum alioquin plures essent, quae animos philosophorum distrahebant, sectae: res ipsa tamen docet, *ICtos philosophiam Stoicam reliquis tantum non omni-*

mnibus antehabuisse, quippe quam *turbidos, & negotiorum adpetentiores facere*, existimabant. Tacit. Annal. XIV, 57. Hinc non mirum, philosophiam Stoicam illis *summam sapientiam* (dici: *l. 2. ff. de legib.* quippe quam veteribus Ictis praecipue in deliciis fuisse, ex instituto demonstrarunt Em. Merill. Obs. I, 8. sequ. Schilter. Manud. philos. ad iurispr. I. 5. sequ. & EV. OTTO singulari oratione *de Stoica Ict. philosophia.*

§. CXXV.

*Modus
docendi
iura.*

Ab his vero instructi praesidiis, Icto alicui celebriori sese adiungebant. Vbi tamen non existimandum, scholas eos aperuisse iuridicas, in quibus auditores, positus subselliis, e cathedra docuerint principia iurisprudentiae, quales saeculo demum tertio & sequentibus Romae, Constantinopoli & Beryti floruisse nouimus. Sed viri illustres & in respondendo, cauendo, agendo exercitati, domi aequae ac in foro admittebant adolescentes discendi cupidos, vt, quid responderent, quas cautiones, actiones, exceptiones, interdicta in quauis causa commendarent, quibusque rationibus in his omnibus vte-

rentur, coram audirent, eaque omnia sibi in futuros usus enotarent. * Cic. in Brut. Cap. LXXXIX. & in Oratore Cap. XI.

* Hinc est, quod, teste M. Seneca Controv. IX. *ICtorum discipuli a deridentibus vocarentur* AVDITORES, postea vero in usu id verbum esse coeperit, & promiscue ponitur pro discipulo AVDITOR. Proprium ergo initio hoc vocabulum erat ICtorum discipulis, eoque sensu passim in iure nostro celebrantur AVDITORES Q. Mucii; Lucillii Balbi; Aquillii Galli, Cornelii Maximi; l. 2. §. 42. 44. 45. ff. de orig. iur. nec non Seruii Sulpicii, l. 6. ff. de dotal. praed. Vid. Cuiac. Obseru. XXVII, 4.

§. CXXVI.

Ita denique perpolitos exercitatosque *Vnicuique* iuvenes nihil prohibebat, quo minus de *erat fa-* iure responderent consulentibus, simul *culas de* ac studiorum fiduciam haberent: neque *iure re-* adhuc ea respondendi facultas a Senatu *spondendi.* populoue erat impetranda. l. 2. §. 47. ff. de orig. iur. Professi vero semel iurisconsultos, & in foro obambulabant, ut consulturis sui copia esset, & si insigniora prudentiae consultatoriae specimina dedissent, limina sua sub ipsum galli cantum

obsideri a clientibus, videbant, quibus ipsi responsa ex folio, tamquam oracula ex tripode, fundebant. Cic. de Legib. I, 3. de Orat. I, 45. Horat. Serm. I, 1. v. 9. sequ. Epist. II, 1. v. 103.

§. CXXVII.

*Nec ta-
men iudi-
ces obliga-
bant re-
sponsa.*

At huiusmodi responsorum nondum erat iis temporibus tanta auctoritas, ut vel iudices obstringerent, vel dicendo everti non possent ab oratoribus. Cic. pro Muraen. Cap. XIII. & pro A. Caecin. Cap. XXIV. Hinc nec rationes responsorum suorum reddebant, Sen. Epist. XCIV. nec ea signabant. *d. l. 2. §. 47. ff. de orig. iur.* Quae omnia se aliter habere coeperunt, ex quo certis tantum iurisprudenteribus facultas ab Augusto data est, de iure respondendi, impositaque iudicibus necessitas, ut non discederent ab eorum sententiis. Qua de re infra erit plura dicendi locus.

C A P. I V.

DE STATV IVR. ROM. AB AV-
GVSTO CAESARE AD CON-
STANTINVM M. IMP.

§. CXXVIII.

Epochae

Respublica Romana nec sub C. IVLII
CAE-

CAESARIS dictatura, quam non admo- *buius ini-*
 dum diuturnam fuisse nouimus, nec sta- *uum.*
 tim eo interfecto, nouam monarchiae
 faciem induit: sed anno demum V. C.
 DCCXXII. Caesare Octauiano IV. & M.
 Licinio Crasso Coss. Tunc enim, *post-*
quam Bruto & Cassio caesis, nulla iam pu-
blica arma, Pompeius apud Siciliam op-
pressus, exutoque Lepido, interfecto An-
tonio, ne Iulianis quidem partibus dux,
nisi Caesar, reliquus: hic posito Triumuir
nomine, Consulem se ferens, & ad tuen-
dam plebem Tribunicio iure contentum, v-
bi militem donis, populum annona, cun-
ctos dulcedine otii pellexit, insurgere paul-
latim; munia Senatus, magistratuum, le-
gum, in se trahere coepit, nullo aduersan-
te. Tacit. Annal. I, 1.

§. CXXIX.

Quum vero hic dies aliam vitam, ali- *Augustus*
 os postulare mores videretur, neque le- *de mutan-*
 ges priorum temporum statui isti mo- *do iure co-*
 narchico conuenirent: fieri profecto non *gitauit.*
 poterat, quin AVGVSTVS, princeps
 πολιτικώτατος, de iure Romano ad prae-
 sentem reip. statum paullatim inflectendo,
 cum cura cogitaret, vel, vti eleganter

Tacitus Annal. III, 28. rem exprimit, *iura dare conaretur, quibus, pace & principe, uterentur.**

- Ceperat iam id consilium IULIVS CAESAR, quem *ius civile ad certum modum redigere, atque ex immensa diffusaque legum copia optima quaeque ac necessaria in paucissimos conferre libros voluisse*, testatur Sueton. Caes. Cap. XLIV. Sed eum conatum irritum reddiderunt Caesaris facta. Iterum ergo hoc egit AVGVSTVS, sed minus aperte, ne plebs rem subolfa- ceret. Quare recte hinc nouam iurispru- dentiae periodum inchoat Pomponius, *postquam per partes euenerat, ut necesse esset, reip. per vnum consuli. l. 2, §. 11. ff. de reg. iur.* Quae verba subtiliter interpre- tatur Rupertus ad Pompon. Enchir. p. 135. sequ.

§. CXXX.

*Id tamen
occulte fe-
cit.*

Quandoquidem vero adfectatio regiae maiestatis male cesserat IVLIO CAESARI, isque cruenta morte sua edocuerat posteros, quam infidum in libera ciuitate sit armis occupatum imperium: cau- tius rationes componebat Augustus, & sic regio utebatur imperio, vt id vulgus non animaduerneret, tot libertatis pristi-
nae

nae sine liberis quotidie delusum. Hinc Dio Cass. LIII. p. 519. de Augusto: τὰ τε ἄλλα, ὡς τῆτο, ὡς ἐλευθέροις Ῥωμαίοις προσεφέρετο. *Cum in aliis plerisque, tum in hoc quoque, cum Romanis, tamquam cum hominibus liberis agebat.* Conf. praefat. nostr. ad Leg. Iul. & Pap. Popp.

§. CXXXI.

Eadem ergo Senatui tunc, quae olim, *Eadem* in speciem auctoritas; eadem, quae libera *magistra-* republica, magistratuum nomina, eadem *tuum vo-* potestatum insignia. Procedebant, uti *cabula, ni-* antea, CONSVLES, eumque honorem *hil prisca* ipse Augustus non semel suscipiebat. Erant in vrbe PRAETORES, AEDILES, TRIBVNI PLEBIS, QVAESTORES XXVIRI, ut plebi plane vetus respublica ob oculos versari videretur. At pleraque tamen magistratuum illorum munia in se traxerat Augustus, ut vere scripserit Tacitus Annal. I, 4. *eadem fuisse magistratuum vocabula, nihil usquam prisca atque integri moris.**

* Tituli etiam ipsi, quos sumserat Augustus, nihil, quod monarchiam redoleret, in se habere videbantur. Vocabulum PRINCIPIS, quo nomine cuncta discor-

diis civilibus fessa, sub imperium acceperat, (Tac. Annal. I, 1.) libera etiam rep. non inauditum fuerat, quum singulis lustris PRINCEPS quidam SENATUS legeretur. Hinc de Tiberio Dio Cassius: πρόχειτός τε τῆς γεγεσίας κατὰ τὸ ἀρχαῖον ὀνομάζετο. PRINCEPS autem SENATUS ritu prisco dicebatur. Eadem erat ratio titulorum IMPERATORIS, PONTIFICIS MAX. TRIBUNICIAE POTESTATIS, PROCONSULIS, quibus omnibus iam pridem adsueverant Romanorum aures. Vid. Ezech. Spanhem. de usu & praest. numism. Tom. II. p. 392. sequ. p. 413. sequ. p. 424. seq. & p. 463. sequ. Et tamen, iis susceptis honoribus, rebus omnibus praecerat solus, &, quidquid collibitum esset, sanciebat liberrime.

§. CXXXII.

Leges ad- huc veteri ritu latae. Quin, ut ciues eo minus animaduertent, mutatam esse rempublicam, callide AVGUSTVS initio non edictis iura nova condebat, sed ad ferendas leges populum mittebat in suffragia, ut quod ipse per centurias vel tributim sciuisset, id pro lege esset. Suaserat id Augusto Mecaenas apud Dion. Cass. LII. p. 477. cuius consilio obsequutus Augustus &

μέν

μέν τοι πάντα ἐθελογνωμόνων ἐνομοθέτει,
 ἀλλ' ἦ, ἂ κ' ἐς τὸ δημόσιον προετίθει,
 ὅπως ἂν τι μὴ ἀρέσει, ἐπανορθώσῃ, κ' ἔ
 προετρέπετο πάντας συμβαλέειν αὐτῷ, εἰ
 τι ἄμεινον γνοίῃ αὐτῷ. *non omnia suo ar-
 bitrio sanxit, sed plura etiam populo pro-
 mulgavit, ut is, si quid minus placeret,
 emendaret, hortatus omnes, ut, si quid
 haberent, id consulerent in medium.* Add.
 Zonar. Annal. Tom. I. Lib. X. p. 533.

§. CXXXIII.

Hoc vetere ritu anno V. C. DCCXXI *Veluti Lu-
 Caesare Aug. III. & ex Kal. Mai. M. Titio* *lia Titia,*
 Rufo Coss. lata est Lex IVLIA & TITIA, *Julia de
 cautumque, ut pupillis in prouinciis tuto-* *adulteriis,*
res a Praesidibus prouinciarum darentur. *& plebisci-*
 Henr. Vales. ad Excerpt. Peiresc. p. 61. An. *tium de a-*
 V. C. DCCXXXVII. C. Furnio C. Iunio *quaedu-*
 Silano Coss. lata lex IVLIA *de adulteriis,* ex
 rationibus D. Guil. Hoffmanni libr. sing.
 de Lege Iul. de adult. Cap. II. p. 50. sequi.
 & quidem *ex rostris & in foro,* vti ob-
 seruat Senec. de Benefic. VI, 32. Porro
 anno V. C. DCCXLV. T. Quinctio Cri-
 spino & Germanico Caes. Coss. insigne
 perlatum PLEBISCITVM, * *de poenis*
eorum, qui viuos, fistulas, castella, lacus
 I 5 *aqua-*

aquarum publicarum violarint, quod integrum exstat apud Frontin. de aquaeduct. & Reines. Inscript. VII, 10.

* Hoc *plebiscitum*, imperante Augusto factum eo notatu dignius est, quo minus aliud hoc temporis interuallo facile repetias. Nam quamvis & LEX FALCEDIA plebiscitum sit, sub Augusto conditum: illud tamen adhuc ad superiorem periodum pertinet, conditum quippe anno V. C. DCCXIV. Cn Domitio M. F. Cakino & C. Asinio Pollione Coss. Dio Cass. XLVIII. p. 430. Hanc quoque legem illustravit FRANC. BALDVINVS, cuius Commentatio de hac aliisque legibus Halaë non ita pridem recusa est.

§. CXXXIV.

Fufia Caninia, Aelia Sentia, Julia de marit. ordin. Papia Poppaea. Sic & anno DCCLVI. Sex. Furio Camillo & C. Caninio Gallo Coss. lata esse legem FVSIAM CANINIAM *de numero servorum testamento manumittendorum*, coniecit EPHR GERARDVS diff. de lege Fuf. Can. §. VII. Anno DCCLVII. Sex. Aelio Cato & C. Sentio Saturnino Coss. lata lex AELIA SENTIA, *itidem de manumissionibus & manumissorum conditione*, cuius varia capita, ex antiquitatis parietinis eruta, dedimus in Antiqu. Rom. Tomo I. p. 115. edit.

edit. nou. Eiusdem aetatis est LEX IVLIA *de maritandis ordinibus*, eleganter Horatio *lex marita* dicta, de qua nos in Comm. ad Leg. Iul. & Pap. Popp. I, 3. p. 48. Haec seuerius emendata est perlata anno V. C. DCCLXII. M. Papio Mutilo & Q. Poppaeo Secundo Coss. suffectis LEGE PAPIA POPPAEA *nuptiali & caducaria*, de qua nos eodem Commentario egimus accuratius.

§. CXXXV

Vir clarissimus, Herm. Noordker-*Scribonia,*
kuis Disquis. de Lege Petron. p. 89. sequ. *Visellia,*
eadem aetate latas putat leges incertae a-*Iunia Velleia,*
liquoquin aetatis, SCRIBONIAM *de usu-*
capione seruitutum, VISELLIAM *de li-*
bertinis, IVNIAM VELLEIAM *de insti-*
zutionibus heredum, Enimvero uti in his
aliqua verosimilia sunt, veluti, quae de
legibus SCRIBONIA & IVNIA VELLEIA, quam & nos eodem anno conditam esse docuimus, differit: ita suffragari non possumus viro doctissimo, existimanti, post Augusti tempora nullam amplius latam esse legem proprie sic dictam, ac proinde ipsam legem IVNIAM NORBANAM, certissime la-
tam

tam sub Tiberio, p. 91. ad tempora liberae reip. referenti.

§. CXXXVI.

*Sed Augusto paul-
tim pote-
stas liberi-
or concessa.*

Sed quemadmodum hanc ciuilitatem Augusto initio ipsa necessitas extorferat: ita Senatus, vt fit, sese paulatim ad feruile demittere obsequium, populusque congiariis, ludis, muneribus gladiatoriiis, venationibus delinitus, iugum ferre coepit. Hinc non modo Tacit. Ann. III, 28. obseruat, Augustum iam *a sexto consulatu, potentiae securum, iura dedisse, quibus, pace & principe, uterentur: sed & Pomponius ac Vlpianus populum ei & in eum omne suum imperium potestatemque contulisse, testantur, adeo, vt ratum esset, quod constituisset. l. 2. §. 11. ff. de orig. iur. l. 1. pr. ff. de constit. princ.* Suffragatur his Dio Cass. ad ann. DCC XXIX. referens, Senatum tunc in Augusti acta iurasse, eumque legibus soluisse, decreuisse denique, ἵνα κὶ ἀυτοτελῆς ἔτως κὶ ἀυτοκράτωρ κὶ ἐαυτῷ, κὶ τῶν νόμων, πάντα τε, ὅσα βέλοιτο, ποιῆη, κὶ πάντα, ὅσα ἂν μὴ βέλοιτο, μὴ κρείττη. vt summo cum iure, omninoque & sui & legum potens, quae vellet face-
ret

ret omnia, & eorum, quae nollet faceret nihil.

§. CXXXVII.

Habes ergo LEGEM illam REGI- *Vnde nata*
 AM, de qua *l. 1. pr. ff. de const. princ. §. LEX RE-*
6. Inst. de iur. nat. gent. & ciu. AVGV-
 STVM PRIVILEGIUM, cuius memi-
 nit *l. vn. §. 14. C. de caduc. toll.* LEGEM
 denique IMPERII, ad quam prouocatur
l. 3. C. de testam. De ea quanta a renatis
 litteris fuerint sententiarum diuortia, ali-
 bi docuimus, simulque ostendimus, e-
 am nihil esse aliud, quam congeriem va-
 riorum SCorum, in honorem Augusti de-
 que eius imperio factorum, & subinde
 renouatorum sub auspicia imperii inse-
 quentium Principum. * *Antiqu. Rom.*
 I, 2, 62. p. 85. sequ.

* Exemplo esse potest insigne monumentum
 apud Gruter. p. CCXLII. quod & nos in
Antiqu. Rom. sub finem tit. II. lib. I. de-
 scripsimus, in quo Vespasiano Imp. eadem
 potestas decernitur, quae antea decreta
 fuerat Augusto, Tiberio, Claudio, Im-
 peratoribus, in primis vero, VTI, QVAE-
 CVMQVE EX VSV REIP. MAIESTA-
 TE DIVINARVM, HVMANARVM,
 PVBLICARVM PRIVATARVMQVE
 RE-

RERVM ESSE CENSVERIT, EI AGERE FACERE IVS POTESTASQUE ESSET, ITA, VTI DIVO AVG. TIBERIOQUE IVLIO CAESARI AVG. TIBERIOQUE CLAVDIO CAESARI AVG. GERMANICO FVERIT.

§. CXXXVIII.

Hac fretus lege plura SCis & e dictis constituit. Fretus hac potestate Augustus, varia sine centuriarum tribuumue suffragiis constituere coepit, eaque in re duplici arte usus est. Primo enim, quum populus iam adsuetus esset senatus imperio, eumque SCa facere posse, non ignoraret: Augustus varia per Senatum fanciuit, quae libera republica ad amplissimi istius ordinis curam non pertinebant. Deinde paullatim coepit, propositis edictis, quid fieri vellet, praecipere, & sic iura noua constituere quam plurima.

§. CXXXIX.

Senatus-consultum Silanianum & Statilianum. Hinc iam sub Augusto prodiisse animaduertimus SCa non pauca, quae postea pro legibus valuerunt. Tale est SC. SILANIANVM, quo cautum, *ut si dominus a familia occisus diceretur, de ea ab herede, antequam adeat, publica quaestio haberetur, & de fontibus supplicium*

cium sumeretur, neque prius tabulae testamenti aperirentur, vel, si quid contra factum fuerit, hereditatem fiscus occuparet. Quod SC. anno V. C. DCCLXIII. P. Cornelio Dolabella & C. Iunio Silano Coss. factum esse, praeter Hotomanum plerique recte existimant. *l. 1. pr. §. 25. 26. l. 5. §. 2. ff. de SC. Silan.* Idque vel inde patet, quod sequente statim anno, T. Statilio Tauro & M. Aemilio Lepido Coss. nouo SC. sancitum est; *ut quaestioni isti quinquennio praescriberetur, nisi plane de parricidio quaestio haberetur. l. 13. ff. de SC. Silan.*

§. CXL.

Nec aliorum temporum esse arbitror *Itemque* celebre SC. VELLEIANVM, quod *mu-Velleian-
lierum intercessit intercessionibus, easque num.
irritas esse iussit. l. 2. §. 1. ff. de reg. iur.* Mouet me, partim, quod Augustus iam hoc dicitur edixisse, (qualia edicta tum SCa vel praecedere vel sequi consueuissent, mox videbimus,) partim quod SCum hoc M. Silano & Velleio Tutore Coss. factum esse, adparet ex ipsis illius verbis legitimis. *l. 2. pr. §. 1. ff. de SC. Vellei.* Atqui L. SILANVS. FLAM. MART.

& C. VELLAEVUS TUTOR COSS. anno V. C. DCCLXIII. reperiuntur apud Gruter. Inscr. p. CCCCLXX, 1. 2. *

* Observauimus hoc in Elem. Iur. sec. ord. Pand. P. III. §. CXCVI. * addidimusque, iisdem consulibus latam videri LEGEM IVNIAM VELLEIAM. Posterius probari video V. C. Herm. Noordkerkio in Disqu. de lege Petron. p. 94. non autem prius. Statim enim pergit: *Sed nollem, vir egregius iisdem etiam auctoribus Velleianum SC. acceptum retulisset: quam opinionem vel Vlpianus damnat, qui l. 2. ff. d. t. diserte testatur, post Claudii edictum fuisse conditum.* Ego vero non ignorabam, quum id scriberem, Vlpianum primum edicti Augusti & Claudii meminisse, & deinde scribere: *POSTEA factum est SC. quo plenissime feminis omnibus subuentum est.* Ipse enim hoc modo ratiocinatus fueram in Antiqu. Rom. III, 21, 12. Sed non ignorabam quoque, *postea* illud etiam referri posse ad edictum Augusti, nec semper tam accurate hoc similibusque vocabulis uti ICtos, ut iis superstruere liceat rationes chronologicas. Ita Pomponius l. 2. §. 8. de orig. iur. vbi de XII tabulis, disputatione fori, legisque actionibus egerat, subiicit: *DEINDE quum esset in ciuitate lex XII Tab. & ius ciuile, essent*

essent & legis actiones: euenit, vt plebs in discordiam cum patribus perueniret, & secederet. Et tamen haec omnia ante conditas XII Tabulas euenisse nouimus. Similia obseruare licet *d. l. 2. §. 18. 20. 22.* Haec si reperimus apud Ictum, qui ex instituto historiam texit: quid sperandum de chronologica Ictorum ἀκριβεία, vbi id ex instituto haut agunt? Sed sufficit nobis alium annum ostendi non posse quo collegae in consulatu fuerint *Silanus quidam & Velleius Tutor*: nos vero hoc anno vtrumque reperire.

§. CXLI.

Sed & EDICTIS Augustus sensim vti *Quo colo-* coepit ad iura noua statuenda: idque iure *re Angu-* re se facere, plebi facillime persuasit. *stus edicta* Quum enim supra, magistratus tantum *proposue-* non omnes edicta de rebus curationi suae *rit?* demandatis proposuisse, ostenderimus: (§. LVI.) Augustus, si quid in prouinciis ediceret, tanquam PROCONSUL; si in vrbe, vi TRIBVNICIAE POTESTATIS; si apud exercitum, tanquam IMPERATOR; ac denique, si circa sacra, tanquam PONTIFEX MAX. id iure facere videbatur. (§. CXXX. *)

§. CXLII.

Hinc plura sub Augusto inualuerunt *Eorum*

K

iura

exempla.

iura noua, de quibus nec leges vllae, nec SCa, quod quidem hodie sciamus, exstiterunt. Ita tunc sensim deminutum est domesticum in seruos imperium, data his facultate, apud Praefectum vrbi de dominorum saeuitia conquerendi. Lips. ad Sen. de Benef. III, 21. Inualuisse tunc etiam videtur, vt parentes liberos aut instituere, aut exheredare tenerentur.* Edicti etiam anno V. C. DCCLX, A. Vibio & L. Aproniano Coss. propositi, mentio fit *l. 8. pr. ff. de quaest. alteriusque de intercessionibus mulierum, l. 2. pr. ff. ad SC. Velleian. tertii denique de filio milite non exheredando, l. 26. ff. de lib. & postum.*

* Quum permulta Augustum circa heredum institutionem immutasse legamus, veluti quod filium militem exheredari venterit, *l. 26. ff. de lib. & postum.* Tertio infanti, iniuste a patre exheredato succurrerit, Valer. Max. VII, 7. Reines. ad Inscr. p. 24. & denique lex IVNIA VELLEIA de institutione & exheredatione liberorum, & postumorum imprimis egerit. (CXL.) non dubitandum videtur, quin totum hoc ius originem illi legi, sub Augusto latae, debuerit. Eius capita quaedam recensentur *l. 10. §. 2. ff. de testam. tut. l. 13. ff. de iniust. rupt. irrit. fact. test. l. 39. ff. de lib. & postum.* §. CXLIII.

§. CXLIII.

Idem princeps variis institutis *Nouis magistratus* potestatibus, ius vel maxime ad praesentem reipublicae statum inflexit. Primo *ab Augusto* enim, inuenta PRAEFECTURA VRBANA, * regnum Praetorum forense haut parum concussit, multaque, quae in ciuitate obseruari e republica videbatur, eo adiutore, facile introduxit. Deinde & PRAEFECTURA PRAETORIANA, quamuis initio militaris potestas, Dio Cass. LII. p. 480. LV. p. 555. adeo paullatim increuit, vt postremis temporibus *ἀρχὴ δευτέρα μετὰ τὰ σκήπτρα*, *magistratus ab imperio secundus* videretur. Herodian. V, 1. Vt iam de PRAEFECTURA VIGILVM, ab eodem Augusto coercendis incendiis instituta, l. 2. §. 33. ff. de orig. iur. l. 3. pr. ff. de off. praef. vig. similibusque nouis magistratibus, nihil dicamus.

* Hoc quoque inuentum colore non destituebatur. Nam & sub Regibus, & libera republica, PRAEFECTI VRBI creabantur, quoties vel Reges, vel coss. & magistratus vrbanus abesse cogebantur. Tac. Ann. VI, 10. 11. Liu. III, 29. Quumque id praecipue contingeret, quando magistratus vrbanus in monte Albano feriis Lati-

nis praecerant: Praefecti vrbis, tum creati, vt vrbis praeessent, PRAEFECTI VRBI FER LATIN. vocabantur *l. 2. §. 33 ff. de orig. iur.* Grut Inscr p. CCCXIII. 9. p. CCCLVI, 1. Sed Augustus eam potestatem, antea extraordinariam & paucorum dierum vel mensium, ordinariam ac perpetuam fecit, primum eo obtentu, *vt esset, qui coereret feruitia, & quod civium audacia turbidum, nisi vim metuat*: Tacit. Annal. VI, II. sed reuera, vt paulatim pleraque Praetoris aliorumque magistratuum munia in illum transferret, & sic eorum potestatem magis magisque euerteret. Quod adeo verum est, vt *M. Valerius Messalla*, quem primum Praefectum vrbis creauerat, *sexto die abdicaret*, INCIVILEM esse potestatem, contestatus: Euseb. Chron. n. M DCCCCXCI. id est, civitati liberae, qualem tum adhuc plebs somniabat, parum convenientem. Ita intelligendus Eusebius, nec opus est emendatione Insti. Ios. Scaligeri.

§. CXLIV.

*Mutatio
circa pro-
uincias.*

Magni quoque momenti erat mutatio circa PROVINCIAS, quas ita cum fenatu partiebatur, vt huic pacatas atque inermes relinqueret, bello turbidas, in quibus legiones erant, sibi seponeret. Strabo XVII, extr. Suet. Aug. Cap. XLVII. Dio Cass. LIII. n. 502. Illis Senatus PRO-

PRO-

PROCOSS. his ipse LEGATOS AVG. PRO PRAET. vel PRO COS. cum iure gladii & imperio militari praeficiebat. Lips. Excurf. M. ad Tac. Ann. I. Dio Cass. LIII. p. 504. De Aegypto quum in fatis esse diceretur, eam libertatem recuperaturam, simul ac fasces ibi visi essent: Cic. ad Fam. Epist. I, 7. Trebell. Poll. in Aemilian. Cap. XXIII. Augustus id in rem suam vertit, prouinci- amque illam, a qua res annonaria vel maxime pendebat, sibi peculiarem habuit, & Senatoribus eius aditu exclusis, eo cum imperio misit virum equestrem, sed sine fascibus, qui PRAEFECTVS AVGVSTALIS vocabatur. Tacit. Annal. II, 59. XII, 60. Hist. I, II. Dio Cass. LIII. p. 554. Arrian. Expedit. Alex. III, 6. Iam vero per tot Praefides sibi obnoxios Augustum, quidquid collibitum esset, in orbe Romano instituere potuisse, nemo non animaduertit.

§. CXLV.

Neque ignorabat princeps prudentif- *Augustus*
 fimus, quam multum in IVRISCON- *ICis qui-*
 SVLTIS eorumque interpretatione po- *busdam*
 situm esset. Vt ergo & hos haberet si- *dedit fa-*

*cultatem
respon-
dendi.*

bi obnoxios, eorumque opera in euer-
tendo Praetoris regno, ac iure nouis in-
terpretamentis ad praesentem statum in-
flectendo, vteretur: * primus faculta-
tem de iure respondendi, olim omnibus
communem, certis tantum hominibus
beneficii loco indulfit, simulque obstrin-
xit iudices, ne ab eorum responsis ac
sententiis vnquam discederent. *§. 8. Inst.
de iur. nat. gent. & ciu. l. 2. §. 47. ff. de
orig. iur.*

* Genuinam hanc fuisse huius instituti caus-
sam, & Vlr. Huberus Auspic. domest. p.
178. ex parte vidit, & nos cum cura
demonstrauimus in Antiqu. Rom. I, 2,
39. p. 67. Vnde vel rem acu non teti-
git, vel veram huius instituti causam
dissimulauit Pomponius, dum hoc sanxis-
se scribit Augustum, *vt maior esset iuris
auctoritas. l. 2. §. 47. ff. de orig. iur.*

§. CXLVI.

*Quumque
Labeonem
sibi con-
siliare
non posset.* Quum vero duo tum illuxissent inge-
nia eximia, M. ANTISTII LABEO-
NIS, & C. ATEII CAPITONIS,
quos *duo pacis decora* vocat Tacit. An-
nal. III, 75. vtrumque quidem sibi con-
siliare studebat Augustus, sed frustra
erat

erat in LABEONE, Q. Labeonis, Iulio Caesari parum aequi, filio, *incorruptae libertatis viro*, vt idem Tacit. ib. eum vocat, quique *nihil ratum pensumque habebat, nisi quod iustum sanctumque esse, in Romanis antiquitatibus legisset.* Gell. Noct. XIII, 12. Cuius libertatis studii insignia exempla sunt apud Sueton. Aug. Cap. LIV. & Dion. Cass. LIV. p. 531. Non mirum itaque, eum ne consulatus quidem auctoramento se Augusto addicere voluisse. *l. 2. ff. de orig. iur.*

§. CXLVII.

At tanto facilius Augustus obnoxium sibi habuit C. ATEIVM CAPITONEM, *cuius obsequium non poterat non dominantibus magis probari*, Tacit. Annal. III, 75. quippe ad seruilem paene adulationem demissum, vt docent argumenta apud eundem Tacit. Annal. III, 70. & Sueton. de illustr. Gramm. Cap. XXII. Hinc ATEIVS & ad consularem dignitatem peruenit, anno V. C. DCC LVIII, collega C. Vibio Postumo. Grut. Inscr. p. MLXXXII, 2. Huic. itaque similibusque Augustus respondendi de iu-

Obnoxium tamen sibi habuit Ateium Capitonem.

re facultatem dedit, qui & responsa sua ex eo tempore signabant, Senec. de Benef. VII, 16. quum id antea minus necessarium videretur. * l. 2. §. 47. de orig. iur.

• Signo opus erat, ut iudices, a quo ICto responsum esset, intelligerent, sibi que ab eo discedendum non esse, scirent. Aliud libera republica, quum ICtorum responsa adhuc saepe ab oratoribus dicendo euerterentur, teste Cicer. pro Muraen. Cap. XII. qui & alibi id exemplo Crassi confirmat pro A. Caecin. Cap. XXXIV.

§. CXLVIII.

Scripta

Labeonis.

LABEONEM ad iurisprudentiam instituisse quam plurimos, & totum annum ita diuisisse, ut Romae sex mensibus cum studiosis esset, sex mensibus secederet, & conscribendis libris operam daret, refert Pomponius d. l. 2. §. 47. qui & CCCC volumina eum reliquisse testatur. Ex libris VIII. ΠΕΙΘΑΝΩΝ non nisi octo in Pandectis fragmenta supersunt. Scripsit & libros XL POSTERIORVM, Gell. XIII, 10, quamuis in indice Florentino non nisi libri X memorentur, & ex iis non nisi vnum ἀποσπασμάτιον decerptum videamus in l. 42.

ff.

ff. de lib. causs. * Memorantur etiam in Pandectis liber primus PRAETORIS VRBANI, *l. 19. ff. de verb. sign.* & Liber XXX PRAETORIS PEREGRINI. *l. 9. §. 4. ff. de dol. mal.* nec non liber EPISTOLARVM, *l. 30. §. 1. ff. de v. surp. & vsucap. de quo Menag. Amoen. Cap. XX.*

* Libros περιφανῶν in compendium redegit IULIUS PAULLVS, Perrenon. Animadu. Iur. II, 16. Bynkersh. Obs. III, 6. Eandem operam libris POSTERIORVM praestitit IAVOLENVS, qui & libros EX POSTERIORIBVS LABEONIS, ab his diuersos, scripsit. Praeterea ad La-beonem notarunt QVINTVS, (fortassis Tubero,) *l. 7. §. 7. ff. de dol. mal.* AV-LVS, (fortassis Cascellius) *l. 17. §. 5. de hered. inst.* PROCVLVS, *l. 10. §. 1. ff. de neg. gest.* & ARISTO. *l. 17. §. 5. de hered. inst.* Vid. Mascou. de Sect. Cap. I. p. 18. seq.

§. CXLIX.

Nec C. ATEIVS, quamvis magis *Et Ateii* immerfus negotiis ciuilibus, calamo pe- *Capitonis.* percit. Scripsit enim *libros* de IVRE PONTIFICIO, quorum quintum laudat Gell. Noct. IV, 6: *libros* CONIE-

CTANEORVM quamplurimos, quippe quorum ducentefimum quinquagesimum nonum citat Gell. XIV, 7. *librum* de OFFICIO SENATORIO, Gell. IV, 10. & de IVRE SACRIFICIORVM, Macrobr. Saturn. III, 10. nec non EPISTOLAS, e quibus quaedam descripsit Gell. Noct. XIII, 12. Addimus, ex eo ne vnum quidem fragmentum in Pandectas relatum esse, ipsumque auctorem tot ingenii monumentorum inter viuos esse defuisse anno V. C. DCCLXXV. Tacit. Annal. III, 75.

§. CL.

Alfenus Varus Progređimur ad ICTOS reliquos, qui sub Augusto floruerunt. Eo vero *ICTus sub Augusto.* pertinet tota illa Seruii Sulpicii familia, quam recenset Pomponius *l. 2. §. 44. ff. de orig. iur.* In hac eminuit C. ALFENVS, vel, vti in numis est, ALFINIVS VARVS, qui, vt vulgo referunt, Cremonae, Publio patre natus, diu exercui sutrinam, tandemque clausa taberna Romam se contulit, & audito Seruio Sulpicio, maximos in iure profectus fecit. Quade re plura Acron ad illa Horat. I. Serm. Sat. 3. v. 130.

Opti-

*Optimus est modulator, ut ALFENVS faver, omni
Abiecto instrumento artis, clausaque
taberna,
Sutor erat.*

Consulatum gessit anno V. C. DCCLIII. collega P. Vinicio, &, obseruante eodem Acrone, fato functus publico funere efferri meruit. * Scripsit noster libros XL DIGESTORVM, quos Iulius Paullus, ICTus, in epitomen contraxit, & COLLECTANEA, quorum librum secundum laudat Gell. Noct. VI, 5. vbi eum *iurisconsultum, Seruii Sulpicii discipulum, rerumque antiquarum non incuriosum* vocat. Optime de Alfeni Vari ICTi vita & fragmentis meritus est HENR. BRENKMANVS in libello elegante quem *Pandectas Iuris Ciu. auctoribus suis & libris restitutos*, inscripsit. Amst. 1709. 8.

- At sunt tamen, qui Alfenum Varum, ICTum, a consulari isto sutore diuersum putant, illumque *Alfenum*, hunc *Alfinium* dictum putant. Vid. CI. Waechtl. Act. Erud. Lips. a. MDCCXI. V. C. Eu. Otton. praefat. Tomi I. Thes. iur. qui se libro singulari id plenius probaturum pollicetur.

licetur. Attamen & Alfenum IC. consul-
lem fuisse, obseruat Pompon. d. l. 2. §. 44.

§. CLI.

A. Oflius. Eorumdem temporum ICTus A. O-
FILIVS, iam a Ciceronis aetate incla-
ruerat, qui eius, tanquam ICTi tum pro-
batissimi, meminit Epist. ad Fam. VII,
11. Συμφιλολογῶντα habuisse videtur
T. Pomponium Atticum, l. 234. ff. de V.
S. Ad honores non adspirauit, sed in
equestri ordine consenuit, quamuis C.
Iulio Caesari familiarissimus. l. 2. §. 44.
ff. de orig. iur. Scripsit de LEGIBVS
VICESIMAE, DE IVRISDICTIONE,
AD EDICTVM PRAETORIS, *
quae omnia a Pomponio laudantur. Sed
adiiendi his libri ACTIONVM, l. 3.
§. 5. ff. de penu. leg. & libri IVRIS
PARTITI, l. 55. §. 3. ff. de legat. 3. V-
xorem eius CLODIAM, quindecies eni-
xam, CXV annis vixisse, obseruat Plin.
Hist. Nat. VII, 48. quocum iungendus
Valer. Max. VIII, 13.

- Neque tamen adsentior Henr. Dodwello,
qui in Adp. Praelect. Cambden. p. 780.
A. OFILIVM edictum perpetuum Iulii
Caesaris auspiciis condidisse, illudque o-
pus

pus postea decreto Caesaris firmatum, existimat. Si enim vel maxime fateamur, prius verum esse posse: (nam & Caesarem de iure in ordinem redigendo cogitasse nouimus, & eundem Ofilii, Icti sibi familiaris, opera uti voluisse, verosimilimum est,) omnia tamen illa Caesaris consilia fata turbarunt. Suet. Caes. Cap. XLIV. Priuatum ergo mansit hoc Ofilii opus, nec vlllo argumento constat, illud in foro talem obtinuisse auctoritatem, qualem postea obtinuit edictum, a Saluio Iuliano compositum.

§. CLII.

Non nisi nominibus noti sunt T. CAE- *T. Caesius,*
 SIVS, AVEIDIUS TVCCA, AVEI- *A. fidii,*
 DIVS NAMVSA, cuius tamen scripta *Priscus,*
 aliquando in Pandectis memorantur. *Pacruuius,*
40. §. 3. ff. de condit. & demonstr. l. 5. §.
7. ff. commod. l. 2. §. 6. ff. de aqu. & aqu.
pluu. FLAVIVS PRISCVS, C. A-
Cinna,
Gellius,
Cartilius.
 TEIVS PACVVIVS, CINNA, qui &
 ipse citatur *l. 40. §. 1. ff. de cond. & dem.*
l. 6. ff. de ritu nupt. & PVBLICIVS
 GELLIVS, qui omnes a Pomponio re-
 censentur. Addimus his, vt videtur,
 σύγγρονον, CARTILIVM, bis laudatum
l. 9. §. 13. ff. de pign. act. & l. 69. ff. de be-
red.

red. instituend. cuius memoriam primus restituit Ant. Augustin. Emendat. III, 6. laudatus ideo a Cuiac. Obs. I, 9.

§. CLIII.

C. Trebatius Testa.

Multo celebrior C. TREBATIVS TESTA, C. Iulio Caesari, Ciceroni, ac postea Caesari Augusto, amicissimus, a Q. Cornelio Maximo profecerat. Cic. Epist. VII, 8. In philosophia primum Stoicos, deinde Epicureos, sectatus, est, Cic. Epist. VII, 12. quod a reliquorum eius ordinis instituto vel maxime abhorret. Ceterum mirifice eum collaudat Cic. Epist. VII, 5. *eoque probiorem hominem, meliorem virum, prudentioremque esse neminem, quin familiam illum ducere in iure civili, & singularem eius memoriam, summam scientiam esse, testatur.* Ut mireris, ex iocis, quibus, ut cum amico, familiaribus usus est Cicero, colligere Heinsum in Diff. de Satyra Horatiana, Trebatium illum tenuioris ingenii, ac paene dubiae sanitatis fuisse: merito hinc refutatum a NIC. HIER. GVNDLINGIO in Diff. de C. Trebatio Testa. Inscrispit ei Horatius Satyram I. Libri II. Sermonum, eiusque consilio usus est Au-
gu-

gustus, ceu patet ex *pr. Inst. de codicill.* Ipse reliquit libros aliquot de IVRE CIVILI, nec non de RELIGIONIBVS libros IX quos Porphyrius, Horatii scholiastes, & Macrob. Saturn. III, 3. memorant.

§. CLIV.

A. CASCELLIVS, Q. Mucii & Vol- *A. Cascel-*
 leatii fuit auditor, & beneficiorum qui- *lius.*
 dem tam memor, vt prioris nepotem,
 P. Mucium, in aui honorem iudicio su-
 premo heredem reliquerit. Laudem
 adsequutus est ICTI egregii, ipsoque
 Trebatio eloquentioris: *l. 2. §. 40. de o-*
rig. iur. & iuris in primis praedicatorii
 tam periti, vt ipse Q. Mucius, si quan-
 do de eo confulebatur, clientes ad hunc
 discipulum suum remitteret. Cic. pro
 Balbo Cap. XX. Valer. Max. VIII, 12.
 Obiit Quaestorius, senex & orbus, quas
 duas res sibi, natura dicaciori & faceto,
 magnam licentiam praebere loquen-
 di, fatebatur. Val. Max. VI, 2, 12. De
 facetiis eius, quarum supra exemplum
 vidimus, (§. LXXIII.) consulendi Ma-
 crob. Saturn. II, 6. Quinctilian. Inst. O-
 rat.

rat. VI, 4. Scipio Gentil. Parerg. I, 38. Scriptit librum BENEDICTORVM, de quo V. A. Corn. van. Bynkershoek. Praetermiss. ad l. 2. §. 40. de orig. iur.

§. CLV.

Q. Aelius Tubero. Nec praetereundus denique Q. AELIVS TVBERO, Q. Ligarii apud Iulium Caesarem accusator, qui ab A. Ofilio profecisse dicitur. De gente Aelia, ex qua ille oriundus fuit, accuratius egit Rupertus in Eachirid. Pompon. p. 346. In matrimonio habuit Ser. Sulpicii filiam; ipse auus maternus Cassii Longini futurus. l. 2. §. 47. de O. I. Habitus est doctissimus publici priuatique iuris; librosque reliquit de OFFICIO IVDICIS, idem AD OPPIVM, immo & Libros XIV HISTORIARVM, ex quibus ingenii monumentis aliquid & in Pandectis adducitur. l. 5. l. 6. ff. de pecul. & a Gellio Noct. VI, 4. VII, 9. X, 28. XIV, 2. Obseruat tamen Pomponius, scripta eius non adeo magnum plausum tulisse; ob sermonem antiquum & obsoletum, quem, tamquam cum Euandri matre loquuturus, vbique adfectarit.

§. CLVI.

§. CLVI.

Quum ergo tantus iis temporibus in- *Diuersae*
 geniorum praestantissimorum prouentus *ICtorum*
 fuerit, ex his vero quibusdam, vti Labeo- *sectae sub*
 ni, atrox infedisset veteris reip. liberae *Augusti*
 memoria, alii cum Ateio Capitone sce- *natae.*
 nae seruirent, fructusque huius obsequii
 sui caperent vberimos: non potuit non
 inter ICTos tam diuersarum partium ae-
 mulatio nasci, ex qua diuersa in interpre-
 tando respondendoque principia, ac in-
 de diuersas SECTAS pullulare oportu-
 isse, facile patet.

§. CLVII.

Hinc de M. ANTISTIO LABEONIS *Earum de*
 & C. ATEIO CAPITONE *scriptio.*
 Pomponius: *Hi duo primum veluti diuer-*
fas SECTAS fecerunt. Nam ATEIUS
CAPITO in his, quae ei tradita fue-
rant, perseverabat: LABEO ingenii
qualitate, & fiducia doctrinae, qui & cete-
ris operis sapientiae operam dederat, plura
innouare instituit. l. 2. §. 47. ff. de orig.
iur. De his ICTorum sectis accuratissime
 egerunt Em. Merill. Obseru. I, 2. sequ.
 Euer. Otto de Sectis ICTorum, & God-
 L frid;

frid. Mascouius de Sect. Sabinian. & Proculian. in primis Cap. IX. vbi vestigia sectarum praecipua per vniuersum ius ingenio sagaci inuestigauit.

§. CLVIII.

Status iuris Rom. sub Tiberio.

Talis sub Augusto fuit iurisprudentiae facies. Eius successor, TIBERIVS, princeps callidus, non modo iisdem Augusti artibus, inito principatu, sollerter usus est, sed & noua quaedam reperit, ad stabiliendam *μοναρχίαν* vel maxime comparata. Nam vt inter initia imperii *ciuilem admodum, ac paullo minus, quam priuatum, egit*, Suet. Tiber. Cap. XXVI. adeo vt *cuncta per consules inciperet, tanquam vetere republica, & ambiguus imperandi, ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, nisi TRIBVNICIAE POT. praescriptione proponeret*: (§. CXLI.) Tacit. Ann. I, 7. ita paullatim *principem exercuit, praestititque*. Sueton. Tiber. Cap. XXXIII.

§. CLXIX.

Lex Iunia Norbana Sic Augusti exemplo leges ritu vetere, & missis in suffragium vel centuriis vel tribubus,

bus, tulit, inter quas in primis celebratur *sub Tiberio*
LEX IVNIA NORBANA, de liber-*lata.*
 tinis minus sollempniter manumissis ci-
 uitatis iure priuandis, & Latinorum col-
 onariorum numero habendis. Hanc e-
 nim non libera adhuc republica, anno V.
 C. DCLXXI. C. Iunio Norbano Balbo &
 L. Cornelio Coss. quod in mentem nu-
 per venit V. C. Herm. Noordkerkio de
 Lege Petron. p. 91. sed centum annis
 post, puta vrbis conditae DCCLXXI.
 M. Iunio Silano & L. Iunio Norbano
 Coss. latam esse, docuimus in Antiqu.
 Rom. I, 5, 12. & contra Noordkerkium
 demonstrauit Io. Guil. Hoffmannus de
 Lege Iul. de adulter. Cap. V. p. 107.

§. CLX.

Seruauit Tiberius & reliqua Augusti *Tiberius*
 instituta. Nam & praefectorum vrbi & *5 Augusti*
 praetorio potentiam auxit, & in prouin. *instituta*
 ciis suo omnia arbitrio disposuit, & ICto-*seruat.*
 rum celeberrimis, inter quos MASV-
 RIVM SABINVM numerat Pomponius,
 facultatem de iure respondendi dedit. *l.*
2. §. ult. ff. de orig. iur.

§. CLXI.

Eo ipso tamen dominatum quam maxi- *Et comitia*

*e campo
transtulit
in curiam.* me stabiliuit, quod primo statim impe-
rii anno, Sex. Pompeio & Sex. Apuleio
Coss. teste Tacito Ann. I, 15. comitia a
populo ad patres transtulit. Nam ad e-
um diem, etsi potissima arbitrio princi-
pis, quaedam tamen etiam studiis tribu-
um facta fuerant. Ex eo vero tempore
Senatus potissimum ius faciebat, quem
ita obroxium habebant principes, ut
non temere quisquam in alia ire auderet,
quam qua ire animaduerteret princi-
pem: maxime quum in curia non, uti
in campo Martio, vel in foro, occul-
ta tabella suffragia ferrentur, sed senato-
rum quisque viua voce, & audiente Prin-
cipe, sententiam non sine periculo dicere
cogeretur. *

* Et haec erat vera huius consilii ratio.
Nam quae in *l. 2. §. 9. ff. de orig. iur. & §. 5. Instit. de iur. nat. gent. & ciu.* adfertur,
quasi nimirum difficile fuerit, tantam po-
puli multitudinem in vnum conuenire,
ad obtentum pertinet, quo nouum istud
institutum apud populum excusabant prin-
cipes. Ceterum quamuis mutatio ista in-
itio potissimum ad magistratus creandos
videretur pertinere, non ad leges, quas
Tiberius adhuc aliquando populi suffragi-
is

is submittebat: facile tamen patet, exper-
tem semel suffragiorum populum pati de-
buisse, vt & iura noua a Senatu, quoties-
cumque collibitum esset Principi, sta-
tuerentur.

§. CLXII.

Ex eo tempore rarius leges populi *Vnde ex*
suffragiis perlatae sunt. Pleraque enim, *eo tempore*
quae pro legibus valere volebant princi- *multa iu-*
pes, aut ipsi, habita in Senatu oratione, *ra noua*
aut Quaestores candidati, praelecto li- *SCis con-*
bello, Senatui commendabant. * Quo *ditia.*
facto Senatores aliquot dicebant senten-
tiam, reliqui his aut verbo adsentieban-
tur, aut pedibus in partem alterutram
ibant. Quod pluribus placuerat, id pro
lege erat, & SENATVSCONSVL-
TVM dicebatur. Rem omnem exse-
quuti sumus in Antiqu. Rom. l. 2, 45,
p. 71. sequ.

- * LIBELLI, SCo praemissi, mentio fit l.
20. §. 6. ff. de hered. petit. Multo fre-
quentius vero ORATIONIS, adeo vt,
quae SCis introducta sunt, ea passim ora-
tionibus principum constituta dicantur, l.
pen. ff. ad SC. Tert. l. 8. pr. ff. de trans-
act. l. 52. l. 10. ff. pro soc. l. 60. pr. ff. de
rit. nupt. l. 32. pr. §. 1. sequ. ff. de donat.

inter. vir. & vx. l. 1. l. 7. C. de praed. min. non alien. Sed de his Principum orationibus, quas QVAESTORES CANDIDATOS praelegere consueuisse, ex *l. 1. ff. de offic. Quaest.* Dione Cass. LIV. p. 617. Tacit. Annual. XVI, 27. Suet. Aug. Cap. LXV. & Tit. Cap. VI. patet, pluribus ex instituto post Scip. Gentilem egit Chr. Otto a Boekeln Diss. de Orat. princ. in Senatu,

§. CLXIII.

Talia sunt SC. Libanum. Coepit sane ius hoc ritu constitui sub ipso Tiberio, quod vt exemplis demonstramus, anno V. C. DCCLXIX. T. Statilio Tauro & L. Scribonio Libonae Coss. (ita enim legendum pro *Statilio & Tauro Coss.*) conditum SC. quo *poena legis Corneliae de falsis irrogatur etiam iis, qui quid aliud, quam testamentum, signarint, signariae curarint, falsas testationes facientes, testamentariae falsa inuicem dicenda aut consignanda inuicem curauerint.* Pariat. Legum Mos. & Rom. VIII, 7. & ibi Pithoeus, Iac. Cuiac. Paratitl. C. ad L. Cornel. de fals. Petr. Fab. Semestr. I, 25. p. 143. Salmaf. ad Ius Attic. XXX. p. 877.

§. CLXIV.

Item Aug. Deinde anno V. C. DCCLXXIII. M.

Aurelio Cotta & M. Valerio Messalla Coss. ^{relianum,}
 Senatus cenfuit, *vt, ſi qui coierint ad oc-* ^{Claudia-}
ciſionem innocentum, lege Cornelia de fal- ^{num, Li-}
ſis tenerentur. Pariat. Leg. Moſ. & Rom. ^{cinianum,}
 ibid. Sequentē anno Tiberio Aug. IV & ^{Rubellia-}
 Druſo Nerone II. Coss. SCo cautum, *vt da-* ^{num.}
mnatis vitae ſpaciū ad diem decimū pro-
pagaretur. Tacit. Annal. III, 51. Sueton.
 Tiber. Cap. LXXV. Dio Caſſ. LVI. p. 617.
 Porro anno V. C. DCCLXXX. M Licinio
 V & L. Calpurnio Coss. (ita enim ite-
 rum legendum pro *Licinio V. & Tauro*
Coss.) a Senatu ſancitum, *vt ex lege Cor-*
nelia de falſis condemnarentur, qui ob-
ſtruendam aduocationem, testimoniaue, pe-
cuniam acceperint, pactiue fuerint, ſocie-
tatem coierint, aut aliquam delationem
interpoſuerint. Pariat. Leg. Moſ. & Rom.
 ibid. ex quo etiam diſcimus biennio poſt,
 duobus Geminis Coss. Senatum eidem
 poenae ſubieciſſe & illos, *qui ad venum-*
dandum, denunciandum, vel non denun-
ciandum remittendumue testimonium pecu-
niam accepiſſent. *

* In textu Pariatoris eſt: *ob venumdandum,*
vel denudandum, non remittendumue testi-
monium. Quae quum ſenſum non habe-

ant, de sanando loco admodum solliciti fuere viri doctissimi, Herald. de Rer. iudic. auctorit. I, 6. Salmaf. Iur. Attic. Cap. XXX. Grot. Flor. Sparf. ad l. ult. C. de concuss. & V. A. Corn. van. Bynkersh. Obs. III, 19.

§. CLXV.

*Pernici-
num vel
Persicia-
num.*

Eiusdem aetatis est SC. PERNICIANVM, vti vocatur apud Vlpianum Fragm. XV, 3. vel PERSICIANVM potius, ceu istud dicendum putat Perizon. de Lege Vocon. p. 156. conditum sub Tiberio anno V. C. DCCLXXXVII. Paulo Fabio Persico & L. Vitellio Nepote Coss. Est hoc illud caput, *quod Papiae legi a Tiberio additum, cuique a Claudia Imp. obrogatum esse*, scribit Sueton. Claud. Cap. XXIII. *Eo cautum, ut sexagenariorum & quinquagenariarum nuptiae ne essent, ac proinde vir & uxor poenis caelibatus perpetuo tenerentur.* Qua de re plura diximus in Comment. ad L. Iul. & Pap. Popp. II, 3, 5. p. 159. sequ.

§. CLXVI.

*Tiberius
quaedam*

Quemadmodum vero iam sub Augusto, qui vel maxime ciuilis videri cupiebat,

bat, non pauca edictis rescriptisque con-*edictis ac*
stitutasse, vidimus: (§. CXLII.) ita mul-*rescriptis*
to minus dubitandum videtur, quin & *constituit.*
TIBERIVS eadem potestate vsus sit. E-
ius sane constitutionum & rescriptorum
mentio fit in *l. 28. ff. de hered. inst. & l.*
38. §. 10. ff. ad L. Iul. de adult.

§. CLXVII.

Ceterum sub Tiberio quoque florue- *ICI sub*
runt IVRISCONSULTI praestantissimi, *T.berio:*
inter quos primum locum iure quodam *Masurius*
suo sibi vindicat MASVRIVS SABI- *Sabinus.*
NVS, non ille apud Athenaeum, *
quem cum nostro plerique perperam
confundunt, sed celebratus ab Arriano
Diff. Epictet IV, 3. & Persio Satyra V.
Praeceptore ille vsus est Ateio Capito-
ne, cuius praecepta adeo religiose tenuit,
vt ab eo potissimum SABINIANO-
RVM nomen deriuent. ** Facultatem
de iure respondendi a Tiberio acceperat,
nec tamen multum fecerat rei, tam cur-
tae quippe supellectilis, vt fere ab audi-
toribus esset alendus. *l. 2. §. ult. ff. de o-*
rig. iur. Occurrit apud Gruter. Inscript.
p. DXXXV, 5. MASVRIA M. F. MAR-
CELLA, nupta veterano, quam filiam

nostri fuisse putat Reines. ad Inscript. p. 259. Quod si verum esset, & praenomen ICTi nostri inde restitui posset. Sed rem non adeo expeditam esse, facile unusquisque intelligit.

- * Quamvis enim inter colloquutores apud Athenaeum fuerit Masurius quidam, isque ICTus adpelleretur, ac proinde eum hunc ipsum Sabinum nostrum esse putent Guil. Grot. in Vit. ICT. II, 1. & Rupert. ad Pompon. p. 435. ratio tamen temporis, quo id conuiuium praebitum fingitur, vix patitur, vt huic sententiae adiciamus calculum. Vid. Gerard. Io. Voss. de Hist. Latin. I, 21. & qui nuper eandem rem egit, V. C. Car. Andr. Ducker. de Latin. vet. ICT. p. 158.
- ** Ita quidem plerique, quos & nos aliquando sequuti sumus. Solus Iac. Gothofr. in Manuale Iur. p. 29. *Sabinianorum* nomen a Caelio demum Sabino arcessit, qui sub Vespasianis floruit. Et sane, quum sectatores diuersa nomina adsumere soleant a doctoribus, eodem tempore florentibus: probabile est, opponendos sibi inuicem esse PROCVLVM & CASSIVM, qui sub Claudio & Nerone potissimum; nec non PAEGASVM & SABINVM, qui sub Vespasianis floruerunt, cui sententiae fauere videtur ipse Pom-

Pomponius *l. 2. §. ult. de orig. iur.* dum scribit: *Adpellatique sunt partim CASIANI, partim PROCULEIANI, quae origo a Capitone & Labeone coeperat.*

§. CLXVIII.

Reliquit Sabinus opera plane egregia, *Eius scri-*
inter quae libri tres IVRIS CIVILIS tan-
tae admirationi fuerunt veteribus, ut
non modo in eos certatim notas scripse-
rint ICTi, veluti Pomponius, Ulpianus,
Paullus, immo & Aristo, l. 6 ff. de usu
& habit. sed & plerique, qui ab his tem-
poribus ad Hadrianum vsque floruerunt,
in operibus suis librorum Sabinianorum
ordinem, quem Iac. Gothofredus in
Quatuor fontibus iuris ciuilis ostendit, sequu-
ti sint. Hub. Giphan. Oecon. Iur. p.
120. Quin hi ipsi videntur libri, quos
Arrianus τὰς Μασσαίης νόμους, leges Mas-
suri; Persius vero Masuri rubricam vo-
cat. Laudatur a Gellio IV, 9. etiam li-
ber DE INDIGENIS: sed vel fragmen-
tum, quod ibi occurrit, satis firmat
coniecturam Iusti Lipsii, Elect. I, 7. a-
puđ Gellium legentis DE INDIGITA-
MENTIS, id est βιβλίοις ἱερατικοῖς, in
quibus Deorum nomina & sacrorum ri-

tus veluti in indice, comprehendebantur. Libros FASTORVM laudat Macrob. Saturn. I, 4. libros MEMORABILIVM, vel MEMORIALIVM, opus historicum, Gellius IV, 20. V, 6. VI, 7. Macrob. III, 6. *l. 144. ff. de verb. signif.* Scripsit & quaedam AD EDICTVM, *l. 18. ff. de op. libert.* libros ADSESSORIORVM, *l. 5. ff. 8. de iniur. l. 12. ff. de pact.* AD VITELLIVM, *l. 45. ff. de legat. 3.* denique RESPONSA, *l. 4. ff. ad Leg. Rhod. de iact.* Quem enim Gellius Noct. XI, 18. memorat, liber DE FVRTIS, non tam singulare opusculum, quam pars librorum iuris ciuilibis fuisse videtur.

§. CLXIX.

M. Cocceius Nerva. Eorumdem temporum, at diuersae sectae, fuit M. COCCEIVS NERVA, quippe quem Labeonis fuisse sectatorem, & dissensiones auxisse, testatur Pomponius *l. 2. ff. vlt. ff. de orig. iur.* Tibertio fuit familiarissimus, quocum solus Senatorum in Campania septem fere annis coniunctissime vixit. Tacit. Annal. IV, 58. VI, 26. Functus etiam est aquarum curatione, teste Frontin. de Aequaeduct. Lib. II, & Consul creatus an-

no V. C. DCCLXXV. collega C. Vibio Rufino. Gruter. Inscr. p. CLXXXVII, 13. & p. DCII, 4. Demum vitam anno V. C. DCCLXXXVI, inedia finiit, tanta obstinatione animi, vt ne a Tiberio quidem se a proposito reuocari pateretur. Tacit. Annal. VI, 26. Reliquisse eum quaedam ingenii monimenta, satis constat ex. *l. 2. §. 28. ff. ne quid in loc. publ.* at eorum ne inscriptio quidem vel titulus hodie superest.

§. CLXX.

Qui Tiberio successit, C. CALIGV- *Status iu-*
 LA, nihil fere, praeter externam spe- *ris Rom.*
 ciem, humani habuit, neque monstro il- *sub Caio*
 li ac dedecori humani generis quidquam *Caligula.*
 debet iurisprudencia. Tentauerat, comitiorum more reuocato, suffragia populo reddere: Suet. Calig. Cap. XVI. & reddiderat etiam, sed mox iterum erepturus: Dio Cass. Lib. LVIII. p. 336. sequ. ICTis, si quisquam alius, infensissimus, non modo C. Cassium Longinum occidi voluerat, Cassium cauere fortibus Antiatinis iussus, Sueton. in Caio Cap. LVII. Dio Cass. Lib. LIX, extr. Verum etiam toti ICTorum ordini exiti-

um est minatus, si recte intelligimus verba Suetonii Cap. XXXIV. *De iuris quoque consultis, quasi scientiae eorum omnem usum aboliturus, saepe iactavit, se merbucule effecturum, ne quid respondere possint, praeter eum.*

§. CLXXI.

Cur nihil eius in iure exstet?

Enimuero & breue fuit Caligulae imperium, nec illi integrum fuit in quotidiana ingluuie, de vlla re seria cogitare. Praeterea acta illius omnia rescidit successor Claudius. Sueton. Claud. Cap. XI. adeoque, si vel maxime in iure nostro immutauerit aliquid, id non diu ratum fuit. Et hinc facile reddideris rationem, cur in vniuerso iure nostro nihil, quod C. Caligulae debeat originem, vsquam occurrat.

§. CLXXII.

Sub Claudio primum instituti Praetores fideicommissarum.

Multa contra emendauit, multa noua reperit, non incallidus iuris, nec pessimis principibus adnumerandus, TI. CLAVDIVS CAES. Primo enim quaedam circa magistratus mutauit, & *iurisdictionem de fideicommissis, quotannis,*

¶

Et tantum in vrbe delegari magistratibus solitam, in perpetuum, atque etiam per prouincias potestatibus delegauit: Suet. Claud. Cap. XXIII. vel, vt planius rem eloquitur Pomponius, duos PRAETORES reliquis adiecit, qui DE FIDEICOMMISSO ius dicerent. l. 2. §. 17. ff. de orig. iur. Ex eo ergo tempore non vnus, vt §. 1. Inst. de fideic. her. dicitur, sed duo in vrbe fuere PRAETORES DE FIDEICOMMISS. vt vocantur apud Grut. p. CCCXCIII, 6.

§. CLXXIII.

Deinde satis notum est, eundem *Tutorum Claudium* sanxisse, vt *pupillis extra ordinationem Coss. tutores a consulibus darentur. Suet. ibid. Quum enim antea ex lege Atilia* ^{demanda-} ^{ta.} *in vrbe tutores darent Praetores cum maiore parte Tribunorum plebis: (§. LXXXII.) Claudius, Imp. animaduertens, id minus diligenter fieri a Praetoribus, eam curam delegauit Coss. tutores in posterum cum inquisitione daturis. §. 5. Inst. de Atil. tut. Id quod adhuc Plinii Secundi temporibus obtinuisset, patet ex Epist. IX, 13.*

§. CLXXIV.

§. CLXXIV.

SC. Claudianum de sexagenariorum nuptiis. Multa quoque sub Claudio constituta sunt SENATVSCONSVLTIS, quorum pleraque, quia in eius consulatibus facta sunt, ab ipso CLAUDIANA * cognominantur, de quibus fuse Petr. Faber Semestr. I, 25. Sic laudari videmus SC. CLAVDIANVM, quo cautum, *ut, qui maior sexagenario minorem quinquagenaria duxerit, perinde haberetur, ac si minor sexaginta annis duxisset uxorem.* Vlpian. Fragm. XVI, 3. Comment. nost. de Leg. Iul. & Pap. Popp. II, 3, 6. p. 162.

* Nec tamen omnia SC. Claudiana Claudio Imp. tribuenda sunt. Ita enim & Clavianum vocatur edictum, quod ad Legem Corneliam de falsis factum est, *l. 14. §. 2. l. 15. ff. ad L. Corn. de fals.* & id quod tamen a Tiberio esse, eleganter demonstravit Petr. Faber Semestr. I, 25. p. 143. Aliud eiusdem nominis SC. memoratur in *rubr. tit. ff. de SC. Silan.* quod tamen Nerone Imp. II, & Calpurnio Pisono Coss. factum, ideo PISONIANVM quoque vocatur. *l. 8. ff. eod.*

§. CLXXV.

Alia SC.

Est & aliud SC. CLAVDIANVM, quod

quod ad rem nauticam pertinuit, cuius *Claudia-*
varia capita passim occurrunt, veluti, *ut, na.*
si quis ex naufragio clauos, vel vnum ex
bis, abstulisset, omnium rerum nomine te-
neretur. l. 3. §. 8. ff. de incend. ruin. naufr.
 item, *ut negotiatoribus certa lucra pro-*
ponerentur, suscepto damno, si quid per
tempestates accidisset: ut naues mercatu-
rae caussa fabricantibus, magna commo-
da constituerentur, pro conditione cuius-
que: ciuibus vacatio legis Papiae Pop-
paeae, Latinis ius Quiritium; feminis
ius quatuor liberorum. Suet. Claud. Cap.
 XVIII & XIX. Vlpian. Fragm. III, 1, 6.
l. 3. ff. de vacat. & excus. mun. l. 5. §. 3. ff. de
iur. immunit. Porro nota est LEX
 CLAVDIA, id est, ut ego interpretor;
 SC. CLAVDIANVM, quo tutela mu-
 lierum legitima sustinetur, Vlp. Fragm.
 XI, 8. de quo nos in Comment. ad L.
 Iul. & Pap. Popp. II, 11, 3. p. 237. De-
 nique celeberrimum fuit SC. CLAV-
 DIANVM, de muliere serui alieni amo-
 re bachante a domino serui in seruitutem
 vindicanda, quod Iustinianus sustulit. *pr.*
Inst. de success. sublat. l. vn. C. de SC. Claud.
toll. Paull. Rec. Sent. II, 21, 1. Tertull. ad

vxor. II, 8. Conditum illud est anno V. C. DCCC V. Tacit. Annal. XII, 53. Cur vero Vespasiano a Suet. Vesp. Cap. XI. tribuatur, eleganter disquirit Petr. Fab. Semestr. I, 25.

§. CLXXVI.

SC. Larianum, & alia sub Claudio facta.

Sunt & quaedam SC. quae etiam eo imperante prodierunt, nec tamen a CLAUDIO, sed a Coss. tum fasces tenentibus, vel aliunde nomen habent. Sic primo statim imperii anno, Claudio & A Caecina Largo Coss. conditum SC. LARGIANVM, quo cautum, *ut liberi manumissoris, non nominatim exheredes scripti, extraneis heredibus in bonis Latino-rum praeferrentur. l. vn. C. de Lat. lib. toll.* Sic & Velleio Rufo & Osterio Scapula Coss. id est anno V. C. DCCXCVIII. SC. factum de assignandis libertis, cuius ipsa verba legitima habentur in *l. i. pr. ff. de assign. libert.* Duo porro Sca, de aedificiis negotiationis causa non diruendis, integra exstant apud Iul. Capac. Hist. Neapol. II, 9. & Reines. Inscr. VII, 11. quorum alterum Cn. Hofidio Geta L. Vagellio Coss. susceptis, id est, anno V. C. DCCXCIX. alterum nouennio post sub

Ne-

Nerone conditum, ex quo verba quaedam recitari videmus a Paulo *l. 52. ff. de contrab. emt.*

§. CLXXVII.

Nec minus celebre est SC. MACE-
DONIANVM, Claudianis temporibus *Macedo-*
factum, * anno V. C. DCCC. Tacit. *nianum:*
Annal. XI, 13. & a Macedone, improbo
filisoam. qui inter ceteras sceleris causas,
quas ei natura administrabat, etiam aes
alienum adhibuerat, denominatum, quo-
cautum, ut ne iis, qui pecuniam filii-
fam. crediderint, etiam post mortem
patris actio petitioque daretur. *l. 1. ff. ad*
SC. Maced. Theophil. Paraphr. §. 7. *Inst.*
quod cum eo, qui in alien. potest. est, negot.

* Vespasiano hoc SC. attribuit Sueton. in Vespasian. Cap. XI. Sed potest Vespasianus adhuc Senator, sub Claudio auctor fuisse Senatui, ut improborum foeneratorum, incertis nominibus credentium, rapacitatem coerceret. Potest etiam saluberrima sanctio atrocissimis Neronis temporibus iterum obsoleuisse, ut Vespasianus iterum de eadem re ad Senatum referre cogeretur. Saepé enim iura iis, qui desuetudine inumbrata in usum reuocantur, tamquam auctoribus adscribi, ex-

emplis docuit Fridr. Brümmer, ad Leg. Cinc. Cap. III.

§. CLXXVIII.

Multa etiam edictis constituit Claudius. Praeterea EDICTIS etiam ac RE-SCRIPTIS, decessorum exemplo, non pauca constituisse Claudium, ex ipso iure nostro satis manifestum est. Ita enim constituit, *ut exposita a dominis mancipia, aegra & adfecta, libera essent, nec redirent in ditionem domini, si conualuissent. Quod si quis necare mallet, quam exponere, caedis crimine teneretur.* Sueton. Claud. Cap. XXV. Itemque, *ut curatoris auctoritas in adrogatione intercederet: l. 8. ff. de adopt. nec non, ut, bonis paternis a fisco propter debitum occupatis, peculium filio separaretur. l. 3. §. 4. ff. de minor.* Porro, *ut si per quaestionem numariam praeiudicium statui videatur fieri, quaestio cessaret. l. 4. §. 1. ff. ne de statu defunct.* EDICTO denique cauerat Claudius, *ne feminae pro viris intercederent. l. 2. pr. ff. ad SC. Vellei.*

§. CLXXIX.

Status iuris sub Progredimur ad CLAUDIVM NERONEM, Caesarem, qui ut primo quin-

quinquennio humanissimi Principis ex *Nerone.*

emplum praebuit, ita procedente tempore tam sui factus est dissimilis, ut in exitium generis humani natus videretur.

De nouis eius institutis Sueton. Neron.

Cap. XVII. *Aduersus falsarios tum primum repertum, ne tabulae, nisi ter pertusae, ac ter lino per foramina traiectae obsignarentur.* Cautum, ut in testa-*

mentis primae duae cerae testatorum modo nomine inscripto vacuae signaturis ostenderentur: ac ne quis alieni testamenti scriptor, legatum sibi adscriberet. Item, ut litigatores pro patrociniis certam iustamque mercedem, pro subselliis nullam omnino, darent, praebente aerario gratuito. utque rerum actus ab aerario causae ad forum ac recuperatores transferrentur, & ut omnes adpellationes a iudicibus ad Senatum fierent.

* Consulendus de hoc tabulas signandi modo CLAVD. SALMASIVS, cuius diatribe singularis *de modo subscribendi & subsignandi testamenta, & de veterum & hodiernorum sigillorum differentia contra Des. Heraldum*, prodiit Lugd. Bat. MDC LIII. 8.

§. CLXXX.

SCa
quaedam
sub Nerone
facta,
ex senten-
tia Sueto-
nii.

Quibus verbis Suetonius ad SCa quaedam quae sub Nerone facta existimat, respicit. *Primi* de tabulis certo modo signandis, meminit etiam Paullus Recept. Sent. V, 25, 6. Verum illud sub Tiberio prodiisse, observat Petr. Faber Semestr. I, 25. Quod & de *altero*, quo prohibetur, ne quis sibi legatum adscribat, censendum. Est enim illud ex SC. LIBONIANO, quod itidem sub Tiberio factum esse, supra vidimus. (§. CLXII.) *Tertium* ad Legem Cinciam de donis & muneribus pertinet. At hic quoque ἀμάρτημα μνημονικὸν observat Fridr. Brummer. ad L. Cinc. Cap. V. p. 54. Quod enim Suetonius hic statuisse ait Neronem, *ut litigatores pro patrociniis certam iustamque mercedem darent*, id a Tiberio sancitum esse, Neronem vero legem Cinciam potius in usum revocasse, patet ex Tacit. Annal. XIII, 4. *Postremum* de caussis ab aerario ad forum transferendis appellandoque Senatu, quale fuerit, scire me fateor cum ignarissimis.

y. CLXXXI.

SC. Calvi. Magis certum est, sub Nerone conditum

ditum esse SC. CALVITIANVM, vel, *tianum.*
 vti Perizonius de Lege Vocon. p. 63. le-
 gendum putat, CALVISIANVM, quo
 Senatus censuit, *vt quae quinquagenaria
 maior minori sexagenario nupservit, quique
 minor sexagenario maiorem quinquagena-
 ria duxerit, iis impar illud matrimonium
 ad capiendas hereditates dotesque legatas
 ne proficeret, sed dos, mortua muliere, ca-
 duca fieret.* Vlpian. Fragm. XVI, 4. Conf.
 Comment. nostr. ad Leg. Iul. & Pap.
 Popp. II, 3. p. 163.

§. CLXXXII.

Certae quoque aetatis est SC. C. mem- *Item*
 mio Regulo & Verginio Rufo Coss. anno *Memmi-*
 V. C. DCCCXV. factum, quo cautum, *anum, Pi-*
ne simulata adoptio in vlla parte muneris *sonianum,*
publici iuuaret, & ne usurpandis quidem *Turpillia-*
hereditatibus prodesset. Tacit. Annal. *num, Vo-*
lufianum.
 XV, 19. l. 51. §. 1. ff. de legat. 2. l. 76. ff.
 de condit. & demonstr. Vid. Comment.
 nostrum ad L. Iul. & Pap. II, 7. p. 204.
 sequ. PISONIANI *de falsis*, iam supra
 mentionem fecimus. (§. CLXXIV. *)
 TVRPILLIANVM de abolitionibus &
 tergiuersationibus in iudicio publico, de

quo *l. 2. ff. l. 2. C. ad SC. Turpill. l. 3. ff. ult. de praeuariat.* factum est anno V. C. *DCCCXIII.* C. Caesonio Pacto & C. Petronio Turpilliano Coss. Denique *VOLVSIANVM*, factum anno *DCCCVIII.* Volusio & P. Cornelio Coss. * *de aedificiis negotiationis causa non diruendis, marmoribusque non detrahendis* integrum extare, ex eoque verba quaedam in *l. 52. ff. de contr. emt.* superesse, iam supra obseruauimus. (§. CLXXVI.)

* Vnde non dubitandum, quin eiusdem aetatis, ab eodemque Cos. denominatum sit *SC. VOLVSIANVM* alterum, quo cautum, vt, qui improbe in alienam litem coeunt ea lege, vt, quod inde in rem alicuius redactum esset, inter eos communicetur, lege Iulia de vi priuata tenerentur. *l. 6. ff. ad L. Iul. de vi priuat.*

§. CLXXXIII.

Denique *Trebellianum.* Sed nescio an vllum sit *SC. celebritis TREBELLIANO*, quod L. Annaeo Seneca & Trebellio Maximo Coss. * anno *V. C. DCCCXIV.* VIII. Kal. Sept. factum esse, ex *ff. 6. Inst. de fideicommiss. hered.* discimus. Notum quoque, eo sanxisse Senatum, *vt actiones, quae in heredem bere-*

heredibusque dari solent, eae neque in eos, neque bis darentur, qui fidei suae commissum, sicuti rogati essent, restituissent: sed bis & in eos, quibus ex testamento fideicommissum restitutum fuisset, quo magis in reliquum confirmarentur supremae defunctorum voluntates. l. 1. ff. ad SC. Trebell.

- * Theodor. Marcilius ad §. 6. *Inst. de fideic. hered.* quaestionem mouet, cur hoc SC. non ab Annaeo Seneca Annaeanum, sed a Trebellio *Trebellianum* dicatur, quum tamen maior Cos. fuerit Seneca Suspicatur, itaque id SC. initio vere dictum esse ANNAEANVM, at amisisse id nomen, quum Senecae memoria damnata esset. Iam verum quidem est, *damnata* alicuius *memoria*, ne numos quidem, in quibus eius nomen esset, valuisse, Arrian. Dissert. Epictet. IV, 5 nec statuas vel picturas eius inconuulsas stetisse, Tacit. Hist. III, 13. Herodian. I, 14. VII, 2, & 7. VIII, 5. Iuuenal. Sat. X. v. 62. Iul. Capitolin. Maximin. Cap. XXIII. & Gordian. Cap. IX. Lactant. de mort. persequ. Cap. XLII. Euseb. Hist. Eccl. VII, 13. quin nihil ab eo actum gestumque ratum fuisse: qua de re plura differunt Lips. Exc. A. ad Tac. VI. Annal. & Radulph. Forner. Rer. Quotidian. II, 17. & 18. At non opus est ea coniectura. Non enim SCa semper a consule ma-

iore dicebantur, sed ab eo, qui ad Senatum referebat. Et unde constat, quaeso, hoc SC. vnquam ANNAEANVM dictum esse?

§. CLXXXIV.

*ICti sub
Caio,
Claudio
& Nerone:
Semproni-
us Procu-
lus.*

Sed dicendum etiam de IVRECONSVLTIS, qui a Tiberii potissimum excessu ad Neronis interitum floruerunt. In his primum sibi locum vindicat SEMPRONIUS PROCVLVS,* quem Neruae successisse, maximaeque auctoritatis fuisse, & plurimum potuisse, refert Pomponius, addens, ab eo Labeonis familiam PROCVLEIANORVM nomen adsumpsisse, quod ab anno V. C. *DCCLXXVI*, quo viuere Nerua desierat, factum esse oportet. Scripsit EPISTOLARVM libros non octo, quot in codice Florentino memorantur, sed multo plures, quum etiam ex libro XI. fragmenta existant: *l. 69. ff. de contrab. emt. l. 12. ff. praescr. verb. l. 17. ff. de pact. dot. nec non NOTAS AD LABEONEM. l. 10. §. 1. ff. de neg. gest. l. 69. ff. de condit. & demonstr.*

* Quidam eum ex gente *Iulia* fuisse existimant, ob marmor in rudibus aedium

Proculi cuiusdam repertum, quod tamen non ad ICtum nostrum, sed ad L. Aradium Proculum pertinere, censet Reines. Inscr. VI, 122. p. 459. eaque occasione docet, Proculum nostrum non ex gente *Julia*, sed *Licina* fuisse. At verosimilius est, eum nec *Licinium*, nec *Iulium*, sed Sempronium esse nominatum. Eu. Otto praefat. Tomi I. Thesaur. iur. Et sane Sempronios Proculorum vsos esse cognomine, patet ex Gruter. Inscr. p. DLX, 9. De aetate Proculi haut parum alucinatur Perrenon. Animadu. II, 23. dum eum sub Iulio Caesare vixisse putat. Nec minus errant, qui ad Proculum nostrum referunt verba Martialis Epigr. I, 71.

*Vade salutatum, pro me, liber, ire
iuberis*

*Ad PROCVLI nitidos, officiose, La-
res.*

Scripsit enim Martialis sub Domitiano, & si ponas, Proculum anno V. C. DCC LXXVI, quum Neruae succederet, XXX annorum fuisse, sub Domitiano certe parum a C annis abfuisset.

§. CLXXXV.

Aequalis illi fuit C. CASSIVS LONGINVS, Aelii Tuberonis ex filia ne-
C. Cassius
Longinus.
pos,

pos, Ser. Sulpicii pronepos, (§. CLV.) Consul creatus anno V. C. DCCLXXXIII. cum L. Naeuio Surdino, vt ex Grut. Inscr. p. MLXXXVII, 4. demonstrarunt Rupert. in Enchir. p. 443. sequ. & Henr. Noris. in Epist. Consulari. Caius Caligula eum primum Asiae praefecerat, mox occidi, sed frustra, iusserat. (§. CLXXX.) Suet. Calig. Cap. LVII. Dio Cass. Lib. LIX. extr. Sub Claudio Syriae praefuit, & ad Euphratem castra posuit, Tac. Annal. XII, 11. & 12. quin & cum Iudaeis negotium habuit. Ioseph. Antiqu. Iud. XX, 1. Sub Nerone in Senatu liberrime dixit sententiam, Tacit. Annal. XIII, 11. donec faeuissimo principi suspectus in Sardinia exulare iussus est, Tacit. Annal. XVI, 7. & 9. Sueton. Ner. Cap. XXXVII. inde tamen reuocatus a Vespasiano. l. 2. §. vlt. ff. de orig. iur. Aegid. Menag. Amoen. iur. Cap. XLIII. p. 417.

§. CLXXXVI.

Eius scripta & Schola,

Reliquerat libros X aut plures IVRIS CIVILIS, l. 70. pr. ff. de usufr. nec non notas AD VITELLIVM, l. 12. §. 27. ff. de instr. & instrum. immo & AD VRSE-

SEIVM FEROCES, *l. 10. §. 5. ff. quib. mod. usufr. vel. vs. amitt.* * In Cassium deinde notarunt ARISTO, *l. 17. §. 1. ff. de usufr.* & IAVOLENVS PRISCVS. *l. 28. §. 1. ff. de statu lib.* At multo maiorem sibi famam peperit, propagatis ad posteritatem & magis magisque perpolitus Masurii Sabini, praeceptoris, principis. Fuit enim *Scholae Cassianae princeps & parens*, vti vocatur a Plin. Epist. VII, 24, nouamque lucem Ateii Capitonis familiae intulit, quae inde CASSIANORVM nomen adsciuit. *l. 35. §. 3. de mort. causs. don. l. 18. ff. de furt.*

* Equidem Io. Bertrandum & Eberlinum, qui Cassium ad Vrseium, notasse scribunt, refellit Guil. Grot. in Vit. ICt. II, 4. quem fere sequitur Aegid. Menag. Aemoen. Iur. Ciu. Cap. XLIII. p. 429, existimans cum Guil. Grotio, potius Vrseium ad Cassium notasse. At nemo ignorat, quid ICtis significet *notare apud Cassium*. Res eo redit, vter fuerit aetate prior. Prior vero sine dubio fuit Vrseius, quem ipse Cassius citat. *l. 1. §. 10. ff. quar. rer. act. non det.* Quidni ergo ad eundem notas scribere potuerit?

§. CLXXXVII.

*Atilici-
nus &
Cassius
Longinus-
alter.*

Obscurioris famae fuerunt ATILICINVS & CASSIVS LONGINVS alter, cuius meminit Pomponius *l. 2. §. ult. ff. de orig. iur.* vbi eum ex equestri ordine fuisse, & ad Praeturam peruenisse, scribit. ATILICINVS Proculi aequalis fuit, quippe quocum litterarum commercium habuisse videtur. *l. 17. ff. de pact. dotal.* Inde etiam Proculi partibus eum fuisse addictum colligunt, maxime, quum se plerumque vel Procuro, vel Neruae adsentiri fateatur. *l. 27. pr. ff. de pact. l. 21. §. 9. ff. de recept. arbitr. l. 5. §. 1. ff. de seru. praed. rust. l. 17. ff. de pecul. l. 7. pr. ff. de condict. causs. dat. l. 19. ff. mand. l. 19. ff. de legat. 3. l. 16. ff. de liberat. leg. l. 49. pr. ad L. Falc. l. 4. §. 8. ff. de doli mal. & met. exc.*

§. CLXXXVIII.

*Nerua
filius,*

COCCEIVS NERVA, Marci illius quem supra descripsimus, (§. CLXVIV.) filius, Neruae Imp. pater, ingenio praecocissimo celebris fuit, quippe qui XVII annorum adolescens, aut non multo maior, de iure iam responsitavit. * *l. 1. §.*

3. ff. de postul. Ad eum procul dubio referendum, quod apud Tacit. Annal. XV, 72. de Cocceio Nerua narratur, eum nimirum Praetorem designatum tanti fuisse Neroni, ut supra triumphalem in foro imaginem apud palatium quoque eius effigies sisteretur. Libri eius de V-SVCAPIONIBVS citantur a Papiniano l. 47. ff. de adqu. vel amitt. poss. Saepissime vero, dissimulato librorum titulo, laudatur a Caio, Pomponio, Venuleio, Ulpiano, Paulo, & quidem sub nomine *Neruae filii*: ut dubium non sit, eum Proculeianum fuisse. Id quod etiam iure colligas ex l. 3. §. 17. ff. de adqu. possess. l. 2. ff. de his, qui not. infam.

* Quum adolescens non *respondisse*, sed *responsitasse* de iure dicatur: Guil. Maranus & Mornacius suspicati sunt, *responsitare* minus esse, quam *respondere*, quos exinde & Choartius & Dionys. Gothofredus sunt sequuti. Sed quis ignorat, *responsitare* esse frequentatiuum, adeoque augere ac intendere potius verbi notionem, quam minuere? Iure ergo hunc doctorum vitiorum errorem notauit Aegid. Menag. Amoen. Iur. Cap. II. p. 4.

§. CLXXXIX.

Status iuris Rom. sub Galba, Othone, Vitellio.

Qui Neronem sequuti sunt, principes tragici, ac veluti intercalares, GALBA, OTHO, VITELLIVS, inter fluctus ciuiles perpetuos, vix quidquam circa ius ciuile constituere potuerunt. De VITELLIO tamen hic non praetermittendum, quod memoriae prodidit Tacit. Histor. II, 90. *funesti ominis loco acceptum esse, quod maximum pontificatum adeptus, de caerimoniis publicis XV. Kal. Aug. EDIXISSET, antiquitus infausto die, Cremerensi Alliensique cladibus.* Ex eo enim patet, Pontifices etiam max. sub sacerdotii sui auspicia edicta proposuisse de sacris & caerimoniis, (§. LVII.*) eumque morem ne his quidem temporibus exoleuisse. Iac. Guther. de iure Pontific. I, 12. Io. Andr. Bos. de Pontif. max. Rom. IV, 1.

§. CLXXXX.

T. Vespasianus multa iura constitutionibus suis inuexit.

Stabilius fuit VESPASIANORVM imperium, idque proinde & plurima noua in iurisprudentiam inuexit. T. VESPASIANVS, cui ad hoc fastigium euecto, omnem potestatem, qua olim Augustus, Tiberius & Claudius vfi essent,

sent, honorificentissima sanctione Senatus decreuerat: (§. CXXXVI*) Grut. Inscript. p. CCXLII. plura constituit. E-DICTIS, veluti, *ne plures, quam terni, legati a ciuitatibus mitterentur: l. 4. §. 6. ff. de legation: plura DECREVIT, ceu docet exemplum l. 7. pr. ff. de iur. patron: plura denique RESCRIPTIS praecepit, veluti, vt grammatici, medici, oratores, philosophi, a recipiendis hospitibus immunes essent. l. 18. §. 30. ff. de mun. & honor.**

* Ant. Augustin. de nom. propr. Pandect. III, 7. 264. extare apud se scribit exemplum rescripti ad IV. viros & Decuriones Saborenses, adeoque sanctionem pragmaticam. Ea vero an vnquam lucem viderit, iam inquirere non vacat.

§. CXCI.

Idem tamen & veteris moris, de re-^{SCa sub} bus alicuius momenti ad Senatum referen-^{Vespasia-} di, fuit tenacissimus. Hinc & sub eo SCA^{no facta,} facta esse legimus. In his eminet PE-^{veluti Pe-} GASIANVM, quo Pegaso & Pufione^{gasianum,} Coll. censuit Senatus, vt ei, qui rogatus^{Plancia-} esset hereditatem restituere, perinde lice-^{num, Vi-} ret quartam partem retinere, atque ex le-^{traskanum} ge Falcidia ex legatis retinere liceret. Vlp. & alia.

Fragm. XXV, 14. Paull. Recept. Sent. IV, 3. §. 5. *Inst. de fideic. hered.* Notum quoque est vtrumque PLANCIANVM,* tum *de fideicommissis, quae personis incapacibus relinquerentur: l. 59. §. 1. ff. ad Leg. Falcid.* tum *de agnoscendo partu. l. 3. ff. de agnosc. part. & al. lib.* Memoratur etiam SC. his temporibus factum de aedificiis negotiationis causa non diruendis, nec detrahendis marmoribus. *l. 2. C. de aedific. priuat.* Denique eiusdem aetatis est VITRASIANVM *de servis manumissis, & pretio manumissionis. l. 30. §. 6. ff. de fideic. libert.*

* M. PLANCIUS VARVS, cui nomen debet hoc SC. sub Vespasiano praetura functus est: Tacit. Hist. II, 63. nec dubitari potest, quin sub eodem fuerit consul susceptus, quamvis, vti fieri solet, hoc taceant veteres scriptores. Proconsulem enim paullo post fuisse, docet numus apud Car. Spon. in Itinerario sub finem, vbi vocatur ΜΑΡΚΟΣ ΠΛΑΝΚΙΟΣ ΟΥΑΡΟΣ ΑΝΘΥΡΙΑΤΟΣ. Ad Proconsulatus vero non temere alii, quam viri consulares, aspirabant.

§. CXCII.

Alia sub eo Ab eodem Vespasiano vltimum iurum

strum conditum esse anno erae Dionysia- *circa ius*
 cae *LXXIV.* Vespasiano Aug. *V.* & Tito *mutata,*
 Caesare *III.* Coss. neque unquam postea
 censum actum esse, obseruat Cenforin.
 de die nat. Cap. *XVIII.* Longo tamen in-
 teruallo repetitum censum egisse dicitur
 Decius, apud Trebell. Poll. in Valerian.
I. & II. Ex eo autem consequitur, vt
 & manumissio per censum iustrialem sub
 Vespasiano exoleuerit, de qua Vlpian.
 Fragm. *I.* 8. Cic. de Orat. *I.* 40. Eum-
 dem Vespasianum de contrahendis litibus
 cogitasse, testatur Sueton. Vespas. Cap. *X.*

§. CXCH.

Non adeo multa sunt, quae TITO, *Nec non*
 Imperatori, debeat iurisprudētia, quip- *sub Titō*
 pe inter ipsa imperii initia properantibus *Imp.*
 fatis extincto. Notari tamen meretur
 primo, eum de binis praetoribus fidei-
 commissariis, vnum detraxisse: *l. 2. §. 32.*
ff. de orig. iur. deinde; eundem grauissi-
 mas leges opposuisse delatoribus, qui
 tum impune in corpora bonaque inno-
 centum grassabantur: Plin. Panegyri. Cap.
XXXV. Sueton. Tit. Cap. *VIII.* Brenkm.
 de Lege Remm. Cap. *XVIII.* p. 1622.

tum porro, Titum esse auctorem praecipuum privilegii, quod militibus circa testamentifactionem indulgetur: *l. 1. pr. ff. de test. mil.* Denique & constitutionis Titi Imp. mentionem fieri *l. 1. §. 3. ff. de iur. fisc.*

§. CXCIV.

Et sub Domitiano.

FLAVIVS DOMITIANVS, Imp. initio principatus sui non pauca satis praecclare constituit. Ut quaedam hic veluti per lancem saturam proferamus, ipse primus edixit, *ne mores castrarentur*: * Suet. Domit. Cap. VII. *ut probrosas feminis nec lecticae usus, nec ius capiendi legata hereditatesque esset*: *ibid.* Cap. VIII. *ut fiscales calumniae culumnantium poenis reprimerentur.* *Id.* Cap. IX. *ut rei, qui ante quinquennium proximum apud aerarium pependissent, uniuersi discrimine liberarentur, nec repeterentur, nisi intra annum, eaque conditione, ut accusatori, qui causam non teneret, exsilii poena esset.* *Id.* *ibid.* *ut subcessua veteribus possessoribus, tamquam usucapta, per totam Italiam, redderentur*: Sueton. *ibid.* *ut, quae de feriis & abolitionibus SC. Turpilliano sancita sunt, ad seruos non pertinerent.* *l. 2. §. 1. ff.*

ff. de cust. & exb. reor. l. 16. ff. ad SC. Turpillian.

* Quamuis hoc a Domitiano non amore iustitiae atque aequitatis, sed odio Titi, fratris, qui semiviris huiusmodi magnopere delectabatur, constitutum esset: Xiphil. in Domit. p. 330. Philostr Vit. Apol. Ion. Tyan. VI, 17. magno tamen omnium plausu excepta est haec Domitiani sanctio. Ut enim iam omittam laudes, quibus eam prosequuntur Martial. Epigr. VI, 2. IX, 7. & Ammian. Marcellin. XVIII, 4. eleganter eam ita describit Papin. Staius Silu. III. 4.

*Nunc frangere sexum,
Atque hominem mutilare nefas, gausa-
que solos,
Quos genuit, natura videt.*

At paullo post sub Antoninis iam iterum mos inoleuerat, ut in prouinciis impune excinderentur mares, modo id fieret praescitu Praesidum. Iustin. Martyr. Apol. II. p. 71. Hinc frequenter hoc ius in usum reuocatum nouis constitutionibus Neruae, Hadriani, Antonini Pii, Constantini M. Iustiniani, Leonis Sapientis. Lindenbrog. ad Ammian. p. 150. edit. Gronou. ut facile adpareat, malo huic paene impares fuisse leges publicas.

§. CXCIV.

*SCa sub
Domitia-
no facta.*

Conditum etiam sub Domitiano est SC. IVNIANVM, quo anno *V. C. DCCCXXXVI.* Domitiano Caesare X. & Ap. Iunio Sabino Coss. cautum, *ut, qui per domini & serui, aut patroni & liberti collusionem factum probasset, ut vel servus ad libertatem, vel libertus ad ingenuitatem proclamaret, liberque aut ingenuus pronunciaretur, is servum quidem in potestate ac dominio suo; libertum autem in patronatu suo haberet. l. 1. ff. de collus. derog. l. 2. C. eod. l. 8. ff. de in ius voc.* Sed vii haec constituens Domitianus adhuc principem egit: ita tyrannidem redolet SC. ASPRENATE & LATERANO Coss. anno *V. C. DCCCXLVI.* factum, quo omnes philosophi urbe ac Italia exesse iussi sunt. Gell. Noct. Attic. XV. II.

§. CXCVI.

*ECri sub
Vespasiano:
Caecilius Sabi-
nus.*

Subiungimus more nostro IVRIS. CONSULTOS, qui sub Vespasiano & success. ribus potissimum floruerunt. Inter hos familiam duxit CAELIVS SABINVS, quem alii *Caecilium* perperam vocant. Is ab Othone, Imp. Cos. desi-

gna-

gnatus in Kal. Iulias anni ab *V. C. DCCC XXI.* eum honorem & volente victore Vitellio gessit. Tacit. Hist. II, 77. Plurimum tamen potuit sub Vespasiano, *l. 2. ff. ult. ff. de orig. iur.* eodem die auspicante imperium, quo ipse magistratum inierat. Scripsit librum DE EDICTO AEDILIVM CVRVLIVM, Gell. Noct. IV, 2. ex quo & illa quae Lib. VII, 4. de seruis pileatis venum prostantibus ex Caelio Sabino refert, decerpta videntur. Sabinianis eum ad stipulatum, adeo nemo dubitat, vt potius ab hoc ipso demum Caelio Sabino Sabinianorum nomen ortum videatur. (§. CLXVI.)

§. CXCVII.

De CELSO, patre, nihil fere memoriae proditum est, quam quod in consilio DVCENNII VERI Cos. fuerit. *l. 29. ff. de legat. 2.* At quis fuerit ille Ducennius, plerique se scire fatentur cum ignarissimis. Et sane ne probabilis quidem videtur coniectura Antonii Augustini, qui de Nom. propr. Pandect. Cap. III. p. 259. C. Iuventium Verum Cos. vel Guil. Grotii, qui de Vit. ICt. II, 2. L. Ceionium Commodum; vel denique A-

braami Wielingii, qui in Iurispr. Restit. Adpend. p. 194. L. Ceionium Verum sub eo nomine latitare existimat. * Non magis, an scripserit quidquam Celsus, hodie notum est, quia raro, & non nisi omissa libri inscriptione, citatur in iure nostro: ita tamen, ut eum e Proculi schola prodiisse, non obscurum videatur ob *l. 20. ff. de legat. 2. l. 39. ff. mand.*

* Nos vero DVCENNIVM GEMINVM, qui anno V. C. DCCCIX ex Kal. Iul. cum Paullino Consul. fuit, intelligendum esse, monuimus in Dissert. de P. Iuuentio Celso p. 10. Mentio eorum Coll. fit. apud Spon. in Miscell. erud. Antiqu. p. 278.

§. CXCVIII.

Pegasus.

De PEGASO ICto nemo accuratius egit. Aegid. Menag. Amoenit. Iur. ciu. Cap. XVII. p. 88. sequ. Fuit is trierarchi filius, & ex paternae liburnae parasemo, quod pegasus erat, nomen accepit: ut refert Scholiaft. Iuuenal. ad Sat. IV. vbi addit, *eum iuris studio tantam memoriae gloriam meruisse, ut LIBER vulgo, non homo diceretur.* Eundem ait *omni bonore functum, quum & prouinciis plurimis praefuerit, & urbis curam administrarit.* Et

sane de eius consulatu testatur Iustinianus §. 5. *Inst. de fideic. hered.* de praefectura urbis Pomponius l. 2. §. ult. ff. de orig. iur. & Iuuenal. Sat. IV. v. 76. ex quibus testimoniis patet, eum semel sub Vespasiano, atque iterum sub Domitiano eo honore functum esse.

§. CXCIX.

Proculeianos ab hoc eximio iurisconsulto PEGASIANORVM nomen adsum-^{Eius Scho-}la & scri-
fisse, in vulgus notum est, idque innue-^{pta.}
re puto Scholiaften Iuuenalis, dum ad-
dit: *Hinc est PEGASIANVM scilicet
ius, quad iurisperitus fuerit.* * Ex libris
eius, si quos scripsit, nihil in pandectas
relatum est: at citatur tamen Pegasus
passim, & ita quidem, vt eum cum La-
beone, Proculo, Nerua fere semper sen-
fisse, suamque a Sabino seiunxisse sen-
tentiam, satis adpareat. l. 12. §. 3. ff. de
instr. & instr. l. 7. §. 1. ff. de Senat. l. 30. pr.
ff. de pecul. l. 27. fin. ff. de adqu. rer. dom.
l. 2. §. 4. de his, qui not. infam. l. 115. §. 2.
ff. de verb. signif.

* Non praetermittenda hic ingeniosa, at
mira admodum, Iac. Hassaei sententia,
qui in Diatr. de Berytensi ICTorum Acade-

mia Cap. III. §. 5. Pegasi placita iam a Vespasiani temporibus beryti proponi solita, existimat, idque probat hoc loco Iuuenalis Sat, III, v. 117.

Ripa nutritus in illa,

Ad quam Gorgonii delapsa est pinna caballi.

Quae poetae verba ille hac παραφράσει explicat: *In illa ripa, ad quam Gorgonii caballi pinna, id est Pegasiani iuris disciplina, quasi pinna Pegasi, delapsa est, quia ius ex placitis sectae Pegastanae ibi docebatur. Sed loqui ibi poetam de Egnatio Celere, Beryti nato, res ipsa docet, causamque aduersus virum doctissimum iam peroravit V. C. Godofridus Mascouius de Sect. Sabinian. & Procul. Cap. III. §. V, n. 2. p. 68. sequ.*

§. CC.

*Vrseius
Ferox.*

His ipsis temporibus floruisse, anteriores tamen plerosque antecessisse, videtur VRSEIVS FEROX, cuius permagnam fuisse famam, vel ex eo colligas, quod eius libros notis illustrarunt C. Cassius Longinus & Saluius Iulianus. Citat ille Proculum, l. 27. §. 1. ff. ad L. Aquill. l. 48. ff. de iure dor. l. 11. §. 2. ff. de aqu. & equ. plu. arc. ipseque non modo a Iulia-

no, sed a Cassio etiam, citatur: ex eoque manifesto consequitur, ut sub Nerone & Vespasianis floruerit. Proculeianorum sua aetate accerrimus fuisse videtur, dignus adeo visus, in quem stricturas conficerent duo scholae Sabinianae ornamenta, C. Cassius & Iulianus.

§. CCI.

FUFIDIVM, ignotum plerisque *Fufidius*. ICtum, primus ab obliuione vindicauit Iac. Cuiacius Obs. I, 9. in eo tamen falsus, quod eum libera adhuc rep. floruisse existimat, quum, teste Guil. Grot. in Vit. ICt. II, 4. Vespasiano non fuerit anterior, quippe qui citet Atilicinum, quem Proculo *σύγχερον* fuisse vidimus. (§. CLXXXVI.) Ceterum paucissimis Pandectarum locis mentio fit istius Fufidii, nimirum *l. 5. & l. 7 ff. de aur. & arg. l. 25. ff. de manum. vindict. l. 29. ff. de re iudic.* ex iisque adparet, eum libros QVAESTIONVM reliquisse.

§. CCII.

Sed & PLAVTII magnum inter iurisconsultos nomen fuisse, vel ex eo patet, quod ad eius libros certatim notas scri-

scripserunt NERATIVS, IAVOLENVS, POMPONIVS & PAVLLVS. Quum vero ipse Cassium & Proculum laudet, *l. 8. ff. de aur. & arg. leg. l. 43. ff. de condit. & dem.* & vicissim laudetur a Neratio: *l. 5. ff. de seru. praed. rust. floruisse illum Vespasiani temporibus, satis constare arbitrator.*

§. CCIII.

Octavianus Sequitur OCTAVENVS, de quo nihil est, quod dicamus, nisi quod illi a Valente, Pomponio, Terentio Clemente, Marciano, V. piano, saepissime testimonium denunciatur, adeoque & ipse sub Vespasianis floruisse videatur Guil. Grotio de Vit. ICt. II, 5. Idem suspicatur, eum quaedam AD EDICTVM, nec non AD LEGEM IVLIAM & PAPIAM, in quibus illustrandis tum ICtorum ingenia praecipue se exercebant, scripsisse. Quod posterius ex *l. 32. ff. qui & a quib. manum.* colligit, quamvis rem non adeo expeditam esse, iam obseruaerim in Comment. ad L. Iul. & Pap. I, I. 4. p. 15.

§. CCIV.

Valerius Denique VALERII SEVERI scripta

a Iuliano citantur, *l. 30. ff. de negot. gest. Seuerus.* Vnde illum ante Hadrianum vixisse, satis constat, & contra Bertrandum recte demonstrat Guil. Grot. de Vit. ICt. II. 5. in eo tamen, nisi ipsi fallimur, falsus, quod Hadrianum *l. 3. §. 2. ff. de testam.* ad hunc Valerium rescripsisse putat, quum ibi non Seuerus, sed Verus Valerius memoretur, & emendatio nominis nullius Codicis MSC. fide nitatur. Nec magis certum est, quod idem Grotius coniicit, Valerium hunc esse Seuerum illum, quocum Plinio iuniori intercesserit litterarum commercium, Epist. III, 6. 18. IV, 28. & passim alibi. Pluribus enim illis temporibus id cognomen commune fuisse, inter omnes constat. *

* Quin VALERII SEVERI complures passim memorantur, inter quos & milites & aliorum ordinum homines, apud Grut. Inscript. p. XLIX, 4. DLXVI, 6. DCCXLV, 6. & MLXXVII. vt facile pateat, hoc nomen tum fuisse frequentissimum, ac proinde periculosum esse, certi quid statuere de tot ὁμωνύμοις.

§. CCV.

Sed haec de Vespasianiorum temporibus. *Statius iii.*
Quod

ris Rom.
sub Nerua. Quod ad eorum successorem, M. COC-
 CEIVM NERVAM, Imp. ICTORUM fili-
 um & nepotem, attinet, is, licet breue ha-
 buerit imperium, quaedam tamen ad lo-
 cupletandam iurisprudentiam contulit.
 Nam & primus PRAETOREM FISCA-
 LEM, qui inter fiscum & priuatos ius
 diceret, constituit, *l. 2. ff. 32. ff. de orig.*
iur. & militibus testamenta condituris
 plenissimam indulgentiam dedit, * *l. 1.*
ff. de testam. milit. & primus edicto ve-
 tuit, post quinquennium mortis de cu-
 iusque statu quaeri, *l. 4. princ. ff. ne de*
statu def. quin & primus ciuitatibus omni-
 bus, quae sub imperio Romano essent,
 legata relinqui permisit. Vlp. *Fragm.*
XXIV, 28. Legis quoque AGRARIAE,
 quam D. Nerua tulerit, mentio fit in *l.*
1. ff. de term. mot. quae procul dubio SC.
 tantum fuit. De ea vid. Vlr. *Obrecht. de*
Legib. agrar. Cap. V.

* Vnde & illud ius promanauit, vt filiis fami-
 lias militantibus, testamentum condere
 liceret de eo, quod in castris adquisuerint.
 Id quod & Traianus deinde confirmauit;
 Hadrianus vero ulterius produxit ad vete-
 ranos. *pr. Inst. quib. non est perm. facere*
testam.

§. CCVI.

Neruae successit TRAIANVS, opti- *Nec non*
 mi Principis cognomen meritus. Is, v- *sub Traia-*
 ti ciuilitatis laudem in omnibus adfecta- *no. SC.*
 uit: ita & de praecipuis rebus ad Sena- *Rubria-*
 tum retulit. Argumento sunt tot SCa, *num.*
 inter quae primum est RVBRIANVM,
 conditum anno *DCCCLIII*. Rubrio Gal-
 lo & Q. Caelio Hispone Coss. ex Kal.
 Iul. successit, quo cautum, *ut si hi, a*
quibus libertatem praestari oportet, euo-
cati a Praetore, non adessent, nec ulla
iusta causa impedirentur, Praetor vero,
causa cognita, libertatem deberi, pronun-
ciasset, eorum status eodem iure seruare-
tur, ac si directo manumissi essent. l. 3. §.
3. ff. de legit. tut. l. 26. §. 7. sequ. l. 28. l.
33. l. 36. ff. de fideic. libert. Conf. Em.
 Merill. Obs. VI, 24.

§. CCVII.

Paullo post prodiit SC. DASVMIA- *Dasumia*
 NVM. Paullo post *Rubrianum* enim, & *num.*
Articuleianum, illud factum esse, recte ob-
 seruat ANT. AVGVSTIN. de Nom.
 propr. Pandect. Cap. IV. p. 325 Quum
 ergo & *Rubrianum* & *Articuleianum*
 sub

sub Traiano Imp. conditum esse, certissimum sit: sane ne *Dasumianum* quidem multo posterius esse potest. Eo cautum, *ut si ex iusta etiam causa absit, qui fideicommissam libertatem debeat, & hoc pronunciatum fuerit, perinde libertas competeret, atque si, ut oportet, ex causa fideicommissi manumissus esset.* Itemque, *ut quicumque fideicommissam libertatem ex quacumque causa debere pronunciatum fuerit, & eum eosue abesse contigerit, perinde habeatur, atque si, ut oportet, ex causa fideicommissi manumissus esset.* l. 36. & l. 51. §. 4. ff. de fideicommiss. libert. Merill. Obs. VI, 24.

§. CCVIII.

Articule-
ianum &
Lex Vecti-
bulci.

SC. ARTICVLEIANO Traiano IV. & Sex. Articuleio Paeto Coss. anno V. C. DCCCLI. factum cautum est, *ut quacumque in provincia libertas seruo relicta testamento fuerit, Praeses eius provinciae de ea cognosceret, quamvis heres non sit eius provinciae.* l. 51. §. 5. ff. de fideic. hered. Procul dubio etiam SC. fuit illa LEX VECTIBVLICI, quae libertis municipiorum iura civitatis concessit, l. ult.

C. de ser. veip. manum. & eorundem temporum esse videtur. *

* Municipia olim seruos manumittere non poterant, quia actio legis per procuratorem non poterat explicari. *l. 123. pr. ff. de reg. iur. l. 3. C. de vindict. lib.* Postea concessum quidem est municipiis, vt seruos manumitterent: at manumissi ex lege Aelia Sentia non ciues erant, sed in libertate tantum morari dicebantur. *Vlpian. Fragm. I, 12.* Quum porro lex Iunia Norbana omnes, quos in libertate morari passa erat lex Aelia Sentia, Latinae conditionis esse iuberet: id etiam contigit libertis municipiorum, adeoque parum solida est V. C. Herm. Noordkerkii sententia, *legem illam Vectibulici antiquiorem esse existimantis temporibus Tiberii in Disquis. de Leg. Petron. p. 98.* Potius hanc legem, quocumque nomine adpellanda sit, latam esse oportet inter annum V. C. DCCLXXI. quo lata lex Iunia Norbana condita, & annum DCCCLXXXI, quo lex Vectibulici ad prouincias prolata est. Quam vero monstrum nominis sit illud VECTIBVLICI, anno vero V. C. DCLXIII. fasces tenuerit M. VETTIVS RVSTICVS BOLANVS *Grut. Inscr. p. LXVI, 2. p. CXXVIII, 5. CLXIII, 7.* non dubitamus legendum esse lex *Vectii Bolani.*

§. CCIX.

Ἀνώμυμον Denique SCi, quo *actio subsidiaria ad-*
de adione *versus magistratus municipales, tutorum*
subsidia *nominatorum, si administrationis tempore*
ria aduer- *non fuerint soluendo, nec ex cautione fide-*
sus magi- *iussoris solidum exigi possit, indemnitate*
stratus. *nomine introducta est, mentio fit in consti-*
 tutione Diocletiani & Maximiani Augg.
l. 5. C. de magistr. conuen.

§. CCX.

Rescripta *Ast pleraque tamen TRAIANVS, non*
& edicta *adhibito in consilium Senatu, RESCRI-*
Traiani. *PTIS atque EDICTIS constituit. Et il-*
 lorum quidem quam plurima memoran-
 tur in iure nostro : at maioris momenti
 sunt EDICTA, in primis *de iis, qui se ip-*
si detulerint, parte aliqua eorum, quae con-
tra leges ceperint, donandis. l. 13. pr. §. 1. l.
15. l. 16. l. 42. l. 49. ff. de iure fisci l. 5. §. 10. ff.
de his, quae vt indign. Comment. ad L.
 Iul. & Pap. III, 10, 3. p. 446. Quod BE-
 NEFICIUM D. TRAIANI, vt in iure
 nostro vocatur, caput tantum esse videtur
 edicti seuerissimi, *quo delatorum calumni-*
as compescuit. Plin. Paneg. Cap. XXXIV.
 Praeterea & *de statera adulterina* quaedam
 edixit, *l. 6. §. 1. ff. de extraord. cognit. nec*

NON

non de pollicitationibus. l. 14. ff. de pollicit.

§. CCXI.

Proximum est, vt IVRISCONSVL- *ICri sub*
 TOS, qui sub Nerua & Traiano potissi- *Nerua &*
 mum floruerunt, recenscamus. Horum *Traiano :*
 princeps, P. IVENTIVS CELSVS, qui *P. Iuven-*
 ex rationibus nostris anno *DCCCXX* na- *tius Celsus.*
 tus, & artibus elegantioribus ac philoso-
 phia stoica probe excultus, iurisprudenti-
 am a patre doctus est, l. 20. ff. de legat. 3.
 cuius exemplo & Proculi sectae sese addi-
 xit, Cuiac. Obs. VIII, 35. XXVII, 12.
 Mascou. de Sect. Sabin. & Procul. cap. III.
 §. 7. p. 75. quanquam veritatis, quam
 sectae, studiosior, aliquando a Labeone,
 Nerua, ipsoque patre dissensit, l. 25. pr ff.
 de furt. l. 29. ff. de euict. l. 3. §. 6. ff. de cond.
 causs. dat. ac Sabino & Callio adsentiri non
 dubitauit. l. 65. §. 3. ff. de legat. 3. l. 6. ff. de
 condict. ob turp. causs.

§. CCXII.

Cum Nerua, qui postea Imperator fa- *Eius hono-*
 ctus est, aliisque coniurauerat aduersus *res.*
 Domitianum, sed nominatus inter coniu-
 ratos, eo periculo se callide expediuit, Dio
 Cass. LXVII. p. 765. Philostr. Vit. Apol-

lon. Tyan. VII, 3. & postea summis honoribus functus est. Praeturam enim gessit anno *V. C. DCCCLIV*. Plin. Epist. VI, 5. consulatum primum nescio quo anno, posteriore anno *V. C. DCCCLXXXI* collega Marcello: Noris. de Epoch. Syro-Maced. p. 498. quin & inter Hadriani amicos & consiliarios fuit, Spartian. Hadrian. Cap. XVIII. extremis eius annis, ut videtur, fato functus. * Vid. Diff. nostr. de P. Iuuentio Celso. p. 21.

* Habuit filium eiusdem nominis, *Promagistrum* sub Antoninis, qui libello liberti cuiusdam Aug. petentis, ut coniugis & filii reliquias feretro fictili inferre liceret, III. Non. Nouembr. Antio & Opimiano Coss. ordinariis, Severo & Sabiniano Coss. id est, anno *V. C. DCCCCVII* subscripsit Grut. Inscript. p. DCVII. Perperam sane istud monumentum ad Iuuentium nostrum referunt Grot. de vit. ICt. II, 3. & Menag. Amoenit. iur. ciu. Cap. XX. p. 98. quum ille procul dubio tum iam pridem inter homines esse desisset.

§. CCXIII.

Et scripta. Scripsit EPISTOLAS, quarum librum XI citat Ulpianus, *l. 3. ff. de minorib.* nec non *QVAESTIONVM libros*, saltim

XIX * *l. 1. ff. de reb. credit. l. 9. §. 2. ff. de hered. inst. l. 19. ff. de aur. arg. leg.* & COMMENTARIOS, quorum liber VII laudatur *l. 19. §. 6. ff. de aur. arg.* denique, ex quo solo opere fragmenta quam plurima in Pandectas rerulit Tribonianus, DIGESTORVM libros XXXIX. Quos eam Bern. Rutilius in Vit. ICt. Cap. LVIII. addit, INSTITVTIONVM libros XX. aequae ac *libri de VSVCAPIONIBVS*, quos Iuuentio nostro tribuit Ian. Vinc. Grauina, tota antiquitas ignorauit, mirumque est, Grauinam scribere, Celsum in libris his *de vsucapionibus* crebram mentionem facere patris: quum in toto Pandectarum opere vix semel atque iterum Celsi patris mentio fiat.

* Quid fuerint libri *QVAESTIONVM*, quales etiam ab Africano, Maeciano, Scaeuola, Tertulliano, Papiniano, Callistrato & Paulo scriptos constat, eleganter docuerunt Iac. Cuiacius in Tract. ad Africanum, & Eu. Otto in Papiniano Cap. XII. p. 234. Nimirum quum aliquando occurrerent problemata iuris, publice tractata, ea editis quaestionum libris, publicabant ICti, rationesque, cur eae decisiones placuerint, diligentius tra-

ſtabant. Id quod optime oftendere videtur inſcriptio QVAESTIONVM PVBLICE TRACTATARVM, quam libro ſuo praefixit Ceruidius Scaeuola.

§. CCXIV.

*Neratius
Priscus.*

Σύγγεγονος Iuuentio Celſo eiusque con-
discipulus fuit NERATIVS PRISCVS,
vir omnibus probatiſſimus, & doctrina exi-
mius, Traianoque tam carus, vt non mo-
do conſiliis eius vteretur, *l. 5. ff. ſi a par-
quis manum.* ſed & ex multorum ſententia
non Hadrianum, ſed Neratium, ſucceſ-
ſorem relinquere conſtituerit, eique ali-
quando dixerit: *Commendo tibi prouinci-
as, ſi quid mihi fatale acciderit.* Spartian.
Hadrian. Cap. IV. Conſul fuit, collega
Annio Vero, *l. 6. ff. ad L. Corn. de ſicar.* &
poſtea inter Hadriani conſiliarios locum
habuit: Spartian. Hadr. Cap. XVIII. ſub
quo etiam deceſſiſſe illum opinamur.

§. CCXV.

*Eius ſcri-
pta.*

Ingenii monimenta reliquit REGV-
LARVM libros XV. MEMBRANA-
RVM libros VII. RESPONSORVM li-
bros III. qui ſoli in Indice Florentino me-
morantur. Sed praeter hos laudantur
etiam libri EPISTOLARVM, *l. 12. ff. 35.*

ff.

ff. de instr. vel instr. leg. libri ex PLAVTIO, *l. 5. ff. de ser. praed. rust.* libri de NVPTIIS apud Gell. Noct. Artic. IV, 4. Edidit etiam NOTAS AD FVLCINIVM, *l. 43. ff. de mort. caus. donat.* quemadmodum & ad ipsius NERATII opera IVLIVS PAVLVS Notarum libros IV scripsit. Ceterum & hunc cum Proculo fecisse, vel schola, ex qua prodiit, satis superque demonstrat. Vid. Mascou. de Sect. Sab. & Procul. III, 8. p. 76. sequ.

§. CCXVI.

T. ARISTONEM, ICTum eorum. *T. Aristo.* dem temporum, mirifice laudat Plin. Ep. I, 22. ex quo loco etiam eius aetatem cognoscimus. Fuit enim aequalis Neratio & Celso, quibuscum & litterarum commercium habuit *l. 19. §. 2. ff. locat. l. 3. pr. ff. quae res pign. vel hypoth. l. 29. §. 1. ff. de statu lib.* Vnde eum etiam accensent Procleianis, quamuis id non adeo expeditum videatur. vid. *l. 19. ff. de hered. inst.* Notavit AD CASSIVM, *l. 7. §. 3. l. 17. ff. de usufr.* & AD SABINVM, *l. 6. ff. de usu & habit. l. 3. §. 1. ff. de penu leg.* nec non AD LIBROS POSTERIORVM LABEONIS, *l. 17. §. vlt. ff. de hered. inst.* Librum

quoque illius DE FVRTIS laudat Gell. Noct. XI, 18. & collectionem DECRETORVM FRONTINIANORVM* Pomponius *l. vlt ff. de adqu. vel amitt. possess.* An RESPONSA quoque & DIGESTA scripserit, quod ex *l. 8. §. 5. ff. si seru. vind. & l. 44. ff. sol. matrim.* colligunt, alii viderint.

* Videtur ille, siue FRONTINVS, siue FRONTO Praetor fuisse, qui in iurisdictione sua multa seuerè ac prudenter decreuit: fortassis non diuersus a IVLIO FRONTONE, ad quem rescriptit Traianus *l. 5. ff. de poen.* vel a M. Cornelio Frontone, Consule anno V. C. DCCCLII. collega Traiano III. Cos. At fuere tum *Frontones & Frontini* plurimi quos recensuit Ant. Augustin. de Nom. propr. Pandect. p. 272. 353. 361. 377. 379. 399.

§. CCXVII.

Minus celebres ea aetate fuerunt *Arrianus,* *Seruilus,* *Vivianus.* **ARIANVS, SERVILIUS & VIVIANVS.** Primum Guil. Grotius eundem putat Arrianum, ad quem litteras dederit Plinius Epist. I, 2. II, 11. 12. IV, 8. & alibi passim. Sed id incertum est. Certius contra, eum scripssisse *libros de INTERDICTIS*, qui citantur *l. 11. ff. de hered. pet.*
Alter

Alter a solo Terentio Clemente laudatur, *l. 10. ff. de iure patr.* & ita quidem, vt Proculo posteriorem fuisse pateat. Postremus, laudatus subinde a Scaeuola, Pomponio, Vlpiano & Paullo, ipse Sabino, Cassio, Proculo testimonium denunciat, & quaedam AD EDICTVM scripsisse videtur, ad quae deinde notas edidit Pomponius. *l. 17. §. 4. ff. commod.*

§. CCXVIII.

Tanto maioris famae fuit MINUCIUS Minucius NATALIS, cuius de aetate eo minus dubitare licet, quod ad eum rescripsit Traianus, *l. 9. ff. de fer.* & ita quidem, vt eum tum Procos. fuisse adpareat, quippe cuius de officio ibi differit Vlpianus. Firmant hanc coniecturam marmora apud Gruter. Inscr. p. LIX, 8. & p. XLIX, 6. in quorum altero *Procos. Libyae*, in altero *Leg. Aug. pro Pr. prouinciae Moesiae inferioris* adpellatur. Sabinianum se suo indicio prodit. *l. 61. ff. de rei vind. l. 22. ff. de reb. cred. l. 6. §. 4. ff. de act. emt.* Quid vero scripserit, hodie fere nescimus, nisi quod eius libros a SALVIO IULIANO notis illustratos esse constat.

§. CCXIX.

Calvisius. CALVISII cuiusdam nomen ideo ICTorum catalogo inferuit Guil. Grot. de Vit. ICT. 11, 5. quod Plinius Epist. V, 7. ei dedit negotium, Decurionum Comensium ordini indicandi, quid iustum sit circa legata reipublicae relicta. Sed quum id cuius etiam ex triuio mandare potuisset Plinius: ego Comensem illum ideo ICTum non dixerim, multo minus eum auctorem fecerim *actionis Calvisianae*, quam eidem tribuere non dubitat Grotius.

§. CCXX.

Laelius Felix. Meliore iure hic locum damus LAELIO FELICI, quem ad Hadriani tempora vitam produxisse, satis constat. *l. 3. ff. si pars hered. pet.* Scripsit AD MV-CIVM, ex quo libro quaedam decerpit Gell. Noct Attic. XV, 27. Nec aliunde esse videntur, quae ab eo *αὐτόπῃ* scripta dicuntur de muliere Alexandrina, quinque simul vtero gestante. * *d. l. 3. ff. si pars hered. pet.*

* Eandem historiam referunt Caius, *l. 7. ff. de reb. dub.* Iulianus, *l. 36. ff. de solut.* Phlegon de Mirabil. Cap. XXIX. Iul. Capitolin. in Antonino Pio. Cap. IX. Sed quum

quum non eadem vbique circumstantiae occurrant: conferendi omnino, qui ea de re ex instituto egerunt Rigalt. ad Tertullian. de anima Cap. XVII. p. 81. & Hannib. Fabrott. Exerc. Sel. II.

§. CCXXI.

Progredimur ad HADRIANVM IMP. *Status iu-*
sub quo nouam veluti faciem induisse iu-
ris Rom.
 risprudentiam, inter omnes constat. Sol- *sub Hadri-*
 licitus futuri iuuenis, quum Virgilianas *ano.*
 fortes consuleret, fors exiit illud Aen. VI.
 v. 809. sequ.

Quis procul ille autem, ramis insignis o-
livae,

Sacra ferens? Nosco crines, incanaque
menta

Regis Romani, primam qui legibus urbem
Fundabit.

Spartian. Hadrian. Cap. II. Quam sortem probante euentu, Hadrianus in omnibus Numam imitari studuit, vt obseruat Aurelius Victor Schotti Cap. XIV. multoque accuratius, instituta Numae & Hadriani comparatione, docet Dodwell. Praelect. Cambden. VII, 6. p. 295. sequ. Inprimis tamen illum Principem in eo imitatus est, quod LEGIBVS imbuit rempublicam,
 ceu

ceu obseruauit Latin. Pacat. Paneg. Cap. XI. Oros. VII, 13. Io. Sarisber. Nug. Curial. VIII, 19.

§. CCXXII.

*Eius au-
spiciis
conditum
editum
perpetuum*

Primus ergo EDICTVM PERPETVVM condi iussit, quum ad ea vsque tempora singulis fere annis noua edicto capita Praetores adstruxissent.* (§. LXVI.) Neque enim Antonino Pio ea laus debetur, ceu visum est Paulo Diacono; neque Didio Iuliano, cui ex loco Aurelii Victoris male sano illud tribuunt Garro *ad l. 2. §. ult. de orig. iur.* & Hugo Grot. Flor. Sparf. p. 87. sed Hadriano, cuius auspiciis utilissimum hunc laborem suscepisse Saluium Iulianum, testantur Eutrop. VIII, 9. & ipse Iustinianus Const. Graec. de Confirm. Digest. §. 18.

* Durasse hunc morem vsque ad Hadriani tempora, probari potest luculento loco *l. 6. ff. de custod. & exhib. reor.* vbi mentio fit *edicti ab Antonino Pio, quum per uinciae Asiae praecesset, propositi.* Aliam autem cum multo ante, quam ab Hadriano adoptatus esset, rexisse sub Hadriano, patet ex Iul. Capitolin. in Antonino Pio Cap. III.

§. CCXXIII.

§. CCXXIII.

Auctor est Eusebius Chron. n. MMCXLVII, *Quo anno?*
 illo Abraami anno in lucem prodiisse Edictum perpetuum, qui annus inchoandus est a Kal. Octobr. anni ab *V. C. DCCC LXXXIV.* erae Dionysiacae *CXXX.* Quum vero sequente demum anno Hadrianus celebrarit Quidecennalia, quae ut plurimum illustrium legum promulgatione celebriora reddi solebant: Ant. Pagi Diff. Hypat. Part. II. Cap. IV. §. III. p. 123. genuina publicati edicti perpetui era incidere videtur in annum *V. C. DCCC LXXXIV.* erae Dionys. *CXXXI.* quo Ser. Octavius Laenas Pontianus & M. Anton. Rufinus fasces tenuerunt. Ant. Pagi Critic. Baron. Tomo I. p. 127. Tillemont Hist. Imp. Tom. II. Part. II. p. 408.

* Errant igitur tum Baronius, qui edictum anno Christi CXXXIV. conditum putat, tum Ren. Bottereau qui in Hadr. Legisl. p. 189. eram illam figit in anno CXXXII. Nos Eusebium eo tutius sequimur, quo certius constat, illum antiquiora pleraque descripsisse ex Iulio Africano: hunc vero chronologiam suam perduxisse ad annum erae Dionys. CCXXI. adeoque ne centum quidem annis abfuisse ab illis Hadriani temporibus. Vid. Georg. Syncell. p. 212.

§. CCXXIV.

§. CCXXIV.

*Auctor e-
ius Salui-
us Iulia-
nus.*

Edictum perpetuum composuisse SAL-
VIVM IVLIANVM, non modo Euse-
bius & Eutropius obseruant, verum et-
iam Iustinianus *l. 2. ff. 18. C. de vet. iur. enucl.*
& *l. 10. C. de condict. indeb.* vbi *summae au-*
toritatis homo & *edicti perpetui ordinator*
adpellatur. Quum vero tum & alii floru-
erint Icti eximii & Iuliano nihilo deterio-
res: ratio cur huic potissimum id negotii
datum, vix alia esse potest, quam quod
tum praeturam gesserit. Id quod & inde
colligitur, quod tralatitiis edictis addidit
nouum *de coniungendis cum emancipato li-*
beris eius: quod non nisi a Praetore fieri
potuisse, nouimus.

§. CCXXV.

*Iuliani o-
pera in
quo con-
sulerit?*

Quamuis vero in eo potissimum con-
siterit Iuliani opera, vt ius, *quod varie in-*
conditeque a Praetoribus promebatur, IN
ORDINEM COMPONERET, Aurel.
Victor. Schotti Cap. XIX. ORDINA-
RET, *l. 10. C. de cond. indeb.* COLLIGE-
RET, * *l. 22. ff. 18. C. de vet. iur. enucl.* cer-
tissimum tamen est, eundem non modo
quaedam adiecisse, veluti edictum de con-
iungendis cum emancipato liberis eius, *l.*

3. ff

3 ff. d. 1. sed & omifisse, quae ab vfu recesserant, e. g. edictum de fluminibus retandis, apud Gell. Noct. XI, 17. quaedam denique immutasse, & ad saeculi mores inflexisse, vti adparet ex *l. 1. §. 1. ff. commod. l. 1. ff. quod met. causs.* quin etiam quaedam Sabinianorum placita illi inseruisse, & Proculeianorum hoc modo explosisse sententias. *l. 1. §. 1. ff. de iure fisci.*

* Talia veterum Praetorum edicta permulta tum exstabant in bibliotheca Vlpia, in qua integrum volumen reperit evoluitque Gellius, ceu ipse testatur Noct. Attic. XI, 17. Bibliotheca ista, collecta a Traiano, & legum, SCorum, edictorum, aliorumque huiusmodi monumentorum collectionibus refertissima, initio in templo Traiani stetit, ac postea in thermas Diocletianicas translata est, vbi se illa vsum esse, testatur Vopiscus in vit. Taciti Cap. VIII. & in Aurelian. Cap. VIII.

§. CCXXVI.

Ceterum hoc edictum adeo se probavit & Hadriano & Senatui, vt ille ORATIONE, quae in Const. Graeca de Digest. Confirm. §. 18. λόγος τῆς Ἀδριανῆς, ἐν κοινῷ διεξελθὼν ἐπὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥωμῆς, *oratio Hadriani in Senatu veteris Romae recit.*

recitata adpellatur; * hic SCo in principis sententiam facto, illud ratum haberet. Quod SC. postea ipsi edicto loco praefationis praemissum est, ceu luculenter patet ex *l. 102. pr. ff. de regul. iur.* vbi conferendus Iacob. Gothofredus in Comment. P. 449.

* Ex hac oratione integram sententiam seruauit Iustinianus *d. §. 18.* quae & in *l. 12. ff. de legib.* repetitur: *ut si quid, praeter id, quod iam ordinatum est, emerferit, conueniens sit eos, qui in magistratu sint, conari decidere, & remedium imponere secundum eorum, quae iam ordinata sunt, consequentiam.*

§. CCXXVII.

Eius auctoritas.

Ex eo ergo tempore edictum illud, a IULIANO conditum, pro norma iurisdictionis immutabili ac perpetua fuit, dictumque est κατ' ἐξοχήν EDICTVM, *l. 1. l. 2. C. de success. edict.* EDICTVM PERPETVVM, Gell. Noct. X, 15. Eutrop. VIII, 9. ΔΙΗΝΕΚΕΣ ΔΙΑΤΑΓΜΑ, Paean. Metaphr. Eutrop. ibid. EDICTI FORMA, *l. 8. ff. de calumn.* EDICTI PERPETVI AVCTORITAS, *l. 3. C. de edend.* IVRIS AVCTORITAS, *l. 10. C. Greg. de pact.* EDICTI PERPETVI CVRSVS, *l. 6. C.*

qui

qui admitt. ad bon. poss. FORMA CON-
STITVTA, l. 1. C. de inoff. test. FORMA
IVRIS, l. 1. C. si tut. vel curat. interu.
FORMA IVRISDICTIONIS. l. 5. §. 1.
ff. vt legat. seu fideic. causs. IVRISDICTIONIS
TENOR, l. 5. C. de his, quae vi me-
tus. causs. PERPETVA IVRISDICTIONIO,
l. 2. C. de restit. milit. INDVBITATVM
IVS, l. 2. C. Gregor. de pact. & transact.
IVRIS RATIO, l. 7. C. Gregor. eod. IVS
PERPETVVM. l. 5. C. de adpellat.

§. CCXXVIII.

Quin tantum abest, vt magistratibus Edicto ne
postea noui quid edictis licuerit sancire, vt ^{principes}
ipsi principes passim profiteantur, non est ^{quidem}
se cuiquam permittendum, iurisdictionis ^{derogare}
mutare formam, vel iuri publico deroga- ^{audebant.}
re: l. 13. C. de testam. absurdum esse, edi-
cti perpetui negligi formam: l. 2. C. de con-
dit. insert. eo nomine frustra supplicari: l.
2. C. de success. edict. & temere desiderari,
poenam, edicto perpetuo praestitutam,
vlli concedi: l. 2. C. de in ius voc. frustra
denique remedium a principe quaeri, vbi
supplicem ratio iuris impugnet. l. 1. C. Her-
mog. de calumn. Si quid etiam ex edicto
perpetuo fuerat decretum: ne adpellatio-

ni quidem locum fuisse, docet Paullus *l. 7. §. 1. ff. de adpell. recip. vel non.* Donell. *Comment. Iur. XXVIII, 6.* p. 437.

§. CCXXIX.

*Edictum
provincia-
le idem
cum vrba
no.*

Memoratur etiam in iure nostro EDICTUM PROVINCIALE perpetuum, quod Dodwellus ab eodem Hadriano; Ez. Spanhemius sub Antonino quodam conditum putat. Sed illud vere cum Praetorio vnum idemque fuit, idque nomen tantum tulit in provinciis, quum in vrbe *urbanum* adpellaretur. * Sane & seriem vtriusque, ac ordinem eundem fuisse, obseruauit Iac. Gothofredus, & Caius, qui ad Edictum provinciale luculentum commentarium scripsit, promiscue vtitur formulis: AIT PRAETOR, & AIT PROCOS. *l. 4. ff. quod quisqu. iur. l. 1. §. 2. ff. quod cuiusc. vniuers. nom.*

* Sane quum iam libera rep. Praefides provinciarum edictum urbanum in plerisque sequerentur: (§. LXXVI.) quid opus erat singulari edicto provinciali sub Imperatoribus? Accedit, quod Aristid. Orat. in Romam p. 395. quum paullo ante laudasset Θεμὸς ἢ τάξεις ἀφύκτες ἀπασίν ἐπισταθέντας, *leges ac ordinem perpetuum omnibus praescriptas.* id est, edictum perpe-

perpetuum, statim pergit, non opus esse amplius, quibus utantur singuli, leges recensere, quandoquidem Romani in vrbe ac prouinciis νόμους κοινούς, leges communes, dederint omnibus. Si ergo in vrbe & prouinciis fuere νόμοι κοινὸι leges communes: sane edictum prouinciale diuersum non fuit ab urbano. De Edicto enim perpetuo loqui Aristidem, ipse fatetur Ezech. Spanhem. Orb. Rom. II, 7. p. 285. Vnde recte Ant. Pagi Critic. Baron. Tom. I. p. 127 scribit, *edicto perpetuo omnes ciuitates Romanae urbis leges sequi iussas esse.*

§. CCXXX.

Quum vero praeclarus iste iurisprudentiae Romanae fundus temporum iniuria iam pridem perierit: de restituendo illo iam inde a renatis litteris iamdudum cogitarunt viri doctissimi, quamuis non eodem omnes successu. EGVINARIUS BARO in Manuali iuris, nec ordinis vllam rationem habuit, & iudice Iac. Gothofredo in Man. Iur. p. 47. *sciens saepe ea edicta confinxit, quae nunquam fuerunt, sed quae sunt ex Ictorum placitis, moribus Romanorum, antiquis legibus, vel etiam nouis principum constitutionibus.* Maiore religione

Qui edictum perpetuum restituere conati sint?

ediſti perpetui reliquias collegit GVIL. RANCHINVS, quamuis & ipſe non ad genuinum, ſed Iuſtiniani ordinem, capita Ediſti diſpoſuerit.

§. CCXXXI.

*Qui eius
ſeriem &
ordinem
oſtende-
rint.*

Quandoquidem tamen non parum intereſt, ordinem ſeriemque ediſti non ignorare: primum HVB. GIPHANIVS in *Oeconomia iuris* illum non infeliciter oſtendit: deinde & PETR. PITENIVS, IC. Florentinus librum ſcripſit *de oeconomia ediſti perpetui*, laudatum a V. C. Io. Alb. Fabricio Biblioth. Lat. Vol. III. p. 788. at mihi quidem nondum viſum. Denique omnium induſtriam ſuperavit IAC. GOTHOFREDVS, edita in *Quatuor Fontibus iur. ciu.* tabula, quam *Seriem ediſti perpetui* inſcripſit. *

* At hi omnes tamen ſpicilegium ſatis magnum reliquerunt aliorum induſtriae. Sane nos quoque in ſchedis habemus EDICTVM PERPETVVM, multorum annorum opus, in quo tria potiſſimum nobis propoſuimus, *primum* vt hiftoriam ediſtorum atque ediſti perpetui daremus quam accuratiſſimam: *deinde* vt ipſum ediſtum non modo ordini atque integritati ſuae reſtitueremus, ſed & omnia probationibus luculentiffimis firmaremus: *deni-*

denique, ut fragmenta veterum Iurorum, qui edictum perpetuum commentariis illustrarant, suis quaeque locis aptaremus, eoque modo genuinum eorum sensum hoc modo in clarissima luce collocaremus. Vtinam demum colophonem imponere liceret laborioso operi! Sperarem enim, iurisprudentiae ex his vigiliis meis haut parum lucis accessurum. Sed haec Deo curae erunt!

§. CCXXXII.

Non praetermittendum videtur, edictum perpetuum in ipso etiam iuris studio mutationem non exiguam attulisse. Quum enim antea a XII Tabulis auspicarentur iurisprudentiam: iam eam ab edicto exordiebantur. Iac. Gothofred. Man. Iur. p. 9. Deinde, quum antea in libris Sabini aliorumque Iurorum illustrandis potissimum exercerent ingenium, & in componendis scriptis ipsum quoque Sabinianorum ordinem potissimum seruarent: ex eo tempore ad Edictum plerique scripserunt, & ad illius ordinem opera sua tantum non omnia composuerunt. Hub. Giph. Oecon. Iur. p. 120. Eu. Otto in Papiniano XII, 6. p. 259.

Quam mutationem edictum in Iurorum studiis attulerit?

§. CCXXXIII.

*An & Aedilitium
edictum
perpetuum
existat?*

Iisdem temporibus & edictum AEDILITIVM perpetuum conditum esse suspicatus est Henr. Dodwellus, sed sine auctore, nec res admodum verosimilis est. Primo enim tum adeo euiluerat Aedilium Cur. iurisdictio, vt de eorum officio nec in Digestis titulus singularis reperiatur, nec quisquam veterum Ictorum librum scripserit, quum tamen de multo minorum magistratuum officio eorum libri exstiterint. Inter Papiniani quidem opera fuit liber ἀστυνομικῶν: sed eum ad Aediles, non curules, sed municipales pertinuisse, nouimus. Vid. Eu. Otto in Papinian. XII, 5. p. 253. sequ. Deinde certum est, edicti Aedilitii capita quaedam translata esse in edictum perpetuum. *Const. Tanta §. 5. de conf. Digest.* Cui vero bono id factum esset: si singulare exstitisset Edictum Aedilitium perpetuum? *

* Pleraque nimirum antiqui Edicti Aedilitii capita, quorum quaedam supra ex antiquitatis parietinis eruimus, (§. LXXII. sequ.) ab usu tum recesserant; tria vero, quae adhuc in foro obseruabantur, tanti non visa sunt Hadriano Imp. vt inde nouum systema vel edictum Aedilitium

contexeretur, sed ea inferi iussit edicto urbano. Hinc quamvis CAIVS, VLP-
PIANVS & PAVLLVS binos quisque
libros ad *Edictum Aedilium Curulium* scri-
pserint: non alia tamen, quam quae in
Pandectis memorantur, capita interpre-
tati sunt, vt facile adpareat, eos non
tam ad singulare aliquod edictum Aedili-
tium perpetuum, quam ad titulum Edi-
cti perpetui de edicto Aedilitio scripsisse.
Eu. Otto de Tutel. viar. III, 2. p. 429.

§. CCXXXIV.

Sed & in eo noui quid inuexit Hadriani *Aduocatio*
imperium, quod primus ille fisco aduoca- *Fisci & ius*
tum dedit, Spart. Hadr. Cap. XX. ICTIS- *respon-*
que pristinam illam libertatem de iure re- *dendi ICTIS*
spondendi restituit. Qua de re Pompo- *restitutum*
nius: *Optimus*, inquit *princeps, Hadria-*
nus, quum ab eo viri Praetorii peterent, vt
sibi liceret respondere, rescripsit iis, hoc non
PETI sed PRAESTARI solere, * & ideo,
si quis fiduciam sui haberet, delectari se, po-
pulo ad respondendum se praepararet. l. 2. §.
ult. ff. de orig. iur.

* Ex quo simul patet, iam paullo ante Ha-
drianum exortuisse paulatim illud Au-
gusti institutum. At ex interuallo tamen
illud post Hadrianum in vsum reuoca-
tum esse, patet exemplo Innocentii ICTI,

apud Eunap. in vit. Chrysanth, p. 286. qui respondendi facultatem a Principibus impetrauerat. Seueri Imp. temporibus id fieri coepisse suspicatur Dodwell. Praelect. Cambden. IX, II. p. 355.

§. CCXXXV.

Quid circa constitutiones innovatum?

Frequentius quoque, quam antea, **CONSTITUTIONIBVS** nouis iura dabat Hadrianus. Quum enim antea pleraque principum edicta vel SCis firmarentur, veluti edictum Augusti de intercessionibus mulierum, *l. 2. ff. de SC. Vellei*. Tiberii de iis, qui sibi legatum ipsi adscripserint, Petr. Fab. Semestr. I, 25. p. 143. Claudii de nauiculariis apud Sueton. Claud. Cap. XVIII. XIX. *l. 3. §. 3. ff. de iur. immun. l. 3. ff. de vacat. & excus. mun. iunct. l. 3. §. 8. ff. de incend. ruin. naufr.* vel ea, quae Senatus iam censuerat, Principum edictis publicarentur: Tacit. Annal. VI, 12. Maran. Paratitl. p. 114 Ant. Dadin. Alferr. Recit. Quot. p. 182. V. C. Petr. Burmann. de vectigal. Pop. Rom. Cap. VI. p. 113. ab Hadriani temporibus Principes, nullo adhibito colore, quidquid collibitum, edictis constituere coeperunt. *

Id quod Hadrianus faciebat eo frequentius, quo rarius toto imperii tempore Romae

mae erat, quippe per vniuersum terrarum orbem paene semper peregrinatus. Hinc & rarius confulebat Senatum, adeo vt paullatim inualeceret paroemia: ἐκεῖ τε ἡ Ρωμη, ὅπῃ πότε ἀνὸς βασιλεὺς ἦ. *Roma est, vbi imperator est.* Herodian. I, 6.

§. CCXXXVI.

Itaque Hadrianus, non modo, vt verbis *Noua iura* Tertulliani Apol. IV. vtamur, *quotidie to-* *constitu-*
tam illam veterem ac squallentem siluam le- *tionibus*
gum nouis principalium rescriptorum & e- *Hadriani*
dictorum securibus rustabat caedebatque, *inuecta.*
 sed & varia noua constituebat iura, veluti de acquisitione thesauri, Spart. Hadrian. Cap. XVIII. §. 39. *Inst. de rer. diuis.* de bonis damnatorum, Spart. ib. l. 2. l. 6. l. 7. §. 2. *ff. de bon. damn.* de alimentis legatis, l. 14. *ff. de alim. vel cib. leg.* Em. Merrill. Obs. III, 29. de tempore luctus, Gell. Noct. III, 16. de beneficio diuisionis inter fideiussores, * l. 26. *sequ. ff. de fideiuss.* de muliere vulgari a milite non instituenda, l. 41. §. 1. *ff. de testam. milit.* de iis, qui testari aliquem prohibuerint, l. 1. *pr. ff. si quis aliqu. test. prob.* de possessione ventri danda, l. 3. §. 3. *ff. de ventr. in poss. mitt.* de funeribus

& sepulcris, *l. 3. §. 5. ff. de sepulcr. viol. l. 37. §. 1. ff. de religios.* de poena perpetui carceris, *l. 35. ff. de poen.* de iis qui spadones vel thlibias faciunt, *l. 4. §. 2. l. 5. ff. ad L. Cornel. de sicar.* de parricidiis, *l. 9. pr. ff. ad L. Pomp. de parricid.* de termino moto, *l. 2. ff. de term. moto*, aliisque, quae accurate exsequutus est, Ren. Bottereau in *Hadr. Legislatore.*

Hoc ius epistola D. Hadriani inuectum esse, satis constat. §. 4. *Inst. de fideiuss. l. 26. ff. eod. l. ult. C. de const. pec.* At vix prodierat illa Epistola, quum in edictum perpetuum referretur. Paull. Rec. Sent. I, 20, 1. Vnde manifesto errat Iac. Cuiac. Not. prior. ad tit. *Inst. de SC. Tert.* dum beneficii diuisionis auctorem facit Antoninum Pium. Nec ex *l. 49. §. 1. ff. de fideiuss.* id colligi potest, vbi Antoninus Pius hoc ius non constituit, sed tantum certo casui adplicat.

§. CCXXXVII.

*Nec non
decretis &
ediētis e-
iusdem.*

Ita & DECRETORVM Hadriani passim fit mentio: *l. 28. ff. de inoffic. test. l. 23. §. 2. ff. de liber. caus.* & interloquutiones eiusdem plures complectitur elegans DOSITHEI, Grammatici, libellus *Sententiarum & Epistolarum*, primum a Melch.

Go

Goldasto editus, ac deinde ab Ant. Schultingio Iurisprudentiae veteri anteaust p. 855. sequi insertus. EDICTA denique notanda complura, veluti illud, quod singulari constitutione aboleuit Iustinianus, *l. 3. C. de edict. D. Hadr. toll.* de quo accuratius Cuiac. in Paratitl. C. h. t. nec non de direptione nauium, *l. 7. ff. de incend. ruin. naufr.* & de poena eorum, qui relaxari, vel ante tempus redierint, vel insula excefferint, vel deportati euaserint. * *l. 28. ff. 13. ff. de poen.* denique de lauacris masculorum & feminarum separandis. Spartian. in Hadr. Cap. XVIII.

- * Edictam hoc produisse anno V. C. DCCC LXX. T. Vipsanio & Aproniano Coss. occasione Crassi Frugi, qui insula, in qua exsulabat, excefferat, ac ideo captis fuerat damnatus, elegans est coniectura Ren. Bottereau in Hadr. Legislat. p. 138.

§. CCXXXVIII.

Neque tamen nulla sub Hadriano con- *Senatus-*
dita sunt SENATVSCONSVLTA. Vt *consulta*
enim iam non dicam de illo, quo anno *V. sub Ha-*
C. DCCCLXXXV. Edictum perpetuum *driano*
confirmatum diximus: (§. CCXXVI.) pas- *facta.*
sura commemorantur & alia, veluti factum
anno

anno *V. C. DCCCLXXIX* Neratio Prisco & Annio Vero Coss. de eo, qui seruum castrandum dederit: *l. 6. ff. ad L. Cornel. de sicar.* itemque alia de agnoscendo partu, *l. 3. §. 1. ff. de agnosc. & al. lib.* & de legatis & fideicommissis ciuitati relictis: *Vlp. Fragm. XXIV, 28.* quod vltimum non diuersum ab Aproniano: *Schulding. Iurispr. vet. anteiustin. p. 635.* porro de fideicommissio seruis cum libertate relicto: *l. 83. ff. de hered. inst.* de adpellatione a Senatu non recipienda: *l. 1. §. 2. ff. a quib. adpell. non lic.* de parte dimidia iis ex beneficio Traiani relinquenda, qui se ipsos detulissent. *l. 15. §. 1. ff. de iure fisc.*

§. CCXXXIX.

Alia celeberrima.

Sed celeberrima omnium sunt duo *SCa* anno *V. C. DCCCLXXXI.* *P. Iuuentio Celso & Iulio Balbo Coss. facta*, quorum alterum, de fructibus hereditatis & pecunia ex hereditate redacta, integrum etiamnum superest, * *l. 20. §. 6. sequ. l. 25. ff. de hered. petit.* alterum iisdem Coss. conditum, quo *LEX VECTIBVLICI*, de qua supra, ad prouincias prolata est, memoratur *l. vlt. C. de seru. reip. manum.* Nec praetermittendum *SCum*, quo vxoris ciuis

uis

uis Romanae partus ciuis declaratur, Vlp. Fragm. III, 3. nec non TERTVLLIANVM, quo mater ingenua trium, libertina quatuor liberorum ius habens, ad bona liberorum ab intestato admittitur. Id enim sub Hadriano conditum esse docemur *§. 2. Inst. de SC. Tertull.* Cuiacii vero dissentientis sententiam excussimus in *Antiqu. Rom. III, 3, 3. p. 25.*

* Quantius pretii est hoc SC. ex quo adparet, quae tum eorum forma Hadriano fuerit. Sed quaedam tamen ibi in mendocubare videntur, in primis titulus imperatoris, quem iam emendauit Petr. Pitheus *Aduers. II, 15.* Libelli quoque seu orationis, huic SC. praemissae, pars quaedam superest in *l. 22. l. 40. ff. de hered. petit.* Denique notandum, IVNII RVSTICI, cuius distracta hereditas huic SC. occasionem dedit, stemma genealogicum dedisse *Reines. Epist. ad Rupert. XXXIV. p. 216.*

§. CCXL.

Progredimur ad IVRISCONSVL-*ICTi, qui*
 TOS illorum temporum, inter quos PRI-*tum floru-*
 SCVS IAVOLENVS, Coelii Sabini suc-*erunt:*
 cessor, adeoque & ipse Sabinianus, Hadri-*Priscus*
 ani tempora videtur attigisse. * Non mo-*Iauolenus,*
 do

do ille formato Saluio Iuliano, sed & gestis honoribus celebritatem consequutus est, quippe qui & Africam Procos. & alias provincias rexit. *l. 5. ff. de manum. vind.* Extrema aetate illum dubiae sanitatis fuisse, scribit Pin. Epist. VI, 15. quamuis Iauoleno, vti videtur, paullo iniquior. Scripsit EX CASSIO *libros XV.* EPISTOLARVM *libros XIV.* EX PLAVTIO *libros V.* EX POSTERIORIBVS LABEONIS *libros*, eorumque EPITOMEN, ex quibus fere omnibus fragmenta quamplurima in Digestis occurrunt.

- * Quin ad extremam senectutem eum peruenisse oporteret, si verum esset, quod scribit Iul. Capitolin. in Antonin. Pio. Cp. XII. Antoninum Pium Iauoleni consiliis usum esse. Sed, qui iam extremis Traiani temporibus desipere visus est Plinio, an eum ad D. Pii tempora vitam produxisse verosimile est? At videtur in mendo cubare locus, in quo Salmas. ad Hist. Aug. p. 72. in Codicibus MSSC reperisse se testatur *Diabolenus*.

§. CCXLI.

*Saluius
Iulianus.*

De SALVIO IULIANO, celeberrimo horum temporum Icto, nuper dissertatione singulari egimus. Fuit is non Medio-

diolanensis, Insuber, sed Hadrumetinus, Afer, Spartian. Julian. Cap. I. Floruit sub Hadriano, Pio & Diuis Fratribus, a quibus AMICVS vocatur, *l. 17. ff. de iure patron.* & Sabinianorum suo tempore familiam duxit. Functus est praetura, & bis consulatu, immo & praefectura urbana, *l. 5. ff. de manum. vind.* ac praeterea in omnium principum, sub quibus floruit, consilio fuit. Spart. Hadr. Cap. XVIII. Iul. Capitol. in Antonin. Pio. Cap. XII. *l. 17. ff. de iure patron.* Posteror eius, inter quos & Didius Iulianus Aug. in tabula genealogica post Casaubonum & Reinesium nos quoque exhibuimus in Diff. de Saluio Iuliano p. 8.

§. CCXLII.

Praeter edictum perpetuum, cuius il- *Eius scri-*
 lum conditorem fuisse diximus paullo an- *pta.*
 te, scripsit *libros XC. DIGESTORVM*,*
 ad Edicti perpetui seriem compositos, &
 notis illustratos ab VLPIO MARCEL-
 LO, CERVIDIO SCAEVOLA, IV-
 LIO PAVLLO & IVNIO MAVRI-
 CIANO, quibus AFRICANVM, li-
 cet parum accurate, addit Guil. Grot. de
 vit. Ictor. II, 6. Deinde *libros AD MI-*
 NI-

NICIVM *sex*, itemque ad VRSEIVM FEROCEM *libros IV. & librum singularem* de AMBIGVITATIBVS, Stoicorum exemplo scriptum, quorum multos exstitisse libros *περὶ τῶν ἀπόρων, & περὶ ἀμφιβολιῶν*, patet ex Diog. Laert. VII, 178. & 193. Quos Io. Bertrandus addit, *libros AD EDICTVM, & DE DOTALI PRAEDIO*, eos numquam exstitisse, probauimus in Diff. de Saluio Iuliano p. 23.

* Equidem librum XCIV laudari videmus *in l. 32. ff. de legib.* Sed in Florentino Codice scriptum fuisse LXXXIV, quartumque X ab aliena manu accessisse, *αὐτόπτης* testatur V. C. Laur. Theodor. Gronou, de Emend. Pandect. Cap. XXV. p. 70. 71. Errant ergo, qui cum Haloandro, Bertrando & Angelo Politiano, opus hoc libris XCIX vel C. constituisse, putant, quod & Hub. Giphani in Oeconom. Iur. p. 128 suspicatum esse, animaduerto.

§. CCXLIII.

Aburnius Valens & Tuscianus. ABVRNIVS VALENS, Iuliano σύγ-
χρονος cum illo in Antonini Pii consilio fu-
 it. Iul. Capitolin. Cap. XII. ex quo loco
 simul colligas, eum Iuliano aetate paullo
 iuniorem fuisse, quippe cuius etiam au-
 etori-

toritate utitur. *l. 33. ff. de minor.* Scripsit *libros VII FIDEICOMMISSORVM*, totidemque saltim, si non plures, *ACTIONVM*. Sabinianis eum accenset V. C. Godofr. Mascou. de Sect. Sabin. & Procul. II, 5, 3. p. 53. Nescio an his addam *TVSCIANNVM*, cuius præter Pomponium *l. 2. §. ult. ff. de orig. iur.* nemo meminit, ut adeo de eo omnia incertissima sint. *

* Refertur a Pomponio inter Iauolehi successores: adeoque Sabinianus fuit. Quum vero nec Tusciani, ICTI, nec librorum eius, usquam fiat mentio: fuerunt, qui nomen ei mutarent, & pro *Tusciano* modo *Fuscianum* modo *Maectianum*, modo *Vivianum* dicerent. At probum est nomen, & vere Romanum, ceu patet ex *l. 18. manda.* Si quid tamen mutandum videretur, late hic crederem *Fuscium Fuscianum*, Numidiae Legatum, ad quem rescribit Antoninus Imp. *l. 7. ff. de legat. praest.*

§. CCXLIV.

Progredimur ad **ANTONINVM** Status iuris Rom. sub Anto- nino Pio. Eius con- stitutiones: IMP. sub quo eadem omnia, quae sub Hadriano, obseruamus. **RESCRIPTA** eius tum in Pandectis, tum in Codice, tam multa laudantur, ut eorum recensum instituere, videatur difficillimum. **DECRE-**

Q TO.

TORVM exempla sunt in *l. 3. ff. de his quæ in test. del. l. 11. pr. ff. de legat. 2. l. 35. ff. ad SC. Trebell. l. 1. §. 3. ff. de lib. exhib.* quamvis primum vel ideo prae ceteris notabile sit, quod ipsa sententiae verba ibi servata, animadvertimus. Denique nec EDICTA defunt, quippe quorum mentio fit *l. 6. §. 2. ff. ad L. Iul. pecul. & l. 11. ff. de munerib. & bon.*

§. CCXLV.

An & SCa sub eo con- dita? Quumque *imperatorium fastigium eum ad summam civilitatem deduxisse*, testetur Iul. Capitolin. Cap. VI. non dubitamus, quin de rebus praecipuis etiam Senatum consuluerit, adeoque & SCa sub eo sint condita, quamvis eorum hodie vix exstet memoria. TERTVLLIANVM enim & APRONIANVM, quae his temporibus facta putat Cuiacius, ad Hadriani potius tempora referenda esse docuimus. * Quid? quod rarius iam Imperatores hoc modo iura nova condere coeperint, facilius id per edicta fieri, experientia iam pridem edocti.

* Multa, quae Hadriano debent originem, eo obtentu Antonino Pio tribuit Cuiacius, quod & Pius adoptionis iure Hadriani nomen tulerit. Id quod quidem verissimum est,

est, quum in vetustis monumentis sæpe legamus; IMP. CAES. D. HADRIANI F. T. AELIVS HADRIANVS ANTONINVS PIVS AVG. Reines Inscr. II, 9. 10. H. 75. III, 21. seq. At non reperies tamen exemplum, vbi simplex Hadriani nomen Antonino detur. Et quis discretuisset patrem & filium, si vterque sine addito HADRIANVS esset adpellatus?

§. CCXLVI.

Ceterum multa Antoninum de iure san- *Iura noue-
xisse*, obseruat Iul. Capitolin. in Ant. Pio ab eo in-
Cap. XII. eoque refert; *quod intra vrbes uecta.
sepeliri mortuos vetuerit*: quod tamen iam
Hadrianum sanxisse, diximus. *l. 3. §. 5. ff.
de sepulcr. viol.* Adde, quod primus ad-
*optionem impuberum certis conditionibus
concessit*: Vlp. Fragm. VIII, 5. *§. 3. Inst. l.
17. ff. l. 7. C. de adopt.* quod *actionem subsi-
diariam*, ab Hadriano aduersus magistra-
tus datam, & *aduersus eorum heredes insti-
tuzi permisit*: *l. 6. ff. de magistr. conuen. l. 2.
C. eod.* quod *inter personas coniunctas do-
nationem & sine mancipatione valere vo-
luit*, quam alioquin lex Cincia requirebat:
l. 4. C. Theod. de donat. Paull. Recept.
Sent. IV, 1, 11. Brummer. de Lege Cinc.
XV, 2. sequ. p. 251. sequ. quod *donato-*

rem ultra vetuit conueniri, quam quantum facere posset: l. 20. 41. ff. ult. ff. de re iud. l. 28. ff. de regul. iur. denique, quod donationes inter virum & vxorem, constante matrimonio, honoris caussa factas sustinuerit: * *l. 42. ff. de donat. int. vir. & vx. & huius generis alia.*

* Quamuis enim alioquin SC. de donationibus inter virum & vxorem prohibendis demum sub Antonino Caracalla factum sit: *l. 3. ff. de donat. int. vir. & vxor.* Caii tamen, cuius hoc fragmentum est, actas vix patitur, vt & in *d. l. 42.* Antoninum Caracallam intelligamus. Et sane ante Antoninum etiam Caracallam iam irritas visas esse huiusmodi donationes, ex ipsa huius Principis oratione patet *l. 3. pr. ff. eod.*

§. CCXLVII.

Eius rescriptum de lege Rhodia.

Vnum addo, Antonini Pii temporibus LEGEM RHODIAM in orbe Romano tantae auctoritatis fuisse, vt Eudaemoni Nicomediensi rescripserit Princeps: Ἐγὼ μὲν τῆς κόσμου κύριος, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης τῷ νόμῳ τῶν Ῥοδίων κρινέσθω τῷ ναυτικῷ, ἐν οἷς μή τις ἡμετέρων αὐτῶν νόμος ἐναντιῆται. *Ego quidem mundi dominus: lex autem maris. Lege id Rhodia, quae de legibus*

gibus nauticis praescripta est, iudicetur, quatenus nulla nostrarum legum aduersatur: l. 9. ff. ad L. Rhod. de iact. ad quam legem multa egregia scripserunt cum alii, tum triumviri eximii, FRANC. BALDVINVS, IAC. GOTHOFREDVS & CORN. VAN BYNKERSHOEK.

§. CCXLVIII.

Exstat etiamnum eo nomine Graeca legum nauticarum farrago, cui praemittitur praefatio, vel *auctoritas*, ut ibi vocatur, ex eaque Iac. Gothofredus *Diff. de imper. mar. VIII. p. 45.* probare nititur, legem Rhodiam primum sub Claudio, anno *V. C. DCCCV.* Q. Aterio Antonino & D. Iunio Silano Coss. receptam, deinde a Vespasiano, Traiano, Antonino Pio, quin & postea a Pertinace & Seuero, Imperatoribus firmatam esse. Enimuero uti ipsam illam congeriem, quae legum Rhodiarum nomine superbit, esurientis cuiusdam Graeculi commentum esse, praeclare demonstravit V. A. Corn. van Bynkersh. ad *l. ἀξιωματικῆς* Cap. V. ita & nullius fidei est praemissa illi *auctoritas*. *

* Primum historia repugnat. Auctoritatis enim illius auctor legem Rhodiam receptam

Quid de legibus Rhodiis hodie exstantibus sit sentiendum?

ptam ait sub Ti. Claudio *δημαρχικῆς ἐξουσίας λβ. Tribuniciae pot. anno XXXII.* At siue Tiberium Imp. intelligas, sub eo nullum reperimus Antoninum Cos. siue Claudium, hic vix ad annum Trib. pot. XIV. aetatem produxit. Deinde manifesto patet auctoritatem illam exscripsisse ipsam *l. 9 ff. ad L. Rhod.* adeo vt ne glossema quidem ibi adfuturum: *τῆτο δὲ αὐτοῦ κῆ εἰς τειότατος Αὐγυβος ἐκρίνευ*, Hoc ipsum & D. Augustus constituit, omiserit. Fucum ergo fecit viris doctis, quisquis hanc *Auctoritatem Legis Rhodiae* primus in lucem protrulit, & mirum est, Iac. Gothofredum, cui alioquin nasus Rhinocerotis erat, haec non olfecisse.

§. CCXLIX.

Lex Rhodias non tota a Romanis recepta, sed caput de iactu.

Quidquid ergo de hac **LEGE RHODIA** pro certo adfirmari potest, huc redit. Rhodii, *populus nauticus*, vti Floro II, 7. vocatur, &, teste Eufebio in Chron. n. MC. *diu maris dominus*, de rebus nauticis tulerant leges aequissimas, adeo vt & Cicero pro L. Manil. XVIII. eas mirifice collaudet, & Strabo XIV. p. 448. maxime admiretur *θαυμασὴν εὐνομίαν περὶ τὰ ναυτικά*, *admirandam legum optimarum circum nauticam constitutionem.* Ex his
Rho-

Rhodiorum legibus non omnia, sed caput tantum de iactu, receperant Romani, & quidem non demum a Claudii temporibus, sed iam ante Augusti imperium, siquidem non modo Ofilius, Labeo & Sabinus, verum etiam Ser. Sulpitius, qui libertati patriae superstes non fuit, secundum legem Rhodiam de iactu responderunt, eamque suo more illustrarunt. *l. 2. pr. §. 3. l. 4. pr. & §. 1. ff. ad L. Rhod. de iactu.*

§. CCL.

Ab Antonini Pii excessu primum MARCVS & LVCIVS, Caesares, qui in iure nostro *Diui fratres* adpellantur, postea superstes MARCVS AVRELIVS ANTONINVS, vulgo Philosophus, filius, ac demum idem cum COMMODO filio imperavit. Hoc quoque tempore innumerae prodierunt constitutiones, in Pandectis aequae ac Codice superstites, quas elegantibus Dissertationibus illustravit vir clarissimus, cui ego in cathedra Franequerana successi, IO. ORTVINVS WESTENBERGIUS. Nos, quae tum in iurisprudencia nouata sunt, more nostro paucis conspectabimur.

§. CCLI.

*Orationes
vel SCA
DD. Fra-
trum &
Marci An-
tonini,*

Primum ergo multa hi quoque Imperatores SCis, vel ORATIONIBVS suis constituerunt. Exstitit enim DD. Fratrum oratio, qua & tutor, cum inquisitione datus, satisdare iubebatur, qui vnus administrare vellet. *l. 19. §. 1. ff. de testam. tut.* Celebrantur etiam D. MARCI orationes de feriis & dilationibus, *l. 1. §. 2. l. 7. ff. de fer.* Iul. Capitolin. Cap. X. de transactione super alimentis, *l. 8. ff. de transact.* Iul. Capitolin. ibid. de fugitiuis etiam per Caesaris, senatorum & paganorum praedia inuestigandis, *l. 3. ff. de fugit.* de quatuor mensium vsuris socio soluendis, qui cessantibus sociis insulam restituit, *l. 52. §. 10. ff. pro soc.* de Senatoris filia, libertino nupta, *l. 16. ff. de rit. nupt.* de libertinis libertinorum tutoribus, *l. 1. §. 4. ff. de excus. l. 44. pr. ff. eod.* Iul. Capitolin. Cap. XI. de testamento eius, qui damnatus prouocauit. *l. 6. §. 9. de iniust. rupt.*

§. CCLII.

*Alia Mar-
ci Antoni-
ni, & Com-
medi SCA,*

Eiusdem MARCI sunt orationes & SCA de tacita hypotheca eius, qui ad reficiendas aedes credidit. *l. 1. ff. in quib. caus. pign.* de quaestione status, morte finienda,

l. 1.

l. 1. §. 3. ff. ne de statu defunct. de collusione intra quinquennium detecta, *l. 2. pr. §. 4. ff. de collus. dereg.* Iul. Capitolin. in Marco Cap. X. de confessis & iudicatis, *l. 56. ff. de re iud. l. 6. §. 2. ff. de confess.* de expilatoribus hereditatum, *l. 1. ff. expil. hered.* de fatali interponendae adpellationis, *l. 1. §. 7. ff. quand. adpell.* Quin & MARCI & COMMODI orationes passim occurrunt, veluti de nuptiis Senatorum * *l. 16. ff. de spons.* & de pupilla vxore a tutore non ducenda, *l. 20. & l. 60. ff. de rit. nupt.* Omnium celeberrima tamen sunt SCA, duo, quorum altero SC Apronianum (§. CC XXXVIII.) ad collegia etiam prolatum, *l. 20. ff. de reb. dub.* altero ORPHITIANO liberi ad maternam hereditatem admissi sunt. *l. 1. & l. pen. ff. de SC. Tert. & Orphit.* Iul. Capitolin. Cap. XI. Conditum illud anno V, C. DCCCCXXX. Vettio Rufo & Cornelio Scipione Orphito Coss. Noris. Epist. Conf. p. 462. praemissaeque Marci & Commodi orationis meminit Vlpian. Fragm. XXVI, 7.

* In lege 20 inscriptio ita se habet: PAVLVS libro singulari ad orationem D. Senecae & Commodi. Sed haec nihili esse, fa-

cile vnusquisque animaduertit. Numquam enim Commodus cum Seuero imperauit, sed cum Marco Antonino, patre, cuius hic nomen reponendum esse, recte obseruat Ant. Augustin. de Nom. propr. Pand. p. 289. Et sane illud habet etiam inscriptio *l. 60. ff. de rit. nupt.*

§. CCLIII.

*Noua a
Marco An-
tonino re-
perta.*

Quamuis vero a Iulio Capitolino Cap. XI. sit obseruatum, Marcum Imp. *ius magis vetus restituisse, quam nouum fecisse;* plurima tamen etiam noua ab eo profecta scimus, veluti quod PRAETOREM TVTELAREM primus fecit: *§. 3. Inst. de Attil. tut.* Iul. Capit. Cap. X. Ios. Castalio Var. Lect. VI, 4. quod quum antea non nisi ex lege Laetoria, vel propter lasciuiam vel propter dementiam, curatores darentur, omnes adultos curatores accipere iusserit, non redditis causis: Iul. Capit. Cap. X. (Elem. ad ord. Inst. §. CCLXXI. sequ.) quod calumniis quadruplatorum intercessit, adposita falsis delatoribus nota: Iul. Capit. Cap. XI. quod vicesimam hereditatum temperauit. Iul. Capit. *ibid.* & quae sunt huius generis alia.

§. CCLIV.

Status iur. Pessimis principibus adnumerandus

M.

M. ANTONINVS COMMODVS, *ris Rom.*
 quaedam nihilominus ad locupletandam *sub Com-*
 iurisprudentiam contulisse legitur. **RE-** *mado Imp.*
SCRIPTA enim eius citantur *l. 10 ff. de in*
litem iur. l. 2. ff. de SC. Silan. l. 6. ff. si cui
plus quam per leg. Falc. l. 31. ff. de iur. fisci.
DECRETI mentio fit *l. 26. ff. de probat. &*
praes. **EDICTORVM** denique *l. 6. ff. 1. ff.*
de agnosc. & al. lib. l. 6. ff. de excus. No-
 tum quoque **SC. Iuncianum**, sub eodem
 Imperatore factum anno **DCCCCXXXV**.
Aemilio Iunco & Iulio Seuero Coss. de fi-
 deicommissariis libertatibus, de quo *l. 28.*
ff. 4. l. 52. ff. 8. ff. de fideic. libert.

§. CCLV.

Occiso Commodo HELVIVS PER- *Nec non*
TINAX, & huic mox nefarie obtrunca *sub Helu.*
to DIDIVS IVLIANVS, *Pertinace*
 pronepos, (*ff. CCXXXI.*) successit. *& Didio*
V- *Iuliano,*
trique ergo in tam breui imperio vix licuit *Imp.*
 multa de iure constituere. Memorantur
 tamen quaedam **HELVII PERTINA-**
CIS CONSTITVTIONES de fidei-
 commissariis libertatibus, occupata a fisco
 hereditate, dandis, *l. 12. ff. 2. ff. de fideic. li-*
bert. nec non Graeca de immunitate ob
XVI. filiorum numerum, aliasque causas

concedenda, *l. 5. §. 2. & §. 13. ff. de iur. immunit.* Exstant etiam in Codice eius constitutiones de filio, qui se patremf. mentiens mutuam pecuniam sumit, *l. 1. C. de SC. Maced.* & de seruo oppignorato postea herede necessario instituto. *l. 2. C. de necess. seru. hered. instit.* Denique & ORATIONIS D. PERTINACIS de testamentis mentionem fieri videmus *§. 7. 8. Inst. quib. mod. test. infirm.* Iul. Capitolin. in Pertin. Cap. VII. DIDII IVLIANI, quamuis iuris consultissimi Principis, nihil quod sciam in iure occurrit, nisi quod ei rescripisse dicitur D. Marcus *l. 20. §. 9. ff. qui test. fac. poss.*

§. CCLVI.

ICti qui sub Antoinis buc vsque floruerunt: Sex. Caecilius Africanus. Nec omittendi hic IVRISCONSULTI, qui sub Antoninis ad haec vsque tempora artem nostram illustrarunt, quorum veluti agmen ducit SEX CAECILIUS AFRICANVS. Eundem enim cum Africano esse illum *Sex Caecilium* qui *l. 3. §. 4. ff. de agnosc. & al. lib.* memoratur, & quem Gellius Noct. Att. XI, 15. cum Phauro de XII Tabulis disputantem inducit, contra Ant. Augustinum, Labittum, Menagium ostenderunt Cuiac. Tract. I. in Afric.

Afric. init. Obs. VII, 2. & Bern. Henr. Reinold. ad l. 23. ff. de reg. iur. p. 9. sequ. Fuit Iuliano σύγχερονος, & postea sub Antoninis floruit. Sane eum ante Seueri & Antonini tempora vixisse, ex l. 109. ff. de legat. 1. acute collegit Iac. Cuiac. Recit. ad African. Tract. I. Sabinianum eum fuisse, & subtilissimum quidem eius sectae, nemo negauerit, at apud eundem Iuliani auctoritatem sine ratione valuisse, vti olim apud Pythagoraeos Pythagorae, quod eidem Cuiacio, Menagio & Guil. Grotio visum est, nullo idoneo argumento probatur. Vid. Mascou. de Sect. IV, 3. p. 81. Scripsit *libros nouem* QVAESTIONVM* & fortassis *libros* saltim XX EPISTOLARVM, quas laudari videmus l. 39. ff. de Legat. I.

* Tam subtiliter vbique disputat Africanus, vt iam olim in prouerbium iuerit: *Africans lex est, id est, difficilis.* At dignos se vindice nodos illos existimauit ὁ πόνυ CVIACIVS, qui scriptis in illa fragmenta Recitationibus doctissimis, omnium ante & post se industriam superauit.

§. CCLVII.

Minus celebres sunt TERENCEIVS *Terentius*
CLE.

Clemens, CLEMENS, discipulus Iuliani, quem
Vinidius ipse suum vocat, *l. 6. ff. de vulg. & pupill.*
Verus, *subst.* auctorque *librorum XX AD LE-*
Iun. Mau- GES IVLIAM ET PAPIAM POP-
rician. Ta- PAEAM, ex quibus plura fragmenta in
runt. Pa- Pandectis supersunt: VINIDIUS VE-
ternus, Pa- RVS, inter Antonini Pii consiliarios, Iul.
pir. Iustus. Capitol. in Pio Cap. XII. a Maeciano, Vi-
 piano & Paulo aliquoties, sed non expres-
 so libri titulo, laudatus: *l. 32. §. 4. ff. ad L.*
Falcid. l. 7. §. 18. ff. de pact. l. 2. ff. si ex nox.
causs. ag. IVNIVS MAVRICIANVS,
 qui ipse aetatem suam indicavit perspicue,
l. 57. ff. de legat. 2. auctorque fuit libro-
 rum sex ad LEGEM IVLIAM & PA-
 PIAM & DE POENIS saltem duorum. *l. 3.*
ff. de edendo. TARVNTENVS PATER-
 NVS, qui Commodio imperante Praefe-
 ctus praetorio occubuit, Lamprid. in
 Commodio Cap. IV. relictis libris IV. de
 RE MILITARI. Denique PAPIRIVS
 IVSTVS, collector librorum XX. CON-
 STITVTIONVM, ex quibus fragmenta
 pleraque ostendunt, auctorem sub Marco
 Antonino & Commodio scripsisse. *l. 60. ff.*
de pact.

§. CCLVIII.

SEX. POMPONII non duo, sed v- *Sex. Pom-*
 nus fuisse videtur, * qui non modo a Iu- *pomius.*
 liano laudatur, *l. 6. §. 6. 7. 8. ff. de negot. gest.*
l. 63. §. 9. ff. pro soc. sed & ipse Iulianum &
 Valentem laudat, *l. 2. §. ult. ff. de orig. iur.*
 adeoque his *σύγχρονος*, aequae vitam saltem
 ad Diuorum fratrum tempora produxit,
 quippe quum Antoninum Pium Diuum
 vocet. *l. pen. ff. de pollicit.* Interiorem
 philosophiam redolet diuisio corporum
l. 30. pr. ff. de usurp. & usuc. Cuiac. Obs. XV,
 33. Guil. Forner. Select. II, 17. alioquin
 eum alii ICtis erciscundis adnumerant;
 Mascou. de Sect. VIII, 4. p. 130. alii Pro-
 culeianis, veluti Chr. Otto a Boeckelen de
 diuers. famil. vet. ICt. Cap. VI.

* Duos fuisse SEX. POMPONIOS, primus
 suspicatus est Aut. Augustin. de Nom.
 propr. Pand. p. 92. quem deinde & plu-
 res alii sequuti sunt: quamuis non a-
 liud eius sententiae fundamentum sit, quam
 quod in *l. 41. ff. de hered. inst.* ipse Pom-
 ponius alium citare Pomponium videatur
 & in *l. 32. ff. de legat. 1.* legamus. *Quod*
ita verum esse, tam Sextus, quam Pompo-
nius, negant: Sed vti in posteriore lege
 SEXTVS ille alius esse potest ICtus, qui
 sub.

subinde laudatur *l. 44. pr ff. solut. matr. l. 30. §. 6. ff. de adquir. hered. l. 1. §. 27. ff. de SC. Silan.* ita admodum dubium est, an *l. 41 ff. de hered inst.* sit Pomponii, ac non potius Iuliani, & liber XII variarum lectionum Pomponii tantum in margine notatus fuerit. Vid. Cl. Reinoldi Orat. de Pompon. p. 12 sequ.

§. CCLIX.

*Eius scrip-
pta.*

Permulta scripsit ICtus hic doctissimus, vt vere inter *πολυγράφος* referri possit. In primis memorantur ENCHIRIDII tum *liber singularis, l. 2. ff. de orig. iur. l. 2. ff. de iustit. & iur. l. 239. ff. de verb. sign. tum libri duo. l. 5. ff. de gradib. & ad fin. l. 13. ff. de tutel. l. 107. ff. de solut. & liberat.* EPISTOLARVM libri XX. FIDEICOMMISSORVM libri V. LECTIONVM AD Q. MUCIVM libri XXXIX. AD PLAVTIVM libri VII. REGVLARVM *liber singularis,* AD SABINVM libri XXXV. SENATVSCONSVLTORVM libri V. VARIARVM LECTIONVM libri non XV. vt est in Indice Florentino, sed saltem ultra XL. *l. 8. §. 6. ff. si seru. vind.* DIGESTORVM libri V. DE STIPVLATIONIBVS libri VIII. & AD EDICTVM denique libri LXXXIII. ex quibus omnibus

bus fragmenta plurima in Pandectis supersunt.

§. CCLX.

CAIVS, ICTus elegantissimus, vulgo *Caius*
 GAIVS, sub M. Antonino certissime vixit, quippe quem *sacratissimum Principem* suum vocat, *l. 9. ff. ad SC. Tertull.* * An vero ad Antonini Caracallae peruenerit tempora, quod Iac. Raeuardo Coniect. III, 19. & nuper V. C. Franc. Car. Conradi in Act. Erud. Lipsi. *MDCCLXXVII.* mense Febr. visum est, in medio relinquimus. Hic quoque ICTis erciscundis accensetur a Mascouio de Sect. Cap. VIII. §. 3. p. 127. & modestiam sane eius satis superque demonstrant scripta egregia, quorum quum plurima sint, merito Lectorem remittimus ad Indicem Florentinum & Menagii Amoen. Cap. XLIII. id modo obseruantes eum quaedam scripsisse, de quibus alioquin pauca exstabant aliorum ICTorum volumina, veluti DOTALITORVM *librum singularem* AD EDICTVM AEDILIVM CVRVLIVM *libros II.* AD EDICTVM PROVINCIALE *libros XXXII.* AD LEGES XII. TABVLARVM *libros VI.* & similia. INSTITV-
 R TIO-

TIONVM, quas Tribonianus in componendis institutionibus Iustinianæis præcipue sequutus est, fragmenta extare bene longa, sed ab ANIANO passim interpolata, nemo ignorat.

* Quam Iustinianus Imp. ter CAIVM vocet suum: §. 6. prooem. §. 5. *Inst. de publ. iud.* & *Const. omnem* §. 1. *ad Antecess.* collegerunt quidam, Caium non modo Christianum fuisse, sed & Iustiniano σὺγγεγον. Ant. Vacc. *ad prooem. Dig.* §. 6. *Hottom. ad §. 6. prooem. Inst.* Sed id aequè falsum, quam quod Marcilius in *d.* §. 6. scribit, eum Diocletiani tempora attigisse. Nihil sane Christianum præferunt Caii fragmenta; de tempore etiam, quo vixit, res certissima est. Denique Tribonianus illum suum vocare potuit, quod eius operibus imprimis vsus sit familiariter in conscribendis Institutionibus. Vid. Eu. Otto. *Praefat. Thes. Iur. Tom. I.*

§. CCLXI.

L. Volusius Maecianus.

L. VOLVSIUS MAECIANVS, quem sub Antonino Pio in primis & DD. Fratribus floruisse, & in eorum principum consilio fuisse, ex Iul. Capitol. in Pio Cap. XII. & *l. 42. l. 47. ff. de fideic. libert. l. 17. ff. de iur. patron.* patet. Marcum præterea

Anto-

Antoninum Imp ad iurisprudentiam instituit, Iul. Capit. in Marco Cap. III. vnde viri docti apud Antonin. *εις εαυτον* I, 6. pro *Μαγιστρω* legendum monent *Μαγιστρω*. Menag. Amoen. Iur. Cap. V. p. 31. sub quo eum, Alexandriae Iuridicum, in Cassiano tumultu periisse, auctor est Volcatus Gallic. in Auid. Cass. Cap. VII. Sabinianus fuit, & Iuliani adsecla, scripsitque FIDEICOMMISSORVM seu QVAESTIONVM DE FIDEICOMMISSIS libros XVI. Menag. Amoen. Iur. Ciu. Cap. V. PVBLICORVM *libros XIV.* a quibus diuersum fuisse librum AD LEGEM RHODIAM suspicamur, (quamuis aliud visum Iac. Gothofredo de imperio mar. Cap. II. Vid. Bynkershoek ad L. 9. de leg. Rhod. Cap. I.) ac denique libellum DE ASSE, a Io. Fridr. Gronouio post librum de Pecunia Veterum & Io. Graeuio Thef. Ant. Rom. Tomo XI. editum, quem iuris studiosis maxime commendat Iac. Cuiac. in l. 21. ff. de ann. legat.

§. CCLXII.

Proximus est Q. CERVIDIVS SCAE- *Q. Cervidius*
 VOLA, auctor *ICtorum prudentissimus*, *dius Scaevola*
l. 3. C. Theod. de testam. & Marco Antoni- *uola.*

no a consiliis, Iul. Capitol. in Marco Cap. II. qui vel eo maxime sibi insignem laudem peperit, quod Seuerum Imp. & Papinianum ICrum instituit. Iul. Capitol. in Caracalla Cap. VIII. Miscellionibus vel erciscundis eum adnumerat Mascou. Cap. VIII, 5. quippe adeo fluctuantem, vt Bertrando *Proculeianus*; Ottoni a Boekeln de Famil. ICt. Cap. V. *Sabinianus* videatur. Notum quoque est illum apud quosdam etiam obscuritatis, & variationis, quin & *προσωποληψίας* caussa male audire. * Scripsit DIGESTORVM *libros XL.* & quidem post excessum Marci Antonini Imp. vt ex *l. 39. ff. de leg. 3.* obseruauit Ger. Noodt de Foen. & vsur. III, 6. p. 244. DE QVAESTIONE FAMILIAE *librum singularem*; QVAESTIONVM *libros XX.* QVAESTIONVM PVBLICE TRACTATARVM *librum singularem*, REGVLARVM *libros IV.* RESPONSORVM *libros VI,* in quibus eum saepe repetere, quae iam in Quaestionibus dixerat, obseruat Cuiac. Obs. XII, 10. ΟΡΩΝ *librum singularem*, ac denique Notas ad IULIANVM & MARCELLVM.

* In lege enim 14. ff. de transact. eum non satis ingenuitatis laudem seruasse, & in amici gratiam a iure recessisse, statuit V. C. Ger. Noodt. Probabil. II, 2. p. 36. & de Pact. & Transact. Cap. XXII, p. 546. Variationes quoque eiusdem notant Cuiac. Obs. IV, 1. Merill. Obs. I, 9. & idem Noodt. Obs. II, 18. vbi & stilum eius abruptum & hiulcum, ac proinde maxime obscurum notari videmus, de quo etiam conqueruntur Guil. Budaeus Adnot. ad Pandect. p. 76. sequ. Francisc. Duaren. Disp. Anniuersar. I, 50. Petr. de Toullicu in Diss. de anantapodotis in iure occurrentibus & Eu. Otto in Papinian. XI, 2. p. 212. sequ. Sed vt de stilō Scaeuolae facile transegerim: ita reliqua, quae Scaeuolae exprobrantur, iam ab aliis satis profligata sunt.

§. CCLXIII.

Supereft **VLPIVS MARCELLVS**, *Vlpivs Marcellus.* vir toga sagoque clarissimus, quippe quem non tantum in consilio Antonini Pii fuisse, (Iul. Capit. in Pio Cap. XII.) sed & in Britannia bellum prospere gessisse, nouimus. Dio. LXXII. Floruit non modo sub Pio, sed & sub DD. fratribus, nec non sub Marco Antonino, l. 19. ff. de testam. tut. immo & sub Commodo, quemadmodum ex

loco illo Dionis patet. Proculeianorum suo tempore fuit acerrimus, Merill. Obs. I, 28. VII, 18. Mascou. de Sect. V, 4. p. 90, vt pro insigni veritatis argumento sit Vlpiano aliisque, si Iuliano consentiat Marcellus. Cuiac. Obs. XIV, 35. Menag. Amoenit. Iur. Cap. XXIV. Praeter NOTAS ad IULIANVM, & POMPONIVM scripsit DIGESTORVM *libros XXXI.* AD LEGES IULIAM ET PAPIAM *libros VI,* DE OFFICIO PRAESIDIS *librum singularem,* DE OFFICIO COS. *libros saltim V.* PVBLICORVM *libros II.* & RESPONSORVM *librum singularem.*

§. CCLXIV.

Status iuris civilis
sub Severo
Imp.

Redimus ad Imperatores Romanos, inter quos, obruncato Didio Iuliano, SEPTIMIUS SEVERVS imperium arripuit, princeps non solum Graecis Latinisque litteris eruditissimus, sed & iuris non imperitus, & hinc fisci aduocatus ante imperium delectus. Spartian. in Severo Cap. I, & II. Praeterea vsus consilii Icti eminentissimi, Papiniani, iura constituit aequitatis, moderationis atque cle-

men-

mentiae plenissima, ut ab Aurelio Victore *legum conditor longe aequabilium* adpelletur. Eu. Otto Papinian. XIV, 3. Odio tamen decessoris, *Didii Iuliani*, eum *Saluii Iuliani decreta iussisse aboleri, neque obtinuisse* tamen, refert Spartian. *ibid.* Cap. XVII. Id quod de Edicto Iuliani perpetuo intelligendum esse arbitramur. *

* Sunt quidem, qui intelligunt decreta Didii Iuliani, Imp. qui & ipse Saluium se cognominabat. Thomaf. Naen. *Iurispr. anteiust.* p. 85. Sed de Saluio Iuliano Icto loqui Spartianum, non de Didio Imp. patet. ex Aurelio Victore, qui eandem historiam de *Saluii scriptis* refert. Quid vero Seueri referebat, Saluii Iuliani opera iuridica aboleri? Et cur tam asperro Principi dicto minus audiens fuisset senatus, si nihil aliud iussisset, quam aut Saluii Iuliani scripta, aut Didii Iuliani decreta & acta aboleri, quum illa non pertinerent ad rempublicam, haec ipse Senatus, Didio Iuliano hoste iudicato, iam damnasset? Verosimillimum ergo est, Seuerum ex odio Iulianorum, edictum perpetuum voluisse aboleri, obnitente tamen senatu, ob insignem edicti istius praestantiam.

§. CCLXV.

*Noua eius
instituta,*

Inter Seueri instituta fuit, quod Praefecturae vrbis, data ad Fabium Chilonem epistola, ad summam potentiam euexit: *l. 1. ff. de offic. praef. vrb. l. 8. §. 5. ff. de poen. l. 6. §. 1. ff. de interd. & releg.* quod oratione sua, id est SCo, anno *V. C. DCCCC XLVIII.* Q. Flauio Tertullo & Flauio Clemente Coss. res eorum, qui sub tutela vel cura sunt, immobiles sine decreto alienari vel supponi vetuit: *l. 1. §. 1. ff. de reb. eor. qui sub tut.* quod Legem Iuliam de adulteriis in vsum reuocauit; Dio Cass. Lib. LXXVI. quod quaedam circa legem Papiam mutauit: Tert. Apol. Cap. IV. quod cum Antonino filio donationes inter coniuges SCo anno *DCCCCLIX. M.* Nummio Albino & Fulvio Aemiliano Coss. prohibuit, *l. 32. pr. ff. de don. inter vir. & vx.* & quae sunt huius generis alia. Recensum enim tot constitutionum, quae in Pandectis aequae ac Codice passim occurrunt, instituere, non patitur chartae angustia.

§. CCLXVI.

Status in

Qui extincto patre, & Geta fratre occi-

fo, solus imperavit, ANTONINVS CA-^{ris Roma-}
 RACALLA non minus ius variis nouis in-^{ni sub An-}
 stitutis locupletavit. Vt enim iam non di-^{tonino Ca-}
 cam de celeberrima constitutione *l. 17. ff.*^{racalla.}
de statu hom. qua ius ciuitatis cum omni-
 bus ingenuis in orbe Romano communi-
 cavit, quippe quam Caracallae vindicavit
 ac erudito commentario illustravit Ezech.
 Spanhemius in Orbe Romano: tot aliae e-
 ius constitutiones in Pandectis & Codice
 non modo nostro, sed & Gregoriano, &
 apud Paullum in Receptis Sententiis lau-
 dantur, vt reliquorum Imperatorum pae-
 ne omnium constitutiones numero supe-
 rare videantur.

§. CCLXVII.

ELAGABALVS, monstrum homi-^{Sub Ma-}
 nis, non plus ad iurisprudentiam contu-^{crino & E-}
 lit, quam OPILIVS MACRINVS, im-^{lagabalo.}
 perii aemulus, quamuis hic *iuris non in-*
callidus, & teste Herodiano IV, 12. peri-
 tus νόμων ἐπισήμης, *omnia rescripta vete-*
rum principum tollere statuerit, nefas esse,
dicens, leges videri Commodi & Caracallae,
hominum imperitorum voluntates, quum
Troianus numquam libellis responderit, ne

ad alias cauffae facta proferrentur, quae ad gratiam composita viderentur. Iul. Capitolin. in Opil. Macrino Cap. XIII. ELAGABALI in Pandectis ne nomen quidem exstat. Constitutiones tamen eius nonnullae habentur, *l. vn. C. Gregor. de patr. pot. & l. 8. C. de negot. gest.* quas Elagabali esse docent, subscriptionibus Coss. simul explicatis, Hent. Noris. Epist. Consul. p. 471. & Ant. Pagi Crit. in Baron. Annal. ad ann. *CCXVIII.* Quin obiter monemus, Elagabali Imp. origines & familiam, ex Pandectis non modo illustrari, sed & suppleri quodammodo posse. *

* Fuisse ELAGABALVM filium *Varii Marcelli & Iuliae Soaemidis*, satis notum est. Sed in Pandectis varii occurrunt eius cognati, quos hac tabula repraesentamus, simul quaedam emendantes, quae non satis accurate tradidit Thom. Reines. Epist. ad Rupert. LXIX. p. 611.

N. N. e familia Iuliorum.

<i>Julius Agrippa</i> primipilaris, de quo l. 38. ff. de legat. 3. patrius magnus Iuliae Domnae, quam legem non intellexere Cuiac. Obs. III, 18. & Menag. Amoen. Iur. Cap. XXV. p. 142. sequ.		N. Iulii Agrippae, frater.	
		<i>Bassianus</i> , sacerdos Dei solis, Sex. Aurel. Vict. in Caracalla & Elagab.	
		<i>Julia Donna</i> Aug. nupta Septimio Severo Imp.	<i>Julia Maesa</i> ex Apamea Syriae, Dio. vel ex Emefa vt mauult Herodian. V, 4.
		<i>Antoninus P. Septimus</i> Caracalla Imp. Geta a fratre occisus.	<i>Julia Sooe.</i> <i>Julia Manmias</i> nupta Vario Marcello.
N. filia, <i>Iulius A.</i> de qua l. 38. ff. de legat. 3.	<i>grippinus</i> , cui rescripsit Antoninus Imp. a. 961. Patriat Leg. Mof. & Rom. X, 9	<i>Filiolus</i> cum matre in Lipparam re legatus. Dio.	ELAGABALVS Imp. ALEXANDER, Imp.
N. neptis, de qua d. l. 38.			

§. CCLXVIII.

Successit his ALEXANDER SEVERUS, disciplinae continentissimae princeps, & qui ipse quoque haut pauca constitutionibus suis definiuit. Praefectorum vrbi & praetorio potentiam maxime auxit, & illis quatuordecim Romae curatores addidit ex consularibus, quos audire negotia cum praefecto vrbis iussit, ita vt omnes,

omnes, aut magna pars adesset, quum a-
 cta fierent: Lamprid.in Alex.Cap. XXXIII.
 His Senatoriam addidit dignitatem, vt vi-
 ri clarissimi & essent & dicerentur, idque
 ideo, ne quis non Senator de Senatore Ro-
 mano iudicaret. Lamprid. ibid. Cap. XXI.
 quin & edicta eorum, condito licet edi-
 cto perpetuo, seruari voluit. *l. 2. C. de of-
 fic. praef. praet. Or. & Illyr.*

§. CCLXIX.

*Et sub
 Maximi-
 no Maxi-
 mo & Bal-
 bino &
 Gordiano.*

MAXIMINVS contra, quod a scelere
 auspicatus est, imperium tam breue habu-
 it, vt non multum potuerit de iure nouo
 constituendo cogitare. Habemus tamen
 duas eius constitutiones, *l. 13. C. de pact. l.
 6. C. de iure dot.* quum oppositorum ipsi
 Principum, MAXIMI & BALBINI, nul-
 la plane exstet. Plurimae tamen super-
 sunt GORDIANI, sub quo reuirescere
 potuisset imperium, si vixisset diutius,
 nec non percussoris ipsius PHILIPPI, A-
 rabis, quamuis plerisque horum omni-
 um epistolis magis vetera iura speciebus
 obuientibus adplicari, quam noui quid-
 quam sanciri animaduertamus.

§. CCLXX.

Iti huc

Supereft, vt & IVRISCONSULTOS,
 qui

qui a Commodi excessu ad haec vsque *vsque flo-*
 tempora floruerunt, paucis persequamur. *rentes, Pa-*
 Eorum facile princeps fuit AEMILIVS *pinianus.*
 PAPINIANVS, quem vulgo Italum, Ho- *Eius ori-*
 stilii Papiniani & Eugeniae Gracilis filium *go & do-*
 faciunt, ob lapidem, descriptum a Grut. *etrina.*
 p. CCCXLVIII, 8. Sed nihil ei lapidi ve-
 ri inesse, ad quem tot viri docti offende-
 runt, praeclare ostendit V. C. Eu. Otto
 in Papiniano Cap. III. qui eundem poti-
 us Syrophoenicem & Iuliae Domnae co-
 gnatum fuisse, suspicatur. Ceterum de
 Papiniano nemo praeclarius meritus est
 viro illo doctissimo, qui eius peritiam lin-
 guae Graecae, & Latinae, nec non elegan-
 tiae breuitatis & vetustatis studium, hi-
 storiae denique ac philosophiae Stoicae
 scientiam, ad caput vsque nonum istius
 opusculi tot argumentis demonstravit, vt
 nemo futurus sit, qui Iliada post Home-
 rum scribere velit.

§. CCLXXI.

In iure praeceptorem habuit Scaeuo- *Iurispru-*
 lam, Spart. in Caracalla Cap. VIII. in ea- *dentia.*
 que arte adeo profecit, vt omnes veteres
 longo post se intervallo reliquerit, Zo-
 sim. I, 9. dictus proinde *iuris asylum & do-*
etri-

Etrinae legalis thesaurus, Spart. in Seuero Cap XXI, ὁ ἀριστὸς τῶν νομικῶν, *iurisconsultorum excellentissimus*, Theoph. §. 7. Inst. de fideic. hered. *legum armarium*, Cassiod. Var. VI, 5. *acutissimi ingenii vir*, & merito ante alios excellens, l. 30. C. de fideicom. & vix vnquam a veteribus sine elogio nominatus, * quin tanto maior, quanto minus in aliorum verba iuratur, inter erciscundos, quos vocant, praecipuus. Otto Cap. XI, §. VI.

* Hinc insignis viri auctoritas non modo in scholis iuridicis, postea institutis, in quibus tertio anno studiosi iuris Papinianistarum nomen non sine caerimoniarum sollemnitate adsumebant, *Const. omnem § i. 4. ad antecess.* verum etiam in foro, vbi non solum Papiniano inter eos Ictos, quorum libris Theodosius Iunior vim iuris scripti concesserat, primus locus datus, sed & cautum, vt paribus Ictorum suffragiis ea pars vinceret, cui suffragaretur Papinianus l. vn. C. Theod. de resp. prud. & ibi Iac. Gothofred.

§. CCLXXII.

*Honores
& libri.*

Quamuis vero innumeris paene negotiis distringeretur, quippe sub Marco Advocatus fisci, Spartian. in Carac. Cap. VIII.

sub

sub Seuero libellorum Magister, *l. 12. ff. de distract. pign.* ac paullo post Praefectus praetorio, Xiphil. lib. LXXVI. & Caracallae ac Getae fratrum, totiusque imperii tutor: Zosim. I, 9. non tamen ideo eum libros praestantissimos scribere tauduit, veluti *libros XXXVII. QVAESTIONVM, libros XIX. RESPONSORVM, libros II. DEFINITIONVM,* porro DE ADVLTERIIS tum *libros II.* in quibus singula legis Iuliae capita ordine exposuit, tum alium singularem, *l. 11. ff. ad L. Iul. de adult.* de exercitioe huius publici iudicii, V. C. Euer. Otto in Papin. Cap. XII. p. 249. ac denique *librum ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΝ,* quo Aedilium municipalium officia Graece descripsit, ceu docet *l. vn. ff. de via publ.* conf. Cel. Otton. Papin. Cap. IV. §. III. Mascou. de Sect. VIII, 6, 2.

§. CCLXXIII.

Sed tantum sidus exstinxit furor Anto- *Mors Pa*
 nini Caracallae, qui quum virtutem Papini- *piniani.*
 ani ferre non posset, ipse flagitiis omnibus
 contaminatus, non modo eum dignitate
 mouit, simul ac peruenit ad imperium,
 Dio Cass. LXXVII. pr. verum etiam paul-
 lo

lo post parricidium Caracallae in Geta admissum defendere recusantem, vna cum filio Quaestorio nefarie interemit. Quamuis ea de re non parum discrepent veterum historicorum sententiae. Ceterum Papinianum tum non triginta sex, sed septuaginta ac plurium annorum fuisse, ostendit V. C. Eu. Otto in Papin. Cap. XVI. §. CCLXXIV.

Tertullianus an idem cum patre ecclesiae?

De TERTULLIANO praecipue quaeritur, sitne idem cum *Q. Septimio Florente Tertulliano*, quem inter antiquae ecclesiae patres Latinos primum tenuisse locum nouimus? Nam & hunc sacris nostris initiatum fuisse, & Eusebius Hist. Eccl. II, 2. testatur, qui eum τὸς Ῥωμαίων νόμος ἠκριβωκότα ἄνδρα, *virum Romanum ius accurate doctum* adpellat, & ipsa viri opera satis superque ostendunt. Vnde fragmenta illa Tertulliani Icti, quae in Pandectis supersunt, patri illi ecclesiae tribuere non dubitarunt Ant. Augustin. de nom. propr. Pand. p. 139. Cuiac. Obs. VII, 2. Radulphus Forner. Rer. Quotid. VI, 5. Guil. Grot. Vit. Ict. II. 9. Sed si nihil aliud huic sententiae obstaret: ipsum dicendi genus, a tumido illo patris eccle-

clesiastici stilo diuersissimum, satis euincerent, diuersum esse hunc Ictum a doctore Christiano. Menag. Amœn. Iur. ciu. Cap. XII, p. 71.

§. CCLXXV.

Videntur tamen ambo eiusdem fuisse *Eius aetas* ætatis. Ulpiano certe noster anterior est, *& scripta:* a quo citatur *l. 30. §. 6. ff. de adqu. vel amitt. poss.* posterior vero SC. Tertulliano, quod sub Hadriano factum esse, diximus, ceu colligi potest ex *l. 2. §. 44. ff. ad SC. Tertull.* Scripsit *libros VIII.* QVAESTIONVM, & de CASTRENSI PECVLIO *librum singularem*, ex quo tria in Digestis nostris fragmenta supersunt *l. 23. ff. de test. mil. l. 33. eod. l. 44. de castr. pecul.*

§. CCLXXVI.

Minus celebres sunt CLAVDIUS *Tryphoni-* TRYPHONINVS, Papiniani æqualis; *nus. Arr.* quocum & cum Messio in Seueri & An- *Menan-* tonini Imperatorum consilio fuit, *der; Pedit-* *l. 50. ff. us, Puteo-* *de iur. fisci* & præter NOTAS AD SCAE- *lanus, Pa-* VOLAM, ab Ant. Dadino Alteserra illu- *stummeius* stratas, Tolos. 1679. libros XXI. non XXVI; *Clemens,* vt visum est Guil. Grotio II, 9. DISP- *Fronto,* TATIONVM scripsit: ARRIVS ME *Anthia-* NANDER, Antonini Caracallæ consilia- *nus; Sa-* *turninus.*

rius, & hinc a tutela excusatus, *l. 11. §. 2. ff. de min. vig. quinqu. ann.* auctorque librorum IV. MILITARIVM, seu de RE MILITARI. Porro SEX PEDIVS, incertae ætatis, qui ad EDICTVM tum PRAETORIVM, tum AEDILITIVM, notasse, librumque DE STIPVLATIONIBVS, scripsisse videtur. *l. 2. §. 6. de bon. poss. l. 6. ff. de reb. cred.* PVTEOLANVS, auctor librorum ADVERSARIO-RVM. *l. 12. ff. de pact.* PACTVMEIVS CLEMENS, citatus a Pomponio *l. 21. §. 1. de statu lib.* PAPIRIVS FRONTO, cuius RESPONSA laudat Callistratus, *l. 220. ff. de verb. signif.* FVRIVS ANTHIANVS, auctor *librorum V. ad EDICTVM*, *) Denique & de CLAVDIO & Q. SATVRNINIS, & RVTILIO MAXIMO tantum non omnia incerta sunt.

* Hic commentarius ne Triboniani quidem ætate integer videtur existisse. Praeterquam enim, quod ex solo *libro I* tria tantum fragmenta in Pandectas relata sunt, *l. 62. ff. de pact. l. 40 ff. de dolo mal. l. 80. ff. de rei vind.* auctor est Laur. Theod. Gronou. de Emend. Pand. Cap. XXV. p. 81. in Indice Florentino, non ut in Taurelliana, legi

μέρος ἐδικτα βιβλία πέντε, sed μέρος
ἐδικτα βιβλίων πέντε.

§. CCLXXVII.

At tanto maiorem sibi celebritatem pe- *Vlpiani o.*
perit DŌMITIVS VLPIANVS, Ty- *rigo, hono-*
rius, Syrophoenix, * *l. i. pr. ff. de cens. res, mors.*
qui Romae iam sub Seuero & Antonino
floruit, & ab Elagabalo quidem ob bo-
nitatem aut dignitatibus priuatus, aut a-
ctus est in exilium, Lamprid. Elagab. Cap.
XVI. at sub Alexandro ad summam prae-
fecturae praetorianae fastigium imperii-
que tutelam adspirauit, ἐπιγνώμων καὶ
ὡσπερ κοινωνὸς τῆς ἀρχῆς, *inspector & quasi*
particeps imperii, vt vocatur a Zosimo
Hist. I, 11. tantaque prudentia eo amplif-
simo munere functus, vt dicere non ve-
reatur Lamprid. in Alex. Cap. LI. *ideo Ale-*
alexandrum summum Imperatorem fuisse, quod
Vlpiani consilii praecipue rexerit rempu-
blicam. Antea & inter Papiniani adfes-
sores & Magister scriniorum, & Consilia-
rius Alexandri, & praefectus annonae
fuerat. Lamprid. ibid. Cap. XXVI. *l. 4. C.*
de contrah. stipul. Quamuis vero adeo
eum amaret Alexander, vt illum non mo-
do *amicum suum*, sed & parentem fere

vocaret: *d. l. 4. & l. 24. C. locat.* a militibus tamen praetorianis, perosis eius feueritatem, in ipso paene Imperatoris gremio interemtus est. Zosim. I, 11. Xiphilin. Lib. LXXX.

* Sunt, qui ideo Hebraismos quosdam in eius stilo deprehendere sibi videntur. Sed quamvis recte obseruante V. C. Car. Andr. Duckero de Latinit. ICt. p. 322. & 392. loquutiones quasdam sibi peculiare habeat: nihil tamen in eius fragmentis esse, quod Hebraismum redoleat, singulari programme de Hebraismis Vlpiani ostendimus Francof. 1730.

§. CCLXXIIX.

Eius iurisprudentia. In iurisprudencia id, quod summum est, erat adsequutus, νομοθέτης ἀριστός, καὶ τὸ παρὸν εὖ διαθῆναι καὶ τὸ μέλλον εὐσόχως συνιδεῖν δύνατος, *ICtus praestantissimus, qui & rebus praesentibus recte uti, & futura callide prospicere poterat.* Zosim. Hist. I, 11. Nulli addictus, modo Sabinianis, modo Proculo eiusque sectatoribus suffragatur, ideo inter erciscundos relatus a V. C. Gotfr. Mascouio de Sect. VIII, 7, 2. quamvis eum Proculeianis ad dictiorem fuisse existimet V. C. Eu. Otto in Papin. Cap. XIII, 9. p. 297. Obseruant

uant tamen, eum saepius perstringere Papinianum, etiam ubi id minime mereri videretur, Eu. Otto. Papinian. XIII, 7. p. 288. sequ. quin argutari aliquando, * & cauillis uti, thermis Neronianis frigidioribus. Id. ibid. XIII, 8. Id quod tamen me nondum deprehendisse, fateor.

* Eum verborum nouatorem esse, obseruat etiam Iac. Gothofred. Animadu. Cap. VIII. Sed fallitur vir doctus, dum sequutus Iac. Cuiacium Obs. XXIV, 39. eum confundit cum Vlpiano, Sophista, quem *κεῖτέκειτον* vel *κεῖταιπέκειτον* dictum, & ob *κενοφωνίαν* saepe irrisum esse refert Athenaeus III, 18. Diuersus enim ille est a nostro, aequae ac Vlpianus, Demonsthenis Scholiastes, quamuis & ipse Tyrius fuerit. Fabric. Biblioth. Graec. IV, 20, 6. p. 632.

§. CCLXXIX.

Fragmenta VLPIANI in Pandectis v *Eius scri-*
ptis.
 tramque faciunt paginam. Scripsit enim
 plurima, puta DIGESTORVM *libros sal-*
zim XL. AD EDICTVM *libros LXXXIII.*
 AD EDICTVM AEDILIVM CV-
 RVLIVM *libros II.* AD LEGES IVEL-
 IAM ET PAPIAM POPPAEAM *libros*
XX. AD SABINVM *libros LI.* AD LE-
 GEM IVLIAM DE ADVLTERIIS *li-*
 S 3 *bro*

bro V. DE ADPELLATIONIBVS *li-*
bro IV. DE CENSIBVS *libros* VI. DI-
 SPVTATIONVM *libros* X. FIDEI-
 COMMISSORVM *libros* VI. INSTI-
 TVTIONVM *libros* II. AD LEGEM
 AELIAM SENTIAM *libros saltim* IV.
 OPINIONVM *libros* VI. PANDECTA-
 RVM *libros* X. * REGVLARVM *libros*
 VII. RESPONSORVM *libros* II. PRO-
 TRIBVNALIVM *libros* X, de quorum
 argumento videndus Cuiac. Obs. VII, 23.
 DE OFFICIO COS. *libros* III. PRO-
 COS *libros* X. QVAESTORIS *libros* si-
 ue II. siue vnum. Vid. Merill. Obs. II, 30.
 Denique *libros singulares* DE OFFICIO
 CONSVLARIVM, CVRATORIS
 REIP, PRAEFECTI VIGILVM, PRAE-
 FECTI VRBI, PRAETORIS TVTE-
 LARIS, item DE EXCVSATIONIBVS
 & SPONSALIBVS. Accedunt NOTAE
 in ARISTONEM, PAPINIANVM &
 MARCELLVM, de quibus Eu. Otto in
 Papiq. XIII, 6. sequ. Merill. Obs. I, 28,

* Hos libros saepenumero in Glossis Philo-
 xeni citari, obseruat Cuiac. Obs. X, 34.
 Quum vero Lactant Inst. Diu. V, 15. refe-
 rat, Domitium *libro septimo* (ita enim le-
 gendum

gendum esse, recte monet Menag. Amoen. Iur. ciu. XII. p. 69.) *de officio procos.* multa Principum rescripta contra Christianos collegisse: quaerunt eruditi, an de Vlpiano nostro loquatur? Negant id multi, & nuper ex instituto V. C. Petrus de Toulieu, sed sine idoneo argumento. Christianis nostrum parum aequum fuisse, & aliunde patet. *l. 1. § 3. ff. de extraord. cognit.* Conf. V. A. Corn. van Bynkersh. de relig. peregr. Diss. 1. p. 241.

§. CCLXXX.

Suppar aetate eiusdemque dignitatis *Iulii Paul-*
 fuit IVLIVS PAVLLVS, quem Bartachi- *li origo*
 nus & alii *Patauinum*; Io. Bertrandus *& hono-*
Tyrium; Hotomanus & Marcilius *Grae-*
culum; Laurentius denique Pignorius o- *res.*
 pusculo singulari & Epist. Symbol. I, 41.
Romanum fuisse existimant. Eosdem fe-
 re per omnia honores gessit, ac Vlpianus,
 Seueri quippe consiliarius, *l. ult. ff. de iur.*
fsic. l. 97. ff. de adquir. hered. nec non An-
 tonini Caracallae, *l. 38. ff. de minor.* sed ab
 Elagabalo in exsilium actus, patriaeque
 redditus ab Alexandro Seuero. Aur. Vict.
 Cap. XXIV. Fuit etiam inter Papiniani
 adfessores, *l. 40. ff. de reb. cred.* ac demum
 Praefectus praetorio. Lamprid. in Alex.

Cap. XXVI. Quin Elagabalum Imperatorem generum habuit, data ei in matrimonium parum auspiciatum IVLIA CORNELIA PAVLLA, filia, quam γυναικα ἐυγεγεσμένην, *feminam illustrissimam* vocat Herodian. Hist. V, 6. cuiusque numos exposuit Vaillant. de Numism. Imp. p. 137. & 269.

§. CCLXXXI.

*Eius iuris-
prudentia*

Hic quoque *iuris peritissimus* audit Lampridio in Alex. Cap. LXVIII. & cum Scaeuola & Vlpiano *legum peritorum coryphaeus* vocatur a Modestino *l. 13. ff. 2. ff. de excus.* Sunt, qui eum Sabinianum fuisse credunt, Eu. Otto Papinian. XIII, 9. aliis eum ICtis erciscundis accensentibus. Mascou. de Sect. VIII, 8, 2. Id vero omnes obseruant, eum carpendi studio abreptum magnorum virorum sententias saepe non sine acerbitate perstrinxisse. Balduin. in Iurispr. Muc. p. 299. Faber ad *l. 145. ff. de reg. iur.* Eu. Otto ibid. p. 294. sequ. Mascou. p. 144, & ab Vlpiano in primis & Papiniano frequenter dissentisse, Merill. Obs. I, 33. quamuis quae de aemulatione Vlpiani & Paulli referuntur, non adeo certa putet V. A. Corn.

van Bynkershoek. ad L. Lecta Cap. XIII. p. 89. Denique subtilitatum studiosissimum, & subinde σκοτεινόν & obscurum fuisse, Duaren. *ad l. 132. ff. de Verbor. oblig.* quamuis & hic eum absoluat illustris Bynkersh. ad L. Lecta Cap. IX. p. 55.

§. CCLXXXII.

Indicem operum bene longum textit *Et opera.*
 Index Florentinus, quem hic exscribere
 taedet. * Fuit enim Paullus Ictorum om-
 nium πολυγραφέατος. Hinc id potius
 obseruamus, ne omnes quidem Paulli li-
 bros in indice isto recenseri, sed in eo de-
 siderari AD EDICTVM AEDILI-
 VM CVRVLIVM *libros II*, EPITO-
 MARVM seu EPITOMATORVM AL-
 FENI DIGESTORVM *libros saltim V*.
 DE IVRE FISCI tum *libros II*. tum *li-*
brum singularem, DE LIBERALI CAUS-
 SA, & DE ARTICVLIS LIBERALIS
 CAVSSAE, nec non DE ADSIGNA-
 TIONE LIBERTORVM, DE CO-
 GNITIONIBVS, DE CONCEPTIO-
 NE FORMVLARVM, DE DOTIS
 REPETITIONE, DE FORMA TE-
 STAMENTI, AD LEGEM FVSIAM

CANINIAM, DE OFFICIO ADSES-
SORVM & COS. AD ORATIONEM
DIVI ANTONINI ET COMMODI,
AD SENATVSC. LIBONIANVM &
DE VARIIS LECTIONIBVS *libros*
singulares: DE CENSIBVS *libros IV*:
Denique NOTAS ad IVLIANVM,
SCAEVOLAM & PAPINIANI
QVAESTIONES & RESPONSA.

- * Exstiterunt enim opera & opuscula eius
ultra nonaginta, quorum tamen quaedam
breuissima fuerunt, & non nisi paucis
plagellis constiterunt. Habuit sane vir
doctus librum PAVLLI *de gradibus &*
adfin. quem non multo-prolixiorem fuisse,
quam *l. 10. ff. de grad & adfin.* testatur Cuiac. Obs. VI, 40. Quales fuerint Paulli *libri*
Decretorum, disquirunt Cuiac. Obs. II,
26. & Merrill. Obs. II, 26. quales libri *ad*
Plautium & ad Labeonis libros *περὶ Δικῶν*
V. A. Corn. van. Bynkersh. Obs. II, 18. III.
6. & 12. Quales libri Quaestionum? idem
laudatissimus Bynkersh. ad L. Lecta Cap.
I. p 3. sequ. Ad eius libros Manualium
librum Differentiarum singularem edidit
Em. Merrill. Paris. 1638. 4. Non scripsisse
porro Paullum de *septemviralibus*, sed
de *centumviralibus iudiciis*, iam alli vi-
derunt. Io. Fridr. Gronou. Obs. IV, 2. Sic plu-

plura alia obseruare possemus de Paulli operibus, nisi admoneret promissae breuitatis fides, quanto omnia transcurso dicenda sint.

§. CCLXXXIII.

Iisdem temporibus floruit etiam CAL- *Callistra-*
LISTRATVS, quippe qui Seuerum & *tus.*
Antoninum Caracallam Imperatores suos
vocat. *l. 2. ff. de iur. fisc. l. 38. ff. de legib. l. 3.*
ff. ult. ff. de off. procurat. Caes. Scripsit
COGNITIONVM vel DE COGNI-
TIONIBVS *libros VI.* EDICTI MO-
NITORII *libros totidem*, quos ad ordi-
nem edicti perpetui compositos esse, ob-
seruauit, INSTITVTIONVM *libros III.*
DE IVRIBVS FISCI ET POPVLI *li-*
bro IV. ac denique *libros II* QVAE-
STIONVM,

§. CCLXXXIV.

AELIVS MARCIANVS quoque Ale- *Aelius*
xandri Seueri tempora attigit, Iac. Go- *Marcia-*
thofr. de Cenotaph: p. 330. quippe qui *nus.*
Antoninum Caracallam Diuum vocat, *l. 11.*
ff. 3. 4. ff. de mun. & hon. & ab Alexandro
Imp. rescripto videtur honoratus. *l. 4. C.*
ne de statu def. Fuit & ipse adfessor siue
Papiniani, siue Ulpiani, *l. 1. fin. ff. ne de*
statu defunct. Inter erciscundos ICTos
eum

eum refert V. C. Eu. Otto in Papin. XIII, 9. p. 298. Scripsit DE ADPELLATIONIBVS *libros II.* INSTITVTIONVM *libros XVI.* in quibus eum, quod in ipsis rerum obtinebat argumentis studiosis proposuisse, obseruat Iac. Gothofred. de Cenotaph. p. 330. Tom. III. Theſ. iur. RE-RVLARVM *libros V.* PVBLICORVM *libros II.* DIGESTORVM *libros VII.* *libros* porro *singulares* DE DELATORI-BVS, AD HYPOTHECARIAM FORMVLAM, & AD SC. TVRPILLIANVM. Denique NOTAS AD PAPINIANI *librum II.* de adulteriis, quas eum non interpretationis, sed reprehensionis causa, scripsisse, post Franc. Raguelum ad. l. 1. C. de vet. iur. enucl. obseruat. V. C. Eu. Otto in Papiniano XIII, 6. & 9. p. 285. & 298.

§. CCLXXXV.

Florentinus, Venuleius, Licinius Rufinus, & Aemilius Macer,

Nullum quoque dubium est, quin eiusdem aetatis fuerint FLORENTINVS, cuius existerunt INSTITVTIONVM *libri XII,* stilo non vulgari scriptae: VEN-
NVLEIVS SATVRNINVS, cuius citantur ACTIONVM *libri X* DISPVTATIONVM *libri VII.* INTERDICTO-
RVM

RVM *libri VI.* DE OFFICIO PRO-
 COS. *libri IV.* DE POENIS PAGA-
 NORVM *liber singularis* PVBLICO-
 RVM *libri II.* & STIPVLATIONVM
libri XIX. porro LICINIUS RVFINVS,
 qui cum Iulio Paulo litterarum commer-
 cium habuit, *l. 4. ff. quib. ad libert. procl.*
non lic. adeoque & ipse sub Alexandro
 Seuero floruit, scripsitque REGVLA-
 RVM *libros saltim XIII.* si recte se habet
inscriptio legis 34. ff. de re iud. *) deni-
 que AEMILIVS MACER, qui Alexan-
 drum Imp. suum vocat, *l. 1. ff. si pend. ad-*
pell. & subinde citat Paullum, & Vlpianum,
l. 68. ff. ad leg. Falc. l. 13. ff. de re milit. au-
 ctor *librorum II.* MILITARIVM, toti-
 demque PVBLICORVM, DE OFFI-
 CIO PRAESIDIS, ΕΙΚΟΣΤΩΝ seu DE
 VICESIMA HEREDITATIS, & DE
 ADPELLATIONIBVS. Perperam ipsi
 tribuitur opus *Ογμίδρυον*, cuius memi-
 nit Diomed. Lib. I. quod alii Aemilio Ma-
 cro, poetae Agusteae aevi deberi, docuit
 Broukhuf. ad Tibull. II, 6.

* Vulgo eidem tribuunt COLLATIONEM
 LEGVM MOSAICARVM ET ROMA-
 NARVM, a Petro Pithoeo primum edi-
 tam

tam anno MDLXXII, & in Schultingii Jurispr. vet. anteiust. p. 727. sequ. recusam: sed non alio argumento, quam quod Io. Tilius narrare solitus sit P. Pithoeo, habuisse aliquando se eius operis fragmenta pauca, quae ipse Licinio Rufino tribuerit. Quamuis vero incertum esse fateatur Pithoeus, cur ita senserit Tilius: adeo tamen verosimile id plerisque visum est, ut ideo Licinium nostrum Christianum fuisse contendat, non modo Io. Bertrandus, sed & ipse Cuiac. Obs. VII, 2. & in Recitat. ad Paull. Vid. Menag. Amoen. Jur. Cap. VII. p. 37. Sed quum auctor collationis istius non modo ex codice Gregoriano & Hermogeniano, verum etiam Theodosiano constitutiones descripserit Tit. V. § 3. manifestum est, illum saltem non ante Theodosii tempora vixisse. Immo sunt argumenta, quae eum saeculo VI floruisse persuadent. Vid. Iac. Gothofred. Proleg. Cod. Theod. Cap. III. & Manual. Iur. II, 10. Ex quo sane consequitur, ut pariator ille, quisquis sit, a Licinio Rufino nostro sit diuersissimus.

§. CCLXXXVI.

*Herennius
Modestinus.*

HERENNIVM MODESTINVM ab Ulpiano eruditum esse satis certum est ex *l. 52. ff. de furt.* quamuis ex eo loco vix probetur, eum gente Dalmatam fuisse.

Sub

Sub Alexandro anno V. C. 996. cum Fal-
tone Restitutiano controuersiam decidit,
decem & octo annos inter Magistros fon-
tium & fullones agitatum. Fabrett. Inscr.
p. 278. Maximinum postea iuniorem in
iurisprudencia instituit: Iul. Capitol. in
Maximin. iun. Cap. I. & sub Gordiano de
iure respondit, qui eum *non contemnen-
dae auctoritatis iurisconsultum* vocat. *l. 5.
C. ad exhib.* Legalia Graecorum voce se
enarrasse, ipse profitetur *l. 1. ff. de excus.*
quamuis & alibi Graecismos in eius fra-
gmentis notarit Merill. Obs. III, 33. Ae-
quitatem eius, modestiamque & pruden-
tiam ex merito laudat V. A. Henr. Brenk-
man. in Modest. Heuremat. Cap. I. §. 18.

§. CCLXXXVII.

Scriptit praeter HEVREMATICA il-
la, a Io. Schiltero & laudato Brenkman-
no Lugd. Bat. 1. 71 1. 8. illustrata, de quo-
rum materia praeter scriptores laudatos
videndi Cuiac. Obs. XII, 32. & Merill.
Obs. VII, 34. DIFFERENTIARVM li-
bros IX. EXCVSATIONVM libros VI,
Graece scriptos quorum fragmenta e-
rudite exposuit Ant. Augustinus: porro
REGVLARVM libros X. RESPON-
SORVM

*Eius scri-
pta.*

SORVM *libros XIX.* PANDECTARVM *libros XII,* quos definitiones tantum comprehendisse putat Merill. Obs. VIII, 32. DE POENIS *libros IV.* DE PRAESCRPTIONIBVS *libros IV.* AD Q. MUCIVM *libros saltim XXXI.* Denique *libros singulares* DE DOTIS DIFFERENTIA, DE CASIBVS ENVCLEATIS, DE INOFFICIOSO TESTAMENTO, DE LEGATIS ET FIDEIC. DE MANVMMISSIONIBVS, PRAESCRPTIONIBVS, RITV NVPTIARVM & TESTAMENTIS. *

* Eidem periochas Virgilio Maronis libris praemissas post Scip. Gentilem Parerg. II, 31. haut pauci tribuunt, & in his V. C. Io. Alb. Fabric. Bibl. Lat. I, 12. 207. quas tamen grammatici cuiusdam sequioris aevi esse, res ipsa docet. Quin is sibi in praefatione cognomen Nafonis tribuit. Add. Catalecta Virgil p. 143. edit. Scalig.

§. CCLXXXVIII.

Ex eo tempore ICtorum oracula obmutuerunt. Atque hic quidem iurisconsultorum finis est: hic oracula ICtorum obmutuerunt, sic ut ultimum eorum Modestinum dicere vere liceat, cessim & retro collapsam iurisprudentiam. Itaque qui deinceps successerunt, cuiusmodi quam multos

ob-

obseruare licet, nudam docendi & profi-
tendi publice prouinciam Romae, Con-
stantinopoli & Beryti susceperunt: ius
autem non adauxerunt. Ita Iac. Gotho-
fred. Man. Iur. p. 26. sequ. Illuxerunt
quidem multo post HERMOGENIANI,
AVRELII ARCADII CHARISII, & IV-
LII AQVILAE, (vti nonnulli volunt,) ingenia, de quibus suo loco pluribus dis-
seremus: sed vel ipsa eorum fragmenta
ostendunt, eos ad veterum gloriam mini-
me adspirasse.

§. CCLXXXVIII.

Qui sequuti sunt, Imperatores, prae-
ter DIOCLETIANVM & MAXIMIA Status iu-
ris sub re-
liquis sae-
culi tertii
imperato-
ribus.
NVM, vel breue imperium habuerunt,
vel inter arma perpetuasque turbas de le-
gibus vix cogitare potuerunt. Soli ergo
DIOCLETIANVS, & collegae successo-
resque, plures edidere constitutiones,
quam reliqui & pauciores reliquerint, &
plerumque ius adhuc receptum magis fa-
ctis obuenientibus adplicarint, quam no-
ui quid sanxerint. Nec adeo serenam
sub Galerio & Maximiano iurispruden-
tiae faciem fuisse, discimus ex Lactant. de
Mort. persecutorum, Cap. XXII. qui
T sub

sub eorum principatu extinctam eloquentiam, causidicos sublatos, ICros aut relegatos aut necatos, conqueritur.

CAP. V.

DE STATV IVRIS ROM. SVB
CHRISTIANIS IMPP. AD IV-
STINIANVM.

§. CCXC.

*Constanti-
nus pluri-
ma in iure
immuta-
uit.*

EX quo Christianae veritatis lumen in orbe Romano resplenduit, eoque colustratus CONSTANTINVS M. paganam superstitionem deseruit. (quod initio saeculi quarti factum nouimus:) hic dies aliam vitam, aliosque mores postulare visus est. Hinc permulta in iurisprudencia mutauit CONSTANTINVS, quae suo more accurate explicauit Franc. Balduinus in Constantino Magno, recuso Halae MDCCXXVII. 8. quo cum coniungendus Iac. Gothofredus in Commentariis ad Codicem Theodosianum, in quo Constantini leges vtramque facere paganam nouimus.

§. CCXCI.

Exempla

Et sane ad iura noua, Constantini editis

Etis inuecta, merito retuleris, quod eccle-^{nouorum}
 siis per vltimam voluntatem, quantum ^{iuri. m. ab}
 cumque libeat, relinqui permittit. *l. 1. C. de cor. perso-*
SS. eccles. quod ludos gladiatorios sustu-^{rum,}
 lit: *l. vn. C. de gladiat.* quod artium pro-
 fessores immunitate donauit: *l. 6. C. de*
prof. & medic. quod diem solis rite, nec ta-
 men tam superstitiose voluit celebrari, vt
 agricolis concedendae non sint operae
 necessariae: *l. 3. C. de fer.* quod seruos
 bouesque aratores pignori capi, *l. 7. C.*
quae res pign. oblig. poss. quod concubi-
 nas vna plures haberi vetuit: * *l. vn. C.*
de concub. quod liberos non nisi sangui-
 nolentos distrahi passus est. *l. 1. C. de patr.*
qui lib. distr.

* Mirantur nonnulli, concubinatum non
 plane sublatum esse a Constantino M. prin-
 cipe Christiano, & qui alias leges salu-
 berrimas de re matrimoniali tulerat, Sed
 impares tum leges fuisse huic communi vi-
 tio, & Constantinum satis multa sanxisse,
 quibus concubinatus indirecte subrueretur,
 ostendimus in Comment. ad Leg. Iul. &
 Pap. Popp.

§. CCXCII.

Idem Constantinus voluit, vt bona li-^{Alia eius-}
 berorum materna ita essent in potestate ^{dem gene-}
 pa-^{ris.}

patrum, vt fruendi tantum haberent facultatem, dominio earum ad liberos pertinente, *l. 1. C. de bon. matern* edixitque de equis, qui cursui publico destinati erant, fuste non contundendis. *l. 1. C. de curs. publ.* de tacita pupillorum hypotheca in bonis tutorum: *l. 20. C. de admin. tut.* Idem SC. de rebus minorum sine decreto non alienandis ad urbana etiam praedia produxit: * *l. 22. C. eod.* & de actione ex donatione danda *l. 25. C. de donat.* de diuisione paterna a liberis seruanda: *l. vlt. C. fam. ercisc.* de querela inofficiosi fratribus & sororibus non concedenda, nisi instituta turpi persona: *l. 27. C. de inoff. test.* de testibus non nisi iuratis fidem facientibus: *l. 9. C. de testib.* de carcere in pœnam non habendo: *l. 1. C. de cust. reor.* & plura huius generis alia sanxit.

* Quin singularem eam in rem Praetorem videtur constituisse Constantinus M. qui hoc vnum ageret, vt caussa cognita, res minorum vendi posse vel non posse decerneret. Eius enim praetoris Constantiniani ipse meminit *l. vlt. C. de praed. & al. reb. min.* cuius etiam decretum necessarium esse vult, si propter debita fiscalia vel pupilli, vel minoris res aliqua distrahenda sit. Balduin. in Constant. M. p. 177.

§. CCXCIII.

§. CCXCIII.

Reuixisse ergo quodammodo sub Con- *Sub eo flo-*
stantino M. videtur Romana iurispruden- *ruere ICTi;*
tia. Cuius rei argumentum & hoc esse o- *Hermoge-*
pinor, quod post tantum temporis inter- *nianus.*
uallum, quaedam ICTorum ingenia sub eo
illuxerunt, quo supra HERMOGENI-
ANVM & AVRELIVM ARCADI-
VM CHARISIVM retulimus. Cele-
berrima iis temporibus fuit *Hermogenia-*
norum familia, genti Aniciorum, arcto
vinculo connexa, de qua docte differuit
Reines. ad Inscript. p. 70. Nostrum post
Constantinum & sub eius liberis floruisse,
manifestum est ex eo, quod *l. 17. ff. de min.*
meminit praefectorum praetorio, a qui-
bus adpellari non possit, id quod a Con-
stantino demum anno *CCCXXXI.* sanc-
tum est. *l. 16. C. Theod. de adpell.* Im-
mersum eumdem adhuc fuisse pagani su-
perstitionibus, nos ex eadem *l. 60. ff. de*
don. int. vir. & vx. ex qua eum, Christia-
num fuisse, probare conatus est Bertran-
dus, probamus. Scripsit EPITOMA-
TORVM IVRIS *libros VI,* * quo-
rum ordinem ipse indicat, *l. 2. ff. de stat.*
bon.

- Alii ei tribuunt etiam *libros* FIDEICOMMISSORVM ob inscriptionem *l. 14. ff. ad SC. Trebell.* Sed eam mendosam esse, & prima tantum verba ex Hermogenis *Epitomat Iur.* reliqua ex Ulpiani libris fideicommissorum esse, ostendit Cuiac. Obs. II, 27. ubi etiam docet, Hermogenis libros Epitomatorum iuris, non esse Digestorum Iuliani epitomen, sed institutiones iuris. An denique Hermogenianus noster auctor sit Codicis Hermogeniani: alibi videbimus.

§. CCXCIV.

Aurelius AVRELIVM ARCADIVM CHA-
Arcadius RISIVM eiusdem aetatis fuisse, ex *l. un.*
Charisius. *ff. de off. praef. praet.* colligimus, ubi
 itidem praefectorum praetorio, a quibus
 adpellare non liceat, meminit, quod ius
 a Constantino demum Magno introdu-
 ctum esse, paullo ante monuimus. Vnde
 perperam Guido Pancirolus Var. Lect. I,
 79. p. 161. eum sub Caro, Carino & Nu-
 meriano, nec non sub Diocletiano, floru-
 isse contendit. * Christianum illum fu-
 isse, censet Cuiac. Obs. VII, 2. sed non ad-
 dita vlla ratione, qua in hanc opinionem
 adductus sit. Sex saepe, quae in Pande-
 ctis supersunt fragmenta, nihil, quod
 Christianismum redoleat, continent. Cer-
 tius

tius ex eorum inscriptionibus constat, eum magistri libellorum officio fuisse functum, & *libros singulares DE TESTIBVS*, l. 2. l. 21. l. 25. ff. de test. l. 10. ff. de quaest. itemque DE OFFICIO PRAEFECTI PRAETORIO, l. vn. ff. de off. praef. praet. ac denique DE MVNERIBVS CIVILIBVS reliquisse. l. 18. ff. de mun.

- * Ad nostram enim directas putat constitutiones Cari Carini & Numeriani, l. 4. C. de calumn. nec non Diocletiani & Maximiniani l. 9. C. de quaest. l. 1. C. ne rusticani ad vll. obs. l. 27. C. de pactis. Sed l. 4. C. de calumn. ad Arcadium quemdam rescribitur, quo nomine plures tum vsos nouimus. L. 27. C. de pact. directa est ad Arcadium Chresimum, nec facile quis audiuerit Pancirolum de Clar. Leg. interp. l. 2. p. 12. pro Chresimo, nullo addicente codice rescribentem Charisio. In reliquis legibus ne nomen quidem Arcadii reperimus,

§. CCXCV.

Quod ad IVLIVM AQVILAM attinet, eius familiam iam Elagabali Imp. tempore floruisse arbitror, siquidem ille in matrimonio habuit IVLIAM AQVILIAM SEVERAM, antea virginem Vestalem, cuius numi existant apud Patin.

Numism. Imp. p. 270. De Icti nostri aetate multa disputant eruditi, quae veluti in nucleo exhibet V. C. Eu. Otto in Praef. Thesauri Iur. Tom. I. Id vnum nouimus, reliquisse Iulium Aquilam *librum RESPONSORVM*, ex quo bina supersunt fragmenta *l. 34. ff. de adm. & peric. tut. & l. 12. ff. de susp. tut.*

§. CCXCVI.

Schola Iuridica Berytensis.

Reuixisse tum iurisprudentiam Romanam, argumento etiam est SCHOLA IVRIDICA, quae tum non quidem institui primum, sed inclarescere in orbe Romano coepit, puta BERYTENSIS,* quae & saeculis insequentibus adeo in deliciis fuit Imperatoribus, ut aliis locis quam Beryti, Romae & Constantinopoli ius publice doceri prohiberent, & quum Alexandriae & Caesareae nonnulli scholas iuridicas aperirent, eas claudi, satis seuerè iuberet Iustinianus Imp. *Const. omnem reip. §. 7. ad antecessores.*

* Quod enim ad Romanam attinet & Constantinopolitanam, eas paullo recentiores esse Berytensi, paullo post ostendemus. Romae sane multi ius docebant, multique eo ex prouinciis migrabant eius discendi causa,

sa, nec tamen ante Theodosium Iunio-
rem ibi fuisse videntur Professores, qui publica
auctoritate ius Romanum interpretarentur,
quod & de schola Constantinopolitana est
obseruandum.

§. CCXCVII.

Eam supra saeculo III coepisse monui *Eius lau-*
mus. Iam vt paullo accuratius in eius ae- *des & fata*
tatem inquiramus, obseruamus, non de- *saeculis*
mum sub Diocletiano, (vti Strauch. de *tertio &*
Beryto Cap. IV. §. 15 censeat,) sed haut *quarto.*
paullo prius eam iuris Romani studiis flo-
ruisse. Nam Gregorius Thaumaturgus,
qui iam anno *CCXLVIII* ad Episcopatum
Neocaesariensem euectus est, in Orat.
paneg. in Orig. p. 186. seqq. Berytum
vocat πόλιν Ῥωμαϊκωτέραν πῶς, καὶ τῶν
νόμων τέτων πίσειθεῖσαν παιδευτήριον. *ur-*
bem plane Romanam, & legum Romana-
rum schola ornatam. Nec minus eodem
saeculo huius scholae meminerunt Dio-
cletianus & Maximianus AA. *l. 1. C. qui*
aet. vel prof. excus. Saeculo sequente quar-
to tantus Berytum fiebat concursus, vt Li-
banius Orat. XXVI. inuidia percitus, a-
dolescentes abdicato eloquentiae studio
Berytum ad hauriendam iuris disciplinam

contendere queratur. Enimuero hoc ipso saeculo IV triste huic scholae fatum incubuit, vrbe horibili terrae motu concussa, maximamque partem subuersa, de quo Cedren. in Annal. ad ann. Constantii XIII.

§. CCXCVIII.

*Nec non
quinto &
sexto.*

At reuiruit tamen mox schola celeberrima, siquidem insequente saeculo Non. in Dionysiac. Lib. XLI. extr. mirifice laudat legum studium quod Beryti ferueat, & Zacharias Mitylen. de opificio mundi p. 164. eamdem vocat *μητέρα τῶν νόμων* *matrem legum*, quemadmodum saeculo VI a Iustiniano *ciuitas legum veneranda, & splendida metropolis*, *Const. Tanta §. 9. de conf. Dig. nec non legum nutrix* appellatur *Const. omnem Reip. §. 7. ad antecess.* Auditoriorum splendorem ac magnificentiam laudant Geographus a Iac. Gothofredo primum editus p. 256. edit. Iac Gronou. & Zachar. Dial. de opif. Dei p. 160. Legum Professores tempore Iustiniani celebrantur Dorotheus, Anatolius, Salaminus, Theophilus, quorum in componendo iuris corpore non leuis fuit opera. De petulan-

te denique studiosorum nouitiorum initiatione, de qua *const. omnem reip. §. 9. ad Antecess.* videndus Strauch, de Beryto Cap. V. §. 1. sequ.

§ CCXCIX.

At urbem florentem & ad inuidiam *Interitus* vsque felicem anno Iustiniani XX. terrae *miserrimus.* motus vna cum ingente studiosorum multitudine iterum adeo subruit, vt praeter pauimenta nihil superesset. Et quamuis superstites Sidonem transferrent scho- lam, & ciues interea nihil facerent reliqui, vt urbem instaurarent: hanc tamen veluti e ruinis prodeuntem noua excepit cala- mitas, incendium maximum, quo vrbs antiquissima, Phoeniciae post Tyrum me- tropolis, & colonia iuris Italici splendi- diffima, tota conflagrauit. * Quae fusi- us narrat Agathias, ex eoque Menag. A- moen. Iur. Cap. XXIV.

*) Exstant in hanc Beryti ἄλωσιν elegantia epigrammata Graeca in Anthol. I, 68. 19. sequ. quorum primum adscribere iuuabit:

Ἄδ' ἐγὼ εἰ τλάμων ἄπολις πόλις, αἴμ-
μιγα νεκροῖς
Ἐνναέτης κείμοι εἰ παναποτρο-
τάτα.

ἩΨακ

Ἡ Φαῖσός μ' ἐδάμασσε, μετὰ κλόνον
ἐννοσιγαίis.

Φεῦ, ἀπὸ τοσσατίis κάλλεος εἰμι
κόνιis

Ἄλλὰ παρασείχοντες ἐμὰν σοναχήσατε
μοῖραν,

Σπήσατε Βηρυτῶ δάκρυα καὶ Φδι-
μένα.

*Heu nimium infelix vrbs, non vrbs, lu-
mine cassis,*

Fusa solo, en iaceo mixta cadaueribus.

Nec sat erat, me Neptuni sensisse tridentem:

*Mulciberis cladem hanc addidit ira
nouam.*

*Haec, mihi quae pridem fuerat pulcherri-
ma forma,*

Eheu, iam tenui puluere versa, iacet.

*Vos quibus hac iter est, nostrae miseresci-
te sortis,*

Beryto & lacrymas post sua fata date.

§. CCC.

*Constan-
tinus M
quaedam
& in rep.
mutauit.*

Sed vt ad Constantinum M. reuertamur, is non modo in iurisprudencia, vt supra diximus, plura innouauit, verum etiam totum orbem Romanum nouo modo in quatuor praefecturas praetorii distribuit, Zosim, II, 33. Philipp. Beret. Pithan. Diatr. I. Quin, translata Constantino-

tinopolin sede imperii, & Episcoporum Romanorum ambitioni viam, qua ad summam, quam in ecclesia adfectabant, monarchiam contenderent, muniuit, & barbaris occasionem dedit, occidentem suis incurſionibus lacerandi, nouaque ſibi in prouinciis praestantiffimis quaerendi imperia.

§. CCCI.

Acriter actiones Constantini plerasque *Iudicium* perstringunt Zosimus, Iulianus *ὁ παραβά-* *de eo.*
της, quin & recentiorum scriptorum haut pauci. Contra eum eximiis laudibus in caelum euehunt Eusebius in vita Constantini M. & scriptores Christiani alii. Sed vt vtrinque adfectus migravit in calamos, paganis sacrorum suorum euerſorem perosis, Christianis contra Constantini munificentiam ac patrocinium sibi maxime gratulantibus: illi procul dubio Ioue aequo de hoc principe iudicabunt, qui nec naeuos eius dissimulant, & iustum pretium statuunt virtutibus eius eximiis.

§. CCCII.

ICTis eorum temporum, quorum plerique adhuc Deorum cultni dediti fuisse *Cur his*
videntur, nihil magis in Constantino M. *tempori-*
bus pro-
diſ- *dierint*

Codex Gregorianus & Hermogen. displicuit, quam quod iurisprudentiam, cui adfueti erant, innumeris quotidie constitutionibus emendaret, ac nouam ei veluti faciem daret. Inde metuentes constitutionum, quae ab Hadriani temporibus prodierant, ruinam, operam dederunt, ut eas colligerent in CODICES, *) & sic earum memoriam ad posteros conseruarent. Iac. Gothofred. Prolegom. Cod. Theod. Cap. I.

*) Libros, in quibus constitutiones principum colligebantur, κατ' ἐξοχήν dictos esse *codices*, eosque quadratae formae fuisse, docuit Schulting. ad Paull. Recept. Sent. III, 6. 87. p. 377. Tanto facilius vero hanc operam in se tunc suscipere poterant GREGORIVS & HERMOGENES, quo plures exstabant ICTORUM anteriorum collectiones, veluti IVLII PAULLI *Imperialium Constitutionum libri sex, l. 113. ff. De cond. & dem.* PAPIRII IVSTI *Constitutionum Libri viginti*, & fortassis aliorum collectiones similes.

§. CCCIII.

Gregorianus Codex qualis fuerit? Prior huiusmodi opus confecisse videtur siue GREGORIVS siue GREGORIANVS *) nescio quis, qui Principum anteriorum ab Hadriano ad Constantinum

M. constitutiones & rescripta collegit, & sub certos redegit titulos. Sane quae superfunt fragmenta, licet paucissima, sistunt constitutiones Antoninorum, Seueri & Caracallae, Alexandri, Gordiani, Philippi, Valeriani & Gallieni, Cari, Carini & Numeriani, denique Diocletiani & collegarum, vt male Cuiac. princ. Paratitl. Cod. existimet, Gregorium vltra Valeriani & Gallieni tempora non processisse. Quamuis vero priuato consilio primum instituta videatur haec collectio: magnam tamen eius auctoritatem postea fuisse, adparet ex interpretamento *l. vn. C. Theod. de resp. prud.* Reliquias, quas Aniano debemus, post Sichardum, & Cuiacium nobis exhibuit V. C. Ant. Schulting. *Iurispr. vet. anteiust. p. 682. sequ.*

*) De auctore fere omnia incerta, adeo vt dubium sit, GREGORIVS, an GREGORIANVS fuerit adpellatus. Posteriore enim sub nomine citatur ab Augustino ad Pollent. II, 8. & a Pariatore Leg. Mos. & Rom. I, 8. seqq. III, 4. VI, 4. X, 8. XV, 3. Quum tamen hic subaudire liceat substantiuum codex, & sub Constantino M. floruerit Gregorius, praefectus praetorio, circa annum Christi CCCXXXVI. *l. 3. C. Theod.*

Theod. de ann & tribut. l. 2. C. Theod. de contrab. emt. l. 1. C. de natur. lib. non poenitenda est coniectura Iac. Gothofredi Proleg. Cod. Theod. Cap. 1. hunc ipsum huius codicis auctorem fuisse. Panciroli enim sententia, qui Gregorium hunc sub Valente & Gratiano Imp. scripsisse existimat, de Clar. Leg. Interp. l. 66. nullo idoneo nititur fundamento.

§. CCCIV.

*Codicis
Hermogeani auctoris.*

Non multo posterior fuisse videtur HERMOGENIANVS iste, cui CODICEM HERMOGENIANVM debemus. Reinesius, ad Inscript. p. 70. qui notissimo loco Lampridii deceptus, Hermogenianum ICTum inter Alexandri Severi Imp. consiliarios fuisse, existimabat, non poterat, quin negaret, eum hunc codicem scripsisse, ac proinde eum tribuere malebat Q. Clodio Hermogeniano Olybrio Praefecto vrbi anno Christ. CCCLXV. vel eius certe patri vel patruo. At quum Hermogeniani ICTi aetatem in Constantini M. tempora omnino incidisse supra ostenderimus: (*§. CCXCIII.*) nihil sane impedit, quo minus, eum hunc codicem condidisse, cum Antonio Augustino & Iac. Gothofredo censeamus.

§. CCCV.

§. CCCV.

Tres eius editiones ab ipso auctore factas esse, vulgo colligunt ex Sedulii Presbyt. praef. in opus Pasch. Sed locus iste non minus de Hermogeniani epitomatis iuris, ac de codice Hermogeniano, potest intelligi. Ceterum maxima diligentia auctor collegisse videtur constitutiones Diocletiani & collegarum, adeoque veluti spicilegium instituisse post Gregorii messem. Fragmenta sane quae supersunt, Diocletiani & collegarum nomina praeferunt, * quamvis in his quaedam iam fuerint in Gregoriano codice, sed paullulum diuersa. Huius quoque Codicis reliquias nouissime debemus V. C. Ant. Schultingio, qui eas cum doctissimis adnotationibus suis edidit p. 709. Aliam tamen constitutionem ex hoc codice seruarunt Graeci interpretes, de qua Cuiac. Obs. XII, 35.

* Tres tantum primae nomen *Aurelii* Aug. praeferunt. Ast laudatissimus Schulting. p. 709. ostendit, has quoque esse Diocletiani, vel Maximiani, quia vterque apud Grut. Insc. p. CCLXXIX. & alibi vocatur C. AVRELIVS VALERIVS DIO-

CLETIANVS & M. AVRELIVS VALERIVS MAXIMIANVS.

§. CCCVI.

Status iuris Rom. sub Constantini successori- bus ad Theodosi- um M.

A Constantino M. ad Theodosii iunioris tempora eadem per omnia, quae sub Constantino, fuit iurisprudentiae facies. Quemadmodum enim Constantinum M. laudat Nazar. Panegyri. *Cap. XXXVIII.* *quod novas leges regendis moribus & frangendis vitiis constituerit, veterum calumniosas ambages resciderit, haeque captandae simplicitatis laqueos perdiderint: ita & reliqui Christiani id fere agebant constitutionibus suis, ut ius Romanum ad maiorem simplicitatem, & (ut Euseb. de vit. Const. IV, 26. de Constantino loquitur,) ἐπι τὸ ἐπιώτερον, ad maiorem sanctitatem, traderent. Sic e. g. Constantinus, filius, iuris formulas, aucupatione syllabarum insidiantes cunctorum actibus, radicitus amputavit. l. i. C. de form. & impetrat. act. subl. idemque cum fratribus permulta sanxit, ad euertendas paganorum superstitiones, & prouehendam religionem Christianam comparata.*

§. CCCVII.

Juliani A- Solus IULIANVS, ad pristinam super-

perstitutionem relapsus, quaedam constituit *postatae*
 in Christianorum odium. Nam & tem- *constitu-*
 pla Deorum aperuit, profanosque ritus *tiones.*
 vbique instauravit, Amm. Marcell. XXII,
 7. & Christianis honorum aditum inter-
 clusit, Sozom. Hist. Eccl. V, 15. Greg:
 Nazianz. Orat. I. & eosdem bonis artibus
 erudiri vetuit, Socrat. Hist. Eccl. III, 16.
 quod ipsi Ammiano Marcellino XXV, 15.
inclemens visum. Cetera princeps gra-
 uis & eruditus, multa praeclare constituit;
 Vid. Petri Cunaei praefat. ad Iuliani Cae-
 sares, adeo, vt plerasque eius constitu-
 tiones in codicem suum postea recipere
 non dubitarit Theodosius iunior, & nec
 impias quasdam omiserit, Jac. Gothofr.
 Proleg. Cod. Theod. Cap. II. p. 181.

§. CCCVIII.

Cito transit haec nubecula, quod Athia- *Nec non*
 nadius praedixerat apud Socrat. Hist. Eccl. *Iouiani &*
 III, 14. adeoque Constantini M. vestigiis *successo-*
 paullo post strenue institerunt IOVIA- *rum ad*
 NVS, VALENTINIANVS, & VA- *Theodofi-*
 LENS GRATIANVS & THEODO- *um M.*
 SIVS M. quorum plurimae exstant con-
 stitutiones, ad eundem finem compara-
 tae, quem Christianis Principibus pleris-

que ob oculos fuisse, paullo ante (§. CCCIII.) obseruauimus. Theodosius sane M. quantum laborarit, vt omnes antiqui iuris ambages, si quae reliquae essent, tolleret, ostendent plures eius constitutiones, de quibus singularem commentarium promiserat FRANC. BALDVINVS, qui tamen, an vnquam lucem viderit, nescio. Inprimis memorandum VALENTIS edictum, quo liberum cuique reliquit, suo in colenda religione iudicio vti,* quod singulari Oratione de religionibus, quae latine tantum exstat, collaudauit paganus, Themistius p. 155. edit. Harduini.

- * Id tamen non tam, quod conscientiae libertati faueret, quam vt Arianis suis libertatem daret, edixerat. Vnde ipse postea catholicis grauis fuit, resque iam ad lanienam spectabat, nisi Christianorum patrocinium suscepisset paganus ille Themistius. Socrat. Hist. Eccl. IV, 3. Sozom. VI, 36. At eam quidem Themistii orationem intercidisse, aduersus Ant. Pagi ostendit Fabric. Biblioth. Graec. V, 18, p. 10. Tom. VIII. Similes sunt Valentiniani constitutiones l. 2. l. 3. l. 9. C. Theod. de malef. & math.

§. CCCIX.

Interim ea Imperatorum nimia diligen- *Misera*
tia factum est, vt in immensam molem ex- *Iurispru-*
cresceret iurisprudentia. Nam praeter *dentiae*
tot I Ctorum opera, quorum haut exigua *facies, &*
erat in foro auctoritas, quorumque duo *immensa*
paene millia sua adhuc aetate existisse te- *moles.*
statur Iustinianus, l. 2. §. 1. C. de vet. iure e-
nucl. tam immensa erat constitutionum
veterum & nouarum silua, vt Eunapius
in vit. Aed. p. 72. ius ciuile ἀχθὲ κα-
μήλων πολλῶν, *multorum camelorum onus,*
vocaret, & nullum fere paullo erectius
ingenium isti labyrintho sese committere
auderet. *

Ostendit hoc egregiis antiquorum testimo-
niis Iac. Gothofred. Proleg. Cod. Theod.
Cap. I. Mamertinus enim in Panegy.
Cap. XX, conqueritur, *iuris ciuilibus scientiam,*
quae Manlios, Scaeuolas, Seruios, in
amplissimum gradum dignitatis euexerit,
LIBERTORVM *artificium dici.* Et A-
sterius Amasen. Episc. qui sub finem sae-
culi V. vixit, homilia VII apud Phot. in
Biblioth. Cod. CCLXXI. meminit serui
Scythae, a ciue Antiocheno emti, qui ius
professus sit, (αὐτὸς νόμων ὡφθῆ διδάσ-
καλος,) quem ipse ius docentem audi-

uerit. Sed nemo eorum temporum ICTos, eorumque ignorantiam, factum, & caninum latrandi rodendique studium elegantius descripsit Ammiano Marcell. XXX, 4. qui locus tamen prolixior est, quam ut hic locum inueniat.

§. CCCX.

*Theodosii
II. & Va-
lentiniani
constitutio
de respon-
sis pruden-
tum.*

Remedium huic malo inuenisse sibi videbantur THEODOSIVS IVNIOR & VALENTINIANVS, edita anno CCCCXXVI. constitutione, qua Papiniani, Paulli, Caii, Ulpiani ac Modestini tantum opera, quaeque hi quinque viri ex aliorum veterum ICTorum operibus in sua transtulerant, exceptis Ulpiani & Paulli notis in Papinianum, sola in foro allegari permiserant, ita, ut plurimum sententiae pauciores vincerent, & si pares essent, ea praeferreretur, cui adstipuletur Papinianus. *l. vn. C. Tb. de resp. prud.* Sed quam parum haec constitutio sapiat prudentiam legislatoriam, iam ab aliis est demonstratum. Quare eam ex codice suo merito exfulare iusserat Iustinianus.

§. CCCXI.

*Codici
Theodosii*

Idem THEODOSIVS IVNIOR, anno CCCCXXXIX constitutiones quoque

que Principum ad certum modum redigere studuit, & hinc quotquot a Constantini M. temporibus ad suam vsque aetatem prodierant, constitutiones, * per octo viros, quorum ANTIOCHVS, Praefectus & consul, familiam duxit, digessit in codicem, qui ab ipso THEODOSIANVS adpellatur, eumque postea singulari constitutione confirmavit. Iac. Gothofred. Proleg. Cod. Theod. Cap. I. & sq. Eius quanta in Occidente, etiam post Iustiani tempora, fuerit auctoritas, libro huius historiae secundo adparebit. Eum, qualis ab Aniano Gotho nobis relictus est, luculentis Iac. Gothofredi commentariis aliisque parergis illustratum, post eximii huius Icti obitum edidit Ant. Maruillius Lugd. MDCCXVIII. fol. Tom. VI.

Vocantur hae alias Constitutiones LEGITIMORVM PRINCIPVM: quod vulgo ita non sine bile interpretantur, ac si Theodosius solos, qui Christianam religionem professi essent, principes pro legitimis habuerit, quod & ipsi aliquando credidimus. Sed quid tunc fiet Iuliano, Apostatae, cuius tamen constitutiones in Codice Theodosiano vtramque faciunt paginam? Principes ergo legitimi opponuntur ty-

rannis, quorum tum plures imperium adfectauerant, veluti sub Constantino M. *Maxentius, Licinius, Valens, Martinianus*, sub eius filiis *Magnentius*, natione Francus, *Vetranio, Decentius, Nepotianus, Siluanus*, sub Valentiniano & Valente *Procopius*, sub Theodosio M. *Maximus, Victor, Eugenius*, sub eius filiis *Attalus, Constantinus & Constans, Iouinus & Sebastianus*, quorum omnium constitutiones, tamquam à principibus minime legitimis profectas, neglexisse animaduertimus Theodosium,

§. CCCXII,

*Novellae
Theodosii
II. & suc
cessorum.*

Quumque condito hoc Codice, nouellae subinde prodirent constitutiones, tum ipsius THEODOSII II, tum VALENTINIANI III MARTIANI, MAIORIANI aliorumque principum: eas quoque codici suo Theodosiano subiecit laudatus Gothofredus,

§. CCCXIII.

*Scholae
iuridicae
Romanae
& Con
stantino
politanae.*

Sed maioris faciendum est Theodosii nostri studium, quo litteras, & iurisprudentiam in primis, prouehere conatus est. Huic enim praecipue natales debent SCHOLAE ROMANA & CONSTANTINOPOLITANA, in quibus praeter oratores tres, Grammaticos de-
cem

cem, sophistas quinque, vnum philosophum, duo erant professores, *qui iuris & legum voluntates panderent*, quibus omnibus sua auditoria adsignavit. *l. vn. C. de stud. lib. urb. Rom. & Constantinop.* quam legem singulari studio illustravit Herm. Conringius. Ceterum quantus ex eo tempore concursus Romam, quam *domicilium legum* vocat Sidon. Apollin. Epist. I, 6. praecipue factus sit a cupida legum iuuentute, posteriore libro exemplis ostendetur, Conf. Sauaro ad Sidon. l. c. Franc. Iuret. ad Symmach. Epist. IX, 83. Alteserra Rer. Aquit. III, 5.

§. CCCXIV.

Et talis quidem erat iurisprudentiae fa- *Status iuris Rom.*
 cies sub Christianis Imperatoribus etiam *ris Rom.*
 sequentibus, vsque ad Iustinianum. Quae *sub Theodosii II*
 enim exstant in Codice nostro constitu- *successori-*
 tiones MARCIANI, LEONIS, ZE- *bus ad Iu-*
 NONIS Isaurici, ANASTASII & IV- *stinianum.*
 STINI, Thracis, fere omnes ita com-
 paratae sunt, vt multa a maioribus pru-
 denter constituta abolerent mutarentque,
 e. g. tutelam mulierum, de cuius historia a
 nobis in Antiqu. Rom. I, 13. & a V. C. Euer.
 Ottone singulari dissertatione actum est:

quaedam tamen saluberrima fancirent, quibus etiam merito accenseas, quae Zenonem de pluris petitione constituisse refert Iustinianus §. 33. *Inst. de act.*

C A P. VI.

DE COMPILATIONE IVRIS IVSTINIANEI, EIVSQUE IN ORIENTE ET OCCIDENTE VSV ET FATIS, VSQVE AD NOSTRA TEMPORA.

§. CCCXV.

*Iustiniani
res prae
clare ge
stae.*

PRogredimur ad postremam iuris Romani periodum, quam a IVSTINIANI Imp. temporibus inchoamus. Hic princeps, gliscente iam barbarie, saeculo sexto ineunte, per Iustinum auunculum peruenit ad imperium, a barbaris misere afflictum & laceratum. Et tamen iste, ut vere ac iure gloriatur *pr. prooem. Inst.* & armis condecoravit, & legibus armavit rempublicam. Nam & Persas compescuit, & victis Vandalis, Africam iterum fecit prouinciam, & Gothorum in Italia ac Sicilia regnum destruxit, tantasque res gessit, quantas vix ullus Impera-

peratorum ab Augusti temporibus. Procop. de Bell. Pers. de bell. Vand. de bell. Gothico. Ill. Cancell. a Ludew. in Iustini-
ano Cap. VIII.

§. CCCXVI.

Et tamen veluti agmine facto in princi- *Anceps e-*
pem, tot rebus gestis clarum, impetum ho- *ius fama*
die faciunt permulti, eiusque vitia & nae- *ob libros*
uos cum cura colligunt, nihilque faciunt *Procopii.*
libentius, quam ut & ipsum, & Theodo-
ram vxorem, & Tribonianum, admini-
strum, & totam eius aulam traducant.
Quin vel eo solum nomine illis mirifice
placent PROCOPII 'Ανέκδοτα, vel Histo-
ria Arcana, primum a Nic. Alam Lugd.
MDCXXIII. fol. edita, quod ex eius pha-
retra petere possint tela, quibus Iustinia-
num confodiant. Sed quam multa scri-
ptor iste odio, tum aduersus Iustinianum,
* tum aduersus religionem Christianam
suscepto indulserit, iam ostenderunt GA-
BRIEL TRIVORIVS in Obseruatione Apologetica, IO. CHIFLETIVS in
Dissert. Apologetica de Iuris vtriusque
architectis, quos libellos rariores nobis
amplissimus Thesauri Iuris collector T. I.
restituit, THOM. RIVIVS in Defensio-

ne Iustiniani, Francof. 1628. 8. IO. EICHELIVS in Animaduersionibus ad Procopium, Helmft. 1654. 4. editis, CHRISTOPH. ADAMVS RVPERTVS in Obf. ad Befoldum p. 465. fequ. & nouiffime illustris a LVDEWIG in Iuftiniano, reconditae doctrinae opere, & fuum apud pofteros quoque pretium habituro. Hal. *MDCCLXXXI.* 4.

- * Quid enim tuto credas homini, qui in reliquis libris fuis Iuftinianum laudibus veluti in coelum euehit, in Anecdotis vero fitit tanquam principem fatuum & omnibus flagitiis coopertum, aut insignis adulator, fi priora falſa ſunt, aut, fi poſteriora, calumniator turpiſſimus? Quid deinde tuto credas homini, qui eas ſaepe criminationes praefert, quae ipſa veriſimilitudine deſtituuntur, veluti de Theodoraе artibus daemoniacis, & de Iuftiniano ex incubo daemone nato, Anecd. p. 57. quam anilem fabulam ipſum riſiſſe Procopium, ſum perſuaſiſſimus? Et tamen facile non haec tantum credunt viri docti, ſed & illas ſcriptoris maledicentiſſimi narratiunculas nouis augent calumniis, veluti quod Iuſtinianus fuerit *ἀναλφάβητος*, quod a fidei Chriſtianaе puritate alienus fuerit, quae ſimiliaque *ἐγκλήματα* ſolide depul-
- lit

lit Vir doctissimus, Conr. Sam. Schurz-
fleisch in Iustiniano orthodoxo.

§. CCCXVII

Natus Iustinianus, si Zonarae fides, an- *Eius aetas*
no erae Dionys. CCCCLXXXII. die V. *& vita.*
Maii, Achridae, inter Macedoniam & Il-
lyricum sito oppido, quod deinde Iusti-
nianus basilicis palatiisque ornatum ad
mètropoleos dignitatem euexit, & *Iusti-*
nianam primam vocavit. Procop. de Ae-
dif. Iustin. p. 167. sequ. Patrem habuit,
Illyrico sermone *Istocum*, Latine *Sabatium*
dictum, matrem *Biglenizam* vel *Vigi-*
lantiam. Alamann. ad Procop. p. 69. Ipsi
Vpraudae nomen initio fuisse ferunt.
Theophan. apud Alam p. 68. Iustini Imp.
auunculi ope primum ad consulatum,
deinde ad patriciatum & comitiuam Do-
mesticorum, hinc porro ad Nobilissima-
tum, ac demum ad Augustum fastigium
peruenit, viuo adhuc auunculo, anno
Chr. DXXVII Kal. April. Zonar. Annal.
Lib. XIV. p. 60. Euagr. Hist. eccl. IV, 9
Procop. Anecd. p. 37. Mortuo qua-
tuor mensibus post Iustino, ipse solus re-
rum potitus, annos imperavit XXXVIII,
caesisque hostibus, pacata, quoad liceret,
eccle-

ecclesia, conditis exornatisque vrbibus, & legibus Romanis restitutis, immortalē gloriam meritus, senex decessit anno DLXV. die XIV. Nou. Chron. Alex. ad h. ann.

§. CCCXVIII.

Codex Iustinianens confectus. - Quum ergo animaduerneret princeps, miserrimam esse iurisprudentiæ faciē: de iure in concinniorē ordinem ac ad certum modum redigendo, serio cogitauit, primumque anno DXXVIII decem viris, inter quos & TRIBONIANVS erat, negotium dedit, vt ex tribus, qui tunc exstabant, codicibus constitutiones vtiliores seligerent, easque, resectis præfationibus, & mutatis iis, quæ eorum temporum foro minus concinna viderentur, vnâ cum iis, quas ipse adhuc edidisset, in XII libros certosque titulos digererent. *Const. Haec quæ necessario. de nouo Cod. fac.* Eum sequente anno absolutum, IVSTINIANEVM vocauit, Paull. Diac. Hist. Langob. I, 25. Ioann. Antioch. p. 183. editaque anno DXXIX. VII. Id. Apr. constitutione publicauit, & suppressis tribus istis codicibus, solum in foro pro norma haberi

beri iussit. *Const. summam reip. §. 3. & 5. de Iustin. Cod. confirm.*

§. CCCXIX.

Deinde, quum maximum solidioris iurisprudentiae thesaurum in veterum *Itemque Pandecta.* Ictis scriptis latitare non ignoraret, & haec tamen fere manibus hominum excidissent: anno DXXX. XVIII. Kal. Ian. illa cum cura conquiri, & periochas, quae in foro vsum praestare possent, inde decerptas, & aliquando, si ita videretur, mutatas interpolatasque in L. libros, certosque titulos colligi iussit. Perfecerunt hoc opus *Tribonianus* aliique XVI viri, quos ei adiunxerat Iustinianus, & quidem intra triennium, quum initio decennium, illis ad hunc laborem concessisset, idque Iustinianus DIGESTA vel PANDECTAS, veterum exemplo, * vocavit, quod omnes disputationes & decisiones in se haberet legitimas, & quod undique esset collectum, in sinus suos recepisset. *l. 2. §. 1. C. de vet. iur. enucl. Paull. Diac. Hist. Langob. I, 25.*

* Familiarem admodum veteribus Ictis fuisse hunc titulum, exemplis *Iuliani, Alphe- mi, Celsi, Marcelli, Geruidii Scaeuolae*, qui li-
bros

broſ ſuos DIGESTA inſcripſerunt, nec non *Ulpiani & Modeſtini*, qui PANDECTAS reliquerunt, conſtat. Et generatim ICTOS huiusmodi inſcriptionibus librorum delectatos eſſe, obſeruat Merill. Obſ. VII, 34. Quin ICTorum praecipue titulos in animo habuiſſe videtur Geſh. in praefatione, dum *feſtiuitates inſcriptionum, quas vtriuſque linguae ſcriptores in ſuis libris fecerint*, commemorat. Inter eas enim ſunt *libri LECTIIONVM, ANTIQVARVM LECTIIONVM, PANDECTARVM, MEMORIALIUM, CONIECTANEORVM, EPISTOLARVM & EPISTOLICARVM QVAESTIONVM*, quibus inſcriptionibus ICTOS praecipue delectatos, nouimus. Vocabulo *πανδέκτη* conuenire Hebraicum *כלבו* *Colbo*, quo Rabbini aliquos libros inſcripſerunt, obſeruat Huber. Praelect. ad Pand. Prooem. §. II.

§. CCCXX.

*Earum
ordo.*

Librum hunc, quem ipſe Imp. in ſeptem partes diuiſit, maxime ad Ediſti perpetui ordinem diſpoſitum animaduertimus, non tamen per omnia. Nam & praemiſit quaedam de ſtatu hominum, de iure rerum, & de magiſtratibus, quae in pandectis locum non habuerunt: & quaedam, quae primo loco ibi tractata erant, velu-

veluti de magistratibus municipalibus, de fugitiuis, damni infecti cautione, in alia plane loca reiecerunt, & quaedam interiecerunt de hypothecis, de euictionibus, de eo, quod falso tutore auctore gestum fuerit, quae vel plane non, vel alio loco in edicto occurrerunt: & denique sub finem adiecere permulta de criminibus & iure publico, quorum nullum in edicto veltigium notamus. Ceterum ne de nouo corrumpere opus, magno labore elaboratum, Iustinianus & per notas & sigla Digesta scribi vetuit, *l. 2. §. 22. C. de vet. iur. enucl.* & a ICTIS non alios libros in ea scribi voluit, quam PARATITLA, *l. 2. §. 21. C. de Vet. iur. enucl.* quae quid fuerint, docent Aeg. Menag. Amoen. Iur. cap. XV. & Ian. a Costa Praefat. ad Summar. Libri I. Decretal.

§. CCCXXI.

Perfecto illo Pandectarum corpore, *Institutionibus* at nondum promulgato, tribus viris, *Tri-nes.* boniano, Theophilo & Dorotheo negotium dederat Iustinianus, vt INSTITUTIONVM *libros IV.* ex veterum ICTORUM compendiis, ac CALLI potissimum Institutionibus, adornarent, vt illae essent to-

tius legitimae scientiae prima elementa. *prooem. Inst. §. 2. 6.* Eum libellum, quamvis post pandectas conditum prius tamen, quam illas, publicavit XI. Kal. Dec. anno DXXXIII. eidemque plenissimum Imperialium constitutionum robur accommodavit. *§. 6. prooem. Inst.*

§. CCCXXII.

Paullo post XVII. Kalend. Ian. anni DXXXIII. totum hoc corpus iuris, adeoque & DIGESTA, constitutionibus binis, Latina altera, altera Graeca, confirmavit, illudque a III. Kal. Ian. in foro valere, & in scholis Romana, Constantinopolitana & Berytensi publice praelegi iussit, praescripta simul methodo, qua per quinque illos annos, quos iuris studio dare solerent iuvenes, Professores vterentur, quin & inuentis nominibus paullo honestioribus, quibus singulis annis iuris studiosi vocarentur. * *Const. omnem reip. §. 1. 2. ad Antecess.*

* *Primo enim anno, dum Institutiones & πρῶτα Pandectarum audiebant, pro DV-PONDIIS vocabantur IVSTINIANEI NOVI. Secundo, audientes vel alteram vel tertiam Digestorum partem vna cum*
do.

doctrinis de tutela, legatis, fideicommissis, EDICTALES audiebant. *Tertio anno*, percepta secunda vel tertia parte Digestorum, (nam alternis vicibus eas praelegi iusserat Iustinianus,) nec non degustatis doctrinis de hypothecis, vsuris, edicto Aedilitio, lectis denique Papinianis fragmentis per tota Digesta dispersis, PAPINIANISTARVM nomen non sine laetitia festo die sumebant. His vbi *quarto anno* accesserant reliquae Pandectarum partes, LYTAE; ac denique, auditis *quinto anno* praelectionibus in Codicem, PROLYTAE adpellabantur.

§. CCCXXIII.

Observauit paullo post Iustinianus, non modo quasdam dissensiones veterum *Quinquaginta Decisiones & Codicis re: peritae praelectionis.* ICtorum superesse, ex diuersis sectarum principiis ortas, sed & Codicem Iustinianum non adeo bene cum Pandectis congruere. Itaque non modo QVINQUAGINTA DECISIONIBVS, Lampadio & Oreste Coss. & insequentibus annis scriptis, antiquas istas altercationes composuit,* verum etiam totum codicem refingi iussit, constitutionibus aliis illo eiectis, aliisque nouis insertis, inter quas & quinquaginta illae decisiones reperiuntur. Hunc

REPETITAE PRAELECTIONIS
 CODICEM, suppresso priore Iustinia-
 neo, publicavit XVI. Kal. Dec. anno
*DXXXIV. Const. Cordi nobis. de emendat.
 Cod.*

At multo plures in Codice nostro occur-
 runt constitutiones, Lampadio & Oreste
 Coss. annisque sequentibus editae, quam
 quinquaginta. Sed iam Em. Merillius, qui
 has decisiones maxima cura collegit,
 suisque commentariis illustravit Paris.
 MDCXVIII, 4. in Prolegomenis elegan-
 ter ostendit, vnam saepe in plures parti-
 culas dissectam esse a noui istius Codicis
 auctoribus, ac praeterea non sufficere il-
 lam notam a tempore desumptam, sed prae-
 cipue etiam in ipsa constitutione confide-
 randum esse, an ius ambiguum in ea de-
 cidatur. Praeter Em. Merillii Commen-
 tarium similis labor exercuit Io. Strauchi-
 um, cui tamen colophonem haut impo-
 suit vir doctissimus.

§. CCCXXIV.

Nouellae. Quum vero Iustinianus, condito corpo-
 re iuris, diu adhuc imperaret: non mi-
 rum est, eum haut paucas subinde edidif-
 se constitutiones nouellas, quarum ple-
 rasque Graece scriptas esse, nemo dubita-
 uerit. Promiserat earum collectionem
 ipse

ipse Iustinianus in *Const. Cordi nobis §. 4. de emend. Cod.* quin & praestiterat promissum, testibus Io. Antioch. in Iustiniano p. 168. Agathia Lib. V. p. 140. & multo clarius Paullo Diac. Hist. Longob. I, 25. quippe qui Iustinianum *nouas quoque leges, quas ipse statuerat, in unum volumen redactas, codicem NOVELLARVM vocari sanxisset*, scribit. Et volumen sane illud, a Iustiniano editum, idem videtur cum illo, quod hodie est pars corporis iuris, quodque in NOVEN COLLATIONES distinctum videmus, quamvis pro authentico textu habeamus versionem Latinam, antiquam illam quidem, quippe qua iam Gregorius M. Papa Epist. XI, 53. usus est, aliquando & satis accuratam, Cuiac. Obs. VIII, 40. sed barbaram tamen, & hinc subinde obscurissimam. *

* At quum ipsas constitutiones Graecas iam editas habeamus ab Haloandro, Heruagio, Scrimgero, Ruffardo: Graecarum litterarum non imperiti inde facile genuinum sensum haurient. Quin notum est, novam e Graeco textu versionem adornasse V. C. Io. Fridr. Hombergk. zu Vach, quae prodiit Marp. MDCC XVII, 4. Sed textum tamen in foro non alium, quam il-

lum semibarbarum, receptum esse, recte obseruant Alb. Gentil. de libr. Iur. Ciu. Cap. VII & Arthur. Duck de auctoritate iur. ciu. I, 4, 16.

§. CCCXXV.

*Næui,
quas in
hoc corpo-
re Iustini-
aneo ob-
seruant.*

Hoc est praeclarum illud iuris ciuilis corpus, quod per tot saecula gentibus sagacissimis admirationi fuit. Et tamen in illud etiam imperitissimus quisque hodie calamum impune stringit, dum alii ipsorum auctorum imperitiam ac stupiditatem accusant, alii meras antinomias & contradictiones somniant, alii in methodum, stilum, & librorum ordinem ac numerum inuehuntur: alii ipsum ius Romanum iniquitatis arguunt. Quin sunt, qui & minima in Iustiniانو non ferunt, veluti quod de perfecto hoc opere gloriatus sit, *l. i. §. 2. C. de vet. iur. enucl.* quod codicem a suo nomine Iustinianum dixerit, quod Pandectas in septem ac non plures paucioresue partes, Institutiones in quatuor libros, ac non potius in tres, distinxerit: quod nobis reliquerit ius iniquum, incertum & male cohaerens, & quae sunt huius generis alia. Longa enim est ea fabula, quam mira industria perpolire stu-

du-

duerunt FRANC. HOTOMANVS in Antitriboniano, FRANC. BALDVINVS in Iustiniano, FRANC. MAESTERTIVS de iustitia legum Romanarum, BERN. AVTVMNVS in Censura Gallica in ius Rom. vt non dicamus de ANT. FABRO, ANT. MATTHAEO, IO. WISENBACHIO, & recentioribus, qui in hoc mustaceo laureolam quaerunt, quam plurimis.

§. CCCXXVI.

Sed, qui ipse olim in ea haeresi fui, quo *Iudicium* magis in iure profeci, eo magis ab illa ab *de illis.* horrere coepi. Credo equidem, ipsum Iustinianum hominem se agnouisse, nihilque humani a se alienum putasse. Fateor etiam, non incidisse eum in illa tempora, quae opus quoddam Daedaleum & quouis Phidiae signo perfectius producere potuerint. Pleraque tamen, quae tanto supercilio notant censores quidam vitio creati, proba esse, expertus sum. Criminationes vero tantum non omnes a viris harum rerum intelligentibus tam praeclare dilutas esse animaduerti, vt causa perorata videatur. *

Prae ceteris commendati merentur VLR.

HVBERI *Eunomia Romana*, opus postumum, editum a filio amplissimo, mihi que amicissimo, ZACHARIA HVBERO, ac recusum Amst. M DCC XXIV. 4. nec non virorum illustrium HENR. & SAM. DE COCCHEIS opera pleraque, in quibus haec calumnia non verbis, sed re ipsa, depellitur, dum quae aliis desperata visa sunt, felicissima industria explicarunt, & quae pugnancia habita ita, reuocarunt in concordiam, ut immortalam inierint gratiam ab omnibus, quibus solidior iurisprudentia cordi est.

§. CCCXXVII.

Graece versae Institutiones. **I**am vero porro quaeritur, quae fata iuris huius Iustiniani tum in oriente, tum in occidente, fuerint? Et hic quidem dubitari nequit, quin in oriente vbique statim receptum sit, tum in foro, tum in scholis iuridicis. Quum vero iudices & antecessores plerique parum gnari essent linguae Latinae: ipsis Iustiniani temporibus libros iuris in Graecam linguam transferre coeperunt. Et Institutionum quidem elegantem Paraphrasin debemus THEOPHILO, quem Iustiniani temporibus floruisse, docent loca, vbi de Iustiniano utitur verbis: *ἡμέτερον βασιλεία, Imperatorem*

rem nostrum §. 1. *Inst. de vsuc.* Θειοτάτη ἡμῶν δεσπότης, *religiosissimi Imperatoris nostri*, §. 12. *Inst. eod.* ἐφόνησε τῶ ἡμετέρω βασιλέως διάταξις, ἣν ἔναγχ' ἐξεφώνησε. *Exstat* ἡ *principis nostri constitutio*, quam nuper emisit: itemque εὐσεβέστατη ἡμῶν δεσπότη, *religiosissima Domina nostra*, §. ult. *Inst. eod.* Quae quam ex Latino Institutionum textu non sint, manifesto probant, auctorem Iustiniani temporibus scripsisse. * Gundlingian. P. II. obf. II. Vnde nihil prohibet, quo minus eundem dicamus, cum Theophilo, Antecessore Constantinop. cuius in componendo corpore iuris opera vsus est Iustinianus. Prodiit haec Paraphrasis post editionem VIGLII ZVICHEMI Bas. 1534. fol. & Lou. 1536. 4. & IAC. CVRTII Lugd. 1581. cum animaduersionibus CAR. ANNIB. FABROTTI Paris. 1638. & 1657. 4.

* Fallitur ergo Cuiacius, qui Theophilum vocat hunc Paraphrastem, & cum Accursio iuniorem facit, in *Recit. ad tit. Inst. de adtion.* Falluntur, qui ei multos errores adfingunt, quum pleraque recte se habeant. Illud vnum mirandum, viuo Iustiniano id sibi summisse Theophilum, ut vberiore scriberet Institutionum paraphrasin, quum

Iustinianus versiones tantum *κατὰ πόδα* permisit, l. 2. §. 21. C. de vet. iur. enuct.

§. CCCXXVIII.

Itemque Digesta & Codex Iuliani. Versio Lat. Nouellarum. Eandem operam Pandectis praestitit THALELAEVS, & ipse Iustiniano σύγχερον, cuius versio Graeca Pandectarum saepissime in libris βασιλικῶν laudatur. Quin & versiones STEPHANI εἰς πλάτ, CYRILLI κατ' ἐπιτομήν, DOROTHEI κατὰ μέσσην τάξιν laudat Matth. Blastares p. 370. apud Fabric. Bibl. Graec. Tom. XII. & p. 370. & Ios. Mari. Suares. Notit. Basilic. §. XIX. Sed & Codicem Graece siue a Thalelaeo, siue ab aliis, versum existisse ferunt, eumque sibi visum esse adfirmabat Marqu. Freherus. Suares. ibid. §. XX. Denique vice versa Constitutiones Nouellas, CXX. iam tum Graece maximam partem scriptas, circa annum DLXX resectis praefationibus, in epitomen contraxit, & elegante Latinitate donavit IVLIANVS Patricius, Exconsul & Antecessor Constantinopolitanus. Quam epitomen cum saepius, tum cura Francisci Pithoei, editam nouimus Basil. 1567. fol.

§. CCCXXIX.

Basilicῶν origo.

Et versionibus quidem illis Graecis, nouel.

uellisque, eadem lingua scriptis, in foris scholisque utebantur saeculis insequentibus septimo & octauo, donec de eo in compendium mittendo saeculo nono cogitare inciperent Imperatores Byzantini. Ex his primum **BASILIVS MACEDO** anno *DCCCXXXVIII* ediderat *πρόχειρον τῶν νόμων*, quod constabat titulis quadraginta. *Suarez. Notit. Basilic. §. III.* Deinde **LEO**, σοφός, patri Basilico succedens, collectionem illam paternam perfecit, eamque sub titulo *διατάξεων βασιλικῶν* promulgavit anno Christi *DCCC LXXXVI*. * *Suarez. ibid. §. X.* Denique subsequutus Leonem **CONSTANTINVS**, cognomento *Porphyrogeneta*, paternum opus sub incudem reuocauit, & libros illos *ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ* publicauit sub initium saeculi decimi. *Suarez. ibid. §. XII. sequ.*

* Eiusdem **LEONIS** Imp. sunt Nouellae *CXIII*, quas primum Graece ex Stephania edidit *Henr. Scrimgerus*, Paris *MDLVIII*. f. l. postea *Larine Henr. Agylaeus* Paris *1560* 8. Vnde postea permultis iuris Iustiniani editionibus subiectae sunt. Harum nec apud nos ullam esse auctoritatem, nec olim in ipsa Graecia fuisse,

fuisse, existimavit Cuiac. Obs. XVII, 31. Contra easdem, & olim valuisse in Graecia, & ne hodie quidem ibi extra usum esse, ex Christoph. Angel. de Statu eccl. Graecae p. 112. & 115. docet V. A. Corn. van Bynkersh. Obs. IV, 1. p. 385.

§. CCCXXX.

*Quales hi
libri?*

Et hi quidem sunt libri illi ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ, ex Graeca Institutionum, Pandectarum, Codicis versione, nec non Iustitiani Nouellis & edictis tredecim, nec non ex Ictorum quorundam Orientalium Paratitlis aliisque libris, quin & patribus ac conciliis collecti, ita tamen, ut multa ommissa videamus, quae fortassis tum ab usu recesserant, multas etiam leges in compendium contractas animaduertamus. Libri isti in sexaginta libros diuisi, praeter pauca, quae nondum integra reperiri potuerunt, cum Glossis Graecae & Latine editi sunt a CAR. HANNIB. FABROT. TO. Paris. 1647. fol. Vol. VII.

§. CCCXXXI.

*Vsus huius
iuris
saeculo XI.
quo Mich.
Atalioas*

Insequentibus etiam saeculis ius Romanum, quale in Basilicōv libris reperitur, in oriente floruisse, euincunt tot opera Graecorum iuridica, quae partim sepa-

separatim prodierunt, partim ENIMVN. *& Mich.*
 DI BONEFIDII iuri Orientali, edito *Pfellus flo-*
 Paris. 1573. 8v. IO. LEVNCLAVII *ruere.*
 iuri Graeco Romano a Marqu. Frehero
 locupletato editoque Francof. 1596. fol.
 Tom. II. inserta sunt. Sic saeculo vnde-
 cimo MICH. ATALIOTA, Iudex &
 Procos. scripsit *πόνημα seu πραγματικὴν*,
 a Leunclauio sub titulo *σύνοψις ὡσανεὶ συ-*
νόψεων editam Tom. II. p. 1. iisdemque
 temporibus MICH. PSELLVS iunior,
 vir *πολυγραφήτατ* Ⓞ, primum ad Con-
 stantinum Ducam, deinde & Alexium, ac
 demum ad Nicephorum, Impp. versibus
 politicis edidit *Σύνοψιν νόμων*: Leo Allat.
 de Psellis eorumque script. §. XLVIII.
 quam Graece & Latin. edidit Bosquetus
 Paris. MDCXXXII, 8. *

* Saeculo quoque XII. in Oriente, & Con-
 stantinopoli maxime iuris Romani studia
 floruisse, vel inde patet quod Innerium ius
 Constantinopoli didicisse, nescio quo au-
 ctore, docet Innoc. Ciron. Obs. Iur. Can.
 V, 5.

§. CCCXXXII.

Sequente saeculo XIII. floruit THEO- *Item saec.*
 DORVS BALSAMON, qui PHOTII XIII. *&*
 No. XIV. *qui-*

*bis scri-
psere Bal-
samon &
Harmeno-
pulus.* Nomocanonem suis commentariis illu-
stravit, in quibus permulta exstant iuris
Romani, ex Basilicis depromti, vestigia.
Ediderunt eum Guil. Voellus & Henr. Iu-
stellus in Biblioth. Graeco Latina Iur. Can.
Tom. II. p. 1312. sequ. Seculo XIV, non
duodecimo, vt Suaresio aliisque visum,
floruit CONSTANTINVS HARME-
NOPVLVS, ediditque *πρόχειρον τῶν νό-
μων*, seu *Promptuarium iuris*, quod post
Adami Suallenbergii Graecam, aliasque
Bernardi Rey & Merceri Latinas editio-
nes Graece & Latine cum adnotationi-
bus suis edidit Dionys. Gothofredus MD
LXXXVII. 4.

§. CCCXXXIII.

*Constanti-
nopoli ca-
pta &
Turcae &
Graeci v-
sum ali-
quem iu-
ris Rom.
conserua-
runt.* Saeculum decimum quintum finem at-
tulit orientali Graecorum imperio, capta
anno *MCCCCLIII.* a Turcis Constanti-
nopoli, & toto illo Orientis tractu ab iis-
dem barbaris oppresso. Iisdem ergo
temporibus & ius Romanum in Oriente
procul dubio exoleuit, at non penitus ta-
men, si recentioribus quibusdam fides
habenda est, quippe qui & apud Turcas,
& apud Graecos, aliquem iuris Romani
vsum hodiernum superesse, referunt. *

* Iur.

* Turcas enim Codicem Iustinianum in sua lingua habere, eoque in foris suis vti, primus testis *αὐτόπῃς καὶ αὐτήκοος* adfirmavit Leunclau. in Praefat. ad libros III. Paratitl. Ex Ism. Bullialdo quoque saepe audiuisse se refert Menag. Amoen. Iur. Ciu. Cap. XXVI. *Turcos pleraque ex legibus Romanorum in suas transfudisse. & praecipue quae ad materiam seruitutum spectent.* De vsu Nouellarum Leonis apud hodiernos Graecos iam supra diximus. (§. CCC XXIX. *)

§. CCCXXXIV.

Ex oriente in OCCIDENTEM reuertimur. In eo quaedam prouinciae Francis, Burgundionibus, Gothis cesserant, quaedam a Iustiniano barbaris felici Mar-
In occi-
dente ma-
ior erat
Codicis
Theodosi-
ani aucto-
ritas.
 te ereptae erant, veluti Italia, Sicilia & Africa. In illis quidam iuris Romani vsus superfuit, at non Iustiniani, verum Theodosiani, quocum Caii Institutiones, Pauli sententias & alia quaedam veterum Ictorum fragmenta coniungere solebant. Demonstrarunt hoc ex instituto Herm. Conring. de Orig. Iur. Germ. Cap. IV. & V. Io. Selden. in dissert. ad Fletam V, 2. seq. Iac. Gothofr. in Prol. Cod. Theod. Cap. III.

III. Innoc. Ciron. Obs. Iur. Can. V, 2. Sed & nos Lib. II. ea de re pluribus agemus.

§. CCCXXXV.

*Ius tamen
Iustinia-
neum in
Italia &
Africa flo-
ruit.*

At in Italia, & procul dubio in Africa quoque, usus iuris Iustiniani fuit quotidianus. Ipse enim Iustinianus illud ubique in orbe Romano observari, solumque in academia etiam Romana doceri iusserat. *l. 2. §. 23. & l. 3. §. 21. C. de vet. iur. enucl.* Et hoc sibi velle arbitror auctorem Epigrammatis, Pandectis Florentinis praemissi, Iustiniano aut parem aetate, aut non multo iuniorem, dum inter alia cecinit:

Ἄνθρωποι δ' Ἀσίας τε δορυκτῆτατε
Λιβύσσης,
Ἐυρώπης τε πύθωνται ὅλα σημάϊοι
κόσμου.

*Europae vero, atque Asiae, Libyae-
que subactae,
Vnum omnes populi Regem domi-
numque tuentur.*

Ait enim poeta, Pandectarum opus non modo in Oriente, & Africa nuper recepta, sed & in Europa, (Italia nimirum, Gothicis extorta,) una cum auctore eius Iu-
stinia-

stiniano regnare. Coler. Parerg. II, 22.
Tom. I. Thef. iur.

§. CCCXXXVI.

Et quamvis paullo post circa annum *Eritam sub*
DLXVIII. Italiam inuaderent Lango- *Langobardis &*
bardi, regnumque ibi constituerent poten- *Francis.*
tissimum: tamen non modo in Exarchatu
Rauennatensi iuri Iustiniano pretium
suum mansit, sed & ipsi Langobardi Ita-
lis sua cuique lege viuendi facultatem de-
derunt, ceu ex ipsa lege Langobardica I,
29, 2. II, 2, 1. adparet. Sane saeculo VII.
nouellam CXIII citat Gregor. Epist. XI,
53. & alibi tum ad Codicem, tum ad No-
uellas prouocat Lib. XII. Ep. 53. Item
saeculo IX, quo istud Langobardorum re-
gnum iam destruxerat Carolus M., saepe
ius Romanorum ad partes vocant Hinc-
marus XVI, 5. XLIV, 32. LI. p. 587. LV.
p. 440. 509. Tom. II. & Ioannes PP. VIII.
apud Iuon. III, 98.

§. CCCXXXVII.

Quamvis vero his temporibus *Codex Vulgaris*
magis & Nouellae, quam Pandectae, in *historia de*
manibus hominum fuisse videantur: non *restitutio-*
ne iuris

Rom. sub tamen ideo existimandum est, eas plane
Lothario intercidisse. Vulgo equidem referunt,
III. Pandectarum codicem aliquem primum
 iterum repertum esse a Lothario III. Imp.
 in Amalphi vrbe, anno MCXXXVII. expugnata, eumque Imperatorem donasse Pisani, qui illum classe instructissima adiuuerint. Pandectas vero illas Pisanas, quae iam Florentiae non sine veneratione quadam ostenduntur, occasionem dedisse & Irnerio, praelectiones in hunc librum instituendi Bononiae, * & Lothario, ius Romanum in scholas & fora introducendi. Sigon. de regn. Ital. Lib. XI. p. 270. Conf. Henr. Brenckm. Hist. Amalphit.

* Addunt, Irnerium initio Latinas litteras docuisse Bononiae, quumque explicaturo illi, quid sit AS, aqua haesisset, Pandectas adiiisse, eumque deinde librum publice interpretatum esse Bononiae. Nota sunt illa Cardinalis Hostiensis in *c. 1. pr. X. de testam. n. 2. As, id est, duodecim vnciae. As ergo quandoque ponitur pro obolo propter quod verbum venit Bononiam studium ciuile, sicut audiui a Domino meo. (Azone.)*

§. CCCXXXVIII.

Quid de

Enimuero vt posterius falsum esse, aduer-

uerfus Nihufii & Bononienfium clamo-^{ea fentien-}
 res folide demonftrauit Herm. Conrin-^{ditr.}
 gius: ita & tota illa hiftoria de repertis
 Amalphi Pandectis, & reftituta ea occa-
 fione iuris Romani ftudio, admodum fu-
 fpecta eft. Primo enim id veterum ne-
 mo tradit, & vir doctiffimus, Lud. Ant.
 Murator. Script. Rer. Ital. Tomo XI. ad Fr.
 Raynerii de Grancis Pifani Poema de
 praeliis Tufciae, quod e faeculo demum
 XIV. eft, obferuat, hunc primum fuiſſe,
 qui Lib. IV. Pandectas memoret in depo-
 pulatione vrbis Amalphitanae repertas, Pi-
 faſque translatas. Deinde nescio, quid
 Pifanos mouere potuerit, vt librum hunc
 pro nauatae operae pretio accipere vo-
 luerint, niſi ei iam tum aliquis apud Ita-
 los honor fuiſſet. Denique & Irnerius
 ante repertum illum Codicem ius ciuile
 Bononiae docuit anno MCXXVIII, ceu
 ipſi Bononienſes in Epiftola ad Nihufium
 fatentur, & ante eum, teſte Odofredo *ad*
l. 1. ff. de iuſt. & iure Pepo leges, priuata
 auctoritate profeſſus eſt.

§. CCCXXXIX.

Res itaque, niſi me omnia fallunt, *Quomodo*

iuris studium Bononiae florere coeperit.

ita se habet. Iuris ciuilis in foris Italiae iam a Iustiniani temporibus magna fuerat auctoritas. At quum in scholis, rudibus istis saeculis, vix quisquam reperiretur, qui cupidae legum iuuentuti viam ad ius ciuile monstraret: Bononiae eam artem profiteri coepit primum PEPO, ac deinde IRNERIVS, Germanus, quem Constantinopoli ius didicisse, scribit Innoc. Ciron. Obs. Iur. can. V, 5. Ex eo quum plures profecissent, iique & ipsi scholas iuridicas aperirent: tantus vndique Bononiam factus est concursus, vt ius ciuile plerisque tum primum renasci videretur. Inde & in Gallia Placentinus; in Anglia Rogerius posteaque Accursius, alibi alii ius Romanum professi sunt, vt breui in vniuersa Europa id studium propagaretur.

§. CCCXL.

Primi qui ibi post Irnerium sub Fridrico I. ius docuerunt.

Hinc iam sub Fridrico I. Imp. clari fuerunt primi Irnerii discipuli MARTINVS GROSIVS, Cremonensis, BVLGARVS, HVGO DE PORTA RAVENNATE, & IACOBVS HVGOLINVS, quos Imperator, quum anno Christi MCLVIII.

comitia haberet in campis Roncaliensibus, in consilium adhibuit. Radeuic. de Gest. Fridr. Imp. II, 5. Otto & Andr. Moren. de Reb. Laud. Tom. I. p. 818. quibus Bononiae ius docentibus, adeo ibi floruit schola, vt idem laudatissimus Princeps antequam expeditionem in Palaestinam susceperet, peregrinos Bononiam studiorum causa confluentes pulcherrimo ornaret priuilegio, quod insertum est Codici Iustiniano in *Auzb. Habita C. ne fl. pro patre.*

§. CCCXLI.

Praeter quatuor istos inter primos *Eorum* ICtos Bononienses celebrantur ROGE-*successo-*
RIVS VACARIVS, qui in Angliam ius *res.*
ciuile intulit, Io. Sarisb. Policrat. VIII, 22. Selden. Diff. ad Flet. VII, 2 sequ. OTTO, PLACENTINVS, qui primus Montispeffuli iura interpretatus est, PYLEVS, qui Bononiae & Mutinae docuit, ALBERICVS A PORTA RAVENNATE, AZO, ICtorum sua aetate princeps, & non minor hoc praeceptore suo FRANC. ACCVRSIVS, Florentinus, cuius in illis tenebris doctrinam admirabilem ipsi

laudant Cuiac. Obs. XII, 16. & Iac. Duaren. apud Mornac. ad l. 2. §. hoc autem C. de vet. iur. enucl. quod eo magis mirandum, quo tardius eum, quippe iam quadragenario maiorem, ad studia se contulisse scribunt. Vid. Guid. Pancirol. de Clar. Leg. Interpr. II, 29.

§. CCCXLII.

Summae Hi non modo viua voce iura publice
& Glossae docuerunt, sed & scriptis suis ista illustra-
ab illis re conati sunt. Eorum vero scribendi la-
scriptae. bor in eo consistit, vt quidam ius in bre-
 uiores veluti positiones, vel, vti ipsi vo-
 cabant, *summas* contraherent, alii in parti-
 tiendo augendoque corpore iuris desuda-
 rent, alii Graecorum exemplo breuiores
glossas, seu scholia, singulis iuris partibus
 adicerent. Inter *summistas*, quos vo-
 cant praecipui sunt ROGERIVS & A-
 ZO, cuius *Summa aurea* prodiit Lugd.
 1596. 4to. Glossas vero aliorum, & ma-
 xime AZONIS collegit, suasque adiecit
 FRANC. ACCVRSIVS, atque ita an-
 no MCCXX perfecta est illa GLOSSA,
 quae deinde corpori iuris addita non mi-
 norem fere in foro auctoritatem, quam
 ipsae leges obtinuerunt. *

* Nota sunt illa Raphaelis Fulgosii in *l. si so-*
lutum C. de obl. & act. Nostis, quanta sit au-
 thoritas Glossatoris. Nam heri dixit Cynus,
 Glossam timendam propter praescriptam
 idololatriam per aduocatos, significans, quod
 sicut antiqui adorabant idola pro Diis, ita
 aduocati adorent Glossatores pro Euangeli-
 stis Volo enim pro me potius Glossatorem,
 quam textum. Nam si allego textum, di-
 cunt aduocati diuersae partis, & etiam iu-
 dices: Credis tu, quod Glossa non ita vide-
 rit illum textum, sicut tu, & non ita bene
 intellexerit, sicut tu? Ego recordor, & sit
 istud pro nouo, quod dum essem scholaris,
 eram satis acutus, & dum semel essemus so-
 cii multi in vna collatione, ausus fui vnum
 textum allegare contra sententiam doctoris
 mei: tantam audaciam habui. Dixit v-
 nus socius, tu loqueris contra glossam, quae
 dicit sic. Et ego respondi, etsi glossa dicit
 sic, ego dico sic, ignarus auctoritatis glossato-
 rum. Credebam enim, quod essent speciales
 apostillae, quae sunt in libris Grammaticae,
 sicut super Virgilio & Ouidio. Sed tamen
 non ita est. Fuerunt enim Glossatores ma-
 ximae scientiae viri & auctoritatis.

§. CCCXLIII.

Ad partiendum augendumque corpus *Quid in*
iuris pertinet labor eorum, qui pandectas Iustiniani

*libris inno-
uarent.*

in DIGESTVM VETVS, INFOR-
TIATVM & NOVVM diuiferunt,
quam ineptam partitionem tribuunt BVL-
GARO. Paulo magis operae pretium
fecit siue BVLGARVSO, siue, vt alii ma-
lunt, BVRGVNDIO, qui Graecos in
Pandectis & Codice textus Latinitate do-
nauit. Pancirol. de Clar. Leg. Interpr. II,
15. Laur. Pignor. Epist. Symb. XXXIX.
quamuis, vitiis haut carere illam versio-
nem, ostenderit Menag. Amoen. Iur. Cap.
XXXIII. Contra minus concinna est par-
titiio Nouellarum in nouem partes, quas
nouem authenticarum collationes barbarq
vocauit idem BVRGVNDIO.

§. CCCXLIV.

*Authenti-
cae Codici
insertae.*

Sed omnium maxime notabiles sunt ad-
ditiones *authenticarum*, quas vocant, &
librorum FEVDALIVM. Confecerant
cum Irnerius, tum alii quidam, ex Nouel-
lis certas positiones iuris nouissimi, qui-
bus ipsis Codicis legibus derogatum sit.
Addiderant alii similes quasdam perio-
chas, ex legibus potissimum vtriusque
Fridrici Imp. decerptas. Has omnes
sub titulo AVTHENTICARVM Codi-

ci inferuit nescio quis, vt eo facilius reperirent studiosi, quid nouis legibus mutatum sit : quamvis nonnunquam a nouellarum sensu aberrasse earum auctores, res ipsa loquatur. De Authenticarum auctoribus & erroribus videndus IO. STRAVCHIVS in *Irnerio non errante*, & inter quos acris ea de re contentio fuit, AL. ARN. PAGENSTECHERVS *Sicilim. Manip. III.* & in *Irnerio iniuria vapulante*, ac V. A. CORN. van BYNKERSHOEK in opusculo *de auctore auctoribusue Authenticarum*, quod cum aliis opusculis prioribus nuper recusum est Lugd. MDCCXXX. 4to.

§. CCCXLV.

Quum vero multae in foro quaestiones *Libri feudorum* etiam de feudis inciderent, de quibus nihil sancit ius Iustinianicum, & in Italia scriptae circumferrentur consuetudines feudorum Longobardicae, a PHILIBERTO Episcopo, GERARDO NIGRO, & OB. AB ORTO, Coss. Mediolanensibus, qui ab Ottone Frising. de Gest. Fridr. II, 13. memorantur, & ab aliis fortassis, collectae: eas vna cum constitutionibus

Conradi III. & Fridricorum Imp. sub titulo DECIMAE COLLATIONIS Nouellis subiunxit HVGOLINVS, ICTus Bononiensis. Odofred. Comment. in *Auth. Cassa C. de SS. Eccles.* Schilter. praef. ad Mincucc. §. IV. Quod postea Fridricum II. Imp. ratum habuisse, ferunt. Engelhus. Chron. p. 1115. Pancirol. Var. Lect. I, 90. Iis postea accessere CAPITVLA EXTRAORDINARIA, quae vocant, ab ARDIZONE, & ALVAROTO collecta, nec non constitutiones quaedam Principum, quae EXTRAVAGANTI-VM nomine veniunt. Horn. Iur. Feud. I, 35.

§. CCCXLVI.

*ICTorum
saeculi
XIV. pro-
lixiores
Commen-
tarii.*

Hic primae istius ICTorum scholae labor fuit, qui per saecula XII. & XIII. feruit. Sequentem enim decimo quarto vixerunt BARTOLVS DE SAXOFER-RATO, & qui ab eo profecit BALDVS, Perusinus, ALEXANDER TARTAGNVS, BART. SALICETVS, PAVLVS CASTRENSIS, IASON MAYNVS, CYNVS, RAPHAEL FVLGOSIVS, HIPPOLYTUS RIMALDVS

&

& alii, quorum vitas Pañciolorus aliique descripserunt, qui non breuibus glossis & scholiis, sed commentariis amplissimis corpus iuris illustrarunt. Sunt sane in his aequae, ac in Glossa, quae admireris: sed plura etiam inepte ac stolide scripta, qualia proficisci oportuit a viris in illa caligine educatis, omnique litterarum, historiae ac philosophiae lamine destitutis. *

* Nemo Commentarios horum hominum elegantius descripsit M. Ant. Mureto Orat. I, 17. *Primo* enim ostendit, quam saepe boni illi viri ignoratione antiquitatis & peruerso quodam contradicendi studio peccarint. *Deinde*, quam multa ubique tractarint ad rem nihil pertinentia, veluti dum quaerunt, quae sit potestas ablatiui, gerundii, relatiui, qui, quae, quod, & similia. De ordine porro: *At nostri*, inquit, *qualem nobis cuiusque generis farraginem reliquerunt? ut si quis rusticus bordum, triticum, viciam, legumina in vnum aceruum conferat, non illis aceruum horum commentariis existimem perturbatiorem fore.* Et quibusdam interiectis: *Apud hos enim, ubi v. c. de auctoritate magistratum agitur, dicitur etiam aliquid de testamentis, ubi de emtione venditione disseritur, aliquid de*

de poenis, aut de auctoritate tutorum inferetur: nihil est denique, quod certam sedem ac domicilium habeat, nihil quod non alienissimo aequae facile, ac suo loco, pertractatum reperiat. Inde illae crebrae ex vno in alium locum reiectiones, quum te, quod hic agendum & tractandum erat, id iubent ex alio petere, in quo tale quidquam agi, nunquam, nisi admonitus, diuinare potuisses. Prorsus ut si quis paterfamilias vestem non in vestiario, sed in arca panaria, conderet, panem ex puteo hauriret, pisces in nemore, lepores in piscina inclusos haberet. Denique de horrido dicendi genere agens: non vnam linguam esse, ait, qua loquantur, sed deterrimum quemdam cinnum ex foedissima barbararum, peregrinarum, inauditarum vocum colluione, olentem, ut seruus ille Plautinus ait, allium, hircum, haram, suem, canem, capram. &c. Meretur sane tota oratio legi, qua nihil de Glossatorum barbarie scriptum est elegantius.

§. CCCXLVII.

*Methodus
docendi
interpretandique
iura.*

Manfit ille scribendi mos saeculis decimo quinto & sexto, quo etiam in Germania aliarumque prouinciarum academias penetravit. Quo tempore quaedocendi interpretandique methodus fuerit, optime docuit Guido Pancirol. de

Cl.

Clarissimis Legum interpretibus toto libro II. Nulla quoque circa iurisprudentiam his saeculis facta est mutatio, nisi quod libros feudorum paulo concinniores quidam dare conati sunt.

§. CCCXLVIII.

Ceperat hoc consilium anno *MCCCC* *Quid*
XXVIII. ANTONIVS MINCVCCIVS *Mincuc.*
 (non *Mericvicius*,) DE PRATO VETE- *cius & Ba-*
 RE, Ictus Bononiensis, scripseratque au- *raterius*
 spiciis, ut videtur Sigismundi Imp. de FEV- *circa feu-*
 DIS *libros sex*, quos a Sigismundo & Fri- *dorum li-*
 drico III. Imp. confirmatos docuit Schil- *bro mo-*
 terus, qui hunc, MINCVCCII foetum diu *liti?*
 latitantem desideratumque a plurimis, edi-
 dit Argent. 1695. 4. Nec aliud fuit in-
 stitutum BARTHOL. BARATERII,
 Placentini, qui priuata industria confecit
 LIBELLVM FEVDORVM REFOR-
 MATVM, eumque anno MCCCCXLII
 Academiae Papiensi commendauit. Eum
 codicem cum reliqua Bibliotheca Tici-
 nensi in Galliam transtulerat Ludouicus
 XII. Rex Franciae, ex quo eum primum
 edidit Nic. Rigaltius Paris. MDCXII. ac
 postea Io. Philipp. Schmidius Arg. MDC
 XCV.

XCV. 4to. Neuter tamen libellus iuris feudalis Longobardici luminibus offecit.

§. CCCXLIX.

*Schola
ICTorum
humaniorum*

Saeculo XVI. nouum iurisprudentiae splendorem circumdederunt ICTi humaniores, ANDR. ALCIATVS, quem IAC. CUIACIUS, ANT. AVGVSTINVS, PITHOEI fratres, PETRVS FABER, FR. HOTOMANVS, BARN. BRISONIUS, VDALR. ZASIVS, FRANC. DVARENVS, FR. BALDVINVS, HVGO DONELLVS aliiq̄ue viri doctissimi maxime in Gallia, & illustri Bituricenfium schola, longo agmine fequuti funt. At tantum abest vt hi debellarint barbariem, vt ea multis post annis in foro & scholis regnarit, & quibusdam locis etiamnum regnet, imperet, triumphet. *

* Quam altas in animis hominum radices egerit illa glossatorum barbaries, variis exemplis ostendi potest, velut quod Cuiacio in cathedra Forcatulus, id est, simia homini praelatus: Papir. Masson. in Elog. Cuiac. quod Muretus, quia ius nouo more

R. G.

Romae profiteretur, illam sparram Seluaghio, homini barbaro relinquere, & ad elegantioris litteraturae professionem redire coactus est. Muret. Part. I. Orat. XXI. Denique quod Larioto, Lipfiam, lautiore proposito stipendio, inuitato & ius non sine maximo iuuenum concursu docenti, parum fauerunt ICTi, qui fruge reperta glandibus vesci malebant. Vid. Melch. von Ossa Testam. Cap. VIII. §. 2. p. 385.

§. CCCL.

Et quidem, vt vera fateamur, non parum solidiori iurisprudentiae nocuit in-
 tempestiuum quorundam studium, qui
 quum elegantiores literas cum iurispru-
 dentia coniunxissent, omnem doctrinae
 laudem in eo positam existimabant, vt
 audacissima crisi leges non emendarent,
 sed figerent refrigerentque, omnia Roma-
 norum instituta petulantissime riderent,
 Iustinianum omnemque eius laborem, lu-
 dibrio exponerent, merasque antinomias,
 Tribonianismos, & nescio quae alia mon-
 stra, vel laruas potius, venarentur, quin
 & nouum ius, si fieri posset, conderent,
 nihilque suo loco stare permetterent. Sa-
 ne

Cur hi quoque non omnes fecerint opere pretium.

ne vt Bartolistaе glandibus; ita hi auditores suos, tamquam Chamaeleontes, vento pascere videntur, non Icti, sed censores, sine populi suffragio creati, iisque accensendi criticis, quos hordeo & auena pasci vidit Cebes Thebanus
in Tabula.

HISTORIA IVRIS

LIB. II.

DE ORIGINE ET PROGRESSV IVRIS GERMANICI.

C A P. I.

DE IVRE GERMANICO ANTE CONRADI I IMPERIVM.

§. I.

QUum commune id esset Germani- *Germani*
nis cum gentibus reliquis anti- *veteres le-*
quissimis, vt saltim ad saeculum *gibus scri-*
Christianum quartum litteris ac scriptu- *ptis carue-*
ra carerent: * facile patet, eosdem, vti *re.*
alias gentes, initio legibus quoque ac iure scripto caruisse.

* Eo enim saeculo litteras inter Gothos primus inuenit Vlphilas, eorum episcopus, auctor versionis Gothicae sacri codicis. Socrat. Hist. Eccl. V, 33. Philostorg Hist. Eccl. II, 5. Quo inuento non fuisset opus, si iam antea Germani litteras habuissent. Versionem enim illam vere Germanicam esse, res ipsa docet: & vere scripsit

Walafridus Strabo ver. eccl. Cap. VII. *Gothi, qui & Getae, eo tempore, quo ad fidem Christi perducti sunt, in Graecorum provinciis commorantes, nostrum, id est, Theotiscum sermonem habuerunt.* Quae ex Tacit. Ann. II, 63. & 88. obiciunt de Epistolis a Germanis ad Romanos missis, ea de lingua & scriptura Latina intelligenda videntur, quam non nulli diuturna cum Romanis consuetudine procul dubio addidicerant, quemadmodum Graecas litteras ex consuetudine cum Massiliensibus addidicerant quidam Galli Strabo Lib. VI. Caes. de Bello Gall. VI, 14. & I, 10. Sed &, quae de Runicae litteraturae antiquitate iactantur, plane incerta sunt, multoque incertius, an ea in Germania vnquam nota fuerit.

§. II.

Habere tamen suos mores & consuetudines. Nihilominus tamen maioribus nostris sui erant mores ac consuetudines, tum communes omnibus, tum vni vel alteri genti propriae, quarum multas cum cura descripserunt Caesar de Bello Gall. VI, 21. sequ. & Tacitus libello *de moribus Germanorum* singulari, ex quibus prolixum recensum instituit Melch. Goldastus in *Collectione Legum & Consuetudinum imperii*, edita Francof. 1613. &

1674.

1674. Harum vero consuetudinum patriarum eo sanctior ad posteros manebat custodia, quo minus ipsa natio vllis exterorum commerciis connubiisue infecta esset. Tac. de Morib. Germ. Cap. IV.

§. III.

Tales sunt quamplurimae, a Tacito, *Earum* Caesare & aliis auctoribus veteribus recensitae, veluti, quod longa esset Germanorum pueritia, longa impubertas, & fera iuuenum Venus: Caes. de Bello Gall. VI, 21. Pompon. Mela de Situ orb. III, 3. Tacit. Cap. XX. quod liberi cum matre ministeria domestica obirent: Tacit. Cap. XXV. ipsique filii, non nisi acceptis sollemniter armis, pars reipublicae haberentur: Tac. Cap. XIII. quod dotem non vxor marito, sed vxori maritus offerret, consentientibus parentibus & propinquis: Tac. Cap. XVIII. quod arma aliaeque res expeditoriae ad filios & nepotes transmitterentur: alioquin sui cuique heredes essent liberi, fratres, patruï, auunculi, nulumque ibi testamentum: Tacit. de Morib. Germ. Cap. XVIII. quod auunculi sororum liberis loco parentis essent, sanctissimaque ea necessitudo haberetur. Id. Cap. XX. *quaedam exempla.*

§. IV.

Alia eiusdem generis.

Eiusdem generis sunt, quae veteres referant de statu feruorum libertinorumque: Tacit. Cap. XXV. de seueritate maritorum in sponias & vxores impudicas: Tacit. Cap. XIX. Procop. de Bello Goth. Lib. IV. de consultationibus plerisque inter pocula susceptis: Tacit. Cap. XXII. de insigni promittentium ac colludentium fide: Tac. cap. XXIV. Annal. XIII, 54. de inimiciis a tota familia susceptis, Tacit. cap. XXI. & manu potius, quam iure, finitis: Pomp. Mela III, 3. Vellei. II, 118. de homicidiis multa; aliis criminibus morte expiatis: Tacit. cap. XII & XXI. de multa pro parte regi vel ciuitati, pro parte ipsi, qui vindicabatur, vel propinquis eius extoluta: Tac, cap. XII. de hospitalitate mita ac paene promiscua: Tacit. cap. XXI. Caes. de Bello Gall. VI, 21. Pomp. Mela III, 3. de tributis pro munere datis: Tac. cap. XV. de numero non dierum, sed noctium, computato: Tacit. cap. XI. Caes. de Bell. Gall. VI, 18. & quae sunt eiusdem generis alia. *

* Quo & feuda refert Ge. Ad. Struvius in Syniagm. iur. feud. 1, 3, 3. ob ea, quae de prin-

principum comitibus eorumque insigni fide refert Tacit. de Mor. Germ. Cap. XIV. Quod quamvis ridiculum videatur clarissimo Dietmaro in Not. p. 87. argumenta tamen, quae ei sententiae opponit, non infringunt hanc Struuii doctrinam, tantum abest, ut ridiculam illam esse demonstrant. An enim apud Germanos viri principes, quia non erant territorii domini, sed in conciliis electi, non potuere habere vasallos? an necessario requiritur superioritas territorialis, ager, & sedes domini fixa, si quis vasallum habere velit? Et quid aliud sunt illi comites, *Gefellen, Wäseln*, quam *vasalli*, maxime quam Tacitus de eorum fide in dominos, & de stipendiis, pro seruitiis militaribus datis, diserte testetur? Nihil ergo impedit, quo minus feudorum prima stamina cum Struuiio iam apud Tacitum quaeramus.

§. V.

Sed quemadmodum pleraeque hae *Singulae* consuetudines Germanis omnibus com- *eriam gen-*
munes erant: ita dubitari nequit, quin & *tes suos*
singulae gentes quasdam habuerint sibi *mores spe-*
proprias ac peculiare, quarum vel vni- *ciales ha-*
cum exemplum adferre iuuabit ex Tacito *bebant.*
cap. XXXII. ubi de Teneteris: *Inter fami-*
liam & penates, & iura successionum equi

traduntur. excipit filius, non ut cetera maximus natus, sed prout ferox bello & melior.
 Quem locum ad consuetudinem res expeditorias ad filios vel agnatos transmittendi pertinere, interpretes plerique observant.

§. VI.

Gentium Germanicarum a liae in Germania subsisterunt, aliae alio migrarunt.

Sed a Taciti temporibus ad saeculum vsque quintum, magna facta est rerum conuersio, migrationeque tot gentium frequentissima effectum est, ut gentes potentissimae, GOTHI, VANDALI, BVRGVNDIONES, SVEVI, FRANCI, ANGLI, praestantissimis Romanorum prouinciis infusae, regna ibi amplissima conderent: vacuas vero eorum sedes gentes antea parum notae, ALAMANNI, BOII, SAXONES, THVRINGI occuparent, totamque Germaniam magnam inter se partirentur, nisi quod ad orientem VENEDI, gens Sarmatica, magnam Germaniae partem inter mare Balticum & Alpes sub suam redegerunt potestatem.

§. VII.

Illae iure scripto; bae non

Quae in vetere patria subsisterant gentes, eae si a Francis discesseris, iure consuetudinario porro vixerunt, nec de iis scri-

scribendis, quamdiu sui iuris mansere, *co-scripto v-*
gitarunt: quum contra populi, qui extra sae sunt,
 Germaniam sedes quaesiverant, adquisita
 sibi aliqua Latine loquendi scribendique
 facultate, paullo citius iura sua litteris con-
 signarint. Vt adeo ab eo tempore genti-
 um Germanicarum quasdam IVRE
 SCRIPTO, quasdam NON SCRIPTO
 vsas esse, animaduertamus.

§. VIII.

Antiquissima tamen omnium videtur *Lex Sali-*
 LEX SALICA, quae Salios, inter Li-*ca.*
 gerim & Carbonariam postea habitantes,
 obstrinxit. Eam *dictasse* primum dicun-
 tur proceres gentis, Wisogastus, Bodo-
 gastus, Salogastus, & Windogastus, *
 emendasse vero postea Chlodouaeus,
 Childebertus, Chlotharius Carolus M. &
 Ludouicus Pius. Vid. Praefat. Leg. Salic.
 Lindenbrog. Cod. Leg. p. 346. sequ. Ba-
 luz. Tom. I. Capit. p. 17. p. 387. 606. Tom.
 II. p. 1060. Ergo satis certum videtur,
 prima eius stamina in Germania magna
 ante Chlodouaeum ducta, eamque post-
 ea subinde variis additionibus auctam es-
 se. Vnde diuersissimae huius legis editio-
 nes, cum glossa Malbergica, & sine ea,

quas accuratissime inter se contulit, & ex antiqua lingua Germanica illustravit Ge. Eccardus, Hanouerae 1719. fol.

* Notum est doctorum de his hominibus locisque, unde nomen tulerunt, certamen, quod nostra memoria inter viros illustres Godofr. Guil. Leibnitium & Nic. Hier. Gundlingium aliquamdiu fuit. Sed coniecturae merae sunt, quas vterque profert, nec certius quidquam dici potest, quam legem Salicam initio saeculi V. circa annum CCCCXXII, vti Sigeb. Gemblac. in Chron. ad illum annum statuit, in Germania Magna procerum suffragiis conditam, ac paullo post in scripturam redactam, postremo a Chlodouaco & successoribus recognitam variisque additionibus esse amplificatam.

§. IX.

Ripuaris, Non vna, sed duabus, legibus vfos esse Francos, iam Eginard. in Vit. Car. M. Cap. XXIX. obseruauit. Id vero non de duabus legis Salicae editionibus, quod Hermanno Conringio de Orig. Iur. Germ. Cap. VII. visum, intelligendum, sed de lege Salica & RIPVARIA, a Ripuariis, qui inter Rhenum, Scaldim & Mosam confederant, dicta, quae etiamnum exstat apud
Bas.

Baf. Heroldum & Lindenbrogium, & paullo post Salicam condita, & a Theoderico, Chlodouaei filio, in scripturam redacta videtur, aucta postea a Dagoberto Rege. Praef. Leg. Baiuwar. apud Lindenbr. p. 399. Baluz. Tom. I. p. 989.

§. X.

Initio saeculi quinti Burgundionibus, *Burgundionum.* qui in Alpibus Graiis, Viennensi prima, Lugdunensi prima & quinta, prouinciis, potissimum confederant, leges ex procerum sententiis dedit Gundobadus Rex, a quo & ipsa lex GVNDOBADAE nomen accepit. Gregor. Turon. Hist. Franc. II, 33. Praefat. Leg. Burg. apud Lindenbrog. p. 266. Plura tamen adiecisse videtur Sigismundus, cui ideo hae leges tribuuntur in Codicibus MSSC. Valuit ea, & euerso Burgundionum regno, Capit. Caroli M. ann. DCCC XIII. Quod odio religionis Arianae adeo mordit Agobardum, vt singularem librum *aduersus Legem Gundobadi, & impia certamina, quae per eam geruntur,* sciberet.

§. XI.

Ita & OSTROGOTHIS, qui in Italia *Ostrogot.*

thorum & Wisigothorum. regnarunt, EDICTVM satis prolixum primus proposuit THEODERICVS, Rex, quod etiamnum exstat apud Lindenbrog. in Cod. Leg. p. 239. sequ. quamvis & plura alia eiusdem generis Cassiodorus in Variis seruarit, quae aequae ac illud maius, non ius Gothorum sincerum, sed ex Romano iure ubique interpolatum, sistunt. * Paulo plus prisca moris inest LEGIBVS WISIGOTHICIS, quas primum Euricus rex anno erae Hispanicae DIV. id est anno Christi CCCCLXVI. scripsit, successores vero, & in primis Legeuildus recognouit ac correxit, quum antea tantum moribus & consuetudine tenebantur. Isidor. in Chron. Goth. ad ann. 504. & 608. Lex ea primum locum occupat in Codice Lindenbrogiano: quamvis Codicem MSC. multo locupletiolem, & aliquando ab editione Lindenbrogiana diuersum seruet instructissima Illustris Cancellarii nostri, IO. PETRI A LVDEWIG bibliotheca.

* V. C. Struuius in Hist. Iur. V, 4. p. 355. leges antiquissimas Gothorum memorare ait Iornandem de reb. Getic. Cap. XI. quarum auctor fuerit Diceneus aequalis L. Sullae philosophus. *Hic enim, inquit, cernens Gotho-*

Gothorum animos sibi in omnibus obedire, & naturale eos habere ingenium, omnem paene philosophiam os instruxit, erat enim huius rei magister. Nam ethicam eos erudiuit, ut barbaricos mores ab iis compefceret: physicam tradens, naturaliter PROPRIIS LEGIBVS viuere fecit, quas vsque nunc conscriptas BELLAGINES nuncupant. Logicam instruens, eos rationis supra ceteras gentes fecit expertos, cetera. Sed nemo non videt, BELLAGINES istas non fuisse leges politicas, quibus respublica regeretur, sed diaeteticas & physicas, ad quas Gothi in cibo, potuque & tota vitae ratione sese componerent.

§. XII.

De SVEVORVM, qui in Hispania; *Anglo-*
 nec non VANDALORVM, qui primum *rum &*
 in Hispania, ac postea in Africa regnarunt, *Werina-*
 legibus nihil compertum habemus. At *rum.*
 ANGLORVM, qui in Britannia sibi no-
 uas sedes imperiumque quaesuerunt, &
 WERINORVM Lex antiqua, sed per-
 breuis, exstat, ab Heroldo, Lindenbrogio
 & Leibnitio edita, quamque facile patet,
 ante expeditionem Britannicam scriptam
 esse, si genuina est inscriptio, in qua An-
 gli & Werini, tanquam vicini, iunguntur:
 quamuis plane dubitare liceat, an haec An-
 glo-

glorum, ac non potius Thuringorum leges sint. Conring. de Orig. Iur. Germ. Cap. XIII.

§. XIII.

Cur gentes extra Germaniam Romanam non adspernatae sint?

Et hae quidem sunt leges gentium, quae relicta Germania in cultioribus orbis Romani provinciis confederunt. Quum vero plerumque Imperatorum Romanorum maiestatem comiter venerarentur, qui eas ibi regnare suis auspiciis patiebantur, quum expellere non possent: * haut mirum est, non modo ipsas illas gentes nonnulla ex iure Romano adsciuisse, sed & provincialibus, quos quibusque locis repererant, leges Romanas permisisse.

* Ita ipsi FRANCI possessionem occupatorum a se non satis stabilem existimabant, antequam tabulis ab Imperatore consignatis confirmaretur. Procop. de Bell. Goth. III, 33 auctorque est Greg. Turon. Hist. Franc. II, 38, Chlodouacum ab Anastasio Imperatore Consularia insignia impetrasse. Conf. Eccardi praefat. Orig. Habsburgic Deinde ipsi Ostrogothorum Regum numi, in quibus Imperatorum Orientalium capita & tituli cusi sunt, satis indicant, Theodoricum, etsi non expectata Zenonis Imp. iussione Regis Gothorum ac Romanorum

titulum sumisset, comiter tamen illius maiestatem veneratum, regnumque Italiae se clientelari tantum iure tenere professum esse. Eccard. Epist. de Num. quibusd. sub regim. Theoderici Gothor. reg. in honorem Imperatorum Zenonis & Anastasii cufis. Hanou. 1720. 4to Ill. a Ludewig in Vit. Iustin. Cap. VIII. §. 86. p. 404. Sed & Burgundiones sedes suas, teste Prospero Aquitanico in Chron. ad ann. CCCXLIII. beneficio Valentiniani Imp. obtinuerant, quemadmodum & Wisigothos Honorius Imp. regnare passus erat in Gallia & parte Hispaniae, ea lege, *ut sua solatia Romanae reip. ubi usus exigere, non denegarent.* Iornand. de reb. Get. Cap. XXXII. Quae quidem clientelarem nexum satis superque arguunt.

§. XIV.

Ac primo quidem istas gentes ex diu- *Leges Ger-*
 turna illa cum Romanis consuetudine ali- *manorum*
 quid peregrini etiam circa leges attraxisse, *passim ius*
 tam certum est, quam quod certissimum. *Rom. re-*
 Quamuis enim de lege Wisigothica non *dolent.*
 adsentiamur Cuiacio ad 2. Feud. II. scri-
 benti, *in ea omnia fere esse petita ex iure*
ciuili: multa tamen inde originem habe-
 re fatemur, in primis, quae constituta le-
 gimus de testamentis, Leg. Wisig. II, 5,

12. nec non de peculio filiorum familias Lib. IV, 5, 5. Eiusdem originis sunt, quae de testamentis sancit lex Burg. XLIII, 1. & Edictum Theoderici §. XXVIII. sequi itemque, quae eodem Edicto §. CXXXII. de possessore nec titulum edente nec probante, §. CXXXIII. de muliere fideiubente, §. CXXXVIII. de re a duobus emta & vni tradita, nec non in Lege Burgundica LXXXVII, 3. de restitutione minorum ante annum aetatis XXX, & tit. LXXXIIX, 2. de manumissionibus praecipuntur. Ut iam non adcumulemus huius generis alia §. XV.

Germanicae gentes provincialibus ius Rom. concesserunt. veluti Wisigothi. Deinde probe obseruandum est, easdem gentes provincialibus quasque suis legum Romanarum usum concessisse. Fecerunt id sane WISIGOTHI, quorum Rex, Alaricus iunior anno Chr. D VI. per Anianum Gothum, aliosque ecclesiae ac reip. proceres, ex Codicibus Gregoriano, Hermogeniano & Theodosiano, nec non Pauli Sententiis & Cui Institutionibus conficiendum curauit corpus iuris Romani, quod passim vocatur CORPVS THEODOSIANVM, Baluz. Tom. II. p. 474. LEX ROMANA, Idem Not. ad

ad Capit. Tom. II. p. 995. Car. du Fresne
 Glossar. med. ac inf. Lat. voce *Lex Romana*,
 itemque BREVIARIVM ANIANI
c. 21. causs. 2. qu. 6. Historiam huius cor-
 poris Alariciani dedit Iac. Gothofr. in
 Proleg. Cod. Theod. Cap. V. cui adden-
 dum, vsum hunc iuris Romani saeculo
 septimo in regno Gothico sustulisse Chil-
 deswindum Regem, cuius seuera ea de re
 constitutio exstat in Leg. Wisigoth. II, 1, 9.

§. XVI.

Idem institutum multo magis serua- *Ostrogo-*
 bant OSTROGOTHI. Ipse enim Theo- *thi.*
 dericus Rex in praefatione edictum suum
 valere iubet *salua iuris publici reuerentia,*
& legibus omnibus cunctorum deuotione ser-
uandis. Et apud Cassiod. III, 43. vsum
 iuris Romani diserte confirmat. Quin
 tanta erat regum illorum humanitas, vt
 arbitrium facerent subditis, qua quisque
 legere viuere vellet. Greg. Turon. Hist.
 Franc. II, 33. Cassiodor. I, 1. III, 4.

§. XVII.

Eo exemplo BVRGVNDIONES *Burgun-*
 quoque Romanos, in regno suo viuentes, *diones.*
 iure suo vti patiebantur. Gundebald. in
 praef. Leg. Burg. apud Lindenbrog. p.

267. *Inter Romanos vero, sicut a parentibus nostris statutum est, ROMANIS LEGIBVS praecipimus iudicari.* Hinc PAPIANVS quidam Aniani exemplo librum RESPONSORVM ex Codice Theodosiano, Nouellisque Theodosii & successorum, quin & ICTORUM libris quibusdam compilauit, vt prouincialibus, qui lege Romana, quam Gundobada, viuere mallent, pro norma esset. * In eo Responsorum libro, quem V. C. Ant. Schultingius recusum dedit, eundem ordinem esse seruatum, ac in lege Burgundica, obseruant Lindenbrog. in Praefat. Cod. Leg. Alam. & Iac. Gothofred. in Manual. Iur. Cap. II. §. 11.

* Addo, librum illum Responsorum a Papiano ipsius Gundebaldi Regis iussu ac auspiciis uideri confectum. Quum enim Rex ille Romanos Romanis legibus iussisset iudicari: statim subiicit in dicta praefatione p. 267. *Qui, (Romani) formam & expositionem legum conscriptam, qualiter iudicent, se nouerint accepturos, vt per ignorantiam se nullus excuset.* Vbi manifesto promittit Corpus aliquod legum Romanorum, quod quidem non aliud esse videtur, quam PAPIANI Responsorum liber.

§. XVIII.

Denique & FRANCI, quamuis iure *Franci.* moribusque patriis viuerent, optionem tamen & ipsi dabant prouincialibus, suisne, an Romanis, legibus viuere vellent, quippe quas tum in Gallia vniuersa viguisse, testatur Agathias de Bell. Goth. Lib. I. p. 7. Ita Chlotharius apud Baluz. Tom. I. Capitul. p. 7. *causas inter Romanos controuersas Romanis terminari legibus*, iussit. Sed & Theodoricus II. Rex iuris Romani tam studiosus fuit, vt Baronius ad ann. CCCCLXVIII. per *leges Theodoricianas*, quarum meminit Sidon. Apollin. Epist. II, 1. intellexerit codicem quemdam legum Rom. ab hoc rege exemplo Gothorum confectum. Quod quamuis falsum esse docuerit M. Ant. Dominicus de praerog. allod. Cap. VI, 2. idem tamen eius amorem erga ius Romanum aliunde solide probat, in primis ex illis Sidon. Carm. 7. vbi Auitus alloquitur Theodoricum:

Mibi Romula dudum

Per te iura placent.

Denique sub Dagoberto adhuc ius secundum leges Romanas dictum esse, testis est Aimon: in Hist. Dagob. IV, 25. Exstant

etiam testamenta, tum ad normam iuris Rom. facta, quale est non modo S. Remigii apud Flodoard. Hist. Rem. Eccl. I, 18. & Hadolindi Cenomanensis Ep. apud eundem II, 5. sed & Alredi, Abbatis, factum anno *DLXXI.* apud Mabillon. Analect. Tom. II. p. 48. qui & alibi Annal. Bened. Tom. II. p. 702. adfert Diploma Murbacense Euerardi Comitis, in quo mentionem facit *donationis, a se nequaquam ciuilitur gestis municipalibus alligatae*, id est, ad acta non infinuatae. Quamuis vero non haberent peculiare aliquod iuris Romani syntagma: sequebantur tamen Codicem Theodosianum, cuius non ignari erant Francorum proceres, veluti Celsus patricius, quem *iuris lectione peritum*, & Andarchius, quem *legis Theodosianae libris eruditum* celebrat Greg. Turon. Hist. Franc. IV, 24. & 47. itemque Bonitus Aruernensis Ep. quem circa annum *DCL. Theodosii edoctum fuisse decretis*, ex MScā eius vtiā docet Iac. Gothofred. Proleg. Cod. Theod. Cap. VII. p. 196. *

* Quin in vniuersum testatur Sidon. Apollin. Epist. II, 1. iuuentutem Gallicanam, imperante Chlothario, Francorum Rege,
Codi.

Codicis Theodosiani studio fuisse initiatam.

A multo enim tempore inoleuerat ibi mos, ut Romam confluerent, qui iuri ciuili dabant operam: eiusque rei exempla sunt apud Constantium in Vita S. Germani Cap. I. & Rutil. Numiat. Itin. I. v. 209. Celebrabatur enim tum Roma, tanquam *domitium legum*, Sidon. Apollin. Epist. I, 6. ac proinde iuris ciuilis cultum inde petebant; quotquot ex prouincialibus ad sapientiae istius laudem adspirabant. Fr. Iurer. ad Symmach. Epist. IX, 83.

§. XIX.

Quid? quod & ANGLIOS, quamuis *An Et An.* Britanniam, iam a Romanis desertam, occupassent, legum tamen Romanarum usum, cui adsueta fuerint Britanni, prouincialibus relinquere non dubitasse, existimat V. C. Io. Sam. Brunqu. Hist. Iur. I, 15, 19. Auctor enim est Beda Venerab. Hist. Angl. II, 5. Ethilbertum, Cantii Regem, *inter cetera bona, quae genti suae consulendo contulerit, etiam decreta iudiciorum iuxta exempla Romanorum cum consilio sapientum constituisse, quae conscripta Anglorum sermone haecenus habentur, & obseruentur ab ea.* Enimuero non leges Romanas recepit Ethilbertus;

quas tunc ex Britannia plane exsulasse, obferuat Selden. in Diff. ad Flet. Cap. VII. §. I. fed sensus est, primum illum Regem Christianum proprias Anglis leges tulisse, * & tanta quidem cum cura, vt exemplo Romanorum viros sapientissimos in consilium adhibuerit.

* Exstant permultae Ethilberti istius leges etiamnum in G. Lambardi Archaeonomia, edita Lond. 1568. Sed eae nihil Romani redolent. Quin ipse Beda statim subiicit, Ethilbertum *in his legibus primitus posuisse, qualiter is emendare deberet, qui aliquid rerum vel ecclesiae vel episcopi, vel reliquorum ordinum furto auferret*: obseruatque Selden. in Iano Angl. Lib. I. §. XXXIV. fures ex ea lege delictum numis luisse, si qui vero manum sacris essent admoliti, iis manum praecisam esse. Id quod sane cum iure Romano nihil commune habet, magisque iuri Germanico concinnum videtur.

§. XX.

Gentes, quae in Germania substituerunt, legibus scriptis vt coe-

Talis erat iuris status apud eas gentes, quae in prouinciis Romanis noua regna condiderant. Quod ad eas attinet, quae in Germania substituerant: eae pleraeque tum demum, quum in Francorum potestatem peruenissent, ius scriptum habere

coeperunt. Theodericus enim Rex Fran-
corum, quum esset Catalaunis, elegit viros tum ante
sapientes, qui in regno suo legibus antiquis Carolum
eruditi erant. Ipso autem dictante, iussit M.
conscribere legem Francorum, & Alaman-
norum, & Baiuuariorum, unicuique genti
quae in eius potestate erat, secundum con-
suetudinem suam. Addidit, quae adden-
da erant, & improuisa & incomposita reuo-
cauit, & quae erant secundum consuetu-
dinem paganorum, mutauit secundum le-
gem Christianorum. Et quidquid Theode-
ricus Rex propter vetustissimam pagano-
rum consuetudinem emendare non potuit,
posthaec Childebertus, Rex, inchoauit, sed
Chlotharius Rex perfecit. Haec omnia
Dagobertus, Rex gloriosissimus, per viros
illustres Claudium, Chadum, Indemagum
& Agilulfum renouauit, & omnia vete-
ra legum in melius transtulit, & unicui-
que genti scripta tradidit, quae vsque ho-
die perseuerant. Praefat. Leg. Baiuuar. ap.
Lindenbrog. p. 399.

§. XXI.

Similia de Carolo M. memoriae prodi- Tum sub
dit Eginardus in vita Car. Cap. XXIX. eum eo.
nimirum omnium nationum, quae sub eius

dominatu erant, iura, quae scripta non erant, describi ac litteris mandari fecisse. Poëta vetus apud Leibnit. Script. Brunsv. Tom. I. p. 168.

*Cunctorumque sui regni leges populorum,
Collegit, plures inde libros faciens.*

Talia etiam in Annal. Francor. apud Lambec. Bibl. Vindeb. II, 5. legimus, ex iisque simul obseruamus, factum id a Carolo esse circa annum *DCCCIV.*

§. XXII.

*Lex Alamanno-
rum.*

Iam itaque facile patet, quae sit origo **LEGIS ALAMANNORVM.** * Ea enim in Codicibus MSC. hunc titulum praefert: *Incipit LEX ALAMANNORVM, quae temporibus Chlotharii Regis una cum principibus suis, id sunt XXXIII. Episcopis, & XXXIII. Ducibus, & LXXII. Comitibus, vel cetero populo, constituta est.* Herold. p. 17. Lindenbrog. p. 363. Est ergo haec lex a Chlothario, & quidem, vt P. Daniel Hist. Franc. Tomo I. p. 306. recte suspicatur, secundo, quia tum Alamanni iam Ducibus suis paruerunt. Lex Alam. tit. XXXI. Interim facile largimur, Theodericum, Chlodouaei filium, prima eius

eius stamina duxisse. Nec dubium est, quin successores plura addiderint, eaque causa sit tantae exemplarium varietatis, de qua Lindenbrog. p. 1330. sequ. & Conring. de Orig. Iur. Germ. Cap. IX. p. 42.

Doctissimus Nic. Hier. Gundlingius Part. III. Gundl. Diff. II. §. XVI. sequ. statuit, Alamannorum a Chlodouaeo oppressorum, provinciam occupasse Francos victores, iisque datam esse *legem Salicam*, cui postea demum lex Alamannica successerit, quum a Francis paullo initius haberentur. Sed veterum auctoritate destituitur haec sententia, nec aliud habet fundamentum, quam quod vir doctus quatuor pagos, *Salheim, Windheim, Bodenheim & Wisenheim*, qui *Salogasto, Windogasto, Bodogasto, & Wisogasto*, *leges Salicae* auctoribus, nomina dare potuerint, in tractu Wormatiensi, adeoque in Alemannia inuenisse sibi visus est. Conf. quae huic coniecturae opposuit Leibnit. in Respon- sione sua §. 45. sequ. quam ipse Gundl. e- didit Parte VI. Gundl. p. 77. sequ.

§. XXIII.

Certior est LEGIS BAIUVVARIO- *Baiuu-*
RVM aetas. Quum enim Boioarii, Ala- *riorum.*
mannorum clade perterriti primum
Theodorico, Ostrogothorum in Italia

Regi, eoque mortuo, Francis se dedissent: leges eorum, in scripturam redactas firmarunt primum Theodoricus, deinde Childebertus & Chlotharius, ac demum Dagobertus, Reges. Praefat. Leg. Baiuuar. p. 399. At quum non armis victi, sed spontanea deditioe in Francorum potestatem venissent, adeoque magna adhuc ducum e gente Agilolfingica esset auctoritas: non mirum profecto est, eos quoque leges tulisse subditis, in quibus est **DECRETVM TASSILONIS**, legi isti Baiuuariorum subiunctum apud Lindenbrog. p. 439. & haut paullo auctius apud Gewold. ad Hund. Metrop. Salisb. Tomo I. p. 310. sequ.

§. XXIV.

Frisiorum. Incertae aetatis est **LEX FRISICA**, quippe quam alii a Theoderico; alii a Chlothario; alii a Dagaberto; alii denique a Carolo M. latam existimant. Conring. de Orig. iur. Germ. Cap. XIII. Sed quum Theoderico nondum paruerint Frisii: leges ipsae autem rudiores atque horridiores sint, quam quales feliciter Caroli M. saeculum ferebat, quin in ipsis, quae postea accesserunt, additionibus sapientum,

tum, *Vulemari & Saxmundi* Tit. XII, 1. adhuc pagana legislatorum superstitione regnet: mihi quidem certissimum videtur, leges has scriptas esse antequam gens Frisica sacra Christiana susciperet, quamvis deinde quaedam ad Christianum ritum detorta videantur. Vid. Addit. *Vulemari* Tit. I. §. 1. Praeter Heroldum, & Lindenbergium hanc legem non modo edidit, sed & notis elegantibus illustravit SIB. TEDARDVS SICCAMA, cuius libellum eleganter recusum debemus viro clarissimo, Carolo Guil. Gaertnero, Lips. 1730. 4to.

§. XXV.

Interea LANGOBARDI quoque Ita- *Langobardorum.*
liam, Gothis vix a Iustiniano Imp. ere-
ptam, circa annum Christi DLXVIII oc-
cuparunt, ibique regnum potentissimum
constituerunt, quod praeter exarchatum
Rauennatensem vniuersam paene Italiam
complexum est. Itaque & hic populus
leges suas non modo in scripturam, verum
etiam in iustum corpus redigere coepit,
etiam post Caroli M. tempora, & extin-
cto licet regno Langobardico, diutissime
apud Italos valiturum. Sigon. de Regno

Ital. Lib. VIII. ad ann. MVII. p. 188. quin etiamnum in quibusdam Italiae vrbibus valentem, si fides habenda Iac. Spigelio & Melch. Goldasto apud Conring. de Orig. iur. Germ. cap. XXII.

§. XXVI.

*Legum
Langobar
dicarum
collectio &
glossae.*

Diximus has leges in corpus aliquod redactas. Nam quamvis non vnum agnoscant auctorem, sed partim a Rothare Rege anno *DCXXXVII*, partim a Grimoaldo, Luitprando, Ratchiso, Aistulpho, quin & a Francis ac Germanicis Imperatoribus, latae sint: editiones tamen Lindenbrogiana, & pleraeque omnes, has leges sistunt libris tribus, in certos titulos distributis. Quod a Petro Diacono Cassinensi factum esse, pleriq; existimant, quem Lotharii III. Imp. Logothetam, exceptorem & chartularium fuisse, ex Chron. Cass. IV, 125. patet. Glossae iuridicas in has Langobardicas scripserunt CAROLVS COTTVS, ANDR. DE BARVTO, & IO. BAPT. NENNA. Duorum priorum nec non NIC. BOERII glossae habentur in Corpore iuris glossato Lugd. Sequ. apud Gabr. Carter. anno 1600. 4. Tom. vlt.

§. XXVII.

§. XXVII.

Sed omnium industriam in restituendo *Noua Mu-*
 illustrandoque Codice LEGVM LAN-^{ratorii}
 GOBARDICARVM superarunt Socii ^{collectio}
 Palatini, & in his V. C. Lud. Ant. Murato-^{laudata.}
 rius, qui inter Script. Rer. Ital. Tomo I.
 Part. II. leges Langobardicas ex duobus
 codicibus Mutinensibus * edidit, non in
 titulos secundum ordinem argumentor-
 um distributas, sed secundum Regum, a
 quibus profectae, seriem digestas, suisque
 prooemiis, quae in editis omnibus desunt,
 instructas, interiectis passim formulis, qui-
 bus prudentes Langobardorum tum a-
 gendo, tum excipiendo in foro vsi sunt,
 additisque praefationibus, notis, indici-
 busq; praestantissimis, vt nihil hac quidem
 hac collectione reperiri possit perfectius.

* Alterum ex his Codicibus Euerardus qui-
 dam per Lupum describendum curauit. Id
 enim docet praemissum carmen heroi-
 cum, cuius initium est:

*Hunc Heros librum legum conscribere
 fecit*

Eurardus prudens.

Eurardum istum Muratorius non alium
 esse suspicatur, quam Ducem Foroiulien-
 sem sub Ludouico II. Imp. Addo ego,
 eum

eundem forsan esse hunc codicem, cuius ipse Euerardus meminit in Testamento suo apud Aub. Micaëum Cod. Donat. Piaç. Cap. XV. p. 21. vbi Vnrocho filio primogenito legat. *librum de lege Francorum, & Ripuariorum, & Langobardorum & Alamanorum & Baiuuariorum.* Et in hoc Codice Mutinensi eaedem leges vno fasciculo coniunctae fuerunt, teste ipso Muratorio.

§. XXVIII.

Capitularia Regum Franc., ad tempora Caroli M.

Et hae quidem sunt leges gentium Germanicae originis, a seculo V. ad Caroli M. imperium in scripturam redactae ac editae. Quum vero Franci hoc temporis interuallo, Burgundiones, Frisios, & Alamannos perdomuissent, Gothos Gallia submouissent, Baiuuarios in deditioem accepissent: non mirum est, praeualuisse reliquis LEGES FRANCICAS, non modo Salicam, & Ripuariam, sed & edita, quae singuli Reges in comitiis vel placitis publicis, & consentientibus regni ordinibus, sub CAPITVLARIVM nomine edere solebant. Superfunt sane eiusmodi capitularia CHILDEBERTI, anni *D LIV.* CHLOTHARII, anni *DLX.* GUNTFRAMMI, anni *DLXXXV.* CHILDE-

DEBERTI iunioris anni *DXCV*. CHLOTHARII II. anni *DCXV*. CAROLOMANNI, anni *DCCXLII*. sequ. PIPPINI, item Capitularia Sueffionense anni *DCCXLIV*. Vermeriense anni *DCCLII*. Verrense anni *DCCLV*. denique Metense & Compendiense anni *DCCLVII*. apud Baluz. Tom. I. Capitul. p. 1. sequ.

§. XXIX.

Quamuis ergo hae leges omnes passim *Leges Germanicae* aliquid ex iure Romano traxerint, (§. XIV.) *plerosque mores patrios a Tacito descriptos fir-* multa etiam ex pristina barbarie paullatim *marunt.* deterferit Christiana religio, qua interea hae gentes omnes imbuebantur: res ipsa tamen docet, consuetudines tantum non omnes, quas Iulius Caesar, Tacitus alii que veteres scriptores in Germanis notauerant, (§. III. & IV.) in istis Germanorum legibus etiamnum reperiri. Vnde facile adparet, maiores nostros prisci & auiti moris tenacissimos fuisse.

§. XXX.

Hinc expressissima in legibus his vestigia deprehendimus longae pueritiae, Leg. *Id quod exemplis* Wisig. IV, 3, 1. Langob. II, 29, 1. dotis *demon-* vxori a marito oblatae, Leg. Wisig. III, 1, *stratur.* §. & 6. Burg. LXII, 2. Alam. LVI, 1. seq.

Ri-

Ripuar. XXXVII, 1 & 2. Lang. II, 4, 1. sequ. rerum expeditoriarum, & geradae, Leg. Burg. LI, 3 & 4. Angl. VI, 5 & 6. inimicitiarum a tota familia susceptarum, Leg. Fris. II, 2. VIII. addit. Vulm. I, 1. Leg. Sal. LXIII, 2, & sequ. Angl. VI, 5. Langob. I, 7, 15. I, 37, 1. sequ. controuerfiarum non iure, sed ferro decisarum, Leg. Burg. LXXX, 1. sequ. Alam. I, 3. LXXXIV, 1. Baiuuar. XVI, 1. Ripuar. XXXII, 4. Fris. XI, 3. XIV, 4. Langob. XXXII, 3. homicidii non morte, sed multa, expiati, Leg. Sal. XXVI, 1. Ripuar. VII. & XXXVI, 1. Angl. I, 1. Fris. I, 1. sequ. Alamann. XLIX, 1. sequ. LXVIII, 1. sequ. Baiuuar. XIII, 1. sequ. Langob. I, 9, 3 & 6. hospitalitatis legibus praeceptae, Leg. Burg. XXXVIII, 6, 7, 9. numeri denique non dierum, sed noctium, initi. Leg. Sal. XXVI, 49. Ripuar. XV, 9, 6. Langob. I, 13, 23.

§. XXXI.

*Formulae
forenses
eorum
tempo-
rum.*

Sed haec quidem de legibus ipsis horum temporum sufficient. Vnum addimus, ad earum aequae ac iuris Romani, tum apud prouinciales recepti illustrationem, vsusque forensis intelligentiam non parum conferre tot FORMVLARVM collectio-

lectiones, quae ex istis saeculis supersunt. Habemus enim MARCVLFI *Formulas* quales tum ab Hier. Bignonio, tum a Lindenbrogio, datae sunt, apud Steph. Baluzium; aliasque, secundum LEGEM ROMANAM, vel SIRMONDICAS, nec non alias BIGNONIANAS, ab eodem Baluzio; alias ANDEGAVENSES, a Mabillo-
nio tum Analect. Tom. IV. p. 234. tum in Operis de Re Dipl. Adpendice Tomo II, editas, & quas paullo ante laudauimus (§. XXVII.) LANGOBARDICAS, a Lud. Ant. Muratorio Tom. I. Script. Rer. Ital. Part. II. ex vetere Codice Mutinensi descriptas, quas vtut barbaro dicendi genere scriptas, maximam tamen adferre vtilitatem, vnusquisque re ipsa experietur.

CAP. II.

DE PROGRESSV IVR. GERMANICI A CAROLI M. TEMPORIBVS AD LOTHARIVM III. IMP.

§. XXXII.

PRogredimur ad tempora Caroli M. *Carolus* quem si emendandis barbarorum mo- *M. legisla-*
ribus, legibusque aequioribus ferendis *tor Saxo-*
na- *num.*

natum dixerimus, neminem nos habituros contradicentem speramus. Eum omnium, quae sibi parebant, gentium, leges in scripturam redigere iussisse, iam supra vidimus. (§ XXI.) Quum ergo tum gentes omnes iam leges scriptas haberent, praeter SAXONES, quos ipse primus diuturno bello perdomuerat: dubitari nequit, quin iis prae ceteris hanc operam nauarit. * Non tamen nouas illis obtrusit leges, sed, vt Poëta anonym. ad ann. DCCCIII loquitur,

*Tum sub iudicibus, quos Rex imponeret
ipsis,*

*Legatisque suis, permissi LEGIBVS uti
Saxones PATRIIS, & libertatis honore.*

* Coniicit quidem V. C. Burc. Gotth. Struuius in Hist. Iur. VI, 7. p. 425. 426. iam ante Carolum M. Saxones suas leges scriptas habuisse, quod ipse Carolus M. in Capitul. de part. Sax. Cap. XXXIII. ad *legem Saxonum* & in Capit. Sax. Aquisgr. anni DCC XCVII. nec non Capitul. IV, app. II. cap. 35. ad *eorum euuam* prouocet. Sed vt *lex* & *euua* πολύσημα sunt vocabula: ita & ius non scriptum significare possunt.

§. XXXIII.

Lex Saxo. Et haec procul dubio est LEX illa SA-
XO.

XONVM ab Heroldo, Lindenbrogio, ^{num} Leibnitio, & nuper a V. C. Car. Guil. ^{quando} Gaertnero edita. Quamuis enim Lin. ^{scripta?} denbrogius eam legem vel ideo Caroli saeculum antiquitate superare existimet, quod in membranis, quas nactus sit, litterarum ductus vetustatem maiorem arguant, & codex ille ante Caroli tempora scriptus videatur: tamen quum illa Lex Saxonum Christianis vocabulis e. g. *ecclesia* vtatur, Tit. III, 5, & praeterea regni ac Regis Francorum diserte meminerit: Tit. III, 1. XVII, 1. fieri sane non potest, vt eam vel Caroli M. aevo antiquiorem, vel ab Haraldo, Danorum Rege, profectam esse existimemus. Conring. de Orig. Iur. Germ. cap. XII.

§. XXXIV.

Videtur tamen non nisi fragmentum i- ^{An inter} stius legis ad nos peruenisse. Multa enim, ^{gra ad nos} quae veteres ex lege Saxonum citant, in hac ^{peruene-} nostra desiderantur, v. g. lex de matrimo- ^{rit?} nio impari nobilis & plebeiae sub mortis supplicio vetito, Eginard. apud Adam Brem. I, 5. de traditionibus digito firmandis, Diplom. Liemari apud Lindenbrog. Script. rer. Septentr. p. 147. de eo, qui fi-

nes alienos inuaserit, capitis damnando. Lamb. Schaffnab. p. 196. Accedit quod quum *crudelissimam Saxonum legem* vocet Wippo in vita Conradi p. 430. in hac superstite nihil crudelitatis reperiatur, nisi crudelem etiam dicere velis Nemesin Carolinam, quae aequae, ac lex Saxonica, fures capite plecti iubet. Esse tamen illa fragmenta genuina ac vetusta, aliis sane argumentis satis demonstrari potest. *

* Prouocat enim ad legem nostram ipse Carolus M. in Capitul. de partib. Sax. §. XXXII. ubi ait: *De periuriis secundum legem Saxonum fit.* Atqui hoc caput hodiernum habemus in lege Sax. II, 8. & 9. *Qui sciens peierauerit, capite puniatur, qui nesciens peierauerit, manum suam redimat auctor sacramenti.*

§.XXXV.

Capitularia Caroli M. de Saxonibus.

Nec in eo adqueiuit Caroli M. sollicitudo. Quum enim gens Saxonum, quamuis Christianis accessisset, adhuc tamen auitas superstitiones mordicus teneret: * legi illi patriae nonnulla adstruxit, quae rudem istam gentem saltim poenarum metu in officio continerent. Eo enim pertinent CAPITVLATIO DE PARTIBVS SAXONIAE incerti anni, & CAPITV-

LARE

LARE SAXONVM anno erae Christianae *DCCXCVII* in comitiis Aquisgranensibus promulgatum, quae inuenta in bibliotheca Vaticana a litteratissimo principe Ferdinando Fürstenbergio, (vid. Monim. Paderb. p. 324.) primum a Luca Holstenio Romae, deinde ab Hermanno Conringio Helmstadii, demum a Steph. Baluzio Capitular. Tom. I. p. 250. Herm. Adolph. Meinders de Statu relig. & reip. sub Car. Magn. p. 23. sequ. & nouissime a viro doctissimo, Car. Guil. Gaertnero, edita sunt Lips. *MDCCXXX.* 4to.

* Argumento esse potest *Indiculus Superstitio- num & paganiarum*, quem eidem debemus Principi Ferdinando, Paderbornensi Episc. in Monim. Paderborn. p. 308. Et notum est, in iis illustrandis multum operae fuisse Casp. Caluoer, Herm. Adolphum Meinders, & Georg. Eccardum. Adeo vere cecinit poeta:

*Quo semel est imbuta recens, seruabit
odorem*

Testa diu.

§. XXXVI.

Sed aliarum quoque gentium legibus, *Nec non*
quas a Theoderico Rege Francorum eius. *ad Leges*
que successoribus in scripturam redactas, *Salicam,*
Baiuua-

riorum & Langobardorum. diximus, noua quaedam additamenta sub Carolo M. eiusque filio, Ludouico Pio accesserunt. Iphis enim Francorum legibus illam *paucula capitula, & ea imperfecta addidisse*, testatur Eginardus in vit. Caroli cap. XXIX. talisque Capitula ad LEGEM SALICAM exstant apud Baluz. Capitular. Tomo I. p. 17. 387. 606. & Tomo II. p. 1060. * Eiusdem generis sunt Capitula, LEGI BAIUVVARIORVM anno *DCCLXXXVIII* adiecta apud eundem Tom. I. p. 207. Denique quod ad legem LANGOBARDORVM attinet, non modo illi insertas videmus plures Caroli M. & successorum constitutiones, verum etiam alia *Capitula, addita ad Legem Langobardicam*, nec non *Capitula, excerpta ex lege Langobardorum* reperimus apud Baluz. Tom. I. p. 327.

* Fortassis & plura perierunt. Exstat sane charta monasterii Honaugiensis apud Mabillon. Annal. Benedict. Tom. II. p. 697. in qua Carolus *Rex Francorum, vir illuster* profitetur, *res peregrinorum secundum legem Francorum proprias esse Regis*: ab eoque iure excipit peregrinos Scotos. Quod est ipsum ius Albinagii, cuius alioquin vix vestigium in legibus Francicis reperias.

§. XXXVII.

Inprimis vero notanda sunt ipsa CA- *Capitula-*
 ROLI M. CAPITVLARIA, vniuersis *ria Regum*
 ciuibus praescripta, * id est sanctiones, *Franco-*
 vel in conciliis & synodis, vel in comitiis *rum vni-*
 regni de ecclesia & republica factae, qua- *uersalia.*
 rum plurimas ex variis Codicibus MSC.
 integras edidit Steph. Baluz. Tom. I. p.
 189. sequ. Talia deinde & Ludouicus
 Pius, Pippinus, Italiae Rex, Carolus
 Caluus, & alii Francorum Orientalium &
 Occidentalium Reges plura publicarunt,
 quae laudatus Baluzius eadem industria
 vndiquaque collegit ediditque Tom. I. p.
 § 33. 541. 561. sequ. Add. Brower. Annal.
 Treu. Proparasc. cap. X. Mabillon. Ana-
 lect. Tom. I. p. 299.

* Quemadmodum enim communi populi
 consensu huiusmodi Capitularia fiebant:
 ita & omnes iis subscribere, eoque chiro-
 grapho se ad eorum obseruantiam obstrin-
 gere cogebantur. Capitul. III. a. DCCCIII.
 Cap. XIX. Capitul. II. a. DCCCXIII. in
 prooem. Capitul. Caroli Calui. tit. I.

§. XXXVIII.

Ne vero tot speciales leges conquiren- *Eorum*
 dae essent Francis: fuerunt, qui capitula- *collectio ab*
 ria illa colligerent, & in certum ordinem *Ansegiso*
re. facta.

redigerent. Collectionum illarum notissima est ANSEGISI, Abbatis siue Lobienſis, siue Fontanellenſis, siue alius monasterii, tamen non Archiepiscopi Senonensis, * Baluz. proleg. Capit. §. xxxix. qui omnia Caroli M. & Ludouici Pii Capitularia eo ordine disposuit, vt liber primus Caroli M. constitutiones ad rem ecclesiasticam pertinentes; secundus eiusdem leges ciuiles; tertius Ludouici leges ecclesiasticas; quartus eiusdem leges ciuiles, vel, vt auctor vocat, *mundanas* complectatur. Addidit auctor appendices tres, quibus varia collegit Caroli M. Ludouici Pii, & Lotharii I. Imp. capitularia, quae vel ex superioribus *memoriae caussa scripta, vel non plenum explere sensum, vel geminata, & cum aliis mixta* videbantur. Ediderunt hanc collectionem, B. Rhenanus Vitus Amerbachius, Ioach. Vadianus, Heroldus P. Pithoeus, Iac. Sirmondus & nouissime Steph. Baluzius.

Ansegiso, Abbati Lobienſi, hanc collectionem tribuit Sigeb. Gemblac. in Chronic. ad ann. DCCCXXVII. Ansegiso, Archiep. Senonensi, Odorann. in Chron. ad ann. DCCCLXXXII. Ansegiso, Abbati Fontanellenſi Baluz. in Proleg. §. XXXIX.

Sed

Sed vti manifesto errant. qui auctorem faciunt Ansegisum Archiep. Senonensem: ita sunt, qui Ansegisum Abbatem Lobiensem postea Fontanellensi monasterio praefectum contendunt. Quae si probari possent, Baluzium Sigeberto facile conciliaremus.

§. XXXIX.

Postea anno *DCCCXLV.* nouam collectionem Otgarii Archiepiscopi Moguntini auspiciis adornauit **BENEDICTVS**, Leuita Moguntinus, quam Ansegisiana collectionis veluti auctarium esse voluit. Constat illa libris tribus, in quibus nec delectu, nec ordine vsus est bonus ille Leuita. His deinde nescio quo auctore accesserunt Additionum libri IV. Vtraque collectio in foris Francicis tum Germaniae, tum Galliae, maximi vsus fuit: Ansegisiana tamen etiam Ludouici Pii & Caroli Calui auctoritate firmata. Vid. Steph. Baluz. Proleg. §. XLVII. sequ. Conring. de Orig. Iur. Germ. cap. XV. Quin ipse **LOTHARIVS** Imp. nouam collectionem in vsum Italorum confecit, Baron. Annal. Eccles. ad ann. *DCCCXLVII.* n. 12. quam edidit Melch. Goldastus in Collect. Leg. & Confu. Germ. p. 102.

*Nec non a
Benedicto
Leuita &
Lothario.*

*A Carolo
M. ad fi-
nem stirpis
eius in
Germania
leges pa-
triae ad-
huc valere
sunt.*

§. XL.

Iam ex his facile patet, quaenam fuerit iuris Germanici facies a Carolo M. vsque dum eius stirps apud Germanos defecit, id est ad ann. *DCCCCXI*. Primo enim adhuc singulae gentes legibus suis propriis utebantur. Id quod vel iade patet quod multo post ad Legem Baiuuariorum ipse prouocat Henricus II. Rex: Adelbold, Vit. S. Henrici cap. X. apud Leibnit. Tom. I. p. 423. quodque idem Imperator eiusque successor Conradus Salicus Saxonum leges confirmasse dicuntur. Ditmar, Merseb. V. p. 386. ed. Leibnit. Wippo in Vit. Conradi p. 430. quin & lex Alamanica pro norma fuit Conrado I. Regi Germ. in ferenda anno *DCCCCXIV* sententia, Ekkehard. de Cas. Mon. S. Galli cap. I. vt taceam manumissionem, per iactum denarii secundum legem Salicam factam sub Zuenteboldo, Lotharingiae Rege, cuius charta ea de re exstat apud Buchel. ad Hedam de Episc. Ultraiect. p. 70.

§. XLI.

*Nec non
Capitula-
ria Re-
gum.*

Deinde maximae auctoritatis hoc temporis interuallo erant **CAPITVLARIA** Caroli M. & Ludouici Pii, quod solide de-

demonstravit Hermann. Conring. de Orig. iur. Germ. cap. XVII. p. 90. Ad ea enim prouocant patres Concilii Moguntini anno *DCCCLII.* cap. XVI. itemque Synodi Coloniensis sub Carolo Crasso habitae cap. III. Concilii Moguntini anno *DCCC LXXXVIII.* cap. XXI. & XXIII. indicio satis luculento, toto illo tempore sancta adhuc Germanis fuisse illa Regum Francorum capitularia.

§. XLII.

Praeterea nullum est dubium, quin nouas subinde leges tulerint Ludouicus Germanicus eiusque posteris: quamuis eae, quas edidit Goldastus Tomo I. Const. Imp. p. 274. sequ. non ex chartis authenticis, sed ex Auentini annalibus, Legibusque Langobardicis, desumptae videantur. *Et si quas alias nouas leges tulerunt Caroli successores.* Omnium celeberrima tamen est constitutio de expeditione Romana, CAROLO Crasso vulgo tributa, sed a multis reiecta, criticisque stricturis confossa. Sed quum, qui plurimum illi constitutioni tribuunt, eam non a Carolo Crasso, sed Conrado Salico profectam existiment, non est sane, quod hic illi immoremur.

§. XLIII.

An & iuris Romani aliquis usus fuerit? Quaeri posset, an non & iuri Romano in Germania tum locus fuerit? Responsum cape. Quum Franci iis tantum iuris Romani usum concederent, qui illi iam antea adsueuerant: (§. XVIII.) toto hoc tempore in Gallia non exoleuisse iuris, Rom. usum, satis adparet ex Hincmar. Opusc. XVI, 5. Tom. II. p. 225. Opusc. LV. T. II. p. 440. 509. 587. 739. ut iam non dicamus de conciliis Gallicanis & Iuonis Carnutensis Decreto, in quibus ad leges Romanas, etiam Iustinianearum, & e pandectis de promptas, saepissime prouocatur. Add. Strauch. Amoen. Iur. Can. ecl. II. Cap. VII. p. 33. Id vero de Germanis dici non potest, quippe quos numquam Romani in prouinciae formam redegerant. Hinc consequens est, ut iuris Romani usum tum nec desiderarint umquam, nec habuerint. Interim, quum Capitularia apud eos maximae fuisse auctoritatis, fassi simus, (§. XLI.) in iis vero paucula ex iure Romano deprompta sint: * eatenus dici potest, aliqua ex eo iure profecta tum quoque in Germania locum habuisse.

* In ipsis Ludouici Pii Capitularibus addit
IV.

IV. §. CII, ius Romanum vocatur *omnium humanarum mater legum*, adeoque non mirum est, quaedam ex illo in usus suos conuertisse Francorum Reges. Pauca tamen esse, & vix alicuius momenti, ipsorum Capitularium lectio vnum quemque conuincet, vt paullo laxius scripisse videatur V. C. Burc. Gotth. Struuius Hist. Iur. VI, II. p. 435. *Fontes horum capitularium ipsas fuisse leges Romanas, ex eo potissimum patet, quod lex Romana omnium humanarum legum mater dicatur.*

§. XLIV.

Eadem omnia ab extincta apud Germanos stirpe Carolingica vsque ad Saxonicae familiae interitum obtinuisse videntur. Nam tunc quoque singulos Germaniae populos veteres suas leges, quas reges Francici scriptas promulgarant, sequutos esse, ex iis, quae supra (§. XL.) obseruauimus, & obseruabimus paullo post, facile colligitur: idque innuere videtur Wittich. Annal. II, p. 21. seq. dum *leges diuinas & humanas auctoriali vigore Ottonis M. polluisse, & coniuuatos secundum leges meritas luisse poenas scribit.* Vid. Hert. de Consult. legib. & iudic. in spec. Rom. Germ. Imp. rebusp. §. XII. p. 419. *Accedit,*

Sub Saxonica Imp. legibus patriis adhuc vixerunt gentes Germanicae.

cedit, quod ad LEGEM SAXONICAM in chartis suis se referunt anno DCCCC LII. Otto M. apud Stangefol. Annal. Westph. II. p. 185. multoque post anno DCCCC XCVII. Otto III. apud eundem p. 203.

§. XLV.

*Lex Sax.
tamen au-
cta ab Ha-
raldo, Rege
Daniae.*

Quod tamen ad LEGEM SAXONICAM & FRISICAM attinet, eam Ottonis II. temporibus non parum vel immutauerat vel auxerat HARALDVS, Rex Daniae, qui tum transalbinas proximasque regiones inuaserat, & tum his, tum Fresonum genti leges & iura constituere coeperat. Referunt hoc Adam. Brem. Hist. II, 19. & Helmold. Chron. Slav. I, 15 qui addunt, gentes istas leges illas Heraldinas *pro tanti auctoritate viri adhuc hodie seruare contendere.* Sed harum additionum hodie nihil extat.

§. XLVI.

Capitularium etiam vsus aliquis.

Quid? quod ne CAPITVLARIVM quidem vsus circa haec tempora exoleuisse in Germania videatur. Auctorem enim habemus Continuatores Reginon, ad ann. DCCCCLII. *constitutum esse in Francofurt a Rege gloriosissimo, Ottone,*
anno

anno illius XV. consentientibus Episcopis, comitibus, aliisque fidelibus compluribus, canonum sanctorumque patrum auctoritate, nec non CAPITVLARIVM praecedentium institutis coram positis. His ipsis tamen temporibus paullatim ab usu recessisse illa regum Francorum capitularia, suspicatur Baluz. in proleg. §. 1.

§. XLVII.

Accesserunt & hoc temporibus inter- *Leges no-*
uallo variae leges nouae, a Regibus & *uae sub*
Imperatoribus, vel missis in suffragia or- *Ottonibus*
dinibus, vel commissis championibus, quos *latae.*
vocabant, latae. Ita sane in comitiis Ste-
lensibus Otto M. interpretatione authen-
tica decidit quaestionem iuris Germani-
ci, *num nepotes cum filiis ad hereditatem*
simul admittendi sint, nec ne? * Rem e-
nim Otto M. inter gladiatores discerni
iussit, vicitque pars, quae filios filiorum
computabat inter filios, & hinc lege per-
petua firmatum, vt aequaliter cum patris
hereditatem diuiderent. Witich. Saxo
Annal. II. p. 644. Sigeb. Gemblac. ad ann.
DCCCCXLII. Plures alias Ottonum le-
ges collegit Goldast. Const. Imp. Tomo

vno p. 215. sequ. p. 225. sequ. Tom. III.
p. 303. sequ. & p. 309. sequ.

* Quum de iure repraesentationis nepotibus concedendo tum ambigerent Germani: eo minus mirandum, Saxones illud nunquam concedere voluisse fratrum sororumue liberis, quin sibi ius patrium reseruasse, quum in comitiis aliud publica lege statueretur. Qua de re alibi. Iam id obseruo, in Geldria id ius repraesentationis anno demum DLX. inuectam esse, Pontan. Hist. Geldr. Lib. XIV. p. 882.

§. XLVIII.

An & iuris Romani vsus.

Iuris Romani hoc saeculo in Germania nec vola nec vestigium adparet: quamuis eo subinde vterentur Reges & Imperatores, quoties Italis, & maxime Langobardis, leges praescriberent. Exstat sane in Lege Langob. II, 47, 11. Henrici Imp. constitutio, de iureiurando calumniae clericis remittendo, in qua constitutio D. Marci, (vel Marciani potius, l. 25. C. de episc.) Iustiniani sanctio, & legisperiti ab imperatore in consilium adhibiti memorantur.

§. XLIX.

Origo iuris Canonici. At certius est, his temporibus paullatim iuris canonici auctoritatem permagnam

gnam esse coepisse in Germania. Quem *nici in*
 admodum enim paullo ante haec tempo- *Germa-*
 ra circa annum *DCCCCVI.* Regino Pru- *nia.*
 mienſis in regno Lotharingico iuſſu Rat-
 bodi Archiep. Treuerenſis, de diſciplina
 eccleſiaſtica libros II. ex Canonibus anti-
 quis decretisque pontificum compilaue-
 rat, quos poſt Ioach. Hildebrandum
 Helmſtadienſem iterum edidit Baluz.
 1671. ita paullo poſt ſub initium ſaeculi
 XI. ſcripto *magno canonum volumine*, ex
 iisdem, at inquinatioribus aliquanto fon-
 tibus ius eccleſiaſticum deriuauit BVR-
 CHARDVS, Wormatienſis Episc. Sigeb.
 Gembl. de Script. ecclef. CXLI. & ſequ.
 & in Chron. ad ann. MVIII. Chron. Wor-
 mat. cap. XIII. apud Ludewig. Reliqu.
 MSSC. Tomo II. p. 55. Prodiit hoc o-
 pus Col. anno *MDXLVIII.* & Paris. *MDL.*
 fol. tantarumque ſenſim auctoritatem ob-
 tinuit, vt non modo Sigeb. Gemblac. d.
 cap. *CXLI. ex eo ad huc ſuo tempore omni-*
um conciliorum decreta auctorizari, ſcri-
 bat, ſed & apud vulgus canonistarum
 multo poſt inualuerit, vt regulas iuris,
 omni exceptione maiores, & uſu fori pro-
 batas, BROCARDICA, quaſi *Burchardi-*
ca adpellarent. * * Ta.

Talia *Brocardica* primus scripsit DAMASVS, vetus iuris canonici Doctor, quae deinde recognita, & ex MSCis exemplaribus edita sunt Col. 1564. Ex praefatione haec decerpfit Strauch. *Atmoen. Iur. Can. ecl. VI; cap. VI. p. 112.* BVRCHARDICA *inscribuntur, a Barchardo Episcopo Wormariensi, qui primus ea tempestate coepit ius pontificium ad generales quasdam theses reuocare. Ex Gallis atque Italis plerique, originationem verbi ignorantes, corrupte Brocardum & Brocardum adpellant.*

§. L.

Sub Imperatoribus Franconicis leges patriae in vsu.

Supereft, vt qualis ab Henrici II. Regis ac Imp. obitu ad Lotharium Saxonem vsque iuris Romani fuerit facies paucis ostendamus. Leges patrias SAXONVM, ALAMANNORVM, BAIVVARIARVM & sub his constanter viguisse, dubio videtur carere. Leges enim Saxonum firmasse Conradum Salicum, supra ex Wippone ostendimus. (§. XL.) Ad Legem etiam Salicam in regno Burgundico anno MIX. viuere se profitetur Otho Comes, Arduini, Regis Italiae filius; apud Guichenon. *Bibl. Sebus. Cent. II. n. 3. p. 188.* Vt iam non dicam, Guilielmum Marchionem in alia charta anno *MCLVI.*

pro:

profiteri, se viuere lege Salica, quemadmodum eius coniux, Iulita, Leopoldi Austriaci filia sua se *lege Alamannorum* viuere ait. Ibid. Cent. I. n. 99. p. 170. Quae charta quamuis ad Burgundiam pertineat, satis tamen euincit, illo tempore Austriam *legem Alamannicam* coluisse, & Iulitam more istorum temporum leges originis suae nuptam quoque retinuisse.

§. LI.

Quemadmodum vero hoc temporis *Multae etiam* interuallo nulla amplius fit mentio Capitularium Regum Francorum: ita tanto frequentius nouas leges tulerunt Imperatores & Reges. De Conrado sane II. Martinus Polon. cap. XCIV. *Hic, inquit, multas leges condidit.* Et exstant quaedam eius constitutiones non modo in Lege Langob. III, 8, 4. sed & II. F. 9. ff. vlt. & II. F. 34. & 40. (quamuis eae ad Italiae regnum potius, quam ad Germaniam, pertinere videantur) & apud Goldast. Const. Imp. Tom. III. p. 312. Eidem celeberrimam constitutionem de expeditione Romana vindicant Schilterus, ad Ius Feud. Alam. VIII, 11. Schurzfleischius Diff. de Conrado Imp. Aug. eiusque dipl. quod

de exped. Rom. inscribitur. Wittenb. M DCC II. & nouissime V.C. Ge. Christ. Gebauerus in Adpend. ad Schilt. Inst. Iur. Feud. Lips. 1728. 8. Attamen ne sic quidem suspicione omni carere videtur constitutio illa, quae tot aliorum virorum doctorum censuras, ex quo lucem vidit, experta est. * Editiones eius recentet laudatus Gebauer. in praef. p. 196. seq.

* Quum enim omnes, qui illam adhuc vindicare Conrado II. conati sunt, fateantur, eam solius Velferianae membranae fide niti, in hac autem initium & finem a mala manu esse: ecquis fide sua nos iubebit credere, reliqua omnia integra, ac sincera esse? Qui nobis titulo & subscriptione illustrat, an eum in reliquis bona fide agere voluisse credibile est?

§. LII.

*Eiusque
successori-
bus.*

Sic & Henrici III. constitutionem de beneficiis protulit Goldastus Const. Imp. Tom. III. p. 312. qui ibidem & Tomo v. nico p. 252. etiam Henrici IV. & V. quasdam edidit. Sed quum non vbique satis *ἀκριβῶς* genuina a falsis distinxerit vir ceteroquin diligentissimus: de his similibusque iurisprudentiae publicae priuataeque monumentis, quae ex Goldasti scriniis prodie-

prodierunt, paullo amplius videtur deliberandum.

§. LIII.

Iuris Romani ne hoc quidem tempore *Aut & in-*
 ullam inter Germanos mentionem fieri a *ris Roma-*
 nimaduertimus, quamuis eius vestigia no- *ni aliquis*
 bis videamur anxie quaesuisse. Video *vsus?*
 quidem, in ferali illo certamine, quod inter Gregorium P. P. VII. & Henricum IV. intercessit, aliquando ad ius Romanum prouocatum, sed ab Italo, vt videtur, Venerico nimirum Vercellensi de vnitatē Eccl. conferu. p. 16. edit. Schardii: at in Germanorum scriptis, inter quae Leodiensium Epistolam apologeticam, Walrami Numburgensis Episcopi librum de inuestitura, aliaque eorum temporum opuscula a Goldasto in Apol. pro Henrico IV edita euolui, tale quid reperire me nondum potuisse, fateor.

C A P. III.

DE STATV IVRIS GERMANICI A LOTHARIO IMP. AD TEMPO- RA, QVIBVS IN GERMANIA ACADEMIAE INSTITVTAE.

§. LIV.

Quamuis fabulam, quae circumfertur *A Lotha-*
 de

rii III. Imp. temporibus magna iuris Germanici mutatio facta est. de iure Romano, iussu Lotharii III. Imp. in foris & academiis recepto, adeo profligavit Herm. Conringius de Orig. iur. German. cap. XXI. sequ. vt verbum addere pigeat: verissimum tamen est, ex eo tempore aliam paullatim factam esse iuris Germanici faciem, & ius Romanum, quod in vniuersa paene Europa adeo inualuerat, vt miraretur orbis, se tam cito factum esse Romanum, etiam in Germania sensim lacertos mouere coepisse.

§. LV.

Ab eo tempore in vniuersam fere Europam cultiorem ius Romanum penetrauit. Quum enim ab eo tempore, vt supra ostendimus, iuris Iustiniani studium Bononiae quam maxime ferueret, & ex vniuerso cultiore orbe iuuenes, tanquam ad mercatum sapientiae ciuilis, eo confluerent: reduces in suam quique patriam, & summis in toga dignitatibus aucti, tantum iuri Romano auctoritatis conciliarunt, vt illo passim tanquam subsidiario vterentur, ipsaque instrumenta sua ad eius iuris regulas anxia diligentia componerent.

§. LVI.

Veluti in Angliam. Sane Seldenus in Diff. ad Flet. cap. VII. §. II. sequ. praeclare ostendit, eodem tem-

tempore, quo Bononiae reflorescere coeperint studia iuris, non modo Codicem Theodosianum, sed mutilum, vna cum Nouellis Theodosii, Cui Institutionibus & Paulli Sententiis in Anglia edidisse Guilielmum Malmesburiensem: sed & iisdem temporibus, regnante Stephano, Theobaldum, primatem, Iustinianum corpus eo transuehendum curasse. Ioan. Sarisber. in Policrat. VIII, 22. Id deinde publice ibi cum applausu exposuit Rogerius Vacarius, gente Langobardus, coaeuus Irnerio, Martino, Bulgaro Ictis, & postea Abbas Beccensis, sed edicto demum regio Stephani, teste eodem Io. Sarisb. & Rog. Baconio, prohibitus. Nihilominus tamen *Deo faciente*, vt Sarisberiensis verbis vtamur, *eo magis virtus legis inualuit, quo eam amplius nitebatur impietas infirmare.* *

* A Stephani Regis temporibus diutissime iuris Romani vsum in Anglia viguisse, & sub Eduardi demum III. Regis initia evanuisse, toto Capite VIII. Dissertationis ad Fletam solide demonstrat Seldenus; p. 1093. Vol. II. Op. vt dici possit, prius, quam plerasque alias gentes Europaeas, & recepisse ius Romanum Anglos, & eidem nuncium misisse.

§. LVII.

In Galli-
am,

Paullo post & in Galliam penetrauit Romana iuris prudentia. Placentinum enim in Monte Pessulano ius docuisse, testis est Pancirol. de Clar. Leg. Int. II, 20. Et hinc iam a sæculo duodecimo haut pauca in Aquitania saltem & Narbonensi provincia iuris Romani vestigia, quae accurate suo more confectatus est Vir doctissimus M. Ant. Dominicus de praerog. allod. XX, 1. Circa ea sane tempora Petrus, Comes Melgoriensis, in charta profitetur: *Si quis autem heredum aut successorum meorum contra hanc donationis & confirmationis auctoritatem insurgere praesumptuose, & obuiare, quod absit, attentauerit, non valeat vindicare, quod iniuste repetit, & persoluat mulctam, quam sancta lex Romana per Theodosium Arcadium & Honorium promulgata decreuit.* Vbi donatorem in animo habuisse, l. 34. C. Theod. de episc. & cler. res ipsa docet. Et apud Guil. Briton. Philippid. II. v. 45. sequ. anno MC LXXXVII. ita inter se, allegatis iuris Romani rationibus, contendunt Philippus, Rex Franciae, & Flandriae Comes, vt ad v. 55. notet Barthius p. 91. *Vides iuris ciui-*

ciuilis non ignaros, quod tum per scholas iam regnabat.

§. LVIII.

Ex Gallia facile id ius in Burgundiam, *In Bur-*
iuris Germanici regnum, penetrauit. Id *gundiam*
quod maxime patet ex Guichenonii Bibli- *& Hispan-*
otheca Sebusiana, in qua iam hoc saeculo *niam.*
occurrunt diplomata, iuris ciuilis Iustinia-
nei gemmulis distincta. Quale est illud
Cent. I. n. 81. Fridrici I. Imp. anno *MC*
LVII. conscriptum, in quo mentio fit
meri & mixti imperii, conditorum testa-
mentorum, heredum institutorum, dotis
constitutae, legati facti, & similibus, quae
ex iure Romano esse, nemo non videt.
Quin & Hispanis eodem tempore inno-
tuisse videntur leges Romanae, quippe
saeculo insequente XIII iis tam familiares,
vt Alphonfus X, Castiliae Rex, conficiens
legum corpus, quod Partitas Hispani vo-
cant, permulta ex iure Romano desum-
ferit. Arth. Duck de vsu & auctor. iur.
Rom. II, 7.

§. LIX.

Non mirum ergo, si sensim etiam in *Cur &*
Germaniam nostram viam sibi muniuit *Germanis*
ius Romanum, tanto vbique plausu rece- *adriserit?*

ptum. Nam & in ea legum Doctores & iurisperiti ad summas in ecclesia, aulis & foris dignitates adspirabant: & Imperatores ac Reges ipsi, a Pontificibus Romanis exagitati, fauebant iureconsultis, in quibus sibi haut parum praesidii positum existimabant, aduersus Pontificum iniurias, & ipsa denique consilia Pontificum Rom. ius canonicum obtrudentium regnis ac rebusp. Christianis, non felicius turbari posse videbantur, quam si iura Romana ciuilia in foris ac gymnasiis dominarentur. *

Quanti tum fieri coeperint iurisperiti, vel inde patet, quod in Henrici VI. Imp. laudibus poneretur, *quod fuerit doribus insignitus scientiae liberalis, & floribus eloquentiae redimitus, & eruditus Apostolicis institutis & legibus Imperatoriae maiestatis.* Alberic. Monach. in Chron. ad ann. MC LXXXV. quodque Bertholdo anno MC LXXIX. ad Archiepiscopatum Bremensem euecto, praecipue profuerit *decretorum legumque peritia.* Anon. Hist. Episc. Brem. p. 94. Fridericum porro Imp. sibi quam maxime conciliare studuisse Ictos, satis patet ex illius Imp. oratione apud Rademic. II, 3. & iis, quae de dominio mundi cum Bulgato & Martino colloquutus

quatus est apud Ottonem & Acerbum Moren. de Reb. Laudens. ad ann MCLVIII apud Leibn. Script. Rer. Brunsv. T. I. p. 818. vbi etiam in iura regalia Imperatorem per magistros Bononienses & iudices vniuersarum Lombardiae ciuitatum inquisuisse, legimus.

§. LX.

Gliscente enim iuris Romani vsu, DE- *Decreti*
 CRETVM, seu CONCORDIAM DIS- *origo.*
 CORDANTIVM CANONVM, circa
 annum *MCLII* ex Dionysio Exiguo, I-
 sidoro, Iuone, Burchardo, aliisque ca-
 nonum collectoribus compilauit GRA-
 TIANVS, patria Clusinus, non Rom. ec-
 clesiae Cardinalis, quod visum Alberico
 Monacho in Chron. ad ann. *MCXLVI*, sed
 monachus Benedictinus Clastensis, qui-
 que vteo commodius hunc laborem ex-
 antlaret, Bononiam secesserat. Chifflet.
 Diff. apol. Cap. V, 4. Pancirol. de Clar.
 Leg. Interp. III, 2. Huic Canonum cor-
 pori postea accessere variae additiones,
 quae PALEAE canonistis vocantur, quas
 diuersis temporibus primum exemplari-
 um adscriptas marginibus, postea in i-
 psam textum migrasse, codicum MSC.

fide probarunt Pithoei fratres in praefat. edit. suae praemissa.

§. LXI.

Illud & Germanis, & aliis gentibus obtrudere volebant Pontifices. Quamvis vero priuatum hoc monachi opus nec eo iudicio ac cura confectum sit, vt nomen *concordiae discordantium canonum* sine rubore sustineat, Ziegl. Diff. praelim. ad Lancell. §. XXXVIII. nec a Pontifice aliquo vnquam iuris robur acceperit: nihil tamen reliqui fecerunt Pontifices, vt illud gentibus omnibus obtruderent, licet irrito aliquamdiu conatu, quum tot experimentis moniti Reges & Principes, non possent non subolfacere, quid ea legislatione adfectet aula Romana. * Maluerunt ergo iuris Iustiniani studia euehere, quam collum submittere iugo illi Pontificis Romani durissimo. Selden. in Diff. ad Fletam. VI, 5. p. 1078.

* Probauit hoc laudatus Seldenus insigni loco Orderici Vitalis Hist. Eccl. lib. XIII. p. 919 qui verba faciens de concilio generali ab Innocentio II. Papa Romae habito, illisque qui illuc confluxerant: *Multa eis, inquit, Papa de priscis Codicibus propalauit, insignemque SACRORVM DECRETORVM TEXTVM congeffit. Sed nimis abundans per vniuersum orbem nequitia.*

quittia terrigenarum corda contra ecclesiastica scita obdurauit. Vnde remeantibus ad sua Magistris apostolica decreta passim per regna diuulgata sunt. Sed nihil, vt manifesto patet, oppressis & opem desiderantibus profuerunt, quoniam a PRINCIPIBUS & OPTIMATIBVS REGNORVM cum subiectis plebibus parui pensa sunt.

§. LXII.

Inde factum, vt iam saeculo XII. multo *Hinc iuri*
 toque magis insequente in Germania pas- *Rom. pre-*
 sim prouocetur ad ius ciuile Iustiniane- *tium sta-*
 um, quamuis, quum in Episcoporum cu- *tutum.*
 riis & Decreto aliquis locus esset, simul
 ius canonicum non exigui vsus haberetur.
 Collegerunt ex variis diplomati-
 bus & scriptoribus rerum Germanicarum
 eiusmodi formulas, Hert. de Consult.
 Leg. & Iudic. §. XIV. III. Boehmerus in Iur.
 Eccles. Protest. I, 2, 48. Struu. Hist. Iur.
 VI, 39. p. 529. sequ. ex quibus patet, Ger-
 manos a saeculo XII. actus suos ciuiles ad
 vtriusque iuris normam componere coe-
 pisse. Quum vero & nobis, quantum
 per negotia licuit, inquiringibus talia
 quaedam in manus inciderint: ea cum re-
 liquis secundum temporis seriem dispo-
 nere non pigebit, ita tamen, vt & Bur-
 gun-

gundici regni, quod tum Germanico unitum erat, simul habeamus rationem.

§. LXIII.

Probatur id de saeculo XII. Ex saeculo XII. non nisi pauca adferre licet, sed insignia. Anno enim *MCL.* apud Guichenon. Bibl. Sebus. Cent. II, 54. contrahentes renunciant *exceptioni non numeratae pecuniae, & non habitae, & omni LEGVM & CANONVM auxilio, super hoc competenti, vel competituro.* Paulo post, anno *MCLVII.* in diplomate Fridrici I. Imp. mentionem fieri *meri & mixti imperii, conditi testamenti, heredis instituti, facti legati,* iam supra (§. LVIII) ex Guichenonii Bibliotheca Sebusiana Cent. I, 81. ostendimus. Anno *MCLXXIX.* in dissidio Volcmari & Rudolphi, diuifis suffragiis ad Archiepiscopatum Treuerensem euectorum, Volcmarus *sequebatur curiam Romanam, pro eoque esse videbatur iustitia canonum, quum legistae pro parte Rudolphi legum iura stare,* contenderent. Arnoldus Lubec. Chron. Slau. III, 10. Anno *MCLXXIX.* Bertholdum Archiep. Bremensem; ac demum anno *MC LXXXV.* Henricum VI. Imp. a decretorum

rum legumque peritia commendatos esse, iam supra monuimus. (*f. LIX. **)

§. LXIV.

Insequens vero saeculum XIII. huiusmodi testimoniorum insignem dedit proventum. Anno enim MCCIX. Capitulum Lugdunense ab ecclesia Clunianensi sibi stipulatur *servitutem non altius tollendi*, Guichen. Bibl. Sebus. Cent. II. n. 15. Anno MCCXXIV. apud Schatenium Annal. Paderb. Lib. XIII. occurrit sententia, quae plane hodiernum litigandi modum redolet. Anno MCCXXXV. apud Guichen. Cent. II, n. 96. reperimus contractum venditionis, in quo praeter alia de pretio in rem verso reperimus formulam: *Renunciantes certa scientia exceptioni minoris pretii, non numeratae pecuniae, & non habitae, & priuilegio fori, & exceptioni doli, & errori in factum, & omni auxilio LEGVM & CANONVM, & omni iuri scripto, & non scripto.* Qualis renunciatio *exceptionum doli, in, factum, restitutionis in integrum*, etiam anno MCCXLVI. occurrit Cent. II, 98. quemadmodum anno MCCXLIV. apud eundem Cent. I, n. 98. permutatio quaedam fit
de

de consilio IVRISPERITORVM, & amicorum. Et apud Leibnit. Cod. Iur. Gent. P. I. p. 16. habetur eodem anno conditum testamentum Ioannae, Comitis Flandriae & Hanoniae, in quo *clausula codicillaris, constitutio testamentariorum, testium subscriptio & subsignatio.*

§. LXV.

*Eiusque
sine.*

Talia vero & adultum iam saeculum XIII. ad finem eiusdem complura reliquit. In charta enim anni *MCC LH.* Rudolphus Landgravius Alsatiae, apud Guillemann. Habsb. VI, 4. *renunciat omni iuris subsidio CANONICI & CIVILIS, consuetudinibus, constitutionibus editis & edendis, & anno MCC LIX. donationis propter nuptias, suaeque ad euictionem obligationis* meminit in charta apud eundem VI, 2. Anno *MCC LXVI.* Simon, Episcopus Paderb. apud Schaten. Lib. XI. p. 112. prouocat ad *constitutiones LEGALES & CANONICAS, & anno insequente Rudolphus, Comes Tubingensis renunciat omni iuri CANONICO seu CIVILI in Monim. Wurtemb. de monast. Blaubeuren n. III. Similes renunciations inseritas reperimus anno MCC LXXVI.*

LXXVI. diplomati Ducum Slauorum & Episcopi Camin. apud Rangon. in Pomer. Dipl. p. 265. anno *MCC LXXVIII.* chartae Hermanni Comitis de Sulze, in Monum. Wurtemb. P. I. p. 255. anno *MCC LXXX.* litteris Rudolphi Regis Rom. apud Gewold. in Antith. ad Marqu. Freher. lit. B. anno *MCC LXXXI.* eiusdem diplomati apud Toelner. in Cod. Dipl. Pal. n. 112. p. 78. anno *MCC LXXXIII.* tabulis Capituli Ratisponensis apud Hund. Metrop. Salisb. Tom. I. p. 178. anno *MCC XC.* & *MCC XCII.* chartis, productis in Deduct. Stolb. n. VII. anno *MCC XCVI.* foederi inter Eduardum Regem Angliae & Guidonem, Flandriae Comitem, in ito apud Leibn. Cod. Iur. Gent. T. I. p. 39. denique anno *MCC XCVIII.* chartae apud Ill. Cancell. de Ludewig. Reliquiar. Tom. V. p. 445.

§. LXVI.

Et haec quidem testimonia, quorum *Iam ergo*
 multo plura, si otium esset, accumulare *his saeculis ius*
 facile potuiffemus, satis superque indi- *Rom. vna*
 cant, iam ab ipsis Lotharii temporibus *cum cano-*
 vtrumque ius canonicum & ciuile etiam in *nico inua-*
 Germaniam paullatim penetrasse, adeo- *luit.*

que

que non parum falli, qui saeculo demum XV. illud in academias primum, ac postea in forum, irrupisse existimant cum doctissimo Conringio de Orig. Iur. Germ. Cap. XXXII. Nec tenuia tum eius rei initia fuerunt, vti sibi persuadet vir doctissimus: sed certis argumentis constat, iam illis temporibus in ipso foro rationem vtriusque iuris esse habitam. *

* Ill. enim Cancell. a Ludewig in Programm. von Verbef. des Teutschen Lehn-Rechts p. 14. chartam edidit, ex qua apparet, Comitem Schwarzburgicum, iudicem Austregalem inter Electorem Brandenburgicum & Archiep. Magdeb. electum, auditis partibus, cognitaque causa, noluisse tamen sententiam ferre, nisi *advocatis prius Romani iuris peritis.*

§. LXVII.

*Multoque
magis sae-
culo XIV.*

Vnde non mirandum, maxima incrementa iuris studium saeculo XIV. cepisse in vniuersa Germania. Tunc enim inter domesticos & palatinos Balduini Archiep. Treuerensis, quem anno *MCCC VIII.* electum constat, primo statim loco recensentur LEGISTAE & CANONISTAE. Au&t. Gest. Balduini I, 12. Bien-
nio ante mentio fit *actionum personalium,*

rea-

realium & mixtarum apud Leibnit. Cod. Iur. Gent. T. I. p. 113. Anno *MCCCXXXIII* celebratur Vdalricus de Augusta, *Imperatoris scriba secretus, homo in utroque iure peritus.* Trithem. Chron. Hirsaug. ad ann. *MCCCXXXIII.* Anno sequente chartae Humberti, Delphini Viennensis, subscribit Amblardus de Belomonte, *IVRIS CIVILIS PROFESSOR, Protonotarius Delphinatus.* Guichen. Bibl. Sebuf. Cent. II, 18. In Decreto Rensensi anno *MCCCXXXVIII* de iuribus Electorum dicitur : *Haec verissima esse, conuenit inter omnes Annalium, rerum humanarum diuinarumque peritos, atque iam saepius, VTRIVSQUE IVRIS, CAESAREI atque PONTIFICII, coelestis thesauri testimoniis comprobatum est.* Goldast. Tom. III. Const. Imp. p. 409. Testamentum Henrici Ep. Lubec. ann. *MCCCXL.* plane ad iuris Rom. formulas conditum ex chartulario Lubec. eruit illustr. Boehm. Iur. eccl. I, 2, 47. p. 115. In charta de anno *MCCCXLIII* memorantur *substitutio testamentaria, stipulatio sollemnis, donatio inter viuos,* apud Guichen. Bibl. Sebuf. Cent. II. n. 22. *Emancipationis sol-*

lemis Philippi, Ducis Burgundiae, exemplum est apud Leibnit. Cod. Dipl. Iur. gent. Tom. I. p. 221. In Academia Vienneſi anno *MCCCLXV* fuere *Professores iuris CANONICI & CIVILIS*. Lambec. Bibl. Vindeb. II, 5. p. 85. 164. sequ. Ut iam non accumulemus innumeras formulas, quibus iuris utriusque beneficiis annis fere singulis huius saeculi nuncium miserunt Germani nostri. *

- * Tales formulas hic tantum per lancem futuram indicabimus. Occurrunt eiusmodi renunciationes, factae anno *MCCCV*. apud Leibn. Cod. Dipl. Iur. gent. T. I. p. 113. anno *MCCCVI*. in *der Waldeckischen Ehren Rettung n. 36. p. 3.* anno *MCCCXI*. & *MCCCXVIII*, in Chartulario Lubecensi de quo Ill. Boehm. I, 2, 47. p. 115. anno *MCCCXIX*. apud Ill. Ludewig. Reliqu. MSC. Tom. VI. p. 4. 6. anno *MCCCXXIV*. apud Schaten. Annal Paderb. Lib. XIII. p. 360. anno *MCCCXXVIII*, apud Leibnit. Tom. I. p. 128. anno *MCCCXXX* & *MCXXXI*. apud Ludewig, Reliq. Tomo V. p. 553. & 625. anno *MCCCXVIII*. & sequente apud eundem Tom. V. p. 546 548. 630. 639. 565. anno *MCCCXLI*. apud Leibnit. Tom. I. p. 154. anno *MCCCLVI*. apud Ludewig. Tom. V. p. 518. anno

no *MCCC LXVII*. in Monim. Wurtemb. Part. I. p. 917. anno *MCCCLXXVII*. apud Schaten. Annal. Paderb. p. 399.

§. LXVIII.

Quo magis vero feruebant his saeculis furis ciuilibus studia: eo magis de ecclesiastica incrementis sollicitus erat Pontifex Romanus. Hinc post collectiones varias *Pontifex Decretales publicat.* ISIDORI MERCATORIS, IARLANDI, ipsorumque Pontificum collectiones Gregorius PP. IX circa annum *MCCXXX* per RAYMUNDUM DE PENNA FORTI, Capellanum suum, compilauit *DECRETALIVM* libros quinque: Matth. Paris. ad ann. *MCCXXXV*. Io. Chifflet. de Iur. Architect. cap. VI. Ziegler. in Diff. praelim. ad Lancell. §. LI. sequ. cui postea anno *MCCXCVIII* librum VI, eodem modo in libros V diuisum adiecit Bonifacius Papa VIII. Henr. Stero in Annal. ad ann. *MCCXCVII*. eumque cum superioribus in fora & academias introduci iussit, quamuis in Gallia auctoritatem minime obtinuerit. Franc. Duaren. praefat. libri de Sacr. Eccles. minist. Iis saeculi sequentis anno XIII accessere *CLEMENTINARVM* iidem libri V, a Cle-

mente PP.V. ita adpellatae. Baluz. de Pap. Auenion. p. 60. & EXTRAVAGANTES tum IOANNIS PP. XXII. anno *MCCCXL*; tum COMMVNES, exunte saeculo XV collectae. Ziegl. Diff. prooem. ad Lancell. §. LVIII.

§. LXIX.

Germani de conferuando iure patrio laborare incipiunt. At non tamen ideo nuncium iuribus patriis mittebant Germani, sed iuribus his peregrinis tantum utebantur, tanquam illorum supplemento. Quin erant, qui aegre ferrent, has lacinias iuri Germanico adsui, ac proinde illud conseruare omni ope niterentur. Quo factum, ut ipsi Reges Germaniaeque ordines leges veteres in usum reuocare, consuetudinesque litteris mandare studerent, & subinde nouas conderent, quibus obicem quodammodo ponerent peregrinis istis iuribus.

§. LXX.

Hinc veteres leges ac iura seruari iubent. Imperatores & Reges ipsos cum imperii ordinibus de conseruando iure patrio fuisse sollicitos, primo inde patet, quod his saeculis non semel publica lege cauerunt, ut iuri antiquo patrio sua constaret auctoritas. Sub Ottone enim IV. Imp. anno *MCCVIII.* in comitiis Francofurtanis

fan-

fancitum, *ut omnia iura a Carolo M. instituta, obseruarentur, tenerenturque.** Gothofr. Monach. in Chron. ad ann. *MCC VIII.* Anno *MCCXXV.* in comitiis Moguntinis celeberrimis, teste eodem Gothofredo, *pax iurata, vetera iura stabilita, noua statuta, & Teutonico sermone in membrana scripta omnibus publicata.* Quod vetustissimum legis patria lingua scriptae monumentum edidit Goldast. P. II. Reichs-Satzung. p. 17. Eodem feruore legum patriarum vsus firmatum animaduertimus a Rudolpho Habsburgico, in comitiis non solum Herbipolitanis, anno *MCC LXXXVII.* sed & Spirensibus anno *MCCXCI.* apud Lehm. Chron. Spir. V, 108.

- * Nec tamen hic intelligenda videntur Capitularia, sed leges Saxonibus, aliisque gentibus Germaniae a Carolo M. latae. Et iam fere in consuetudinem res abierat apud Germanos, ut quacuis paene gens mores suos ac priuilegia Carolo M. tribueret. Exempla in iure tum prouinciali Saxonico, tum Weichbildico, itemque apud Frisios, aliasque gentes vbique occurrunt. Conr. de Orig. Iur. Germ. Cap. XIII. Gryphiand. de Weichb. Cap. LIV.

§. LXXI.

*Imperato-
res & or-
dines no-
uas leges
condunt.*

Deinde ipsos Imperatores Principum consilio a Lotharii temporibus frequentius tulisse leges novas, easque scriptas promulgasse in imperio, satis constat. Tales fuere leges Fridrici I. feudales, de quibus Radenic. de Gest. Fridrici I. Imp. II, 7. tales eiusdem constitutiones apud Goldast. Constit. Imp. Tom. III. p. 330. Talis eius pax publica, in comitiis Noribergensibus anno *MCLXXXVII.* publicata, de qua Abb. Vrsf. ad annum *MCLXXXVII.* & Datt. de pace publ. cap. I. I. §. 69. p. 19. Superfunt & aliquot leges Ottonis IV. apud Goldast. Tom. III. Constit. p. 371. Fridrici II. de quibus Pffessing. in Vitriar. illustr. I, 2. p. 67. Vtalia huius generis omittamus. Mirandam enim profecto, collectiones Recessuum imperii antiquiorem nullam exhibere, quam ex saeculo XV in cuius rei causas inquit ill. Cancell. a Ludewig in Aur. Bullam Tom. I. p. 15.

§. LXXII.

*Itaque
patria in
scriptis.*

Deniq; tam certum, quam quod certissimum est non aliam ob causam ab his temporibus scribi coepisse tot leges provinciales

ales ac statuta, quam vt irruentibus in fo-*ram redi-*
 rum iuribus istis peregrinis obicem pone-*gunt.*
 rent Principes acciuitates. Iac. Fridr. Lu-
 dou. Prooem. Spec. Sax. §. XII. sequ. Nec
 alio pertinent illa Repkouii Lib. I. art. 3.
 Der Bapst mag kein Recht setzen, da er
 unser Land-Recht oder Lehen-Recht mit
 aendern oder kraencken moege. Eo con-
 filio saeculo XII ad scribendum Speculum
 Saxonicum EPKONEM DE REPKAV
 excitauit HOYERVS A FALKEN-
 STEIN: eodem scriptum est SPECV-
 LVM SVEVICVM, totque ex eo tem-
 pore condita sunt iura prouincialia & mu-
 nicipalia statuta, vt taediosum esset, eo-
 rum numerum inire.

§. LXXIII.

Quod ad Speculum Saxonicum attinet, *Speculi*
 auctoris vtriusque aetatem nos ignorare *Sax. au-*
 haut patiuntur tot chartae ac diplomata, in *clor & ac-*
 quibus commemorantur. Testis enim *las.*
 citatur HOYERVS COMES DE VAL-
 KENSTEIN anno MCCXV apud Bek-
 mann. Hist. Anhalt. P. III. Lib. II. p.
 213. & anno MCCXIX in Charta alia
 Henrici Comitis de Aschersleue apud
 Leukfeld. Antiqu. Pold. p. 288. eique

jungitur HECCO vel EICO de REP. KAV vel REPECHOVE, Idemque HOYERVS laudatur anno *MCCXXX*, *MCCXXXIII* & *MCCXLI* in diplomatis quibusdam apud Ketner, in Antiqu. Quedl. p. 219. 260. & 264. & in Dipl. Quedl. p. 254. 256. seqq. 261. 264. 266. sequ. 273. 279. 332. adeoque nullum est dubium, quin iisdem circiter temporibus compilatum a Repkouio sit SPECVLVM feu IVS PROVINCIALE SAXONICVM. *

* Et quidem inter annum *MCCXV.* & *MCCXXXV.* Nam Lib. I. Iur. prou. Sax. art. 3. mentio fit *cap. non debet X. de consangu. & adfin.* quod anno *MCCXV.* ab Innocentio PP, III, in concilio generali latum est. Ergo post illum annum perpolitum esse oportet hoc speculum. Deinde Lib. III, art. 62. enumerantur feuda imperii vexillaria, in quibus locum non inuenit Ducatus Brunsv. & Luneburgicus; qui quum anno *MCCXXXV.* institutus sit a Fridrico II, consequens est, vt ante hunc annum opus suum Repkouius absoluerit. Conring. de Orig. Iur. Cap. XXX.

§. LXXIV.

De eo iudicium.

Quamuis vero multi huius speculi naevi

ui sint, multae nugae ac naeniae, maxime vbi aut philosophatur auctor, aut historicum agit, aut ius publicum Germanicum exponere conatur: fatendum tamen est, Repkouium laudabili industria collegisse iuris patrii per vniuersam Germaniam inferiorem recepti reliquias. * Vnde huic Epkonis industriae reliquos eius naeuos, saeculo, quo scripsit, proprios, facile condonamus. Quod vero & ex iure canonico & ciuili Romano quaedam immiscuit, (Vid. Ius Prou. Sax. II, 63. I, 37. II, 56.) nouo argumento est, iura illa peregrina iam tum Germanis haut ignota fuisse.

* Testis est ipse Repkouius in praef. rythm.
*Dies Recht hab ich nicht erdacht,
 Es habens vor Alte auf uns bracht
 Vnsere gute Vorfahren.*

§. LXXV.

Ipse Repkouius fatetur, initio se hoc *Eius ed-* opus Latine scripsisse posteaque non sine *tiones.* difficultate illud in linguam vernaculam transtulisse. *Praefat. rhytmica Spec. Sax.* Exstat & hodie, Latinum exemplar, quod tamen non est a Repkouio, sed ab homine peregrino, & fortassis Polono

nescio quo, siquidem hic interpret, quis-
 quis sit, ne intellexisse quidem satis vide-
 tur linguam Germanicam, Schilt. Exerc.
 XVI, 35. Authenticum ergo exemplar
 lingua Saxonica antiqua, qualis in Duca-
 tu Magdeb. & vniuersa inferiori Saxonia
 tum fuit, scriptum est, ceu & tot co-
 dices MSCi & editiones veteres testantur.
 At demum in dialectum Misnicam illud
 transtulerunt WOLFFGANGVS
 LOSS, ciuis Fribergensis, & CHRI-
 STOPH. ZOBEL. Codices MSSC. qui
 passim reperiuntur, variasque operis edi-
 tiones cum cura recensuere Gryphian-
 der, Lambecius, Werlhoffius, Hertius,
 Struuius, Ludouici, Gaertnerus, quas
 repetere hic breuitas vetat & instituti ra-
 tio.

§. LXXVI.

*Ius feuda-
 le Saxoni-
 cum.* Accessit & IVS FEVDALIS SAXO-
 NIVM, quod in Codicibus MSSC. iuri
 prouinciali plerumque, tamquam liber
 quartus, adiungitur, & eidem auctori EP-
 KONI DE REPKAV tribuitur. Eius-
 dem sane illud aetatis videtur, eundem-
 que stilum ac methodum praefert, quam
 in Iure prouinciali obseruamus, vt nihil
 pro-

prohibeat, quo minus EPKONI tribuatur. De eo plura dixit Iac. Fridr. Ludouici in Proleg. Iur. Feud. Sax. Struu. Hist. Iur. VIII, 16. Thomaf. Select. Feudal. §. IX. seq.

§. LXXVII.

Recentius est ius municipale Magdeburgicum, seu WEICHBILDICVM, *Ius Weichbildicum.* quod vel exeunte decimo tertio, vel sequente demum saeculo Magdeburgi videtur compilatum, * & consuetudines istius ciuitatis, sed iuris ciuilibus laciniis passim deformatas, complectitur, Weichb. Art. CXIX. CXXI. CXXVIII. non tamen ita, vt Aen. Sylu. in Europ. cap. XXIV. id iure vocet *ius ciuile abbreviatum*, & *Saxonica lingua conscriptum*. De huius quoque iuris Weichbildici editionibus plura obseruarunt scriptores paullo ante laudati, in primis Iac. Fridr. Ludouici in Proleg. Weichb. §. XVI. seq.

* In Vindebonensi enim bibliotheca codicem quadringentorum annorum, iam superiore saeculo reperit Lambec. II, 8. p. 831.

§. LXXVIII.

Quamuis vero Pontifici minime omni- *Iuris Sa-*
um

*xonici au
Eloritas.*

um placeret illud iuris Saxonici corpus, adeo vt plures eius articulos damnarint Gregorius Papa XI, anno *MCCCLXXI.* & postea Eugenius PP. IV: Vid. Bull. ad Archiepisc. Rigenf. post Spec. Sax. p. 485. tanto tamen plausu receptum est non modo per archiepiscopatum Magdeburgicum & terras Anhaltinas, vbi genuina huius iuris patria est, verum etiam per Misniam & Thuringiam, marchiam Brandenburgicam, Lusatiam, Boemiam, Silesiam, Ducatum Meclenburgicum, Holsatiam, terras Brunsvicenses, quin & Borussia, Poloniam, Daniam, Transylvaniam, * vt veluti ius commune harum aliarumque gentium haberetur, & hinc frequentissime exteri, sententiis grauati, ad Scabinatus Magdeburgicos prouocarent. Leuberi Stapul. Sax. n. DXL.

- In omnibus his prouinciis viuebatur iure Saxonico, quamuis alibi *ius prouinciale ac feudale*, alibi *ius Weichbildicum*, maiore polleret auctoritate. Fusius hoc probauit Struuius Hist. Iur. VI, 23. qui & p. 475. de terris Meclenburgicis, & Brunsvicensibus ostendit, ibi abrogatum esse ius Saxonicum, adeoque eo ipso eius usum veterem in his prouinciis confirmauit. Sed quod ad

ad terras Brunsvicenses attinet, vsus iuris Sax. in illis clarissime demonstratur ex vsu Geradae, vel *Frauen-Radae*, de qua Io. Andr. Schmid. in Helmst. saeculis XIV. & XV. per Frauenradam adflicto. Helmst. 4. In Holsatia & vrbe Luneburgensi eius adhuc hodie vsum aliquem esse, obseruauit Hert. de Consultat. Leg. & Iudic. §. XV. p. 430.

§. LXXIX.

Eodem exemplo & SPECVLVM *Speculi* SVEVICVM conditum est, & quidem *Sueuici aetas.* medio circiter saeculo XIII. Nam in eo mentio fit non modo Innocentii Papae III & Ottonis IV Imp. quorum ille anno *MCCXVI*, hic non multo post decessit, Spec. Sueu. I, 348. & ita quidem, vt eorum certamen se tanquam rem antiquam legisse auctor profiteatur, sed & Decretalium, quas anno demum *MCCXXXV*. prodijisse diximus, (*§. LXVIII.*) Spec. Sueu. I, 5. quin & Fridrici II. qui *MCCCL* obiit. Spec. Sueu. II. epilog. Non multo post tamen illud conditum esse manifestum est ex editione Io. Fridr. Schannati, §. *CXLIV*. p. 253. vbi verba: *Verräter haissen wir, dy mit red ain verpalmudent, also das sy in sagen von seiner Christenheit, als dy*
My-

Myner Prüder Kaiser Fridrich teten, & paullo post: Das teten all dy Myner Prüder dem Kaiser Fridrichen, vbi de historia illa, tanquam recenti, loquitur. Accedit, quod Speculum hoc Archipincernatum tribuit Ducibus Bauariae, qui ab anno MCCXXXI cum Boemiae Rege de eo officio imperii altercati sunt, donec secundum hunc litem dedit Rudolphus I. Imp. anno MCCXC. Toeln. Cod. Dipl. Palat. n. CIX. p. 76. Vade denuo confequitur, vt Speculum istud inter annum MCCL. quo Fridricus II obiit, & annum hunc MCCXC. in lucem prodierit, * adeoque Saxonico multo sit recentius, quod tamen negasse nouimus viros doctos, Lambec. Biblioth. Vindeb. II, 8. p. 825. & Schilt. in praefat. Iur. Feud. Alam. §. XVII.

* Quare nec adfentiri possumus V. C. Io. Sam. Brannquell qui in Hist. Iur. I, 6, 23. hoc Speculum Sueuicum saeculo XIII. conditum esse, censet, sequutus vt opinor Conringium, qui de Orig. Iur. Germ. Cap. XXX. p. 136. id paullo ante Ludui Bauarii Imp. tempora confectum scripsit.

§. LXXX.

Variae editiones.

Plura vero eius existant exemplaria, inter se

se haut parum discrepantia. Nam praeter illud quod sequutus est Seb. Meischnerus im *Kayserl. und Koenigl. Land-und Lebn-Recht*, quodque deinde similiter expresserunt Melch. Goldastus Tomo I. *der Reichs-Satzungen* p. 31. & Io. Steph. Burgemeister im *Teutschen Corpore Iur. Dipl.* editionem nouam & a reliquis & ordine & verbis passim discrepantem edidit Io. Fridr. Schannat in *der Sammlung alter Historischer Schrifften* Part. I. p. 163. seq. & nouissime ex MSCO Argentoratensi Io. Aug. N. D. de Berger Lips. *MDCCXXVI.* 4to.

§. LXXXI.

Est & hic iuris Germanici thesaurus *De eo iure* egregius, ac proinde iuri Saxonico in *muldicium.* tis conuenit. Multa tamen auctor admisit ex iure Romano, veluti Lib. I, cap. 6. 41. 64. 67. 315. & 327. & vbi philosophatur, aut de iure publico differit, non minus desipit, quam Speculator Saxo. An vsum vnquam hoc ius in foro haberit, fuere, qui dubitarent. Sed sunt sane diplomata, quae manifesto prouocant ad decisionem iuris Sueuici, quae iam produxit Datt. de pace publica IV, 1, 21.

§. LXXXII.

§. LXXXII.

Ius Feudale Suevicum Alamannicum.

Accessit & huic speculo, seu iuri provinciali, IVS FEVDALE, quod paullo post ius provinciale, & fortassis ab eodem auctore, conditum est, siquidem aliquoties lector ad ius provinciale, tanquam ad partem priorem, remittitur. Ius Feud. Alam. I, 120. 168. Quare male de libri huius vetustate iudicarunt Lambecius, Schilterus & alii, qui illum diu ante Speculum Saxonicum natum existimant. *Thomas. Select. Feud. §. LXIII.* Editionem accuratissimam huius libri, ad codicem Ambrosianum bibliothecae Vindobonensis expressam, & luculento commentario illustratam dedit Schilterus Arg. *MDCXCVII*, 4. & nouissime Io. Aug. N. D. de Berger Lips. *MDCCXXVI*, 4.

§. LXXXIII.

Iura provincialia varia.

Nec tantum communia illa Germaniae iura colligi sedulo coeperunt, sed & provinciae singulae suas leges & consuetudines in scripturam iisdem fere temporibus redegerunt. Tale sane est IVS PROVINCIALE AVSTRIACVM, anno *MCXC*. conditum, quod ex Codice MSC. edidit illustris Cancell. noster a Ludewig Reli-

Reliquiar. Tom. IV. p. 1190. sequ. Tale
 IVS PROVINCIALE BAVARICVM,
 quod anno *MCCC XLVI.* condiderunt
 fratres Ludouicus, Marchio Brandenbur-
 gicus, & Stephanus, Ludouicus & Guiliel-
 mus Comites Palatini Rheni & Duces Ba-
 uariae, qui tamen profitentur, *daß sie zu-
 Rat worden mit ibrem Herrn und Vaeter-
 lein, Kayser Ludwichen von Rom.* Co-
 dicem MSC. elegantem membranaceum,
 similemque per omnia illi, quem descri-
 psit Lambec. Bibl. Vind. II, 8. p. 834. in
 Bibliotheca Hoffmanniana Francofurti
 vidı. Tales denique sunt leges, quas Tiro-
 liensibus anno *MCCC XCVII.* dedit Leo-
 poldus Dux Austriae, teste Hundio in
 Metrop. Salisb. Tom. I. p. 450.

§. LXXXIV.

Quin & exterae, gentes, quae leges *Leges gen-*
 & consuetudines Germanicas ob com- *tuum ex-*
 munem originem seruabant, iis tempori- *terarum,*
 bus illas in scripturam redigebant, ne a iu- *Germani-*
 re Romano & canonico agerentur in ex- *cis similes.*
 filium. Nam & Codex LEGVM DA-
 NICARVM auspiciis Woldemari II. Re-
 gis anno *MCC LXXXI.* confectus est, de
 quo aliisque Danorum Legibus consu-

E e len-

lendus Ill. a Ludew. in praefat. Tomi IX. Reliqu. p. 5. sequ. Et NORMANNI LEGES suas, quas secum ex Septentrione attulerant, Germanicis plane geminas, litterarum monumentis consignarunt anno circiter *MCCCL.* ceu docet Codex MSC. Bibliothecae Ludewigianae, ex qua illas cum notis suis edidit Illustris possessor Tom. VII. Reliqu. p. 149. sequ. *

* Sed & Suedicae leges eiusdem fere aetatis sunt. Vplandicas enim a S. Erico primum vel scriptas, vel collectas publicauit suisque auxit Birgerus Magni, Rex, qui circa annum *MCCXCV.* vixit: quemadmodum paullo ante anno *MCCLI.* Birgerus Iarl. ius municipale Sueciae ciuitatum in ordinem redegit. Qua de re ex instituto agit Io. Loccen. Antiqu. Sueo Goth. II, 2. p. 35. Brabantinorum quoque Ducum constitutiones circa annum *MCCC XII.* compilatas publicatasque esse, iam docuit Herm. Conring. de Orig. Iur. Germ. Cap. XXVIII. p. 167. Leges Boemicas, a Carolo IV. latas digestasque in ordinem, sub titulo Maiestatis Carolinae edidit Paulus Geschinius Francof. 1617. fol.

§. LXXXV.

Ciuitates patrii

Sed ciuitates praecipue, in quibus Scabini, non nisi iuris patrii periti, maxima aucto-

auctoritate pollebant, manibus pedibus-
 que enixe omnia agebant, ne iura pere-
 grina intra moenia sua reciperentur. Hinc
 multa vel condita, vel in scripturam pri-
 mum redacta sunt STATUTA urbium
 praecipuarum, non modo liberarum, sed
 & municipalium. Vbi id maxime nota-
 tu dignum, eas ciuitates, vnde alia oppi-
 da ius suum municipale petierant, ab his
 veluti metropoleon loco habitas, & a sen-
 tentiis domi latis prouocatum esse ad il-
 las vrbes, quarum iura adoptauerant, qui
 mos hodiernum quibusdam locis obtinet.*

- * Auctor est Ioannes Sibrandus in Iur. publ.
 vrb, Lub. Part. I. Sect. 10 n. 7. Rosto-
 chientes, quia iure Lubecensi utebantur,
 adpellationes a tribunali Rostochiensi de-
 tulisse ad Lubecense. Idem n. 15. p. 102.
 adducit priuilegium Stralsundensibus con-
 cessum anno *MCCCXIV*. quo permitti-
 tur ciuibus, *dass sie mögen und sollen ihre
 beschuldene Vrtheil führen und boten zu
 Lübeck*, De adpellationibus Neomagen-
 sium ad Scabinatum Aquisgranensem de-
 uolutis, similique more apud Belgas pas-
 sim obuio quaedam haut vulgaria differit
 Io. Isaac. Pontan. Hist. Gêlr. Lib. I. p. 59:
 quibus ex Conringio Cap. XXVIII. p. 169.
 addimus, alias quoque vrbes Rhenanas

partim Aquisgranum, partim Coloniam prouocare solere in causis dubiis. Helmstadienses a tribunali magistratus sui ad consistorium Magdeburgense solitos adpellare, refert Magnus Dux Brunsv. & Ioannes Abbas Werthinensis in diplomatibus anni *M CCC LVIII.* apud Schmid. de Helmstadio per Frawenradam adfecto p. 6. 8. Vnde non mirum, Polonos quoque & Boemos Halam vel Magdeburgum, a quibus ius acceperant prouocasse. Weichb. Art. X. §. 1. quem morem tamen in Polonia anno *M CCC LVI* sustulisse Casimirum II. Regem, in memoriae prodidit Mechou. Chron. Polon. IV, 19.

§. LXXXVI.

*Statuta
Susatensis.*

De huiusmodi statutis iam satis prolixè a Cl. Struuio Hist. Iur. VI, 27. aliisque actum. Nos de praecipuis, & quibus apud alias quoque ciuitates honor fuit, agemus. Et hic nescio an non primum sibi locum merito vindicet **IVS SVSATENSE.** Celeberrimum illud municipium iam olim *εὐνομιὰ* tantam sibi famam pepererat, vt multae aliae ciuitates inde leges suas peterent, easque veluti beneficium acciperent ab Imperatoribus. Arnold. Lub. II, 35. Lambec. Orig. Hamb. I, n. 98. Henr. Meib. Introd. ad Hist.

Hist. Sax. infer. p. 81. At illud antiquum Sufati paullatim obsoleuisse videtur. Nam nouum Ius Sufatense, (*die Soestische Schraden*) in plerisque a iuris Lubecensis principiis discedit. *

* Ipse possideo apographum iuris municipalis Sufatensis, cuius prima pars, continens *das alde gekorne und gepruuede Recht* incipit: *In dem Boke von obersten Gude schriber Meister Boetius, dat man in allen Beginnen fall anropen den allmachtigen Vader und Schöpfer aller Dinge &c.* Constat illud Articularis CLXXVI. & quamuis sub finem legamus: *Actum & concordatum anno Dni milesimo quadringentesimo quadragesimo secundo, feria sexta post beati Cuuiberti Episcopi: articulo tamen CLI. adscriptum: anno Domini M C C C L. articulo C LVI. anno Dni M C C C I X. crastino Alexii Confessoris: articulo C LVII. anno Dni M C C C LXX. in die beati Bonifacii: articulo C LXXIII. sub anno Domini M C C C LXVIII. in die Dominica, qua cantatur Laetare: vt adeo librum hunc subinde auctum esse, satis adpareat. Conf. Henr. Melch. Schutte *Dissert. de iure Sufat. eiusque & iur. ciu. collatione in success. ab intestato.* Altera pars eundem titulum habens *dat alde und geprouede Recht der Stadt von Soest.* constat articulis CXXX,*

eiusque initium est: *Tho den ersten so seyn drey Gerichte binnen der Stadt, dat ein vn- ses. Herrn van Cölln, dat ander des Proves- tes van Soest, und dat derde des Rats.* Tertia pars inscribitur: *Des gemeinen Ge- richts Process;* titulisque constat XIX. quo- rum initium est: *Socrates der Heydnische Philosophus spricht: Das recht ist einer, Spinnen weben gleich. &c.* Sub finem subiiciuntur quaedam sub rubrica: *Die sind nachfolgende Urtheil, ins freyen Stohls Gerichte gehærig belangende.*

§. LXXXVII.

*Ius Lube-
cense.*

Ex iure hoc Susatensi natum est LV-
BECENSE * & Hamburgense. Et Lu-
becenses quidem ius suum ab Henrico
Leone accepisse videntur, confirmatum
postea a Fridrico I. Imp. Anno MC
LXXXIII. Arn. Lubec. II, 35. Quod
enim alii pro *iure Susatiae* apud Arnol-
dum rescribi iubent *iura Holsatiae*, alii
per illud intelligunt *legitimam consuetu-
dinem potestatemque utendi pascuis, lignis-
que in comitatu Nordalbingiae*, id tam so-
lide profligatum est ab Henr. Meibomio
Intr. ad Hist. Sax. Inf. p. 81. & Mollero
Isagog. ad Hist. Chers. Cimbr. IV, 6. vt
actum agere nolimus. Caue vero, id quod
ho-

hodie obtinet, ius Lubecense vetus & sincerum existimes. ** Vidi ego in bibliotheca Hoffmanniana Codicem MSC. membranaceum antiquum, lingua veteris Saxonica scriptum, in quo istud ius & ab hodierno diuersissimum, & multo breuius illo sistitur. Constabat enim articulis *CCLXXI.* alio plane ordine dispositis, quam qualem hodie in iure Lubecensi obseruamus. Fusius de hoc quantiuis pretii codice, aliisque qui passim memorantur Codicibus MSCis singulari programmate egit amicissimus Hoffmannus, Francof. MDCCXXXI.

* Equidem ex iure Sueogothico, tamquam fonte, promanasse ius Lubecense, erudita dissertatione nuper ostendere voluit V. C. Christ. Nettelblatt in *Diff. de fontib. iur. Lub.* Sed quum pieraque communia habeant Gothicae illae & Germanicae leges, dicere malim, vtramque gentem talia a maioribus accepisse, vt non opus sit fingere, Lubecenses ius suum ex Septentrione petiisse, de quo plane silent annales. Nec magis verum est, esse hoc ius Slauicum vel Venedicum, quum Susato cum Venedis nihil vnquam commune fuerit.

** Collectio, qua hodie vtimur facta est auspiciis Senatus, a Io. Ludinghausen Col.

Calixto Schein, Syndico, Gottschalco de Sliren Senatore, excusaque Lubecae a Io. Balhorn. anno *MDLXXXVI*. Eodem quidem anno Ioach. Koltus, Consul Crem-pensis ex Codice MSC. ius Lubecense Hamburgi publicavit: sed & haec, & si quae extant, aliae antiquiores editiones, in foro nullius amplius vsus sunt. Conf. Ern. Ioach. Westphali *diss. de origine & fontib iur. Lub. eiusque vsu, auctoritate, e-logio & subsidis.*

§. LXXXVIII.

*Statuta
Hambur-
gensia.*

Eundem fuisse iuris HAMBVRGEN-SIS fontem, diplomata euincunt apud Lambecium, in quibus ipsis saeculo XIII conceditur *antiqua iustitia Lubecensium*, vel *vt fruantur iure Susatensium & Lubecensium*, quæ iam alii attulerunt. Hinc simillimae olim fuere Hamburgensium & Lubecensium leges, vt Thraciger, Hamburgensium Syndicus scribere non vereatur ad ann. *MCCXCII*. bis auf diese Zeit hat die Stadt Hamburg gebraucht Lü-bisch Recht, als hiebevör ist angezeigt. Quum vero hoc ipso anno Adolphus, Gerardus, Io. Henricus & Henricus, Holsatiae Comites vrbi *concederent & donarent ius tale, quod vulgo Köbre dicitur, statuta*

man-

mandare, & edicta promulgare, secundum placitum eorum, pro utilitate & necessitate civitatis, & revocare eadem, quotiescumque & quaecumque ipsis visum fuerit expedire. Lambec. Orig. Hamb. II, n. 471. vñ sunt eo iure Hamburgenses, & vt de novo verbis Thracigeri vtamur, *nachdem sie angeregtes priuilegium erlanget, haben sie ihr eigen Recht gefast, welches mehrentheils aus gemeinen Sächsischen Rechten gezogen, und in folgenden Zeiten etliche mal vermehret und verbessert ist.* *

* Hodierna Statuta Hamburgensia nouissime reuisa sunt publicataque anno MDCII, quamuis postea & nouae leges, veluti *die Gerichts-Ordnung* & varii Recessus accesserint. At exstat in bibliotheca Ludewigiana Codex MSC. lingua Saxonica scriptus, & glossis illustratus, *insigne iuris antiqui Germanici, a iure Romano adhuc minus infecti, monumentum*, iudice illustri Boehmero, qui & specimina quaedam dedit in Dissert. de Aeris alieni inter coniuges Hamburgenses communiōe, edita Hal. MDCCLXXIII. 4.

§. LXXXIX.

At latius patuit iuris Lubecensis, quam *Iuris Lubecensis*, vsus. Illud enim in Pome-

*fus quam
late patue
rit. Vnde
ius Cul.
mense?*

rania, Ducatu Meclenburgico, Saxonia inferiore, Holfatia & Slesuicensi Ducatu, nec non Prussia & Liuania multis ciuitatibus oppidisque receptum est, quorum recensum prolixum instituunt Io. Sibrandus ad Ius Lub. Part. I. Sect. V & X. Meus ad Ius Lub. Prol. quaest. II. n. 23. Moller. Isagog. I, 2. Werlhoff. Specim. Iur. Germ. Diff. III. p. 202. Quin ex eodem & Weichbildo Magdeburgico conflatum in eunte saeculo XIV videtur **IVS CVL-
MENSE**, quamuis posterioris, puta iuris Weichbildici principia magis redoleat, Vid. Hartknoch. Diff. XVII. de iure Pruss. §. XIV. sequ. & in *Alt- und Neu-Preussen*. Part. II. cap. VII.

§. XC.

*Statuta
Aquisgra-
nensia &
Colonen-
sia.*

Antiquum porro est ius municipale **COLONIENSE & AQVISGRANENSE**, quod iam Ius Weichb. art. I. laudat. Coloniensium iura ac consuetudines iam anno *MCCXXIX* confirmavit Henricus Archiepiscopus, & anno *MCCXLII* Fridericus II. Imp. apud Lunig. *im Reichs-Archiv*. Part. Spec. IV. Cont. p. 341. Prodiere anno *MDEXII* sub titulo: *Abdruck und gemeiner Begriff der Policey-Ordnungen*,

gen,

gen, *Plebisciten und Statuten der alten löblichen freyen Reichs-Stadt Coelln.* in quibus tamen Sigismundi aliorumque diplomata, saeculo XV non antiquiora, statim initio occurrunt. Aquisgranensia statuta an vnquam edita sint scire me fateor cum ignarissimis.

§. XCI.

Antiqua praeterea sunt iura municipalia FRIBVRGENSIVM a Bertholdo *Nec nota aliarum* IV. Zaringiae Duce anno *MCLXX* data, *urbium* itemque statuta GOSLARIENSIVM, *paullo antiquiora.* condita anno *MCCCXXX*, teste fratre desideratissimo in *Antiqu. Goslar. IV. p. 362.* & edita a Leibnit. *Script. Rer. Brunsv. Tom. III. p. 484. sequ.* BREMENSIVM anno *MCCCIII* ab Oldenburgeribus petita. *Gryphiand. Weichb. Saxon. cap. LXXVII.* BRVNSVICENSIVM apud Leibnit. *Tom. III. p. 434.* anno *MCCXXXII* ab Ottone I. Duce praescripta, & alia, quorum recensum non admittit hoc compendium.

§. XCII.

Id modo addo, hac tempestate in rebus nauticis inualuisse in urbibus *Han-* *Ius Wis-* *byense.* *seaticis* vsu IVRIS WISBYENSIS, quod

quod ipsum quoque originis Germanicae est, teste praefatione apud Leibn. Tom.III. p. 750. ubi haec occurrunt: *So sande man an Hertoghen Hinrike, enen Hertoghen over Beyern unde Sassen, de bestedigde vns den Vrede vnde dit Recht, als et vore sin auder Vader Keyser Lothar ghegheven hadde.* Saepius hoc ius Wisbyense prodiit: quod & apud exteros non leuis vsus est. At postea ipsae ciuitates Hanseaticae condiderunt *der erbarn Hansee Städte Schiffs-Ordnung vnd See-Recht*, quae constitutio vltimum recognita in conuentu ciuitatum Hanseaticarum publicata est die XXII. Maii MDCXIV.

§. XCIII.

*An ideo
ius Rom.
& canoni-
cum mino-
ra incre-
menta ce-
perit?*

Tot igitur iuribus prouincialibus ac statutis in scripturam redactis, id quidem consequuti sunt Germani, & iura patria non plane in exilium agerentur: nec tamen ideo ius Romanum & canonicum nulla in Germania cepit incrementa. Quin magis magisque quotidie inualuit, & ab eo maxime tempore, quo academiae supremaeque imperii iudicia institui coeperunt, tantum auctoritatis consequutum est, vt paullatim pro iure communi ha-
bitum

bitum, & iudiciis, tamquam norma decidi commendatum sit. Quod quomodo contigerit, postremo huius libri capite, distinctius ostendemus.

CAP. IV.

DE STATV IVRIS GERMANICI
A CONDITIS ACADEMIIS AD
NOSTRA TEMPORA.

§. XCIV.

Simul ac in Germania institui Academiae coeperunt, praeter Theologos, Medicos & Philosophos, etiam iuris utriusque, CIVILIS & CANONICI Professores publica auctoritate sunt constituti. Quod eo minus mirum cuiquam videbitur, quo certius constat, Germanos in condendis Academiis Italarum & Gallorum instituta esse imitatos. *

* Ad Parisiensis exemplum Carolus IV. instituisse Pragensem, observat Dubrau. Hist. Boem. Lib. XXII. p. 179. edit. Freh. Et Rupertus Senior, Comes Palat. Rheni, anno *MCCC LXXXVI.* proficitur, Academiam Heidelbergensem *ad instar studii Parisiensis a se fundatam, eamque regendam, disponendam, & regulandam modis & materiis*

bus in vniuersitate Parisiensi solitis obseruari, vt Parisiensis studii, vt pedissequa, vtinam digna! modis conuenientibus gressus imitentur. Toeln. Cod. Dipl. Palat. n. CLXXIX. p. 123. Sed & Ludouicum Ducein Bauariae, anno *MCCCCLXXVII* in constituenda Acadèmia Ingolstadiensi Bononiensis & Viennensis vniuersitatis exemplum se prae oculis habuisse, ait apud Hund. Metrop. Salisb. Tom. II. p. 291.

§. XCV.

Et quidem iam saeculo XIV. Academias vero Germania nostra non demum saeculo quinto decimo habere coepit, ceu existimauit Conring. de Orig. Iur. Germ. cap. XXIV. p. 147. sed integro saeculo prius. In omnibus vero, quarum historia comperta est, statim instituta est Facultas iuridica. Anno enim *MCCCLXV* VIENNENSI vniuersitati Vibanus Papa id priuilegium concedit, *vt sit studium generale, illudque perpetuis temporibus ibi vigeat, tam in iuris CANONICI & CIVILIS, quam in alia quilibet licita, praeterquam theologica, facultate.* Lambec. Bibl. Vind. II, 5. p. 85. Idem circa annum *MCCCLXXXVIII*. ERPHORDIENSI academiae indultum, teste Conring. de Orig. Iur. Germ. cap.

xxxI. p. 9 I. nec non anno *MCCCLXXXVI*.
 HEIDELBERGENSI, * teste diploma-
 te Ruperti Senioris Com. Palatini apud
 Toeln. Cod. Dipl. p. 123. ac denique IN-
 GOLSTADIENSI anno *MCCCC*
LXXVII. apud Hund. in Metrop. Sal.
 Tom. II. p. 291.

* Attamen initio tantum tres Doctores iu-
 ris canonici Heidelbergae docuisse, legi-
 gimus in Chronico Magno Belg p. 343.
 cui suffragatus Schilterus de inuest. si-
 mult. Cap. III. §. 2. per totum saeculum
 XIV. nullum ibi Professore iuris ciuili-
 fuisse, tradit. Id quod verum esse, depre-
 hendi ex diplomate eiusdem Ruperti Se-
 nioris n. CLXXXVI. p. 128. in quo anno
MCCCXCIII. recensentur: *Meistere und*
Doctorn und gute graduirte der Heil Ge-
schriffi und in Geistlichen Rechten, und in
der Art. ney, die zu zyten in denselben zweyn
Künsten gekorn und gesezt sint zu lesen, vnd
auch lesent in der obgem Vniuersität, Iuris
 Ciuili Professorum nulla facta mentione.
 At in Viennensi Academia iam anno *M*
CCCLXXXIX. vtriusque iuris Professores
 fuerunt. Eo enim anno condita facultatis
 iuris canonici & ciuili statuta, quae ex-
 hibet Lambec. Bibl. Vind. p. 164.

§. XCVI.

Hinc magnus Doctorum numerus in aula Imperatorum.

Itaque fieri non potuit, quin saeculo sequente iam vbique magnus esset Doctorum vtriusque iuris prouentus, qui in Principum palatiis, curiisque & iudiciis illustrioribus vbique regnabant, caussaque ad iurium illorum peregrinorum principia decidebant, & omnem denique mouebant lapidem, vt ius patrum magis magisque supprimeretur. Sic in aula Caroli IV. *Bartolus de Saxoferrato*; *Dubrau Hist. Boem. XXII, p. 181. Struu. Hist. Iur. XII. 38. p. 535. in aula. Sigismundi Imperatoris Georg. Fiscellus, I. V. D. summa auctoritate pollebat. Sub eodem & duobus insequentibus Imperatoribus, Alberto & Friderico, cancellarii munere functus est *Casp. S. bluk. Aen. Sylu. Hist. Boem. Cap. III. Quin hic postremus in consilium suum fere solos Iurisperitos adoptauerat, ac proinde in diplomate quo anno MCCCCLXXV. quendam Adolphum Gegener Doctorem iuris renunciauit, id se facere professus est, de adfensu & consilio DOCTORVM & SAPIENTVM curiae suae. Iter. de Grad. Acad. Cap. VI, §. 20. p. 162. Quamuis fatendum sit**

Fri-

Fridricum III. Imp. *mediocriter dilexiffe iuris peritos, quod iuris aequitatem diceret ab iis inuerti, iustitiamque foedari.* Cuspinian. p. 411.

§. XCVII.

Imperatores imitati Principes & ordines imperii, & ipsi Ictos maximi faciebant, eorumque consilio & operatum in administranda rep. tum in iure dicundo, vtebantur. Sic in aula Saxonica magni fiebant consilia *Iac. Radewizii, Ienensis, Thuringi, I. V. D. & ordinis iuridici in academia Lipsiensi praefidis, vsque adeo vt ei potissimum impetratam a Sigismundo Imp. Saxoniam dignitatemque Electoralem acceptam ferret Fridericus, Marchio Misniae. Centur. Script. qui in Lips. Witteb. & Francof. acad. flor. num. XVII. In Pomeraniam Petrum Rauennatem, eiusque filium, Valentinum, deduxerat Bogislaus X. Dux Pomeraniae Conring. de orig. iur. cap. XXXII. Comitibus Noribergensibus anno MCCCCLXVI. interfuere loco Treuerensis Ioannes Gemminger, Decret. D. loco Saxonis Io. de Weisbach D. Legati etiam Salzburgenfis, Eistadiensis, Ratisbonensis, Bauari, Marchionis Brandenb.*

denb. Landgrauii Hassiae, Lubecensium, Doctores fuere, apud Goldast. Const. Imp. T. I. p. 217. sequ. Quin & in ciuitatibus quibusdam praecipuis, Iurium Doctores tum Syndicorum & consiliariorum officio functos esse, reperio. *

* Noribergensi enim Senatui saeculo XV. a consiliis fuit Gregorius Heimburg, sub initium Concilii Basileensis Doctor iuris creatus, & fatis suis notissimus. Freher. in Theatr. Vir. Doct. p. 795. Eodem saeculo, immo & multo ante, etiam Francofurti ad Moenum fuere Syndici iuris periti, qui eo saeculo *Pfaffen* vocabantur, quemadmodum hodiernam in Gallia, Anglia & Belgio *Clerici*, Clercken van Rechte, audiunt, qui scripturas faciunt. Feltn. de tit. hon. II, 20, 9. Iterum enim de Gradib. Acad. IX, 5. p. 349. producit exemplum litterarum anno *MCCCLXXVII.* datarum, quibus Hermannus von Orbe, Licentiatus Decret. profitetur, quod a Senatu Francofurtano conductus sit Syndicus, (*daß er Paff und Diener worden sey der Erfamen wissen Lude, des Rades vnd der Stadt zu Francensford.*) vbi Iterum recte obseruat, *Paffen* ibi esse Syndicos, quum & *Advocati*, itemque ob honores academicos, quibus insigniti fuerint, *Meistere* fuerint adpellati.

§. XCVIII.

Nec parum etiam iuris Romani & Canonici auctoritatem eo saeculo prouebant Imperatores & Ordines, dum ipsi leges, quas dabant, ad vtriusque iuris placita attemperabant, quin & iura illa in iudiciis ac foris seruari lege publica iuebant. Talia plura occurrunt in Reformatione politica Sigismundi Imp. apud Goldast. Const. T. I. p. 188. Nam cap. IX. legimus: *Es ist zu wissen, daß hobe Fürsten, die grosse Land haben, noch fast Keyserliche Recht zu ihrem Theil halten.* Et cap. XIII. §. 5. *Man sol an allen Hauptgerichten, do man über das Blut richten mag, haben ein Keyserlich Rechtbuch, daß man richte nach Recht, und niemand unrecht beschehe.* Item §. 8. *Wer aber Sach, daß in den Rechten ietwederem Theil zu kurz beschech, daß ihn deucht, so mag man die Sach ziehen für einen geistlichen Meister, (Doctorem Decretorum) vnd einem weltlichen Meister, (Iur. Ciu. Doctorem,) die dazu benant werden, die Vrtheil zu sprechen.* Ita & in Auisamentis Constantiensibus de ann. MCCCCXVI. apud eundem T. I. p. 151. cap. I. & in Moguntinis de an-

*Recessus
Imp. ad
Leges
Rom. at-
temperati,
idque ius
commen-
datum
saeculo
XV.*

no *MCCCCXXVI.* apud eundem p. 160. sequ. cap.V. aliquoties mentio fit *Corporis iuris & extrauagantium* cap.IX. *Doctorum & Licentiatorum Iuris can. & ciuilibus & Baccalaueorum iuris vtriusque*, ad canonicatus admittendorum. Qualia a Fridrico III. etiam profecta videmus apud Muller.Reichs-Tags-Theatr.P.IV.cap.41. & P.IV.cap. XV. quae de iuris vtriusque auctoritate satis testantur.

§. XCIX.

Hinc Ordines Imperii de eo abolendo cogitant. Animaduenterunt demum hoc saeculo principes, quanta strages immineat iuri patrio, ac proinde sub eodem Fridrico III. anno *MCCCCXLI.* id egerunt, vt lex publica de doctoribus iuris plane abolendis in Germania promulgaretur. Et exstat sane apud Goldast. Part. I. der Reichs-Satz. p. 166. eiusmodi Reformatio, in comitiis Moguntinis proposita, vbi Art. V. legimus: *Alle Doctores der Rechten, sie seind geistlich oder weltlich, im H. Römischen Reich Teutscher Nation, sollen nach laut der fürgenommenen Reformation an keinem Gericht, bey keinen Rechten, auch in keines Fürsten oder andern Rätben mehr gelitten, sondern ganz abgethan werden:*

Sie

Sie sollen auch fürbas hin vor Gericht oder Recht nicht weiter reden, schreiben oder Rath geben. * Et id momordisse arbitror Petrum de Andlo, eius aetatis I C t u m, dum Lib. I. de Imp. Rom. Germ. cap. X. scripsit: *Leges Romanas nostra Alamannia prob dolor! in sua despicit insipientia.* Sed euentu caruit illud consilium, nec reliquis Ordinibus arrisisse videtur scriptum, quod Fridricus III. vel pauci quidam alij conceperant. Saltim neque perlata est illa lex durissima, neque vnquam exsequutioni mandata. Mansit iuri peregrino suus honor, & magis magisque creuit I C t o r u m in Germania auctoritas.

- Duriora sunt, quae in Declaratione sequuntur. Quemadmodum enim ibi locus relinquatur I C t i s t e r n i s in singulis academiis, ita tamen, vt non nisi iura in imperio probata interpretentur, & consulti, ex iis respondeant: ita foro plane exesse iubentur, addita ratione: *Wann ihnen das Recht barter, dann den Leyen, verschlossen ist, vnd kan ihrer keiner keinen Schlüssel dazu finden, biß beyde Theil arm werden, oder gar verdorben sind. Aber der Ley behelt doch den Schlüssel zum Rechten bey ihme, das man zu zimlicher Zeit das Recht herfür bringen mag.* Aus diesen Ursachen kan

man die Gelehrten in keinem Richten mehr leiden. Darzu seynd es nur besolde Knechte, vnd nicht Erbdieners des Rechts. Paulo post audiunt Stieff vater, vnd nicht die rechten Erben des Rechts. Sed meretur illa Reformatio, in qua auctor in ICtos grauissime inuehitur, tota perlegi. Reperiet quisque, eam plane conuenire genio Fridrici III; Imp. quem parum dilexisse ICtos, iam supra vidimus. (§.XCVII.)

§. C.

Saeculo XV. ius Romanum in foro pro norma haberi iussum. Sub finem enim saeculi XV. & proxime insequente ipsis imperii legibus frequenter ius Romanum pro norma esse iubetur, ita tamen, vt & iuris Germanici consuetudinumque patriarum praecipue habeatur ratio. Quin ipsas constitutiones Recessusque imperii, qui tum prodierunt, fere in plerisque ad iuris Romani normam accommodari animaduertimus. Id quod exemplis latarum a Maximiliano I. Imp. legum paucis demonstrabimus.

§. CI.

Quod patet ex legibus imperii sub Maximaliano I. latis. Quum post longa molimina anno *MCCCCXCV*. Wornatiae de instituendo iudicio Camerali conuenisset: (Vid. Datt. de Pace publ. IV, 1, 66 sequ.) condita est prima ordinatio iudicii Cameralis, in qua

§. VI.

§. VI. mentio fit iurisiurandi *de calumnia & malitia vitanda, prout de iure*, ab aduocatis praeſtandi: & in §. XX. iudex & adſeſſores circa adpellationes ab interlocutoriis decernere iubentur ſecundum ius ciuile, (*wie das in Keyſerlichen Rechten geordnet und begriffen iſt.*) Eodem anno Imperator edidit conſtitutionem contra blaſphemos, in qua breuiter recenſet ſanctiōnem Nouellae LXXVII. Iuſtiniani, quem vocat *ſeinen Vorfabren am Reich löblicher Gedächtniß*. Quumque anno MD Auguſtae Ordinationem Camerae emendare placuiſſet: §. VIII. receptum eſt ius Romanum, quod nepotes in ſtirpes iure repraeſentationis cum parentum ſuorum fratribus & ſororibus ad aui auiſaeque hereditatem admitti iubet, *nach laut gemeiner geſchriebener Keyſerlicher Recht, der Gewonheit, ſo an etlichen Orten darwieder ſeyn möcht, vnangeſehen.* &c.

§. CII.

Anno MDVII Ratiſbonae prodiit noua *In primis*
 Cameralis iudicii forma, cuius nullus eſt *ex Ordin.*
 titulus, nullus paragraphus, in quo non *iud. cam.*
 ius ciuile & canonicum, eorumque gloſſæ, *MDVII.*
 itemque Cynus, Panormitanus, Bartolus, *& Conſtitutione de*
 Ff 4 Bal- *Notariis.*

Baldus, Speculator, Rofredus, fimilesque heroes, vtramque paginam faciant. Sequuta est anno MDXII Constitutio de Notariis, in cuius §. I. statim hi suo munere fungi iubentur: *nach Inhalt gemeiner Rechten oder löblicher Gewonheit vnd Gebrauch ieden Orts: deinde §. III. forma instrumentorum praescribitur, wie dieselbe von gemeinen Rechten, (Nou. XLVII. LXXIII & LXXIV.) Brauch, Vbung vnd Gewonheit eingeführet ist.* Titulus porro de Testamentis totus ex iure Romano desumptus est, addita §. XII clausula: *Es sollen auch alle Notarien des Wissens haben, welche obgemeldte form der Testamenten, als aus Keyserlichen Gesetzen gegeben, mit Fleiß zu halten säumig wären, daß die zudem, daß die Testamenta, so anders gemacht würden, von Keyserlichen Rechten nicht beständig seyn, die Peen des Rechten darum zu leyden, sich nicht enthalten mögen.*

§. CIII.

Nec non ex Consti- tutionibus Caroli V. Imp. Multo magis itaque Carolus V. iuris Romani vsum in Germania firmare studuit. Sane anno MDXXI. in recessu Wormatiensi §. XVII. sequ. cauetur, primo vt nepotes

potes neptesque in stirpes auo auiaeque succedant, cum parentum suorum fratribus vt fororibus: deinde, vt fratrum sororumque liberi vna cum defuncti fratribus fororibusque iure repraesentationis admittantur: abolitis consuetudinibus omnibus contrariis. Qua de re & singulare edictum paullo post per imperium promulgatum est. Denique vt de casu, vtrum fratrum sororumque liberi, si soli sint, in capita, an in stirpes succedant? a Regimento imperii decisio promulgetur. Sic & anno *MDXXIX* in Edicto contra anabaptistas edito reiterationem bapismi morte luendam monet, *daß in Keyserlichen Gesetzen die Umbtauffung bey Strafe des Todes verboten.* Vbi sane prouocat ad *tit. C. ne sacr. bapt. iteretur.* *

* Equidem Contr. Sincerus, id est, Culpis. in Dissert. Epistolica §. LXXX. per verba *des Reichs gemeine Rechte* intelligenda putat iura Germanica, per *gemeine Rechte* vel *Kayserliche Rechte*, ius ciuile Romanum. Sed expenderunt iam hanc sententiam Stryk. Diss. prooem. vi. hod. pand. §. XXV. Datt. de Pace publ. IV, 1, 117. sequ. Thomas. Cautel. circa praecogn. Iur. eccles. cap. XXII. §. 4. seqq.

§. CIV.

*Præcipue
Constitu-
tione Cri-
minali.* Paulo post anno *MDXXXII.* in co-
mitiis Ratisbonensibus promulgata est
CONSTITVTIO CRIMINALIS CA-
ROLINA, in qua passim iudices ad ius
Romanum remittuntur, *auf die Keyser-
liche beschriebene Rechte.* Art. CXVII. &
CXXXV. *auf die Keyserlichen Rechte* Art.
CXXI. Quin Art. CIV. CXVIII. & CXX.
ius ciuile vocatur: *die Satzungen Vnserer
Vorfahren, vnd Vnser Keyserlichen Rech-
ten.* Quae eo magis notanda videntur,
quo certius hodie constat, constitutionem
illam criminalem tum non primum natam,
sed ex antiquioribus ordinationibus &
proiectis, vt vocant, compilatam esse. *
Thomaf. Diff. de occas. concept. & intent.
Constit. Crimin. Ludouic. Praefat. Comm.
in Const. Crim. & Kress. Praefat. §. XIII. seq.

* Existimabat illustris Thomafius, constitu-
tionem criminalem descriptam fere esse
ex Georgii Episcopi Bambergensis Consti-
tutione criminali, quippe quae iam MD
VIII. prodiit, sub titulo *Bambergische Hals-
Gerichts- und rechtliche Ordnung in Pein-
lichen Sachen*, & saepius postea recusa, an-
no MDX. MDXXXI. & MDXLIII. &
nouissime a D. Ludouici, & criminali Ca-
roli-

rolinae in plerisque similis. Sequutus virum illum celeberrimum est laudatus D. Ludouici, qui constitutionem Bambergensem nostrae veluti parentem facit, sororem vero Brandenburgensem, quam anno MD XVI. publicarunt Georgius & Casimirus, Marchiones Brandenburgenses, ipse vero D. Ludouici cum Bambergensi itidem recusam dedit. At praeclare demonstravit, V. C. Io. Paullus Kressius praef. Comm. in Const. Crim. §. XV, sequ. primam constitutionem Criminalem confectam esse a Maximiliano I. Imp. & quidem iam anno MCCCC XCV. quamvis fortassis auctoritatem publicae legis non habuerit. Ex hac ergo pleraque decerpserunt primum anno MD VIII. Georgius Episc. Bambergensis, deinde anno MDX. Vdalricus Tenglerus, *Ducalis Altipolensis prouinciae praeses, (Landvoigt zu Hochstedt) im Layen - Spiegel*, de quo videndus coniunctissimus olim collega, Hoffmannus in Dissert. de insign. defect. Iurispr. Crimin. Germ. Cap. I. §. XVIII. p. 36, sequ. anno MD XVI. Georgius & Casimirus, Marchiones Brandenburgenses, ac denique anno MDXXXII. Carolus V. Imp.

§. CV.

Quamuis vero ex his fatis adpareat, *Non tamen* nihil reliqui factum esse sub Maximiliano I. *men pe-*

&

*nitus repu-
diatum ius
Germani-
cum.*

& Carolo V, vt ius Romanum & Canonicum iuris communis nomine in imperio reciperetur: semper tamen simul cautum est, vt foris ideo non extorres fierent leges ac consuetudines patriae, quippe quae fere semper nominatim confirmantur in constitutionibus Imperii. Maximilianus I. in Ord. iud. Camer. anno MCCCCXCV. *Ein ieder soll seine Vnterthanen in ordentlichen Gerichten, Rechten und Obrigkeiten lassen und halten, nach eines ieden Fürstenthums, Herrschafft und Oberkeits Herkommen und Gebräuchen.* Et Carolus V. in Ord. MDXXI Adsesores iureiurando obstringi iubet, vt iudicent; *nach redlichen ebrbaren und Ländischen Ordnungen, Statuten und Gewohnheiten der Fürstenthümer, Herrschafften und Gericht, die vor sie bracht werden.* Id quod deinde saepe numero repetitum esse, iam ab aliis obseruatum est. Vid. Constit. Crim. Car. praefat. & Art. CXL.

§. CVI.

*Potius
protesta-
tiones in
terpositae,*

Quin eo factum est, vt si quando iuris Romani vsus ordinibus obtuderetur paulo importunius, hi interpositis protestationibus, iura patria sibi reseruarent. Ita

Ele-

Electorem Saxoniae protestatum nouimus, leges de successione ab intestato iuri Saxonico fraudi non futuras. Speidel. in Speculo sub voce *Sachsen-Recht*. Thomaf. Differt. de potestate legislat. Stat. Imp. contra ius comm. §. LI. sequ. Quumque Nemesis Carolina multa ex iure communi sanxisset, similem protestationem interposuere multi Imperii Ordines, imprimis Elector & Duces Saxoniae, Elector Brandenburgicus, Elector Palatinus, & hi quidem omnes ex ea ratione, quod iuribus patriae ea constitutione derogatum vellent Imperator & ordines. Kress. Praefat. §. XXI. sequ.

§. CVII.

Eadem iuris facies fuit & sub Ferdinando I. omnibusque insequentibus Imperatoribus. Quum enim & Camerale iudicium, deficientibus legibus & constitutionibus patriis, iura communia sequeretur, idque ipsis in omnibus ordinibus, & maxime postrema de anno MDCLIV. iniungeretur: Part. I. tit. XIII. §. 1. & P. III. tit. LIII. §. 9. & idem postea Iudicio Aulico ab Imperatoribus praescriberetur, * ipsi quoque Imperii Re-

Status iuris Germanici & Romani sub insequentibus Imperatoribus.

ces-

cessus, quoties de iure priuato vel modo procedendi forensi aliquid fanciunt, fere semper iuri Romano vel Canonico suffragentur: facile est ad intelligendum, magis magisque inualuisse iuris communis auctoritatem, ita tamen, vt sua in primis iuribus ac consuetudinibus patriis constaret auctoritas.

De ordinationibus variis huic iudicio praescriptis (*von Reichs-Hoff-Raths-Ordnungen*) ex instituto egit Er. Mauritius de Iudic. Aulico §. XIX. Prima est Ferdinandi I. Augustae M D LIX promulgata, postrema Ferdinandi III. Ratisponae anno M D C L I V. publicata, in qua Tit. VII, 21 Consilii Aulici iurare iubentur *auf des Reichs Constitutionen vnd Satzungen, nebst den gemeinen beschriebenen Rechten*, & in fine huius tituli §. XXIV. praecipitur, *daß das Corpus Iuris Ciuilis & Canonici allezeit auf der Reichs Hoffr uhs Taffel seyn solle, damit man sich derselben gebrauchen könne.*

§. CVIII.

Prouincia   Aest quod ad ordines & prouincias vr-
quaedam   besque Germaniae attinet, aliis diligen-
repudiato   tior patrii iuris mansit custodia, alii repu-
iure patrio   diato illo, Romano se plane submiserunt.
sefe Ro-   Exemplo praeiuerat sub initium saeculi

XVI.

XVI. FRISIA, de qua V. A. Zach. Hub. *mano sub.* in praef. Obseru. Rer. Iud. Cent. I. *Ex-miserunt, ortis diu post bellis plus quam ciuilibus, qui-veluti Fri-bus per omne saeculum decimum quintum* *sta.* *concussa & turbata fuit Frisia, procax haec licentia miscuit eam, & quidquid ibi iuris legumque superfuerat, e medio sustulit: donec tandem Saxoniae Duces, ALBERTVS & GEORGIVS, quorum ille belli, hic pacis artibus sua aetate in Germania maxima laude claruerunt, gentem factionibus diuisam, armis efferatam, humanarum diuinarumque legum nesciam, ac insolentem, rerum potiti in ordinem redegerunt, constituta ciuili reip. forma, & stabilita GEORGII potissimum opera curia suprema, cui datum id negotii fuit, vt ius Romanum tamquam suae iurisdictionis principium certum vnice sequeretur, ad dirimendas ciuium lites quotidianas. * Conf. Vbb. Emm. Hist. Fris. Lib. II.*

* Idem vir amplissimus testatur, Frisios postea ea lege se submisisse Carolo V. Imp. vt ius fori redderetur, secundum praescripta legum Romanarum, idque sibi eos pacto conuento esse stipulatos. Praefens etiam ipse obseruauit, sanctissime ibi coli Themidem Romanam, ipsaque Statuta Frisiae
anno

anno MDCCXXII. reuifa & locupletata
 pauca superaddere, quae a iure illo com-
 muni longius recedant.

§. CIX.

*Marchia
 Branden-
 burgica.*

Ita & in MARCHIA BRANDEN-
 BURGICA repudium iuri Saxonico mis-
 sum anno MDXXVII, quo IOACHI-
 MVS I. Elector edidit Constitutionem
 de successione ab intestato, & in prae-
 fatione fatetur, se cum consensu Ordi-
 num omnes constitutiones, priuilegia &
 consuetudines abrogasse, iisdemque Or-
 dines omnes renunciaffe. Et quamuis
 Scabinatum Brandeburgensem confirmet,
 eum tamen iubet pronunciare secundum
 illam constitutionem, *und in andern Sa-
 chen nach beschriebenen Kayserlichen Recht.*
 Idem factum & anno MDXXXIV *in dem
 Landes-Reuers.* * Reliquos imitati sunt
 NOVAE MARCHIAE Ordines, vt pro-
 fitetur Ioannes Marchio *im Land-Tages-
 Abschied* anno MDXXXIX. Et quam-
 uis ius Saxonicum relinqueretur: *denen
 Weichbildern, Crossen, Cotbusß, Zulichaw
 & Sommerfeld,* diserte tamen excipiun-
 tur *die beyde Articuli, die Succession und
 Erbfälle* belangend.

Ver-

* Verba Reuerfalium in Codice meo MSCo
 variorum Recessuum Marchicorum ita se
 habent: *Vnd weil hievormals die Stände
 vnser Landtschafft sich einträchtiglich mit vns
 vereiniget, daß hinfürder in unserm Chur-
 fürstenthum vnd Landen Kayser-Recht ge-
 halten vnd gesprochen soll werden, derowe-
 gen sich vnser Praelaten, Herrn, Mann vnd
 Staedte aller Gebraech vnd Gewonheiten
 voriger Gericht vnd Rechtens verziehen vnd
 abgesetzt: ordnen vnd wollen wir, daß hin-
 fürder in Erbtheilungen kein Heergewedde,
 Gerade noch Mußtheil soll genommen, noch
 gegeben werden, besondern in dem vnd an-
 dern allen Kayser-Recht dergestalt, wie hie-
 bevor in vnser aufgerichteten Constitution vnd
 Ordnung der Erbfaelle geordnet, durch ie-
 dermänniglich solle gehalten werden. Idem
 deinde saepius sancitum veluti in recessi-
 bus prouincialibus MDXXXVIII. & M
 DLXXII.*

§. CX.

Idem in terris BRVNSVICENSIBVS Ducatus
 & LVNEBURGENSIBVS contigit. In Brunsvi-
 illis iam saeculis XIV. & XV. geradam seu
Frannenradam Saxoniam Helmstadii esse Luneb.
 abrogatam a Magno Duce Brunsvicensi, &
 Ioanne & Bertholdo, Abbatibus Werthi-

nensibus & Helmstadiensibus, Martino denique Papa V. & Fridrico III. Imp. ostendit celeberrimus Io. Andr. Schmidius, de Helmst. per Frawenradam adfecto. p. 6. sequ. vbi p. 30. addit, in vniuerso Ducatu Brunsvicensi & Calembergensi consuetudinem illam demum anno MDCXXV. sub Fridrico Vlrico, Duce esse abrogatam. Sed quod ad ipsum ius Saxonicum attinet, illud satis constat multo ante, saeculo XVI ab Henrico iuniore esse repudiatum, surrogato in eius locum iure Romano. * Conring. Orig. Iur. Germ. Cap. XXXII. p. 203. Hahn. praef. Obs. ad Wesenbec. p. 18.

* Quumque Brunsvicum, ciuitas, ius Saxonicum mordicus adhuc tenuisset: ea potiti Duces Brunsvicenses & ibi illud plane aboleuerunt. Constitutionem Rudolphi Augusti Duc. Brunsv. & Luneb. anno MDCLXXV. ea de re editam recenset Stryk. Diss. prooem. VI. Mod. Dig. §. XXX.

§. CXI.

*Aliaeque
Germaniae
provinciae.*

Eadem iuris Saxonici, sed & Sueuici, fata in aliis prouinciis fuerunt, veluti in POMERANIA & ducatu MECLENBVR-

BVRGICO, (vid. Cothmann. Vol. I. Confil. XXVI. n. 219. sequ.) in Ducatu WVRTENBERGICO, vbi iudicibus negotium datur, *so nicht andere redliche und ehrbare Gewohnheiten vorhanden, nach des H. Reichs Rechten gleich zu richten.* Wurtemb. Hoff-Gerichts-Ordn. Part. I. tit. IX. Qualia & in aliorum principum ordinationibus & constitutionibus passim legas. Vid. Erneurte Anhalt. Canzley-Ordn. §. XXVII. Magdeb. Policey-Ordn. in praefat. quod eo minus mirandum, quo magis constat, ne in ipsa quidem SAXONIA iuris Saxonici totius vsum superesse, sed ipsos Saxonum prudentes fateri, illud valere, quatenus sit receptum. Hartm. Pistor. Quaest. I, 16, 21. II, 13, 82. II, 25, 35. II, 26, 17. Carpzov. Process. XII, 1, 15. Coler. de Process. Exsequut. in praefat.

§. CXII.

Quae iuris Romani incrementa haut *Reformatio* parum adiuuit felix illa temporum reparatio, qua sub initium saeculi XVI purior *ratio religio-* doctrina Christiana veluti reuiuiscere in *nis iuris Rom. incrementa adiuuit.*

Germania coepit. Quo minus enim iuri Canonico fauere poterant protestantium theologi, quod Lutherus flammis absumere non dubitarat: eo magis euehebant ius Romanum. Vid. Luth. Comm. ad Genes. XXIV, 1. Tom. IX. Alt.

§. CXIII.

Varia iura prouincialia & statuta.

Denique obseruandum, omnes fere principes Germaniae a Saeculo XVI edere coepisse varias leges prouinciales inscriptas, *Land-Rechte, Policey-Ordnungen, Hoff-Gerichts-Cantzley, Proceß-Gerichts-Ordnungen, Kirchen-Consistorial-Ebe-Ordnungen*, & innumeras huius generis alias. Idem fecere ciuitates tum imperiales tum municipales, in quibus passim condita varia *Statuta, Reformationes, & Willkühre*, quorum pleraque & principes territoriorum rata habuerunt. In his passim supersunt quaedam iuris Germanicae reliquiae, at multa vbique de nouo sancita, pleraque ex iure Romano in illa translata animaduertimus.

§. CXIV.

De iuribus

Iam ex his facile patet, quid de usu iuris

iuris Romani & Germanici post tot ex-^{rium tur-}
 miorum ICtorum concertationes tenen-^{patrii}
 dum videatur. Receptum sane esse ius ^{tum pere-}
 Romanum, & quidem tamquam ius ^{grinorum}
 commune & subsidiarium, nemo teme-^{Regula I.}
 re negauerit, quum ipsa experientia id
 satis demonstrat. Ac proinde primo lo-
 co tenendum, 1) eum, qui iure illo ni-
 titur, eatenus firmo satis fundamento niti,
 neque ad receptionem probandam esse ob-
 strictum.

§. CXV.

At quum recepto iure Romano, non ^{Reg. II. &}
 ideo in exilium plane actum sit ius pa-^{III.}
 trium: consequens est, 2) ut primo o-
 mnium secundum ius Germanicum pro-
 nunciandum, eoque demum deficiente, Ro-
 manum in subsidium sit adbibendum: 3)
 utque adeo bene illi sibi suisque studiis con-
 sulant, qui IVRIS ROMANI & PA-
 TRII differentias mature inuestigant.

§. CXVI.

Enimvero iam supra ostendimus, Ca-^{Reg. IV.}

pitularia Regum Francorum, multoque magis leges Wisigothorum, Burgundionum, Salicam, Ripuariam, Baiuuariorum, Alamannorum, Saxonum, Angliorum, Werinorum, Frisiorum, Langobardorum, iam ante plurima saecula exsoleuisse, ex eoque colligimus, 4) *non esse ius Germanicum ex illis priscis Germanicarum gentium legibus aestimandum.* * Quin quum hae gentes diuersissimis maximam partem vsi sint consuetudinibus: ex eo facile vnusquisque animaduertit, 5) *laterem eos lauare, qui ex tam diuersarum gentium legibus, & institutis, quae principiis diuersissimis nituntur, corpus & systema aliquod iuris Germanici consui posse, sibi persuadent.*

* Itaque ius Germanicum hodiernum, cuius passim reliquiae supersunt, egregie quidem illustrari potest ex his aliisque gentium Germanicarum legibus: sed qui illis vsu forensem hodie tribuunt, illis probatio incumbet, omnes illas leges iam olim in Germania vniuersa receptas fuisse. Quod quum vel cogitare absoum sit: multo magis absurdum erit, ex iure Wisigothico vel Burgundionum ostendere velle, quale

quale e. g. in hoc tractu Germaniae ius patrium olim viguerit,

§. CXVII.

Multo maior quidem pro iure Saxoni-*Reg. VI.*
co & Alamannico praesumptio est, quia il-*& VII.*
lud in inferiore; hoc in superiore Ger-
mania maximae fuit auctoritatis. Sed,
quum iura illa alibi desuetudine exoleuif-
se, alibi lege publica abrogata, & nus-
quam plane tota recepta esse demonstra-
tum sit: per se patet. 6) *iura illa citan-*
tem non habere fundatam intentionem, nisi
eorum usum in ea prouincia in hoc vel illo ca-
pite superesse ostenderit. Quid? quod 7)
ne in Saxonia quidem allegatio iuris Saxo-
nici alicuius momenti sit, nisi vel usus pro-
betur, vel de eo aliunde iam satis constet.

§. CXVIII.

Itaque satis patet, 8) *multos inuehi in Reg VIII.*
ius Romanum, multos iuris Germanici v. IX. X. &
sum mirifice commendare, qui quale sit il-
XI.
lud ius Germanicum, quod tantopere com-
mendant, scire cum ignarissimis videntur.
Eisdem vero 9.) *incredibile damnum in-*

ferre reipublicae, dum ius Romanum certum & a tot saeculis magno studio excultum, manibus iuuenum extorquere conantur, neque tamen ius patrium certius, & quod pro norma tuto sequi possint, illis ostendunt. Ex quo sane verendum, 11) ne demum plane omnis iuris certitudo in scholis & foro tollatur.

§. CXIX.

*Reg. XII.
XIII. &
XIV.*

Vt ergo pateat, quale sit istud ius Germanicum, cuius primo omnium in dirimendis litibus rationem esse habendam diximus: sciendum, 12) esse *quasdam consuetudines Germanorum vniuersales*, v. g. *pacta nuda producere obligationem & actionem, liberos per separatam oeconomiam exire patria potestate, &c. quas tuto sane sequimur, etiamsi nulla scripta lege firmatae sint, nisi probetur, eas quibusdam casibus legibus restrictas esse. Deinde, 13) multa Germanorum instituta passim confirmata esse statutis & legibus Germanorum, immo ipsis aliquando recessibus imperii, e. g. confirmationem tutorum, quae itidem nulla probatione indi-*
gent:

gent: denique, 14) *passim vigere consuetudines particulares, nulla lege scripta firmatas*, e. g. *ius congrui, paroemiam: maior diuidit, minor eligit, quarum usus ex actuum conformium frequentia merito probandus est.* Tales sunt veteres Germanorum consuetudines, quas collegunt Schottelius, *von unterschiedlichen Rechten in Teutschland*, & Struu. *Hist. Iur. VI, 34. sequ.*

§. CXX.

Si tale nihil occurrat, 15) *merito ad statuta topica, & his deficientibus, ad iura prouincialia respicitur, in quibus multa quis latere videbit iuris patrii λέξιανα, * quae siue adhuc sincera sint, siue iuris Romani laciniis deformata, pro norma esse debent iudicibus.* Multoque minus quisquam dubitabit, 16) *quin sicubi statuta & iura prouincialia ius Romanum in vno alteroue capite mutant, in ista iuris patrii dispositione sit adquiescendum.*

* Sic multa passim in Statutis reliqua sunt ex iure Alamannico & Saxonico. De hoc nemo dubitarit, qui iura prouincialia

Magdeburgica, Halberstadtensia, Anhaltina perlegerit. De Alamannico iam observavit Goldastus in Praef. *der Reichs-Satzungen*: *es sey der Schwaben-Spiegel bey den Schwaben in Schwäbischen Gebieten, als Algovvern, Schwveizern, Pündttern, vnd Burgundiern, noch zu guten Theil im Schwvank, vnd in ihre Statuta gezogen.* Vnde a scopo aberravit V. C. D. Steph. Christoph. Harprecht, dum Speculi Sueuici non usum demonstraturus, multa Ictorum responsa corrasit, super quaestionibus, *utrum Ius Feudale Alamannicum publice doceatur, & in decidendis pro norma habeatur, an ius feudale Langobardicum?* Quamvis enim nec publice doceatur, nec in Responsis allegetur: multa tamen ex eo vel moribus adhuc obtinere, vel lege scripta confirmata esse, nemo dubitat.

§. CXXI.

Reg. XVII & XVIII. Deficientibus eiusmodi statutis, iuribusque provincialibus, 17) nihil reliquum est, quam *ut ius Romanum in subsidium adhibeatur.* Id quod etiam 18) *de IVRE FEVDALI LANGOBARDICO intelligendum, quippe cum*
Cor-

Corpore Iuris Iustiniani simul recepto, tanquam subsidiario, * si consuetudines feudales patriae deficient.

- * Schilterus ad Ius Feud. Alam. cap. XL. §. 4. §. 5. producit duo diplomata Ruperti Palatini, Regis Rom. in quorum utroque mentio fit *consuetudinum feudorum, vsuum scriptorum & non scriptorum, praesertim Capituli Naturales in rubrica, si de feudo controuersia fuerit, collatione X. in libro feudorum.* Germanice: *Des Gesezzes und Gevponheit in Kayserl Lehn Rechten begriffen, vnd in dem Capitel, das anfahet Naturales der Rubricen, ob vmb Leben zveytracht vñäre.* Vtrumque diploma datum est anno MCCCC IX.

CXXII.

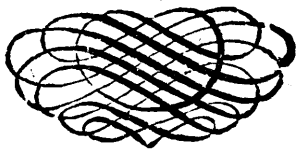
Attamen nullum est dubium, quin *Reg. XIX.*
 19) *ea, quae Ius Romanum sancit, ad ius publicum Rom. pertinentia, nec non quae principiis Romanorum, reip. nostrae parum concinnis, nituntur, nullum in foris nostris vsu habeant, nisi recepta esse probentur.* Quamuis hic Ottonem Taborem aliosque dissentire, non ignoremus.

§. CXXIII.

§. CXXIII.

Reg. XX. Denique 20) *IVS CANONICVM* in protestantium foris, non nisi quatenus receptum est, valere, eiusque usum in causis praecipue ecclesiasticis, matrimonialibus, & processu, quem vocant, forensi superesse, iam ab aliis, & praecipue illustri BOEHMERO, Academiae nostrae ornamento, ἐξ ἐπαγωγῆς, seu per inductionem ostensum est in opere eximio de iure ecclesiastico Protestantium.

F I N I S.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM LOCVPLETISSIMVS.

A.

A *Lburnius Valens*, Iuliano
σύγχρονος. 240
 quid scripserit? 241
Academiae in Germania in-
 stituuntur & Professores
 constituuntur 444
 quando? *ibid.*
 Pragensem ad exem-
 plum Parisiensis in-
 stitutam esse *ibid.*
Accursius (Franc.) Florenti-
 nus laudatur 341
 ipse tardius ad studia se
 contulit. 342
 eiusdem obseruatio ri-
 dicula. 35
 Glossas multorum, &
 maxime Azonis, col-
 legit, suasque adie-
 cit, atque ita perfe-
 cta est Glossa 342
Acilius (Lucius) primus sapi-
 ens a populo dictus 104
 in XII. Tabulas scri-
 psit. 28
 an recte *Atilius* voce-

tur?

105

Actiones legis quid? 38
 ciuiles qua ratione eli-
 serint Praetores? 61
 sequ.
 legis cur solemnes? 37
Actionem ex donatione quis
 dederit? 192
 subsidiariam aduersus
 magistratus eorumq;
 heredes concessit Ha-
 drianus 243
Actiones legis omnes actus le-
 gitimi, sed non vice versa
 39
 vtilis quae dicantur? 43
 legis per procurato-
 rem explicari non
 poterant 209
 aedilitiae an olim quae-
 dam perpetuae? 72
 receptitia cui data? 62
 constitutae pecuniae
 quid? 62
 finium regundorum. 86
Actuum legitimorum affe-
 ctiones 39
 in quo differant ab a-
 ctio-

INDEX

- ctionibus legis?* 39
Adolescentes Rom. in forum
 deducti 129
 grammaticos, philoso-
 phos, rhetores audi-
 ebant. 129
Adoptio impuberum ab An-
 tonino Pio permiffa. 243
Aduocatus Fisci ab Hadriano
 institutus. 231
Aebutia lex quaedam capita
 XII. Tab. abrogat. 28
Aediles Cereales 18. plebis
 quot Tribunorum adiuto-
 res? 47. Curules 47. Hi
 edicta de communi fen-
 tentia proponebant 69.
 eorum dignitas a faeculo
 II. euilefcere coepit 230.
 de eorum officio nemo
 veterum fcripfit *ibid.*
Aedititium edictum perpetu-
 um an vnquam exftiterit?
 230
 in hoc edictum qui
 fcripferint commen-
 tarios? 231
Aegeria Nympha cur cum
 ea congefsum fimularit
 Numia? 9
Aegypto cur Praefectum
 Auguftalem praefeterit
 Auguftus? 149. Ea exclu-
 fi Senatores *ibid.*
Aelius (Sex) Catus in XII.
 Tab. fcripfit 28
 iuris Aeliani auctor 42
 eius Tripartita. 42. 103
 eius vita. 103
Aelius Marcianus inter ICTos
 erciscundos refertur. 283
 fcripta eius. 284
Aelius (Publ.) Paetus
 eius vita 102. fequ.
Aelius (Q. Tubero) 160
 eius vita & fcripta. *ibid.*
Aemilius Macer, ICTus, Imp.
 Seuerum fuum vocat.
 285
 fcripta eius recensentur
ibid.
 perperam ipfi tribuitur
 opus *Ogygoyvtas*
ibid.
Africanus (Sex. Caecilius)
 ICTus 253
 an Iulianum caeco im-
 peru fequatur? 253
Aemilius Papinianus an Ita-
 lus? 269

RERVM ET VERBORVM.

studia eius	269	quando abrogatum?	367
varia eius elogia	270	<i>Alba Longa</i> Romae metro-	
honores & libri	271	polis	I
mors.	<i>ibid.</i>	<i>Albanorum</i> sacra & instituta	
<i>Aemulatio</i> inter Patricios &		initio Romani retinue-	
Trib. pl.	32	runt.	I
Αγαθὴ τύχη formula edi-		<i>Albericus</i> a Porta Rauennate	
ctalis	59	ICTorum sua aetate prin-	
<i>Agrariae</i> legis a Cocceio		ceps	311
Nerua latae vbi mentio		<i>Albinagii</i> ius sub Carolo M.	
fiat?	206		388
Α'γραφα quatenam in edi-		<i>Albo</i> edicta affigebantur	58
ctis relicta?	75. sequ.	<i>Album regium</i> , vel edictum	
<i>Agricolis</i> operae necessariae		regium.	4
non concedendae.	291	<i>Alicatus</i> (Andr.) iurispru-	
<i>Alamannica</i> lex		dentiae humanioris au-	
quando scripta	374	ctor.	350
quemnam titulum praefe-		ICTus saec. XVI. <i>ibid.</i>	
rat in Codicibus MSC.		<i>Alexandri</i> Seueri Imp. laus.	
	<i>ibid.</i>		276
est a Chlothario secundo		Praefectorum vrbi poten-	
	<i>ibid.</i>	tiam auget.	267
prima eius stamina quis		Praefectos praetorio in	
duxerit?	<i>ibid.</i>	Senatum admittit.	268
ea adhuc valuit sub Con-		Summus Imp. quia Vlpia-	
rado I. Rege	392	ni consiliis vsus.	275
imo in Austria etiam Saec.		Vlpianum parentem suum	
XI.	401	vocabat.	<i>ibid.</i>
<i>Alaricianum</i> corpus quando		<i>Alexander Tartagnus</i> ICTus	
& ex quibus legibus com-			346
pilatatum?	366	<i>Alexandriae</i> Iuridicus in Ca-	
		siano	

INDEX

- fiano tumultu perit. 259
- Alexandrina* mulier quinque simul enixa. 218
- Alfenus Varus* Ictus, 154
ex Ser. Sulpicii familia. 154
eius scripta. 155
an ex futore consul factus? 154. seq.
- Alfinius* an potius futor consularis quam Alfenus? 155. sequ.
- Amlardus* de Bell. monte, iuris Civil. Professor 417
- Ammiani* Marcellini elegans descriptio Ictorum ante *Theodosii* Iun. tempora viuentium, 310
- Anabaptistarum* poena ex edicto Caroli V. Imp. 457
- Ancus Martius* leges Numae in vsum reuocauit. 9
- Ansegisus collector* capitulorum vniuersalium 390
quo ordine processerit? *ibid.*
- Anglia*
Codex Theodosianus quando eo peruenerit? 405
quando Nouellae Theodosii? *ibid.*
Caii institutiones? *ibid.*
- Pauli sententiae? 405
- Angli* an Prouincialibus iuris Rom. vsum reliquerint. 371
- Anglis* quis primus leges prias tulerit? 372
leges eorum. 363
- Anianus* corporis Alariciani conditor. 366
eius Breuiarium. 367
- Ανώρυμον* SC. 210
quid eo cautum? *ibid.*
- Ansegisi* collectio capitularium. 389. sequ.
- Antiochus* auctor Codicis Theodosiani. 311
- Antistius* Labeo vid. *Labeo.*
- Antoninus* Pius an Hadrianus sine addito dictus? 242
varia iura sub eo condita 242
an auctor beneficii diuisionis inter fideiussores? 234
An & SCa sub eo condita? *ibid.*
is edictum perpetuum condi iussit? 210
an Iauoleni consiliis vsum sit? 238
- Antoninus* (Marcus Aurelius) Imp. magis ius vetus restituit,

RERVM ET VERBORVM.

stituit, quam nouum con-	<i>Aquisgranensia</i> statuta	441
didit	<i>Argentarii</i> non promittere,	
250	sed recipere dicuntur	62
quaedam tamen sub eo	<i>Aristo</i> (Titus) laudatur a Pli-	
noua	nio ex quo loco & eius	
248 & 250	aetas colligenda 215 sequ.	
<i>Antoninus</i> (Bassianus Cara-	vita & scripta	215. sequ.
calla) ius ciuitatis ingenu-	<i>Aristocratiam</i> Romae adse-	
is in orbe Rom dedit. 265	ctabant patres.	13
multa nouua consti-	<i>Aristotelis</i> obseruatio de edi-	
tuit.	ctis	54
<i>ibid.</i>	<i>Arrianus</i> Ictus.	216
Papinianum occidit. 272	an illè, ad quem litteras	
<i>Appellationi</i> contra edictum	dedit Plinius?	216
perpetuum non est locus	quid scripserit?	216
225 sequ.	<i>Arrius</i> Menander Ictus. 273	
<i>Appiorum</i> Claudiorum stem-	<i>Artes</i> quatenam adhibitae a	
ma	Praetoribus in eludendis	
94	legibus?	61
<i>Appius Claudius</i> , praecipuus	Sellulariae Romanis in	
LL. XII. Tab. conditor 23	terdictae.	8
eius fata	<i>Artium</i> Professores, a quo	
92	immunitate donati?	291
<i>Appius Claudius</i> Caecus an	<i>Assis</i> explicatio an occasio-	
Centimanus dictus? 93	nem dederit docendi Pan-	
eius vita & gesta 93	dectas?	338. sequ.
litteram Caninam an re-	<i>Attalio</i> (Mich.) Ictus grae-	
perit.	cus scripsit πόνημοῦ ἱ.	
<i>ibid.</i>	πρόγμωτικῆν.	333
<i>Apud forum palam, vnde de</i>	floruit saec XI.	<i>ibid.</i>
<i>plano recte legi possit, for-</i>	<i>Ateius Capito</i> Ictus cum La-	
<i>mula edictalis.</i>	beone comparatus	150
58		
<i>Aqua Claudia</i> a quonam du-		
cta?		
93		
<i>Aquila</i> (Iulius) Ictus. 295 sq.		
<i>Aquillius</i> (Caius Gallus)		
Ictus.		
122		
eius scripta.		
132		

I N D E X

- Ateius* insignis adulator 151
     eius scripta 153
     in XII. Tab. scripsit. 28
Ateius Pacuuius (Caius) ICt. 157
Athenis leges petiere Romani 22
Atilia gens. 104
Atilicinus obscurioris famae ICt. 190
Atiliorum stemma quis dederit? 105
Auctores codicis Gregoriani 303
Auctoritates quam occasione scriptae? 91
Auditores dicti studiosi iuris 131
Aufidius Namus ICtus 157
     Tucca ICrus. 157
Augustalis Praefectus qualis? 149
Augustus (Octavius Caesar) monarchiam constituit. 133
     ius quomodo immutare studuerit? 133 sequ.
     sub eo eadem magistratum vocabula, nihil prisca & antiqui moris. 135
     quibus titulis usus? 135
     leges prisca ritu tulit. 136
     in eum paullatim summum imperium collatum 140
     quo facto multa suo arbitrio constituit 142
     SCa sub eo facta 142
     edicta quo colore proposuerit? 145
     nouos magistratus ut instituerit? 147
     prouincias cum populo diuisit. 148
     ICTis quibusdam tantum cur ius de iure respondendi dederit? 149
     princeps πολιτικώτατος. 133
Aurelius Arcadius Charisius ICtus quando vixerit? 194
     an Christianus fuerit? *ibid.*
     fragmenta eius nihil Christiani redolent. 295
Aurelii vocantur Diocletianus & Maximinianus Imperatores 305
Austriacum ius quando conditum? 432
     editum ex Cod. MSC. a Dom. a Ludewig *ibid.*
Authenticas quis excerpserit, & codici addiderit? 344
     de Authenticarum auctoribus

ribus & erroribus cont- trouersia inter Pagen- stecherum & Bynkers- hoekium. 345	<i>Baptismi</i> reiteratio morte luenda. 475
<i>Authenticæ Habira C. ne fil.</i> pro patre auctor. 341	<i>Baraterius</i> (Barth.) auctor li- bri feudorum reformati. 349
<i>Αὐτονομίαι</i> ciuitates quæ? 73	<i>Baronis</i> (Eguinari) manua- le iuris an edictum since- rum sistat? 227
<i>Azo</i> , summæ auctor. 342	<i>Baronii</i> & Bottereau errores circa edictum perpetuum. 121
B.	
<i>Baiuuarîi</i> se Francis dedide- runt. 376	<i>Bartolus</i> (de Saxoferrato)
eorum lex quando scripta? 367	ICTus 346
ea ad huc valuit sub Hen- rico sancto Imp. 392	in Consilio Carolo IV. Imp. 448
adeam capitula quaedam addita a Carolo M. 388	eius commentarii in cor- pus iuris 346
a Tassilone, Duce. 376	<i>Basilica</i> quid? 332
<i>Balbino</i> Imp. nihil debet iu- rispr. 268	eorum origo. 330
<i>Balduinus</i> (Franciscus) de iurisprudentia Muciana scripsit 12	collectores. 331
item de lege Falcidia. 137	fontes. 332
<i>Baldus</i> Vbaldus Perusinus	eorum editio Fabrotti 332
ICTus 333	eorum vsus saeculo XI. 332
<i>Balsamon</i> (Theod.) Photii Nomocanonem suis com- mentariis illustrauit 334	<i>Basilius</i> Macedo edidit <i>πρό- χειρον τῶν νόμων.</i> 331
floruit saec. XIII. <i>ibid.</i>	<i>Bauaricum</i> ius prouinciale, quando conditum? 433
	eius Codex MSC. vbi re- periatur? 433
	<i>Bellagines</i> Gothorum leges quales? 363
	<i>Benedicti</i> Leuitæ collectio Hh 2 ca.

I N D E X

- capitularium.* 391
Beneficium diuisionis a quo concessum? 233. sequ.
     Diui Traiani quale? 210
Berytensis schola quando constituta? 296. sequ.
     in ea an Pegasi placita proposita? 201 sq.
     ibi nouitii vexati. 299
     eius Professores celebriores. 340
     legum mater dicitur. *ib.*
     auditoriorum splendor, *ibid.*
Beryti vrbis fata & interitus, 298. sequ.
Bituricensis academia ICTos humanissimos habuit. 350
Boemicae leges 434. latae a Carolo IV. *ibid.*
     editae sub tit. *Maiestatis Carolinae* *ibid.*
Bononiensis academiae celebritas. 340. sequ.
     qui ibi antiquis temporibus ius docuerint? 334
     340. eo Germani iuuenes saeculo XII. confluxerunt. 404
Bonorum maternorum vsum fructum tantum patribus concessit Constantinus M. 392
Bonorum possessio cur a Praetore inuenta? 62
Bonum factum, formula editalis. 59
Boues aratores pignori capi vetuit Constantinus M. 291
Brandenburgica Marchia repudiato Iure Saxonico se Iur. Rom. submitit. 464
Brocardica quid? 399. sequ.
Brutus (M. Iunius) ICTus 113. eius filius degener. 113. libri 113.
Bulgarus ICTus Bonon. 340 auctor diuisionis Digesti in *vetus, infortiatum & nouum* 434
Burchardi Wormat. Episcopi volumen canonum 399
Burgundia : quando in eam ius Romanum penetrarit? 407
Burgundiones prouincialibus Ius Romanum concesserunt. 367
     Imperatorum Rom. maiestatem venerati 365. eorum lex multa habet ex legibus Rom. 366
Burgundio, Glossator. 344
Cae-

RERVM ET VERBORVM.

C.

Caecilius (Sex Africanus) 252
 sequ. eius vita & scripta. *ib.*
Caelius Antipater 117
Caelius Sabinus perperam vocatur
 Caecilius. 198
 quid scripserit? 199
Caesaris fata consilium de colligendo
 iure impediunt 134
 adfectatio regiae maiestatis male ei
 cedit. *ib.*
Caesius (Titius) ICTus 157
Caius ICT. quando vixerit, & quid
 scripserit? 257 ICTis eriscundis adnumeratur,
ibid. Institutionum eius fragmenta. 258.
 an Christianus & Iustiniano $\sigma\upsilon\gamma\chi\rho\omicron\nu\omicron\varsigma$;
 258. cur eum suum vocet Iustinianus?
 258. eius Institutiones maiorem usum in
 occidente habuerunt, quam Iustinianae.
 335 eius commentarius ad edictum
 prouinciale. 226. in XII. Tabulas
 scripsit. 28
Caligula (Caius Caesar) ICTis minatur
 exitium; 173. Cassium cur occidere
 voluerit? *ibid.* eius acta re-

uilla.

ibid.

Callistrati ICTi aetas & scripta. 283
Caluissius an ICTus fuerit? 218
Camerae imperialis ordinationes iuris
 Romani tanquam communis usum
 confirmant. 454. sequ.
Canonicum ius quando vna cum ciuili
 Romano inuenerit in Germania? 415
 maxima incrementa coepit saec. XIV.
ibid. eius origo 399
Canonistae. 416
Capito (Ateius) ICTus Augusto obnoxius
 151. eius scripta. 154. sectae Sabinae
 auctor. 161
Capitularia Regum Francorum ante
 Carolum M. 380 Caroli M. & successorum.
 389. collecta ab Ansegiso. 389. a
 Benedicto Leuita. 391. Lothario Imp.
 391. ea adhuc in usu saeculo IX. & X.
 393. Sed tum sensim in desuetudinem
 abierunt. 396. sequ. de partibus
 Saxoniae & Saxonum. 387. addita
 legibus Salicae, Baiuuariorum

I N D E X

- rum & Langobardorum. 388
- Capitula* extraordinaria feudorum ab Ardizone & Alueroto collecta 346
- Caracalla* (Antoninus) Papi-
nianum interemit. 271 cur?
272
- Carceres* poena caussa haberi vetuit Constantinus M.
292
- Carolus* Crassus an auctor constitutionis de expeditione Romana? 393
- Carolus* M. Barbarorum mores emendat. 383. omnium gentium; quae sibi parebant, leges in scripturam redigi iussit. 373. 384. legi Saxonum, non nulla adstruit, quae istam gentem in officio continerent. 386. an temporibus eius iuris Rom. aliquis usus fuerit? 394. ab hoc ad finem stirpis eius leges patriae in Germania valuerunt. 392. eius capitularia vniuersis ciuibus praescripta. 389
- Carthili* ICTi memoriam restituit Ant. Augustinus. 157
- Cassellii* actas 159. ioci & facetiae 72. 159. Benedicta 160.
- Cassianorum* nomen vnde? 189
- Cassius* (C. Longinus) ICTus 187. eius scripta 187. seq. auctor scholae Cassianae? 189
- Cassii* strictureae in Vrseium Ferocem 203
- Castratio* puerorum a Domitiano prohibita 196. seq.
- Castrensis* (Paullus) ICTus 346
- Cato* (M. Porcius) Censorius ICTus. 108
- Cato* (M. Porcius) filius ICTus 109. auctor regulae Catonianae. 110
- Captio Muciana* a quonam inuenta? 121
- Celsus* pater ICTus. 199
- Celsus* (P. Iuuentius) filius, ICTus. 211. eius honores *ibid.* scripta. 212. sequ.
- Censorum* officia & dignitas. 48
- Census* vltimus quando actus? 195
- Centuriata comitia* a quonam & cur instituta? 7
- Cereales Aediles* quis reliquis ad-

RERVM ET VERBORVM.

- adiecti? 48 quot eorum
& cur instituti? *ibid.*
- Ceruidius** Scaeuola ICtus. 259
Seuerum Imp. & Papinianum ICtum instituit. 260
obscuritas, variationis & *προσωποληψίας* causa male audit. 200. eius scripta *ibid.*
- Charisius** (Aurelius Arcadius) ICtus. 294. sequ.
- Charondae** leges vnde? 27
- Chiffletii** (Io.) Diss. Apologetica, 315
- Christianismus** mutationi legum ansam suppeditat. 290
- Christiani** Imperatores ius simplicius ac sanctius reddere studuerunt. 306
- Christianos** in bonarum artium studia incumbere prohibuit Iulianus Apostata Imp. 307
- Chlodouaeus** Rex Francorum Imperatorum Romanorum superioritatem agnouit. 364
- Cicero** (M. Tullius) an ICtus? 124. ab eo quaestio iuris ex Sex. Aelii Paeti Tripartitis decisa. 103
- Cincius** (L. Alimentus) ICt.
- 98, non confundendus cum M. Cincio M. F. Alito. 99
- Ciuitates** *αυτονομοι* 73. municipalibus legata relinqui permisit Nerua 206. Germanicae iuris patrii seruantissimae. 435. vnde alia oppida ius suum municipale petierant, ab his metropoleon loco habitae. 435. ad eas prouocatum a sententiis domi latis *ibid.* cae quando statuta, reformationes & Willkühre ediderint? 468
- Claudius** (Appius) vid. *Appius.*
- Claudius** Imp. Praetores fideicommissarios instituit. 175. Coll. tutores dare iubet, 175. sub eo SCa facta. 176. sequ. eius edicta, rescripta, decreta. 180
- Claudius** Saturninus, vid. Saturninus.
- Clementinae** quando editae, & a quonam ita adpellatae? 419
- Clerici** in Gallia, Anglia & Belgio dicuntur secretarii & scribae iudiciorum. 450
- Chlotharius** causas inter Roma-

INDEX

- in nos controuersas Romanis legibus terminari iussit. 369
Cocceius vid. *Nerua*,
Codex Alaricianus vid. *Alaricianum*
Codex Gregorianus qualis? 302
 ei sauctor. 303
Codex Hermogenianus a quo confectus? 304. an tres eius editiones? 305
Codex Iustinianeus quando compositus? 318. quando abolitus? 324
Codex Repetitae praelectionis, 324. a quo Graece versus? 330. eo Arabice verso Turcae in foris vtuntur 131
Codex Theodosianus quando compilatus? 310. sequ. in Occidente magis in vsu fuit, quam ius Iustinianeu-um 335. quis eum in Angliam inuexerit? 405
Codices Gregorianus & Hermogenianus cur compositi? 302
Codices quinam libri κατ' ἐξοχήν dicti? 302
Coelius Antipater an ICtus? 117
Coelii Sabini aetas, secta, scripta 198. seq. ab eo Sabini-ani dicti videntur. 169
Colbo Rabbini idem quod Pandectae, 320
Collatio Legum Mos. & Romanarum an Licinii Rufini opus? 285. sequ.
Collationes Authenticarum nouem, 344
Collatio decima, 346
Coloniae instituta & mores metropoleon suarum colebant. 2
Coloniensia statuta, 441
Comitia quotuplicia? 6. 7
 ea a popoulo ad patres translata a Tiberio, 163
 quae huius consilii ratio? 164
Commentaria in ius Rom. quinam ex Glossatoribus scripserint? 347. de iis M. Ant. Mureti iudicium, *ib.*
Commodus (M. Antoninus) quid in iure mutarit? 251
 eiusdem orationes, 249.
 eius rescripta, decreta, edicta? 257
Concubinas vna plures habere vetuit Constantinus M. 291
Com.

RERVM ET VERBORVM.

- Concubinatus* cur non plane sublatus a Constantino M? 291
- Conradi* Salici Imp. leges. 401 an auctor constitutionis de expeditione Romana? *ibid.*
- Constantinopolin* translata imperii sede, via aperta barbaris & pontificis dominatui. 301. quando ibi Schola iuridica instituta? 313. ea a Turcis capta, iuris Rom. vsus in oriente paene exoleuit. 331. ibi Irnerius ius civile didicit. 340
- Constantinus M.* a Nazario laudatus. 306. eiusdem studium in legibus Christianismo attemperandis, 306. multa in iure mutauit 290. seq. Sub eo iurisprudencia quodammodo reuixit. 293. artium Professores immunitate donauit. 291. Orbem Romanum in in quatuor dioeceses, vel praefecturas praetorianas diuisit. 300. eius cura in emendandis moribus 306. de eo
- iudicium 301
- Constantinus*, filius Constantini M. 306. eius studium in euertendis paganorum superstitionibus, 306
- Constantinus* Porphyrogenta libros Basilicōv publicauit. 331
- Constitutiones* principum ab Hadriani potissimum temporibus frequentissimae. 233
- Constitutio* Criminalis Carolina quando & vbi promulgata: 458. iudices ad ius Romanum remittit. *ibid.* an descripta ex Bambergensi constitutione criminali? *ibid.*
- Constitutiones*. 247. legitimorum principum, quae nam ita dicantur? 311. Theodosii M. illustratum se promiserat Fr. Balduinus. 308
- Constitutio* Theodosii iunioris de responsis prudentum. 310. parum sapit prudentiam legislatariam *ibid.* exulat idcirco ex Codice Instiniano. 310

INDEX

- Constitutiones* feudales quae-
nam extravagantium no-
mine veniant. 346
- Constitutio* de expeditione
Romana Carolo Crasso
vulgo tribuitur. 393
- Consuetudines* Albanorum a
Romanis retentae. 1
- Consuetudinum* veterum Ger-
manicarum exempla. 345.
sequ.
- Consulum* regium fere impe-
rium. 13. Hi edictis ini-
tio pleraque gubernabant
17. sequ. eos tutores da-
re iussit Claudius. 175.
quot initio reip. Rom.
praefuerint? 47. quando
& quomodo Dictatores
dixerint. 49
- Consulatus* per Tribunos ple-
bis circumscriptus. 19
- Contractus*: de iis legis tulit
Ser. Tullius Rex. 10
- Conventionis* in manum effe-
ctus ex lege Romuli. 7. sq.
- Corneliorum* (Scipionum)
stemma. 100
- Cornelius* (Caius) Maximus
ICTus. 118. solo auditore
Trebatio celebris. *ibid.*
- Cornelius* (Publius) Scipio
Nasica vir optimus, ICTus. 99
- Cornelius* (Publius) Scipio
corculum. 100
- Cornelius* (Caius) Sulla au-
ctor legis Corneliae de e-
dictis perpetuis. 66
- Corpus* Alaricianum vid. *A-
laricianum.*
- Corpus Iuris* Iustiniani a
multis reprehenditur. 326
351. de eo iudicium. 327
graecè versum in foris o-
rientis obtinuit. 323. in
mensa Iudicii Imperialis
Aulici semper praesto es-
se iubetur. 462. quando
& a quo in Angliam trans-
latum? 405
- Coruncanus* (Tiberius) ICTus.
97. primus ius civile pro-
fessus est. 45
- Crassus* (P. Licinius) Mucia-
nus ICTus. 119. orator
rhetores docere prohibet.
ibid. an ICTorum disertis-
simus a Cicerone vocatus.
ibid.
- Criminalis Constitutionis Ca-
rolinae* historia 458. ea
subinde ad ius Romanum
prouocat. *ibid.* contra e-
am protestati sunt plures
im-

RERVM ET VERBORVM.

- imperii principes. 461. a-
liae constitutiones crimi-
nales antiquiores. 458. sq.
Critici non omnes bene de
iurisprudencia meriti. 351
Cuiacius (Iac.) ICTus huma-
nissimus. 350. ei anteha-
bitus Forcatulo *ibid.*
Culmense ius quando & vn-
de conflatum? 441
Curatores adolescentibus o-
mnibus dari iussit M. An-
toninus Imp. 250
Curatae leges quando obti-
nerint? 6. quid libera
rep. fuerint? 7
Curiae in quas Roma descri-
pta. 6
Cynus ICTus. 346
- D.
- Dagobertus* 369. sub eo ius
secundum leges Romanas
dictum, *ibid.*
Damasus primus scripsit bro-
cardica *ibid.*
Danicae leges,
in codicem redactae a
Waldemaro II. Rege 434
Dobitores obaerati ex lege
Seruii Tullii in vincula
non ducendi. 10
- Decemviri* legum ferenda-
rum caussa constituti. 23. 49
litibus iudicandis. 50
Decisiones quinquaginta Iu-
stiniani. 332
earum scopus. *ibid.*
tempus, quo publicatae *ib.*
cur plures quam L. in iu-
re nostro occurrant? 324
Decreta Frontiniana quid?
216
Decretales quando collectae?
419. earum liber sextus
quando confectus? 419
Decretorum libri quales? 282
Decretorum & interlocutio-
num Hadriani collector
Dositheus? 234
Decretum Gratiani quando
conditum? 409. an con-
firmatum a Pontifice? 410.
illud gentibus omnibus
obtrudere voluit Pontifex.
410
Deinde non semper probat
rem tempore posteriorem
esse. 144
Delatores coerciti a Tito
Imp. 195. a Traiano. 210. a
Marco Antonino Imp. 250
Dictator quis? 35

INDEX

- Dictatura* qualis magistratus? 49
- Didius Iulianus* an edictum perpetuum condi iusserit? 220
- Diem solis* celebrari praecipit Constantinus M. 291
- Dies*, quibus lege agere licebat, vel non. 38
- Digesta*,
ratio denominationis 319
eorum auctor. *ibid.* eorum fontes, ordo. 320. vid. plura sub voce Pandect. 322
- Diocletianus & Maximianus* Imp. multarum constitutionum auctores. 289. illi ius receptum magis adplicant, quam novi quid sanciunt. 389
- Dionis Cassii* locus de Praetorum edictis. 60
- Dionys. Halic.* locus explicatur. 18
- Disputatio fori* quid? 44
- Diui fratres* quinam? 247
SC. & orationibus multa constituunt. 248
- Diuisio paterna* liberis seruanda. 292
- Diuisionis beneficium* a quamam introductum? 233
- Doctores iuris* in principum aulis iura patria suppressere student. 447. de eis abolendis cogitatum sub Fridr III. 452
- Dodwelli* (Henr.) de edicto aedilitio perpetuo coniectura. 230
- Domitianus* quae noua constituerit? 196 SCa sub eo facta. 198 philosophos vrbe pellit 198
- Domitius Ulpianus* vid. *Ulpianus*.
- Donatio* inter virum & vxorem honoris causa fieri permissa. 244. quando prohibita inter coniuges donatio? 244. 264
- Donationem* inter personas coniunctas sine mancipatione valere voluit Antoninus Pius. 243. ex ea actionem concessit Constantinus M. 292
- Donatori* beneficium competentiae dedit Antoninus Pius. 244
- Dosithei* Grammatici liber Sententiarum. 234
- Ducennius Verus* Cos. quis? 198
- Du-*

RERVM ET VERBORVM.

- Duckeri* (Car. Andr.) de vet. Ict. latinitate 17
- Dupondii* qui dicti? 323
- Duumuiri* Curatores viarum. §1. Nauales. 52
- E.
- Ecclesiis* legari easque heredes institui permisit Constantinus M. 291
- Edicta* saepe Sctis firmata. 232. iis pleraque gubernabant Reges. 3. & postea Coss. 17. iis multa noua constituit Augustus. 145. quo colore id fecerit? 145 a plerisque magistratibus proposita. 52. itemque a sacerdotibus & ducibus exercituum. 53. de quibusnam rebus? 54 quaedam cur ab auctoribus suis dicta? 57
- Edictales* quinam dicti? 223
- Edictum Aedilitium* de communi sententia proponebatur. 69. quot eius fragmenta in iure supersint? 70. alia in iure non memorata. 71. seq. an perpetuum conditum sub Hadriano? 230
- Edictum Censorum* perpetuae iurisdictionis causa propositum. 55
- Edicta consulum.* 17. *Dictatorum.* 55. *D. Hadriani.* 235. *Tribunorum plebis.* 55
- Edicta* vel iurisdictionis perpetuae causa proposita, vel repentina. 57. vel tralatitia, vel noua. 57
- Edicta Praefectorum praetorio* & post edictum perpetuum valuerunt. 268
- Edicta Praetoris.* 56. Talia & urbanus & peregrinus & reliqui praetores proponebant. 56. quo ritu id factum? 58. quid iis sanxerint Praetores. 66. illa & singulis annis & per annum saepe mutata. 66. quo sensu ex L. Cornelia esse coeperint perpetua? 66. sequ.
- Edicta prouincialia,* 73. seq. quae in iis cauenda fuerint? 76. a quibus praesidibus prouinciarum proposita? 74
- Edictum perpetuum* cuius auspiciis conditum. 220. quo anno 221. a quo? 222. eius

I N D E X

- eius varia cognomina. 224
 & confirmatio per orationem Principis & SCum
 223. ei ne principes quidem derogare audebant.
 225. Contra illud non recipiebatur adpellatio.
 225. eius series & ordo.
 228. ad eius ordinem postea Icti libros suos composuerunt. 229. quam mutationem illud attulerit in studio iuris? 229. Illud frustra abolere conatus est Senerus Imp.
 263. illud qui restituere conati sint? 227. an ab eo diuersum prouinciale? 226
- Edictum Theodorici*, Ostrogothorum Regis. 361
- Elagabali* Imp. constitutiones. 266. eius stemma genealogicum. 267
- Ephesius legislator* in c. 5. X. de praescript. quis? 24
- Equos* cursui publico destinatos fustibus contundi vetuit Constantinus M. 272
- Ethilberti* Anglorum Regis leges. 371. sequ.
- Euna* non modo legem, sed & consuetudinem notat.
- Exceptiones* variae a Praetore repertae. 62
- Exheredandi* libertas restricta sub Augusto. 146
- Extravagantes* Ioannis PP. XXII. & communes. 420
- F.
- Fabius* (Quintus) Cunctator an Ictus? 100
- Fabius* (Quintus) Labeo IC. 106
- Fabius* (Seruius) Pictor Ict. 105
- Fastos* a Pontificibus in latenti habitos diuulgat Cn. Flauius. 41
- Feminae* temetum non licebat bibere ex lege Romuli. 5
- Feudorum* origo. 356. libri a quibus conditi? 345. a quo Nouellis additi? 346. eos concinniores dare voluerunt Ant. Mincuccius & Barth. Baraterius. 349
- Fictiones* praetoris. 62. legis Corneliae vnde? 81
- Fides* cur Dea habita ex Nummae lege? 10
- Filius* ter venundari poterat ex lege Romuli. 8. eum, qui iussu patris uxorem

RERVM ET VERBORVM.

- rem duxit, venundari ve-
tuit Numa. 10. - patrem
verberans quomodo puni-
tus ex lege Seruii Tullii? 10
Finis reip. Romanae quis? 12
Fiscellus (Georg.) Doctor Iu-
ris in aula Sigismundi
Imp. 448
Fisci calumnias, Domitianus
inhibuit. 196
Flaccus (Granius) iuris Pa-
piriani interpres, quando
vixerit? 16.
Flavius (Cnaeus) iuris Fla-
uiani auctor. 41
Flavius Priscus, ICTus. 157
Florentinus ICTus. 148
Formulas actionum promul-
gant Cn. Flavius & postea
Sex. Aelius. 41. 42. earum
serupulosa obseruatio in
venditionibus, mulctis, &c.
115. earum rambages sustu-
lit Constantius. 306
Formulae Andegauenses, Bi-
gnoniana, Langobardi-
cae, Marculfi, secundum
legem Rom. Sirmondicae.
382. sequ.
Francorum leges. 359. sequ. li
prouincialibus suis iuris
Romani vsum concede-
bant. 369. in Gallia maie-
statem Imp. Rom. vene-
rati sunt. 369. Inter eos
iuris Rom. periti. 370.
Eorum testamenta multa
ad normam iuris Rom.
condita. 370
Fridricus I. Imp. fauet ICTis
& studiosis iuris priuilegia
dat in Auth. Habita C. ne
fil. pro patre 341. eius le-
ges 422
Fridricus III. Imp. in aula
alit ICTos. 448. & parum
tamen iis fauet. 449. do-
ctorem iuris creat. 448
Frisiorum lex quando lata.
376. Iis leges dedit Haral-
dus, Rex Daniae. 396. Saec.
XVI. iuri Romano se sub-
miserunt. 463
Frontiniana decreta quae? 216
Fufidius, ICTus, cuius memo-
riam restituit Cuiacius. 203
Fulgosius (Raphael) ICTus. 346
Fundi populi quinam? & de
his scriptores. 74
Furius Anthianus ICTus. 274
G.
Galerius & Maximianus
Imp. ICTos & aduocatos
persequuti sunt. 289
Gal-

INDEX

- Gallia* quando ius Romanum in Iustinianum receperit? 406
- Gellius* (Publicius) Ictus. 157
- Gegner* (Adolphus) D. iuris a Fridrico III. Imp. renunciatus. 448
- Germani* veteres ad saeculum IV non vsi sunt litteris. 353 leges etiam scriptas initio non habuerunt. 353. eorum vetustissimae consuetudines. 354 sequ. apud eos singulae gentes & singularibus vsae sunt moribus 357. qui extra Germaniam regna constituerunt prius iure scripto vsi sunt. 359. in his regnis imperii Rom. maiestatem venerati sunt. 364. & hinc nec ius Rom. vsus in illis prouinciis sustulerunt. 364. sequ. qui in Germania subditerunt, quando leges scriptas habere coeperint? 373. Apud hos nullus vsus iuris Rom. ante saeculum XI. 394. sequ. ab eo tempore ius Rom. in Germania inualescere cepit. 412. sequ. Laborarunt tamen de iure patrio conseruando. 420
- Gladiatorios* ludos sustulit Constantinus M. 291
- Glossae* auctores. 342. eius maxima auctoritas. 343.
- Glossatorum* barbaries. 348
- Goldastus* in collectionibus suis non semper supposititia a genuinis segregauit. 402
- Gordiani* Imp. Constitutiones plurimae. 268
- Gothorum* lingua Germanica. 354. eorum leges an Bellagines dictae? 365. vid. *Ostrogothi* & *Wisigothi*.
- Graeciae Magnae* Leges Romani adiciuere in XII Tabulas. 22
- Granius Flaccus*, iuris Papiniani interpres quando vixerit? 16
- Gergorianus* Codex vid. *Codex*.
- Grosias* vid. *Martinus*.
- Gratianus*, Decreti compilator. 409

H

- Hadrianus*, Imp. Numam imitatur. 219. legislator eximius. *ibid.* eius auspiciis edictum perpetuum conditum. 200. sequ. Aduocatum

- catum fisci constituit. 231.
 Ictis promiscue dat facultatem de iure respondendi. 231. eius edicta, & aliae constitutiones. 234. sequ. Sca sub eo facta. 236
- Hamburgenses* olim iure Sufatensi, post Saxonico vsi. 440. eorum statuta. 441
- Haraldus*, Rex Daniae, Saxonibus & Fr. his leges dedit. 396.
- Harmenopolus* (Constantinus,) Ictus Graecus quando floruerit? 334
- Heidelbergensis* Academia saeculo XIV Professores iuris ciuilibus non habuit, sed canonici tantum. 447. ad Parisiensis exemplum instituta est. 445 sequ.
- Heliogabalus* vid. *Elagabalus*.
- Heimbürg* (Greg.) Ictus, Consiliarus Noriberg. saec. XV. 450
- Heinrici III.* Imp. Constitutiones 402. IV. & V. *ibid.* VI. iuris peritus. 408.
- Herennius* Modestinus vid. *Modestinus*.
- Hermodorus* Ephesius leges Graecas Decemuiris interpretatus, statuaque ideo donatus est. 23. an sit Ephesius ille legislator in *C. s. X. de praescript.* 24
- Hermogeniani* Icti aetas & scripta. 293. an auctor Codicis Hermogeniani? 304
- Hermogenianus* Codex vid. *Codex*.
- Hispania*: in eam quando ius Rom. penetrarit? 407
- Honor* fundamentum iuris edicendi, magistratibus, sacerdotibus & ducibus belli competentis. 53
- Honorarium ius* quodnam, & cur ita dictum? 54
- Honorati* quinam Romae dicti, vel *honore vsi*? 53
- Hoyerus* Comes de Valkenstein, cuius suafu ius Saxonicum scriptum, quando vixerit? 423
- Huberi* (Vlrici) Eunomia laudata. 328
- Hugo de Porta Rauennate*, Ictus Bononiensis. 340
- Hugolinus* (Iacobus,) Ictus Bonon. 340. libros feudorum Nouellis, tanquam collationem decimam, adiecit. 346

I N D E X

- Hypothecam* tacitam in bonis tutoris concessit Constantinus M. 292. in aedibus refectis ei, qui ad id pecuniam credidit Antoninus. 248
- I.
- Iason* Maynus vid. *Maynus*.
- Iauoleni* (Prisci) aetas & scripta. 238.
- Imperatores* Germanici cur ICTis fauerint? 408
- Imperium* magistratuum an fundamentum iuris edicendi? 53
- Indigitamenta* quales libri? 171
- Ingolstadiensis* academia ad exemplum Viennensis & Bononiensis instituta. 447
- Iniuriae*: de iis leges tulit Ser. Tullius. 10
- Innocentius* ICTus. 231.
- Institutionum* Iustiniani compositio. 321. publicatio. 322
- Interpretatio* iuris penes ICTos 43
- Interreges* quinam? 50
- Irnerius*, antequam Pandectae Amalphi reperirentur, ius Rom. docuit. 339. illud Constantinopoli didicit. 340. Germanus fuit. 340.
- Iulianus* (Saluius) edicti perpetui conditor. 221. auctor edicti de coniungendis cum emancipato libris eius 221. eius vita & scripta. 239
- Iulianus* (Didius,) an edicti auctor. 222. ad eum rescriptit Marcus Imp. 252
- Iulianus*, Antecessor Constantinop. Nouellas Latine vertit. 330
- Iulianus* Apostata Imp. quid constituerit? 307
- Iulius* Paullus vid. *Paullus*.
- Iulius* Aquila ICTus. 295
- Iunius* Mauricianus IC. 254
- Iunius* Brutus vid. *Brutus*.
- Iura* a ICTis (per interpretationem) inuenta. 43
- Iurisconsulti* cur iuris conditores dicti? 43. eorum disputationes forenses & ad aedem Apollinis. 44. quinam scriptis illustrare iurisprudentiam coeperint? 46. eorum vitas qui descripserint? 92. veteres plerique Stoici. 129. cur in foro obambularint? 131. ad eorum aedes consulentium concursus. 131 certi tantum facultatem de iure

RERVM ET VERBORVM.

- re respondendi ab Augusto acceperunt. 146. sequ. omnes promiscue eam recuperarunt sub Hadriano. 231. inter eos, quorum scripta in foro allegantur, praecipua auctoritas Papi-
niani. 270. veterum oracula quando obmutuerint? 288.
- ICti Graeci.* 333. qui post Irnerium floruerunt. 340. qui elegantiores litteras cum iurisprudencia coniunxerunt. 350. in aulis & foris principum Germ. saeculo XIII. & sequ. dominati. 408
- Iurisconsultis* parum fauet Friedrichus III. Imp. 449. iitamen saeculo XV. in aulis Imperatorum. 448. & Principum 449. nec non in ciuitatibus syndici. 450
- Iurisprudencia* heurematica a C. Aquillio exulta. 122. itemque a Modestino. 287
- Iurisprudenciam* quomodo docuerint veteres? 130. eius magna moles ante Iustinianum. 309. ea seruis veluti noxae data. *ibid.* ab ea ipsi
- Imperatores & principes laudati. 408
- Ius albinagii* Caroli M. tempore viguit. 388. *representationis* sub Ottonibus duello probatum. 397. seroque quibusdam locis receptum. 398. publica imperii lege stabilitum. 457. protestante Saxone. 461
- Ius Aelianum.* 42
- Ius Canonicum* quando in Germania in vsu esse coeperit? 398. sequ. ad illud prouocatur saeculo XII. & sequ. 415. sequ.
- Ius ciuile* quodnam stricte dictum? 45. in latenti habitum quis primus diuulgavit? 45
- Ius Culmense.* 442
- Ius Feudale Langobardicum* a quo conditum, & corpori iuris adiectum? 345. sequ. *Saxonicum.* 426. *Sueuicum* vel *Alamannicum.* 432
- Ius Flauianum.* 41
- Ius Honorarium* quodnam, & cur ita dictum? 53
- Ius incertum* idem ac non scriptum. 2. 15

I N D E X

- Ius Iustinianicum* post Iustinianum in oriente semper floruit. 327. seq. an capta Constantinopoli penitus exoleuerit? 334. etiam a Turcis in subsidium adhibetur. *ibid.* in Italia & Africa receptum fuit. 336. non in reliquo occidente. 335. in Italia & sub Langobardis auctoritatem retinuit. 337
- Ius nauticum Hanseaticum*, 444. *Wisbyense*. 444
- Ius non scriptum* Romae aequae ac alibi antiquissimum. 2. cur eius Romanos mox pertaesum sit? 4
- Ius Papirianum*. 16. 17
- Ius prouinciale Austriacum*. 432. *Bauaricum*. 433. *Saxonicum*. eiusque auctor, aetas & editiones. 423. sq. *Sueuicum* vel *Alamannicum*. 229. sequ. *Tirolense*. 433
- Ius receptum* quid veteribus? 429. sequ.
- Ius Romanum* usum habuit inter Wisigothos. 366. Ostrogothos, 367. Francos, 369. Burgundiones. 367. Langobardos. 337. Eiusdem nullus usus in Germania sub Carolingis & insequentibus regibus ad saeculum XI. 403. ad illud sub Henrico IV. prouocat Venericus Vercellensis Episc. 403. Germani istud saepe memorant in chartis suis saeculo XII. 412. itemque saec. XIII. 413. & saeculo XIV. 416 quando inualescere coeperit in Germania? 404 cur ei pretium aliquod statuerint Germani? 411. per academias & iudicia imperii magna cepit incrementa. 444. Quando in Anglia receptum? 404 itemque in Gallia? 406 in Germania ut ius commune commendatur. 451 454 sequ.
- Ius Saxonicum* quando conditum? 423. seq. a Pontificibus damnatum. 428. eius usus quam late patuerit? 428
- Ius scriptum* Romani aequae, ac aliae gentes, initio nullum habuerunt. 2

RERVM ET VERBORVM.

Ius Suenicum: eius historia
& vsus. 432. seq.

Ius Weichbildicum Sax. 427

Ius Wisbyense. 443

Iustiniani noui qui? 323

Iustinianus Imp. iniuria a
multis exagitatus. 135. ab
aliis defensus. *ibid.* eius
origo & aetas. 317. res ge-
stae. 314. vita. 317. ius
omne in ordinem redegit.
318. seq.

Iuuentius (Caius) ICTus. 112

Iuuentius (Celsus) vid. *Celsus*.

K.

Καλῶς ἔχει formula edicta-
lis. 59

Kortii (Gottl.) Vindiciae
Praetoris Rom. expensae. 63

L.

Labeo (Antistius) aemulus A-
teii Capitonis. 150. Au-
gusto parum deditus. 151.
eius scripta. 152. scripsit in
Edictum. 69. itemque in
XII. Tab. 28

Lacedaemoniorum leges an
Romani in XII. Tabb. ad-
miserint? 22. 25

Laelius Felix ICTus. 218. ad

Q. Mucium notauit. 12

Langobardi regnum in Italia
constituerunt. 377. eorum
leges. 378. harum noua
editio a reliquis omnibus
diuersa. 379

Layen-Spiegel qualis liber?
459

Legati in Graeciam missi ad
leges inde petendas. 22

Lege agere quid? 36

Leges cur a Regibus flagita-
rit populus? 4. Eae li-
bertatis argumentum. 4.
curiatae quid? 6. prouin-
ciis praescriptae, seu for-
mulae prouinciarum. 73.
Romanae saepe ad prou-
incias prolatae. 73. de
Romanis qui scripserint?
78. adhuc sub Augusto
vetere ritu perlatae. 136.
nec non sub Tiberio. 162.
sequ.

Leges Numae. 8. sequ. in vsum
reuocatae ab Anco Martio.
9. & a Ser. Tullio. 10

Leges Regiae 8. sequ. earum
indoles. II. 12. cur plane
exoleuerint regibus e-
iectis? 15

Leges Romuli. 8. in vsum re-

I N D E X

- uocatae a Ser. Tullio. 10.
in XII. Tabulas transla-
tae. 25
- Leges sacratae.* 19
- Leges Seruui Tullii.* 10
- Leges XII Tabularum* ex qui-
bus LL. compilatae. 22. 23.
25. earum historia. 23. vsus.
27. interpretes. 28. quo-
rumdam capitum abroga-
tio per legem Aebutiam.
28. earum interitus. 29. a
quibus restitutae? 30. ea-
rum ordo & series. 30. seq.
vtilitas, & an ab iis auspi-
canda iurisprudencia? 31.
- Leges Tulli Hostilii.* 8. seq.
- Legis actiones* quid? 36. ea-
rum origo. 37
- Legitimi principes* an soli
Christiani Theodosio? 311
- Lex Acilia Calpurnia* de am-
bitu, 79. *Aebutia* de qui-
busdam Capitibus XII.
Tab. abrogandis. 28. *Aelia*
apud Ciceronem. 42. *Aelia*
Sentia 138. *Aemilia* cibaria.
79. *Agraria* Neruae. 206.
Apuleia maiestatis. 79. *A.*
quillia de damno iniuria
dato 79. *Ateria Tarpeia.*
20. *Atilia* de tutelis 79. *A.*
tinia de vsucapione rerum
furtiuarum. 79. *Aufidia* de
ambitu. 80.
- Lex Baebia Aemilia* de ambi-
tu. 80. *Calpurnia* repetun-
darum. 80. *Cincia* de do-
nis & muneribus. 80. abo-
lita a Tiberio, a Nerone
in vsum reuocata. 182.
Claudia de tutela mulie-
rum. 177
- Lex Cornelia* de ambitu. 81.
de edictis perpetuis. 67. e-
ius occasio. 77. ea etiam
ad edicta prouincialia per-
tinuit. 76. de falsis. 81. de
iniuriis. 81. de limitibus.
81. de lusu & sponsioni-
bus. 81. maiestatis. 81. de
parricidiis. 81. de sicariis.
ibid. de testamentis. 81
- Lex Didia* sumtuaria. 81.
Duillia Maenia de foeno-
re. 81. *Fabia* de plagia-
riis 82. *Falcidia* de lega-
tis. 138. *Fannia* sumtua-
ria. 82. *Furia* testamen-
taria. 82. *Fusia Caninia*
de manumissionibus. 138.
Genucia de foenore. 82
Horatia de plebiscitis. 33
Hortensia de iisdem. 34.
Ho-

RERVM ET VERBORVM.

- Hostilia* de furtis. 82
Lex Iunia Norbana. 162. *Iunia Velleia.* 139. *Iulia* de adulteriis. 137. in vsum reuocata a Seuero. 264. maiestatis. 82. de maritandis ordinibus. 139. repetundarum. 82. *Iulia & Titia* de tutelis. 137
Lex Laetoria. 83. *Licina* de foenore, ambitu & sumptuaria. *ibid.* *Lucretia* de vi. 84. *Mamilia* de finibus. *ibid.* *Manlia* de vicesima hereditatis. 85. *Maria* de ambitu. 85. *Oppia* de cultu mulierum. 85. *Orchia* de numero conuiuiarum. *ibid.*
Lex Papia Poppaea. 139. circa eam quaedam mutauit Seuerus Imp. 264. *Pinnaria* de ambitu. 87. *Plautia* de vi. *ibid.* *Poetelia* de ambitu *ibid.* *Poetelia Papiria* de obaeratis. 87. *Pompeia* de parricidiis. 88. *Publicia* de lusu. *ibid.* *Publilia* de plebiscitis. 34
Lex Regia, qua in Imperatores summa potestas collata, qualis? 141
Lex Rhodia de rebus nauticis 244. num ea hodie extet? 245. ei praemissa auctoritas an genuina? 245. sequ. non tota a Romanis recepta, sed caput de iactu. 247. quando id factum? *ibid.*
Lex Scatinia, 88. *Scribonia.* 89. 139. *Seruilia* repetundarum. 89. *Terentilla* de legibus ferendis. 21. *Titia* de iusiuris & sponsonibus. 90. *Tullia* de ambitu. 90. *Verulibulici* qualis? 208. ea ad provincias prolata. 236. *Vifellia.* 139. *Voconia* de mulierum hereditatibus & legatis. 90.
Leges Alamanica. 372. *Angliorum.* 363. *Baiuuariorum.* 375. ad eam capitula, 388. *Boemica.* 434. *Brabantina* *ibid.* *Burgundica.* 361. *Danorum.* 433. *Frisica.* 376.
Leges Germanorum extra Germaniam latae passim ius Romanum redolent. 365. omnes veterum consuetudinum a Tacito descriptorum vestigia seruant. 381.
 Ii 4 seq.

I N D E X

- feq. feruari iubentur saeculo XIII. 421. & hinc in scripturam redigi coeperunt. 422. non abolitae recepto iure Romano. 460. sequi.
- Lex Gundobada.* 361. *Lombardica.* 377. ad eam Capitula. 389. *Normannorum.* 434. *Ripuarica* 360. *Salica.* 359 valuit adhuc sub Suenteboldo Rege Lothar. 392. nec non saeculo XI. 400. an Alamanis data? 375. ad eam Capitularia. 388
- Lex Saxonum.* 384. *Suecorum* municipalis. 434. *Theodoriana* qualis? 369 *Vplandica.* 434. *Werinorum.* 363. *Wisigothica.* 362
- Liberi* tollendi ex lege Romuli. 8
- Libertini* ciuitate donati a Seruio Tullio rege. 10
- Licinius* vid. *Crassus.* *Rufinus.*
- Lites* breuiores reddere studuit Vespasianus. 195
- Linus* (Caius) Mamilianus Drusus ICTus. 110
- Loriottus* (Petrus) ICTus humanior, eius fata Lipsiae quae fuerint? 351
- Lotharii* I. Imp. Collectio Capitularium. 351
- Lotharius* III. Imp. an ius Rom. introduxerit in fora Germ. 403. sequi. ab eius tempore ius Rom. Germanis innotescere coepit. 404
- Lubecam* prouocarunt vires, quae eius ius receperant. 435
- Lucillus* (Lucius) Balbus ICTus. 124
- Ludewig* (Illustr. Cancell.) a Iustinianus laudatus. 316
- Lustrum* vltimum conditum sub Vespasiano ac ex interuallo sub Decio. 195
- Lycurgus* leges suas a Creten- sibus accepit. 26
- Lytæ* quinam dicti? 323
- M.
- Macer* (Aemilius) ICTus. 285 an *ὀργυρογόνων* scripserit? *ibid.*
- Macrinus* Opilius. vid. *Opilius.*
- Maeciani* (Volusii) vita & scripta. 259. M. Antonini

RERVM ET VERBORVM.

- ni Imp. praeceptor. *ibid.*
 eius liber de asse. *ibid.*
Magdeburgum prouocarunt
 Poloni & Boemi, item
 Helmstadienses. 436
Magistratus Rom. puniebant
 immorigeros. 20. sequ.
 eorum multitudo tempo-
 re liberae reip. 47. extra-
 ordinarii maiores & mi-
 nores. 49. 51. plerique e-
 dicta proponebant. 52. sub
 Augusto eadem magistra-
 tum vocabula, nihil an-
 tiqui moris 136. noui ab
 Augusto instituti. 147
Mamilius (Manius) ICTus.
 114. eius libri. 115
Manlius (Titus) Torquatus
 ICTus. 106. eius in filium
 feueritas. *ibid.*
Manumissio per censum lu-
 stralem quando cessarit.
 195. per denarii iactum
 ex lege Salica facta sub
 Zuenteboldo Rege. 392
Manus regia quid? 3
Marchia Brandeb. repudiato
 iure Sax. ciuili se submisit.
 164. quaenam ciuitates
 adhuc iure Saxonico, ex-
 ceptis casibus successionis
- ab intestato, vtantur *ibid.*
Marcellus (Vlpus) ICTus.
 261. sq. Proculeianus, In-
 liano iniquior. 262
Marcianus (Aelius) ICTus.
 283. an sectarius? *ibid.*
 scripta eius. 284
Marcus formulae. 383
Marcus Imperator. vid. *An-
 toninus.*
Martinus Grosias, ICTus Bo-
 noniensis. 340
Martius (Caius) Figulus
 ICTus. 107. ob repulsam
 de iure respondere noluit.
 107
Masurius Sabinus, ICTus. 169
 eius scripta. 171
Mauricianus (Iunius) ICTus.
 254
Maximini Imp. duae consti-
 tutiones. 268
Maynus (Iason) ICTus. 346
Memoriam damnare quid?
 185
Menander (Arrius) vid. *Arrig.*
Meretrices vsu lecticae pro-
 hibuit, legatisque priuauit
 Domitianus. 217
Messala in XII. Tabulas scri-
 psit. 28
Methodus iura docendi vetus

I N D E X

130. medii aevi. 348
- Μεθόγια*, limitare iter inter agros, quid? 86
- Mincuccius* (Antonius) de Prato vetere, 349. eius feudorum libros quis ediderit? *ibid.*
- Minorum* bona vid. *pupillarum*.
- Minucius Natalis* ICTus, 217. ad eum scripsit Iulianus. *ibid.*
- Modestini* (Herennii) vita & scripta, 286. praeceptor ille Maximini iunioris, 287. Graece quaedam de iure commentatus est, 287 an auctor periocharum Virgilii libris praemissarum? 288. ad Q. Mucium notavit. 121
- Moenia* sancta ex legē Romuli. 8
- Monstrosus* partus exponendus ex lege Romuli. 8
- Muciorum* stemma. 112
- Mucius* (Quintus) an legatus iuerit Carthaginem? 101
- Mucius* (Publius) Scaeuola, Pontifex, ICTus. 111
- Mucius* (Quintus) Scaeuola, Augur, ICTus. 116
- Mucius* (Quintus) Scaeuola, Pontif. Max. ICTus. 120. ab eo inuenta cautio Muciana. 121. eius libri. *ibid.* qui ad eum notarint? 121
- Mulsta*: de eius modo lex Ateria Tarpeia. 20
- Muretus* (M. Antonius) in iure docendo ob litteras humaniores Seluaghio posthabitus. 251
- N.
- Necti* ciues ob aes alienum vetuit Seruius Tullius Rex 10. idem prohibuit Lex Poettelia Papiria. 87
- Neratii* (Prisci) vita, secta, & scripta. 214. sequ.
- Nero* Imp. quid in iure mutarit? 181
- Nerua* (M. Cocceius) Pater ICTus. 172
- Nerua* (M. Cocceius) filius ICTus. 190. adolescens de iure responsitavit. 190. Proculianus. 191. eius scripta. *ibid.*
- Nerua* (M. Cocceius) nepos Imp. Praetorem fiscalem instituit. 206. iura varia ab

RERVM ET VERBORVM.

- ab eo constituta, *ibid.*
Novellae Theodosii iunioris, Valentiniani III. Marciani, Maioriani &c. 312. Iustiniani a quo compositae & Latine versae? 324. inepta earum diuisio. 325. versio Iuliani Antecessoris. 330. noua versio Hombergii zu Vach. 325. quis eas in nouem collationes diuiserit? 344. Leonis *Novellae*, & an eae nunquam in vsu fuerint? 331. sq.
Numae (Pompilii) Regis leges. 8. sequ.
Nuptiales leges Romuli. 7. sequ.
Nuruum in foceros faeuitia lege Romuli coercita. 8.
- O.
- Octaueni*, Icti aetas & scripta. 204
Ofilius (Aulus) Ictus. 156. edictum composuit, & in illud notas scripsit. 68. an id in foro auctoritatem habuerit? 156. seq.
Opificiis Romulus ciuibus interdixit. 8
- Opilius Macrinus*, Imp. re-scripta Principum abolere statuit. 265
Oratio principis pro SCo. 165. Talis SCta praecedere solebat. 165. ab Hadriano edicto perpetuo praemissa. 226
Orationes DD. fratrum de satisfactione tutorum. 248. variae D. Marci, 248. sequ. Marci & Commodi. 249. Seueri & Commodi nulla exstitit. 249. Pertinacis de testamentis. 252
Ostrogothi Imp. Rom. maiestatem venerati sunt. 364. eorum lex, seu edictum Theoderici. 361. prouincialibus vsus iuris Romani concesserunt. 367
Ottonis IV. Imp. constitutiones. 422
Ottonum I. II. & III. leges & constitutiones. 397
- P.
- Paclumeius* Clemens Ictus. 274
Paganas superstitiones legibus

INDEX

- bus euerterunt Christiani Imperatores. 306
- Pandectae* quando & quomodo compositae? 319. cur ita vocatae? *ibid.* quo ordine conscriptae? 320. quando confirmatae? 322 eas quis Graece verterit. 330. Amalphi repertae an occasionem dederint restitutioni iuris civilis? 337. sequi. Earum diuisio in Digestum vetus, infortiatum & nouum. 344. In iis, qui supersunt textus Graecos quis Latine verterit. *ibid.*
- Papiani* Responsum cur factum? 368. in eo seruatus ordo legis Burgundicae. *ibid.*
- Papinianistae* quinam dicti? 323
- Papiniani* (Aemilii) origo, vita, studia. 269. praceptor, *ibid.* elogia, *ibid.* auctoritas. 270. an sectarius. 270. Mors. 271. scripta. 270. eius consiliis vsus Seruerus multa praeciae constituit. 363
- Papirius* Fronto ICTus. 274
- Papirius* (Sex.) ICTus. 124
- Papirius* Iustus ICTus. 154
- Papirius* (Caius) Pontifex. Max. iuris Papiriani auctor. 16
- Paratitla* quid? 321. ea sola in Pandectas scribi permittit Iustinianus. *ibid.*
- Parricida* ex legibus Numae, quisquis hominem occiderat. 10 eius poena. *ibid.*
- Partitae*, Hispanorum leges ius Romanum admixtum habent. 407. earum auctor. *ibid.*
- Paternus* (Tarunteius) vid. *Tarunteius*
- Patria potestas*, de ea lex Romuli. 8. Numae. 10 quomodo illa moribus recepta. 16. imminuta sub Augusto. 146
- Patricios* inter & plebeios aemulatio. 32. iis Tribuni plebis resistunt. 33
- Patronorum* officium erga clientes. 8
- Paullus* Virginius an ICTus? 117
- Paulli* (Iulii) origo & honores. 279. Is Elagabali socer. 280. an sectarius? 280. Papiniani & Vlpiani aemulus. 281. scripta. *ibid.* Re-

RERVM ET VERBORVM.

- ceptae eius sententiae in occidente etiam post Iustinianum in vsu fuerunt. 336
- Pedius* (Sex.) ICTus. 274
- Pegasus*, ICTus: eius vita, secta, aetas. 201. an eius dogmata in schola Berytensi proposita? 102
- Pellicatus*: de eo lex Numae. 10
- Pepo* ante Irnerium ius Rom. Bononiae docuit. 339. seq.
- Pepetuum* non semper sempiternum, sed continuum. 67
- Pertinax* (Heluius) Imp. quid noui constituerit? 251
- Pfaffen* saeculo XV dicti Syndici ciuitatum. 450
- Philipporum* Imp. constitutiones. 268
- Philosophi* a Domitiano vrbe pulsi. 198
- Pisces* quinam ad polluctum emendi ex lege Numae? 9
- Placentinus*, ICTus, ius ciuile in Galliam intulit. 406
- Plancius* (Marcus) Varus, a quo Sca Planciana, quando vixerit? 194
- Plautii* ICTi aetas & librorum eius interpretes. 204
- Plebis* cum patriciis certamina. 32. secessio in montem sacrum. 19. in Ianiculum. 34
- Plebiscita*: eorum origo. 19. 20. quando vim legum acceperint? 33. leges dicta. 35. etiam sub Augusto condita. 137
- Pompeius* (Sex.) an ICTus? 117
- Pomponii* (Sex.) ICTi aetas & scripta. 255. sequ. an duo eius nominis 256. ad Mucium notauit. 121. ei l. 2, ff. de orig. iur. frustra abiudicatur. 6
- Pontifices* Legis actiones inuenierunt. 37. formulas & factos clam habuerunt. 39. Maximi edicta proposuerunt. 192. hoc sacerdotium & Augustus & reliqui principes susceperunt. 135.
- Populiscitum* idem ac lex. 20
- Porcius* Cato vid. Cato.
- Postea* non semper posterius tempus notat. 144
- Potestas* herilis imminuta sub Augusto. 146 patria vid. patria Potestas.
- Praefectus Annonae* & Augustalis Aegypti. 149. praetorio sub Augusto institutus. 147.

I N D E X

- Senatores facti. 268. editum perpetuum proposuerunt. *ibid.* *Vigilum.* 52. 147. *vrbi* qualis sub Regibus & libera rep. 50. qualis sub Augusto. 147. praet. quatuor sub Constantino M. 300. eius potentiam auxit Seuerus. 264. ei quatuordecim Romae curatores adiecit Alexander Seuerus Imp. 268
- Praegnans* mortua non nisi exsecto foetu sepelienda ex lege Regia. 10
- Praetorum* origo 48. eorum numerus. 48. an & Procof. & Aediles praetores fuerint? 55. omnes edita proposuerunt. 56. iura vetera edictis suis euerterunt variis vfi artibus. 60 sequ.
- Praetores fideicommissarii* a Claudio instituti. 173. ex iis vnum detraxit Titus Imp. 195 *fiscalis* a Nerua constitutus. 206. *decreti* de rebus minorum alienandis interponendi causa institutus a Constantino M. 292. *peregrinus, prouinciarum, & quaestionibus* qui praecerant. 49. *tutelarum* a Marco Antonio institutus. 250. sequ. *urbanus.* 48 sequ.
- Pragensis* academia ad exemplum Parisiensis instituta. 445
- Princeps* cur vocari Augustus voluerit? 156
- Priscus* (Iauolenus,) vid. *Iauolenus.*
- Priscus* (Neratius,) vid. *Neratius.*
- Procopii* Anecdota. 314. de iis iudicium. 315
- Proculianorum* nomen vnde? 186
- Proculi* (Sempronii,) Icti genus, scripta, vita. 186
- Professores artium* immunitate donati a Constantino M. 291. *Iuris ciuili* in Burgundia saeculo XIV. 417. Viennae eodem saeculo, non Heidelbergae. 418
- Prolytae* quinam dicti? 323
- Prouinciis* quales leges praescriptae a victoribus Romanis? 73. Eas Augustus

RERVM ET VERBORVM.

- stus cum populo diuisit. 148. quinam sub Augusto praefuerint? 149
Pfellus (Michael.) ICTus Graecus. 333
Publicius Gellius ICTus. 157
Pupillorum & minorum res sine decreto non alienandae. 264. eius iuris extensio sub Constantino M. 292. eius rei causa ab eodem singularis Praetor constitutus. *ibid.*
Puteolanus ICTus. 274
- Q.
- Quaestionum* libri veterum ICT. quales? 213
Quaestorum origo. 47. quidam Candidati dicti libellos & orationes Principum in Senatu praelegebant. 166.
Quatuor viri viarum publicarum. 51
Querela inofficiosi : de ea quid constituerit Constantinus M. 392
Quindecennialibus leges nouae promulgatae. 221
Quinqueviri cis & ultra Tiberim. 51. *mensarii.* qui? 52
Quirites vnde dicti Romani? 6
- R.
- R. litteram an inuenerit Appius? 93
Radewizius (Iac.) ICTus in Saxonica aula saec. XV. clarus. 449
Raymundus de Penna forti Decretalium collector. 419
Rauennates (Petrus & Valentinus) ICTi in aulam Pommeranicam saeculo XV. acciti. 449
Receptum ius quodnam? 44
Recessus imperii saeculo XV. & sequ. ad iura Romana attemperati. 451
Reges : eorum arbitria gentibus antiquissimis pro lege erant. 3. Romani initio manu omnia gubernabant. 3. nec tamen *παμ- βασιλῆϊς* erant. 5. iis eiectionis quae reip. Rom. facies? 14
Regionis Prumiensis Lib. II. de disciplina ecclesiastica. 399
Regula Catoniana vnde? 110
Rep.

INDEX

- Repkow* (Ecco de) auctor speculi Saxonici quando & vbi vixerit? 424
- Rescripta* Principum abolere statuit Opilius Macrinus. 265
- Respondere* de iure quibus licuerit libera republica? 131. quibus sub Augusto? 149. quibus sub Hadriano? 231
- Responsa* quando signari coeperint? 152. non obligabant iudices ante Augustum. 132
- Responsitare* de iure an minus, quam respondere? 190
- Respublica* Rom. eius forma sub Regibus. 5. eiusdem finis. 12. vitium. 32. quando in monarchiam degenerarit? 132
- Restitutiones* a Praetoribus repertae. 62
- Rhetores* docere prohibuit Crassus Censor. 119
- Rhodii* populus nauticus & maris dominus. 246. eorum ius nauticum, quod hodie exstat, an genuinum? 245. vid. *Lex Rhodia*.
- Riminaldus*, ICTus Bononiensis. 346
- Rogerus* Vacarius summista, ius in Angliam intulit. 340 sequ. 346
- Roma*, Albanorum colonia. I. mores Albanorum retinuit. 1. Roma est, vbi Imperator. 233. ibi schola iuridica. 313
- Romilius* (Titus) Cos. leges XII. Tabularum condidit. 22
- Romulus* Graecis legislatoribus antepositus. 11. Eius leges. 6. sequ.
- Rostra* quando hoc nomen acceperint? 23. an in rostris propositae XII. Tabulae? 23
- Rufinus* (Licinius) ICTus. 285. an auctor Collationis legum Mosaicar. & Rom. *ibid.*
- Runica*, litteratura. 354
- Rutilius* (Maximus) ICTus. 274
- Rutilius* (Publius) Rufus ICTus. 117. eius edictum. 118. eiusdem exsilium. 117

RERVM ET VERBORVM.

S.

- S.* littera veteribus pro R.
 faepius vsurpata. 94
- Sabinianorum* nomen vnde?
 169
- Sabinianorum* librorum ordinem ICTi in scriptis suis ante edictum perpetuum sequuti. 229. eorum sententias Iulianus edicto perpetuo firmavit. 123
- Sabinus* (Coelius) vid *Coelius*.
- Sabinus* Masurius vid. *Masurius*.
- Salicetus* (Barthol.) ICTus.
 346.
- Saluius* (Aristo) vid. *Aristo*.
- Saluus* Iulianus vid. Iulianus.
- Sanguinolentos* liberos venundari permisit Constantinus M. 291
- Sapientes* quinam dicti? 96
- Sapientiae* simulacrum in numis gentis Sempromniae. 97
- Saturninus* (Claudius) ICTus
 274
- Saturninus* (Quintus) ICTus.
 274
- Saturninus* (Venuleius) vid. *Venuleius*.

- Saxones* quando leges habere coeperint. 383. eorum superstitionum indiculus. 387. iis leges dedit Haraldus, Rex Daniae. 396
- Saxonica* lex an Caroli M. temporibus antiquior? 385. an ab Haraldo Danorum Rege profecta? *ibid.* non integra ad nos peruenit. 385. est genuina. 386 adhuc valuit sub Ottonibus. 396. itemque sub Conrado Salico. 392.
- Scabinatus* Magdeburgici: ad eos prouocatum ex Polonia aliisque prouinciis. 429
- Scabini* iuris patrii tenaces. 434
- Scaeuola* (Mucius) vid. *Mucius*.
- Scaeuola* (Ceruidius) vid. *Ceruidius*.
- Schlick* (Caspar) Doctor iuris trium Imp. Cancellarius. 448
- Schola* iuridica Berytensis quando instituta? 296. sequ. extra Romam, Constantinopolin & Bery-

I N D E X

- rytum nulla permittebatur haberi. 296.
- Sellae* Ictorum vnde ortae? 161. earum primi auctores. 161
- Sempronius* Sophus Ictus. 95. eius filius. 96. an uxorem ille repudiavit? *ibid.*
- Senatus* quid curarit libera rep. 90. an ius facere potuerit? *ibid.* auctor fieri debebat, si populus iure esset rogandus. 91
- Senatusconsulta* quid fuerint libera reipublica. 90. leges antecedere solebant. 91. edicto perpetuo praemissum. 224. iis edicta principum firmata. 232
- Senatusconsulta* de actione subsidiaria tutelae. 210. de eo, qui se castrandum dedit. 236. de agnoscendo partu. 236. de fideicommissio seruo cum libertate relicto. *ibid.* de adpellationibus, beneficio Traiani, fructibus hereditaris, de lege Vestibulici ad prouincias producenda. 236. de partu uxoris Romanae. 237. de SCo Aproniano ad collegia producendo. 249. sub Nerone factum de aedibus negotiationis causa non diruendis. 178. de philosophis vrbe pellendis. 198. de edictis praetorum perpetuis. 66. quomodo facta sub principibus? 165
- Senatusconsulta Apronianum* de legatis & fideicommissis ciuitati relictis. 236. *Articuleianum*. 208. *Aurelianum*. 166. sequ. *Caluisianum*. 183. *Claudianum* varia. 167. 176. sequ. *Dasumianum*. 207. *Hofianum* de aedificiis, negotiationis causa non diruendis. 178. *Iuncianum*. 251. *Iunianum*. 198. *Largianum*. 178. *Libonianum*. 166. 182. *Licinianum*. 167. *Macedonianum*. 179. *Memmianum*. 183. *Orpbitianum*. 249. *Pegasianum*. 193. *Pernicianum* vel *Persicianum*. 168. *Pisonianum*. 183. *Planciana*. 194. *Rubelliana*.

- lianum.* 167. *Rubrianum.* 207. *Silanianum.* 142. sequ. *Tertullianum* 237. *Trebellianum.* 184. sequ. *Turpillianum.* 183. 196. *Velleianum.* de assignandis libertis. 178. de intercessione mulierum. 143. *Vitrasiannm.* 194. *Volufiana* duo. 183
- Senecae* nomen cur non praeferat SC. Terbellianum? 185
- Sepultura intra urbem prohibita. 243
- Seruilus* Ictus. 216
- Serui* venales titulum praeferabant. 70
- Serui* Tullii Regis leges. 9. 10. eiusdem ciuitas. 11
- Serui* Sulpicii vita & scripta 126. sequ. scripsit in XII Tabulas. 28. nec non in Edictum. 68. & ad Q. Mucium. 121
- Seuerus* (Septimus) Imp. doctus & iurisperitus. 262. Papiniani consilio vsus multa praeclare constituit. 262. sequ. aboleri vult edictum perpetuum. 263. praefecturam urbanam ad summam potentiam pronehit. 264. quae circa ius mutarit? *ibid.*
- Sophus* an solus dictus Sempronius Ictus. 96
- Spatium* quinque pedum inter agros vsucapi non poterat. 85 sequ.
- Speculum* Saxonicum. 423. sequ. Sueuicum. 429. sequ.
- Statuta* urbium cur in scripturam redacta? 435. *Aquisgranensia.* 442. *Bremensia.* 443. *Brunsvicensia.* *ibid.* *Coloniensia.* 442. *Friburgensia.* 443. *Goslariensia.* 443. *Hamburgensia.* 440. *Lubecensia* quando condita? 438. ea subinde interpolata & aucta 439. an ex iure Sueogothico? *ibid.* Hodierna quando collecta? 440. ea a multis ciuitatibus adoptata. 441. an ius Venedicum? 439. *Sufatensia* dicta *die Soestische Schrade* 436. qualia? 437. a Lubecensibus & Hamburgensibus recepta. 436
- Stoicam* philosophiam reliquit

I N D E X

- quis praeferebant I Cti. 129
- Studia* Romanorum qualia fuerint? 128
- Studioforum* iuris per singulos quinquennii annos cognomina. 322.
- Subcesiva* prioribus possessoribus a Domitiano restituta. 196
- Sulpicius* vid. *Seruius*.
- Summas* iuris ciuilibus quinam scripserint? 342
- Syndici* in ciuitatibus iam saeculo XV. Doctores iuris. 450. Dicti sunt *Pfaffen*. *ibid.*
- T.
- Tabulis* eboreis an roboris inscriptae XII Tabulae. 23
- Tarquinius* Superbi, Regis tyrannis. 9. eiusdem exsilium. 11
- Tarunteius* Paternus. I Ctus 254
- Tassilonis*, Ducis Baiuariae, Decretum. 376
- Tengleri* (Vdalsr.) Layen-Spiegel qualis liber? 759
- Terentius* Clemens I Ctus, 257
- Terminus* Deus, 10. de eo lex Numae Regis. *ibid.*
- Tertullianus*, I Ctus, an idem cum patre ecclesiastico? 272. eius scripta. 273
- Testamenta* quomodo obfignari iusserit Tiberius? 181. sequi. militare vnde? 196. 206. a Francis ritu Romano condita. 370
- Testibus* iniuratis fidem haberi noluit Constantinus M. 292
- Thalelacus* Graecus interpres pandectarum & Codicis. 330
- Themistius* orator paganus Christianorum persecutionem dissuadet. 308
- Theodoriana* lex quae? 369
- Theodericus*, Rex Francorum, legislator. 373
- Theodosii* iunioris Imp. merita in iurisprudentiam. 310. sequi. quaedam tantum I Ctorum scripta in foro allegari permisit. 310. Codicis Theodosiani auctor. 310. sequi.
- Theophilus* institutionum paraphrastes quando floruerit? 328. sequi. editiones. 329. an *Theophilites* &

RERVM ET VERBORVM.

- Accursio iunior? 329.
 Antecessor Berytenfis.
 298. perperam a plerisque reprehenditur. *ibid.*
Theſaurus cui adquiratur ex constitutione Hadriani. 233
Tiberius Caesar insignis simulator. 162. Augusti instituta seruauit. 163. Comitia a populo ad patres transtulit. 164. Edictis noua iura constituit. 168.
Tituli mancipiorum uenalinum. 70
Titulos librorum schematicos adfectabant ICTi. 320
Titus Imp de duobus Praetoribus fideic. vnum detraxit. 195. leges tulit contra delatores. 195. militibus dedit priuilegium sine sollempnitate testandi. *ibid.*
Traianus Imp. ciuilis. 207. Sca sub eo condita. *ibid.* variae constitutiones ab eo editae. 210
Trebatius (Caius) Testa ICTus 158. Epicureus. *ibid.* eius scripta. 189
Tribuni plebis quando creati, eorumdemque numerus & potestas. 19. pro rostris dominantur. 32. ciuitatem turbant. 33
Tribuni militum consulari potestate quando & creati? 49
Tribus Romanae. 6
Triumui Auro, argento, aeri flando feriundo. 51. Capitales. *ibid.*
Tryphoninus (Claudius) ICTus. 273
Turcae in foris suis Codice Theodosiano vtuntur. 535
Tuscanus ICTus. 241
Tutela mulierum abrogata. 313
Tutores a Coss. dari iussit Claudius Imp. 175
 V.
Valens Aburnius. vid. *Aburnius*
Valentis, Imp. edictum de libertate religionis. 308
Valerius Seuerus, ICTus. 205
Venedorum gens in Germaniam se infundit. 358. eorum ius an in Lubecensi supersit. 430
Vdalricus de Augusta, ICTus Germ. saec. XIV. 417

I N D E X

- Venuleius* Ictus. 284
- Vespasiano*, Imp. omnem superiorum Imperatorum potestatem decrevit Senatus. 193. multa per constitutiones sanxit. *ibid.* SCa sub eo facta. *ibid.*
- Via Appia* a quo strata? 93
- Vicesima* hereditatum, temperata a Marco Antonio. 250
- Viduae* intra annum luctus nubere non licebat per legem Numae. 10.
- Viennensis* academia iam saeculo XIV. iuris Professores habuit. 446. sequ.
- Vigintiuiratus* qualis magistratus? 50 sequ.
- Vinidius Verus* Ictus. 254
- Vino* rogos non adspergendus ex lege Numae. 9
- Vitellius* Imp. pontificatum maximum auspiciatus est proposito die Allienfi edicto. 192.
- Vitis*: ex ea imputata non libandum ex lege Numae. 9
- Viuianus* Ictus. 216
- Vlphilas* litterarum Gothicarum inuentor. 353
- Vlpiani* (Domitii) Icti aetas, vita, honores, mors 275. sequ. an sectarius? 276. an in Papinianum iniquior? 277. eius scripta. 277. sequ. Christianis infensus. 278 sequ.
- Vlpianus* Marcellus vid. *Marcellus*.
- Vocabulis* nouis repertis Praetores iura ciuilia euerterunt. 62.
- Volusius* Maecianus vid. *Maecianus*.
- Vrseius* Ferox Ictus. 202. qui ad eum notarint? 203 an ipse ad Cassium notarit? 189

W.

- Weichbildum* Saxonicum. 427
- Wisbyense* ius nauticum. 443
- Wisigothi* prouincialibus ius Romanum concesserunt. 366. eum in finem codicem Alaricianum compilarunt. 366. eorum Reges maiestatem Rom. venerati. 365. Eorum lex. 362. an tota ex iure Romano? 365

Z.

- Zeno* Imp. quid de pluris petitione sanxerit? 314

